

Petre Țurlea

**din culisele
PARLAMENTULUI
ROMÂNIEI**

Petre Țurlea
Din Culisele Parlamentului
României

Petre Țurlea

*Din Culisele Parlamentului
României*

**Vol. I
1990 – 1992**

**Editura GLOBUS
București**

Grafician: Gheorghe Baltoc
Redactor: Petre Bărbulescu

I.S.B.N.: 973 – 49 – 0053 – 6

Petre Țurlea
Din Culisele Parlamentului României
Vol. I
1990–1992
© Editura GLOBUS 1994
București, Piața Presei Libere nr. 1,
C. P. 18–33, Cod 71341
Tel. 618.08.82

Joi 21 decembrie 1989. Ascult toată noaptea „Europa liberă“. Mari manifestații în București; în timpul mitingului regizat în favoarea sa Nicolae Ceaușescu fusese huiduit – 3 minute emisiunea se întrerupsese la Radio și Televiziune; N.C. își sfârșește cu mare greutate discursul. În mod curios, revolta se concentrase doar strict în centrul Bucureștiului; fusesem dimineată în Capitală și peste tot era liniște, lumea era perfect calmă, se făceau cumpărăturile pentru Crăciun. Tot de la Radio aflu că seara au început manifestații în Piața Universității și în fața Intercontinentalului; se trage în mulțime; sunt anunțați mulți răniți și morți. Știri contradictorii. Ambasaderele anunță și ele morți și răniți. Mă surprinde numărul foarte mare de corespondenți ai „Europei libere“ la București; parcă s-ar fi pregătit din timp să transmită evenimentele.

Ajung la convingerea că o cădere a dictaturii este iminentă și, ca istoric, trebuie să merg la București pentru a înregistra pe viu schimbarea regimului; va fi cu siguranță o revoluție. Și, pe lângă interesul științific, mai era și dorința de a contribui la scuturarea lanțurilor.

Vineri 22 decembrie 1989. În Gara de Sud a Ploieștiului primul tren spre Capitală este abia la 10,30. Rămâne o singură soluție: autostopul. La ora 9 oprește, în sfârșit, o Dacie albă condusă de tatăl unui student de-al meu. Șoseaua – liberă ca niciodată; doar camioane militare, cu prelată, într-un sens sau în altul. Lângă Otopeni, un Aro militar conducea trei astfel de camioane cu soldați spre Ploiești. Mult mai târziu, sensul camioanelor mi s-a părut curios; în mod normal, trebuiau concentrați soldații în jurul Aeroportului, nu dispersați.

Doar 40 de minute până la Aeroportul Băneasa. Șoferul nu îndrăznește să meargă mai departe; se retrage la o rudă din apropiere. Iau autobuzul 131 până la Piața Romană. Curios cât de regulat merge, cu toate că în oraș începuse Revoluția; circula mai regulat decât în timpuri normale. În cursul zilei constat că funcționează perfect și metroul și, cel mai curios, telefoanele; mulți dintre

manifestanți sunau acasă de la telefoanele publice aflate chiar în centrele cele mai fierbinți. Și, telefoanele erau cel mai ușor de decuplat; parcă cineva a vrut să asigure condiții pentru o concentrare cât mai mare de oameni.

Din Piața Romană se vede, pe Magheru, o mulțime imensă; circulația oprită; se scandează lozinci; o coloană de oameni (aflu ulterior că sunt muncitori de pe o platformă industrială) vine pe Ana Ipătescu spre Magheru. Mă opresc la intersecția de lângă magazinul Eva. Ora 10,30.

În fața mulțimii, barând strada care ocolește Eva, două amfibii cu soldați înarmați; la 50 m în spatele lor, un cordon dublu de milițieni (după fețele extrem de tinere, elevi ai școlii de miliție), cu scuturi, căști, bastoane și arme.

Fără greutate ajung în primul rând al mulțimii. Senzația imediată a fost aceea că cineva conduce manifestația: mai mulți dădeau indicații, așezau oamenii, îi îmbărbătau, dar, curios, ei rămâneau mereu în spate. Nu era, însă, locul de suspiciuni. Întrebările am început să mi le pun în zilele următoare.

Între manifestanți și amfibii (15-20 m) fuseseră presărate flori; un buchețel era așezat chiar pe o mașină blindată. Atâtea flori și eram, totuși, în luna decembrie! Ofițeri și soldați încruntați, dar vizibil fără gânduri rele la adresa mulțimii. Cel mai înalt în grad, un căpitan, ne face semn să stăm la distanță, dar fără ostilitate; este evident că așteaptă ordine de undeva. În „Evenimentul zilei“ din 5 iulie 1993 se va publica un document cu o hartă privind amplasarea dispozitivelor de luptă la 21 decembrie 1989. În zona magazinului Eva, str. Cosmonauților, str. Episcopiei, dispozitivul este identic celui găsit de mine pe 22 decembrie 1989. În plus, aflu și numele căpitanului unității militare de lângă Eva – Matache.

Lumea este vădit încurajată de lipsa de ostilitate a armatei. Civili cu ordinea ne îndeamnă și ei să ascultăm indicațiile căpitanului. Se scandează, la anumite intervale de timp: „Asasinul de copii!“; „Nu plecăm!“; „Armata e cu noi!“; „Fără violență!“; „Ceașescu nu mai e!“ De două ori s-a început „Deșteaptă-te române!“; se cunoaște bine doar prima strofă, după care intensitatea cântecului scade, înviorându-se doar la final.

Majoritatea celor cu ordinea sunt tineri. Probabil studenți, deși, fiind vacanță, este de presupus că cei mai mulți părăsiseră deja Bucureștiul. Tot ei aduc în pumni țigări, pe care le împart tuturor; nimeni nu-și pune problema de unde atâtea țigări (în parte străine), fără pachete și în cantitate atât de mare.

La un semn, tot bulevardul se pleacă în genunchi, în memoria victimelor din noaptea trecută. Am impresia că văd lacrimi și pe obrazul ostașilor; par profund emoționați.

În jurul orei 11, dinspre Piața Universității se văd înaintând pe B-dul Magheru tancuri cu manifestanți pe ele – era clar că soldații pactizaseră cu mulțimea. Căpitanului i se transmite ceva din interiorul mașinii blindate, probabil un ordin primit prin radio; ne face semn cu mâna că acum putem înainta. Cele două amfibii încep să se retragă; oamenii se urcă pe ele, îi sărută pe soldați și le dau flori. Unul dintre ostași, din greșeală și emoție, a apăsât pe trăgaciul automatului, din fericire cu țeava îndreptată în sus; imediat, căpitanul s-a repezit, i-a smuls arma și i-a dat o palmă. Cei din preajmă au înțeles că a fost o greșeală și o fată îi întinde o floare soldatului fâstăcit și cu obraji roșii ca focul.

Cordonul de milițieni se retrage încet, cu spatele, spre Atheneu; un colonel de miliție îi conduce și ne face semn să înaintăm încet, pentru a nu se ajunge la vărsare de sânge; mulțimea îl înțelege și înaintează în același pas cu cei care se retrag. Apoi, milițienii sunt retrași pe o stradă laterală; mă duc să-i strâng mâna colonelului care, cu înțelepciune evitate o confruntare posibil sângeroasă; două fete îl sărută; merita!

Din fața Atheneului nu mai este nici o opreliște. Alergăm toți spre Piața Palatului; în drum un tanc pe care un soldat agită steagul tricolor; lumea îl aplaudă. Între Biblioteca Centrală Universitară și clădirea Comitetului Central al P.C.R. un microbuz alb, cu trei difuzoare imense și stație puternică de amplificare. Se perindă la microfon mulți oameni; se transmit apeluri, îndemnuri la rezistență până la capăt. Vocea răgușită a celui care-i dirija pe toți cei ce vorbeau aparținea lui Dan Ioșif – așa s-a recomandat de câteva ori; un tânăr (30-35 ani) aproape blond, cu părul în ochi și o scurtă din piele. Ne spune că luase locul vechiului crainic de pe mașină, prieten al său, care fusese împușcat noaptea precedentă în Piața Universității.

Un elicopter alb trece de două ori pe deasupra Pieței și aruncă manifeste; din păcate, vântul le-a împrăștiat peste casele din jur. Ulterior aflu că erau tipărite din ordinul lui Ceaușescu și că în ele se scria că manifestanții sunt bande de fasciști, huligani, care vor fi pedepsiți.

În jurul lui 11,30, elicopterul prezidențial coboară pe aripa din dreapta a Palatului Comitetului Central (actualul Minister al Sănătății). Nu se știe dacă Ceaușescu este în elicopter sau în

clădire – deci, dacă vine să conducă represiunea sau dacă vrea să fugă. Mare agitație – toată lumea se îndreaptă spre intrarea principală a C.C. În balcon iese Nicolae Ceaușescu și un grup de cinci apropiați (între ei Mănescu și Bobu). N.C., cu o portavoce, încearcă să se adreseze mulțimii. (Cum o fi dispărut sistemul de amplificare foarte bine pus la punct din ziua precedentă?). Huiduieli unanime care fac să nu se audă nimic din încercarea de discurs. Ajung chiar sub balcon și reușesc, astfel, să vadă bine fețele celor de sus. Se aruncă cu pietre și bețe (de la steaguri) către balcon. Mănescu îl trage înapoi pe N.C., care nu realizează ce se întâmplă și vrea, totuși, să vorbească; i se desface haina, în partea dreaptă, în lupta cu suita; este tras înapoi, forțat și ușa clădirii dinspre balcon rămâne deschisă.

Mașina cu difuzoare înaintează spre intrarea în C.C. și lansează apeluri la calm. Lumea se masează în fața clădirii, urcă pe scări, începe să forțeze intrarea. La 12,15 elicopterul prezidențial se ridică greoi de pe clădire și o ia spre Magheru. Mulțimea huiduie prelung. Se strigă: „Fuge! Fuge! Să fie judecat!” Cu toate apelurile la calm, după cinci minute ușile și geamurile de la intrare sunt sparte. Intru în interiorul clădirii printre cei dintâi. Din holul cel mare manifestații încep să urce la etaj. Aflat în partea de sus a scărilor, cineva strigă spre mulțimea din hol că garda Palatului aruncă cu gaze lacrimogene; valul de oameni se repede orbește înapoi; ușile sunt blocate. Sunt prins în grilajul masiv din fier al acestora, gata să fiu strivit; în ultima clipă, sunt luat literalmente pe sus de doi vlăjgani și scos lângă perete; le mulțumesc și-mi spun că sunt studenți; nu mai am timp să-i întreb unde și cum îi cheamă.

Dintr-o floare exotică din holul C.C., ruptă și călcată în picioare de mulțime, iau o frunză; cineva mă întreabă ce fac cu ea și-i răspund că este frunza libertății, din care sper să crească o plantă viguroasă. Și-am dus-o acasă, la Ploiești, dar n-a crescut nimic din ea. Să fie un semn?

Majoritatea celor din holul C.C. ies în Piață, iar la balcon se instalează microfoane și difuzoare. Dan Ioșif, pe care acum îl cunosc toți, dirijează operațiunea. Apar manifestații la diverse ferestre și unul sus pe acoperiș agitând un steag. Vestitele cărți cu coperti roșii – operele – sunt aruncate în Piață și mulțimea le calcă în picioare. Când se încearcă aruncarea unor fotolii și vase din ceramică, mulțimea strigă: „Nu! Fără distrugerii!” La etajul I, în dreapta, chiar pe pervazul unei ferestre un tânăr se instalează victorios într-un fotoliu masiv. În partea stângă a balconului (privit

dinspre Piață), chiar pe balustradă, se urcă o fată cu bluza albă și pantaloni negri, care agită un steag tricolor fără stemă; va sta toată ziua acolo. La un an, un domn din Ploiești îmi spune: „aceea este fata mea!“. Un grup aduce o cruce pe care e prinsă o cizmă, aluzie la prima meserie a lui Ceaușescu.

Încep cuvântări, mai mult sau mai puțin coerente. Indiferent de calitatea vorbitorului, lumea ovaționează și-și scandează protestul împotriva lui Ceaușescu. Printre cei care se perindă la microfon: Mircea Diaconu (care repetă apelul la calm), Alexa Visarion (nume pe care nu sunt, însă, sigur), Sergiu Nicolaescu, Ernest Maftei (care produce doar haz), un preot, un seminarist, un tânăr cu mustață care anunță formarea Partidului Social Democrat (se pare că este primul partid anunțat în public după victoria Revoluției, la 22 decembrie 1989, în jurul orei 16) ș.a. Foarte bine vorbește Mircea Diaconu. Și mai bine Sergiu Nicolaescu. În timpul discursului său, lumea scandează: „Sergiu! Sergiu!“ Acesta răspunde: „Niciodată să nu mai scandăm numele cuiva în piețele publice!“. Și este ovaționat. Lângă mine, la câțiva metri de treptele Palatului (chiar pe locul unde se va ridica, după un an, un monument comemorând pe cei morți în timpul Revoluției), un om zdravăn țipă răgușit și cu puternic accent moldovenesc: „Gorbaciov! Gorbaciov!“. Lumea se uită întrebătoare; a fost singura „strigătură“ care nu a fost reluată imediat de mulțime. Îi spun răstit: „Ce ai domnule? Vrei să dăm din lac în puț?“. Zdrăhonul tace și, peste un minut, dispare. Se poate să fi fost accent slav, nu moldovenesc!

Ora 15. Se anunță că Ceaușescu a fost prins. Ulterior s-a văzut că știrea era prematură.

Ora 16. Agitație mare în clădire; geamurile fiind larg deschise, se vedea din Piață. La microfon ni se spune că se deliberează pentru alcătuirea unui nou organism al puterii. La o fereastră este instalat un televizor cu fața spre Piață. Se cere să se facă loc pentru carul Televiziunii, care înaintează greu și rămâne în mijlocul mulțimii, între C.C. și Palatul Republicii. Se anunță că or să fie aduse personalitățile rezistenței anticeaușiste. Lumea-l ovaționează mai ales pe Corneliu Mănescu, se pare cel mai simpatizat dintre dizidenți.

Ora 16,50. Sunt aduși în balcon Ilie Verdeț și Constantin Dăscălescu, care declară că au rămas în Palat pentru că sunt cu poporul; felul cum o spun pare teatral și rizibil; nimeni nu-i crede; huiduieli. Se cere demisia Guvernului. Dăscălescu o prezintă rapid, în jurul orei 17. Folosește formula: „Îmi dau *dimisia!*“. Și acum îl

imita pe agramatul lui fost șef. Se apreciază, însă, că actul este ilegal, deoarece demisia trebuie dată în prezența procurorului general. Acesta este căutat și vine după o oră. La 17,50 Dăscălescu își dă iar demisia, de data aceasta în fața procurorului general, la microfonul balconului. Imediat după înregistrarea oficială a evenimentului, un om cu barbă (nu știu de unde au apărut atâtea bărboși în acele zile) ne spune, de la același microfon, că până la consolidarea noii puteri ar trebui să ne bazăm pe oamenii cu experiență în conducere, și-l propune ca prim-ministru pe Ilie Verdeț. Mulțimea huiduie. Verdeț se retrage imediat.

De la balcon vorbesc mai mulți reprezentanți ai Armatei; la ora 15, primul apărut a fost generalul maior Voinea, care mi s-a părut dezorientat și depășit de evenimente. Singurul său merit – trecerea clară de partea Revoluției; dar atunci Revoluția avea nevoie de un militar cu mână de fier iar generalul Voinea acționa ca un ofițer de birou.

Între orele 15 și 16 în Piață se răspândește primul ziar al Revoluției; avea un titlu semnificativ – „Libertatea“. Ulterior am aflat că era editat de redacția „Informației Bucureștiului“, din str. Brezoianu. După ce Dăscălescu și-a dat demisia, profitând de un moment de acalmie, am alergat în Brezoianu să iau mai multe exemplare pentru a le duce la Ploiești. Pe măsură ce se tipăreau, cu cerneala încă proaspătă, teancuri întregi erau scoase afară, pe scările palatului Universul și împărțite gratuit; cineva arunca chiar de la un etaj superior exemplare ale „Libertății“.

Spre orele 16, din spatele mulțimii din Piață au înaintat către primele rânduri de sub balconul C.C., mai multe pâini albe; fiecare-și lua din ele câte o bucată mică, pentru a ajunge la cât mai mulți. După Revoluție, mentalitatea s-a schimbat: fiecare încearcă să ia cât mai mult din pâinea generală, chiar cu riscul ca altora să nu le mai ajungă nimic.

O dată cu demisia Guvernului, sentimentul general în Piață era acela al succesului deplin, al încheierii oricăror lupte. De aceea, mare a fost surpriza când, în jurul orei 19, după lăsarea serii, din spatele mulțimii, din aripa stângă a Palatului Republicii (fostul Palat Regal), se aud rafale de arme automate și se văd trasoare, îndreptate clar spre balconul C.C. Derută. Lumea se retrage la adăpostul zidurilor clădirii vecine cu C.C. și pe străzile laterale, fără ca cineva să plece. Armata din C.C. nu avea muniție – datorită unui ordin illogic dat de generalul Voinea (la ora 14), prin care dorise să capete încrederea mulțimii. Abia după o jumătate de oră,

soldații din C.C. sunt capabili să răspundă tirurilor din Palatul Republicii (se trăgea de la ultimul etaj și de pe terasă); apoi, metodic, Palatul este „pisat“. Scenă de război adevărat; rafale de diverse arme; trasoare. La 20,30 apar, în sfârșit, tancurile Armatei și camioane cu unități de parașutiști; vin dinspre strada Academiei. Se așază în dispozitiv de luptă, cu gurile tunurilor spre Palatul Republicii. Izbucnește focul în aripa dreaptă a acestuia (la pinacotecă), apoi în partea stângă. La fereastra laterală a Palatului, deasupra intrării dinspre biserica Krețulescu, apare un steag alb făcut dintr-un cearșaf, semn că teroriștii vor să se predea. Se zvonește că fuseseră în total cam 20. Cui s-au predat nu se știe. Rămâne întrebarea dacă au vrut într-adevăr să omoare oamenii sau să-i sperie doar. Urmele de gloanțe în zidurile C.C. sunt foarte rare, deși impresia lăsată martorilor oculari era aceea a unor trageri adevărate. În condițiile date, o singură mitralieră ar fi putut secera mii de vieți omenеști în piață; dar, până la scoaterea steagului alb nu murise nimeni în acel loc. Mai mult, carul de reportaj al Televiziunii, imobilizat la mijlocul spațiului dintre combatanți, nu a pățit nimic, operatorul continuând să transmită în direct; reflectoarele îl luminau, lăsând senzația unui spectacol de sunet și lumină. Cu siguranță, însă, gloanțele și obuzele Armatei au fost reale, de război; ele au distrus fațada Palatului Republicii și l-au incendiat.

După predarea teroriștilor, de mai multe ori generalul Voinea a intervenit la microfonul din Palatul C.C. pentru o ordonă trupelor din Piață să înceteze focul („Evenimentul zilei“, în cunoscuta sa goană după senzațional, pe care dacă nu există îl inventează, afirma în 1993 că generalul Voinea a ordonat teroriștilor să înceteze focul). Când totul se liniștise, o voce puternică strigă tare în microfonul din balconul C.C.: „Ordon foc împotriva bibliotecii!“. Crezând că este ordinul generalului, tunarii se execută. Izbucnește focul în clădirea B.C.U. (Fosta Fundație „Carol“) și sub ochii noștri se mistuie comorile livrești adunate de generații. Asta pentru că i se păruse cuiva că se trage din acea clădire. Dar, nu era adevărat!

21,30 – se părea că totul se terminase în Piață. Vin tot mai multe camioane cu parașutiști. De aici senzația că nu se mai putea organiza nici o opoziție împotriva noilor organisme ale puterii de stat. Și aveam convingerea că toți cei care stăteau acum în clădirea fostului C.C. erau oameni de nădejde; datorită lor nici o surpriză neplăcută nu va mai putea avea loc. Puteam pleca liniștit la Ploiești. Istoricul din mine era mulțumit că înregistrase pe viu un moment

crucial în Istoria românilor; ca cetățean, eram convins că mi-am făcut datoria, contribuind la nașterea lumii noi, democrate.

Drumul spre gară mi-a clătinat ideea succesului deplin, a încheierii oricăror ostilități. Din diverse case se auzeau rafale de automate; și gloanțele erau reale, se auzea cum băteau în asfaltul străzii. Făceam salturi de la un colț la altul. Ajung la Gara de Nord unde trenurile mergeau normal. Pe peron, țișanii vindeau, cu 10 lei exemplarul, ziarele apărute și răspândite gratuit în acea după-amiază; atunci am văzut primii profitori ai Revoluției.

La ora 23 sunt la Ploiești și peste o oră în centrul orașului. Studenți de-ai mei, aflați în Piața centrală în număr foarte mare, mă întâmpină cu bucurie; le povestesc ce a fost la București.

*

23 decembrie 1989. La Institut lume puțină și agitată. Ne întrunim în Aulă și încercăm să ne organizăm, în urma zvonurilor alarmiste: că vin teroriștii, că vor fi aruncate în aer rafinăriile etc. Mă ofer pentru garda din acea noapte (23 spre 24). Doamnele ofițeri din Catedra militară (cu excepția locotenentului Maioreșcu) tremurau de spaima sosirii teroriștilor și plimbau după ele o ladă cu muniții. Peste două săptămâni, aceleași doamne vor scrie un articol în „Prahova liberă”, descriind curajul de care au dat dovadă în timpul Revoluției.

Împreună cu studenții – care se organizează foarte bine – formez o grupă de control (cam 200 oameni) la intrarea dinspre sud a Ploieștiului. Ni se trimite și o formație de gărzi patriotice cu arme. Un singur incident major: la 2 noaptea, o mașină blindată a forțat trecerea spre București, refuzând identificarea. S-a tras asupra ei; din fericire, doar un rănit. Ulterior s-a dovedit că mașina blindată era în misiune; greșeala fusese a soldatului care refuzase să oprească.

24 decembrie 1989. Conduc o întrunire a studenților și cadrelor didactice (cele câteva ce veniseră, printre care rectorul în funcție Stelian Dumitrescu și fostul rector Dumitru Săndulescu), în urma căreia, împreună cu studentul Gabriel Brânzea, sunt ales să reprezentăm Institutul în noul organism de conducere a județului. Cu o coloană de aproximativ 2 000 de oameni (majoritatea studenți) străbatem orașul până la Casa Albă; sosirea noastră a dus la încheierea definitivă a Consiliului județean revoluționar, numit Frontul Salvării Naționale și stabilizarea situației. Tot studenții, în zilele următoare, vor forma forța cea mai activă și cea mai solicitată

a Revoluției la Ploiești. Brânzea și cu mine suntem aleși în Consiliul format din 9 oameni; președinte era generalul Dimitrie Popa, datorită calmului și înțelepciunii căruia în Prahova nu au avut loc evenimente tragice.

În acea zi am asistat și la prima luptă pentru funcții. În sala 200 a Casei Albe, se întreceau să-și facă propagandă în fața revoluționarilor ce urmau să aleagă Consiliul județean, doi oameni. Unul înalt, tânăr, brunet; aflu ulterior că este inginer la uzina Plopeni; celălalt mic și cu mustață; economist la o bancă. Emanau atâta teamă că nu vor fi aleși, încât toți am rămas surprinși. Economistul Nicolae Bălănoiu, va ajunge vicepreședinte al Consiliului, apoi primar al județului și, în sfârșit, prefect – reușind să-și păstreze ultimul post sub toate guvernele, ca un adevărat maestru al sforărilor politice. Celălalt, inginerul, a ajuns secretar al Consiliului județean F.S.N., după alegeri dispărând din zona politicului.

După ce lucrurile s-au liniștit, la Institut au apărut și ceilalți profesori. Dintre ei, unii vor ajunge senatori (ca Alexandru Popovici și Emil Tokaci). Toată conducerea veche, deși participase la apărarea Institutului în zilele fierbinți din decembrie, a fost schimbată cu cei care au făcut promisiuni mai mari studenților. (După doi ani va fi o alegere normală a noilor rectori și decani). Postul meu de lector, golit de conținut, a dispărut, trebuind să-mi găsesc catedră la un liceu. S-a format Fundația Revoluției Prahovene, în care nu a fost primit nici un student; în schimb au intrat, mai ales după apariția Legii 42, o mulțime de oameni care nu au nimic de-a face cu revoluția. Legea dă revoluționarilor pământ, spații comerciale, scutire de impozite etc. – de aici înghesuiala de la Fundație. Am fost singurul care am votat împotriva Legii 42, lege care discreditează Revoluția și pe revoluționarii adevărați. În Prahova, printre cei care s-au grăbit să-și ia carnet de revoluționar figurează și prefectul Bălănoiu!

*

Din ianuarie până în iunie 1990 am făcut parte din Consiliul județean Prahova al F.S.N. – organul de conducere administrativă – ca președinte al Comisiei de cultură și învățământ. Treptat, m-am antrenat și în viața politică.

În preajma Anului Nou, noul organism de conducere al țării, C.F.S.N., publică un decret-lege pentru înregistrarea și funcționarea partidelor politice și organizațiilor obștești din România – pentru realizarea unei societăți cu adevărat democratice, asigurarea și

apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor și înfăptuirea principiului pluralismului politic. Articolul 3 va avea, însă, consecințe negative: se fixa la 251 numărul minim al membrilor, pentru ca un partid să fie recunoscut. Datorită acestui prag foarte jos, vor apare o puzderie de partide politice – nediferențiate, de cele mai multe ori, decât prin titulatură, dezorientând opinia publică. Abia alegerile din mai vor face o primă selecție.

Tot la sfârșitul lui 1989, C.F.S.N. lansează prin radio un apel către toată țara, pentru a se pune capăt actelor de violență și pentru realizarea reconcilierii naționale: „Apelăm călduros la toți cetățenii țării să evite excesele de violență care ar dezonoara revoluția noastră. Promovarea democrației, a libertății și demnității, aceste minunate obiective ale revoluției noastre, pot și trebuie să se facă prin mijloace pașnice, într-un climat de reconciliere a tuturor forțelor societății noastre“. Din păcate, în următoarele șase luni, tocmai violența de limbaj și uneori violența fizică au caracterizat viața politică românească, cu impact negativ asupra întregii societăți.

Prima confruntare violentă majoră de după victoria Revoluției a fost la 12 ianuarie 1990 – încercarea lui Dumitru Mazilu de a lua locul lui Ion Iliescu. („Îl vreți pe Iliescu jos?“ – întreba D.M. mulțimea.) Nu s-a reușit, dar violențele vor continua.

Partidele politice s-au arătat foarte alarmate în momentul când, la 23 ianuarie 1990, F.S.N. s-a hotărât să participe la alegeri ca formațiune independentă. Prestigiul Frontului devenise atât de mare, încât era greu de conceput o înfrângere a sa. De aceea, s-a încercat o lovitură de forță la 28 ianuarie 1990, în cadrul unei manifestații organizată de P.N.Ț.C.D., P.N.L., P.S.D.R.; scopul era demisia C.F.S.N., a guvernului și desemnarea unui nou organ de conducere format din reprezentanții partidelor. În jurul orei 15 a fost forțată pătrunderea în Palatul Victoria, sediul Guvernului; nu s-a reușit. S-a transmis, în scris, un ultimatum lui Ion Iliescu și Petre Roman, ca până la ora 16 să demisioneze. Treptat, însă, s-au concentrat în Piață și partizani ai F.S.N., echilibrând forțele. „Cunoscute și la Ploiești, toate aceste evenimente au dus la o manifestare hotărâtă în favoarea Frontului și au decis plecarea unor grupuri de oameni la București, cu autobuze, trenuri, unde au ajuns în jurul orei 20. Mulțimea compactă a ploieștenilor a fost întâmpinată cu entuziasm de partizanii Frontului aflați în Piața Victoriei. Balanța forțelor s-a înclinat definitiv în favoarea acestuia“. (Relatare în „Prahova liberă“, 30 ianuarie 1990). Ulterior au venit

și grupuri din Giurgiu, Argeș, Dâmbovița, Buzău. La tribuna Palatului Victoriei s-a urcat o delegație ploieșteană, în care, alături de mine erau inginerul Gheorghe Damian și studentul Gabriel Brânzea (veniseră cam 200 de studenți de la I.P.G.). Vorbesc în numele ploieștenilor, exprimând sprijinul față de F.S.N. al majorității populației județului Prahova: „Am venit să aducem și un apel către țară. Ploieștenii au înțeles pe deplin că oricât de frumoase ar fi rezultatele Revoluției, ele nu pot fi păstrate decât prin munca tuturor și a fiecăruia în parte. De aceea, muncitorii noștri sunt în fabrici, la sonde și în mine, intelectualitatea și-a reluat activitatea, elevii și studenții învață. Să ne împlinim fiecare datoria noastră, pentru că Țara nu trebuie să fie doar liberă, ci trebuie să ajungă și prosperă, pentru binele nostru al tuturor“. Fiecare frază a fost subliniată cu vii aplauze ridicate din Piața măturată de reflectoarele montate în galeria Palatului Victoria; privită de sus, scena dădea impresia unei mari furtunoase. Pe culoarul de la etajul I al Palatului, ne-am întâlnit cu Ion Iliescu; era palid și foarte tras la față; mi s-a părut și speriat. I-au prins foarte bine cuvintele noastre de îmbărbătare. Îi propun două lucruri: F.S.N. să-și creeze mijloace proprii de presă (centrale și județene) pentru ca oamenii să-i cunoască poziția și activitatea; să se insiste pe lângă partidele politice ca în campania electorală să se ducă doar o luptă de principii, fără atacuri la persoană, o luptă cu mijloace urbane. Președintele acceptă ambele propuneri: în climatul tensionat al acestei nopți, nu știu dacă le-a și reținut. La Ploiești, însă, le voi aplica în practică în săptămânile următoare. Revenit în Piață, am cerut ploieștenilor să se retragă; aveam impresia că situația se stabilizase. Împreună cu toți studenții am ajuns la Ploiești în jurul orei 1 noaptea. Nici unul dintre ploieșteni nu fusese violentat, dar, în același timp, nici un ploieștean nu acționase violent; ne manifestasem civilizată, așa cum, din păcate, unii bucureșteni nu înțeleseseră să o facă. De aceea, m-a indignat declarația doamnei Doina Cornea la TV, în seara de 2 februarie 1990 și la „Vocea Americii“, prin care afirma că sprijinitorii Frontului au venit din provincie cu bâte pentru a-i ataca pe demonștrânții pașnici ai partidelor politice. I-am răspuns în „Prahova liberă“ din 4 februarie 1990.

Pe 29 ianuarie 1990, la Ploiești persoane neidentificate au atacat sediile P.N.Ț.C.D. și P.N.L.; s-a lansat zvonul că ar fi susținători ai F.S.N. Conducerea organizației județene a P.N.Ț.C.D. (Octavian Opreș și Vasile Irimescu), cu fair play, au dat un comunicat de dezmințire a zvonului răuvoitor („Prahova liberă“ din

8 februarie 1990): „Conducători ai organizației noastre județene au avut, în ultimele săptămâni, multiple convorbiri cu reprezentanți ai Frontului, cu care ocazie am constatat o remarcabilă solitudine și promisiuni sincere de sprijin, ceea ce ne determină să ne formăm convingerea că acest organ nu a avut nici un amestec în actele de vandalism săvârșite“.

La începutul lui februarie se formează organizația județeană Prahova a F.S.N., ca partid politic, având o conducere provizorie: Petre Țurlea, președinte, Marcel Chirițescu, vicepreședinte, Dan Grigore Ionescu, De-Anna Maria, Ștefan Torac, Adrian Pitca, Florin Petrache, Gabriel Brânzea, Vasile Suliman, Bogdan Stoicescu, Bogdan Teodorescu, Gabriel Andrei, Dorel Gheciu, Romeo Gornescu.

Așa am intrat efectiv în campania electorală.

La 6 februarie 1990, la Ploiești va avea loc o reuniune a conducătorilor partidelor politice din județ, cu scopul convenirii asupra unor principii de desfășurare a luptei electorale. Atmosferă destinsă, prietenească. Mircea Ionescu Quintus (P.N.L.): „Considerăm că politica pe care o facem este un act patriotic, o contribuție a fiecărui partid la redresarea țării.“ Petre Țurlea (F.S.N.): „În campania electorală ce va urma, să ne respectăm unii pe alții, ca să ne putem da mâna și după alegeri.“ Octavian Opriș (P.N.Ț.C.D.): „Să promovăm în conducerea țării pe cei mai capabili dintre noi.“ Vasile Zlotea (Partidul Socialist Democratic; împreună cu Constantin Stănescu): „Democrația și libertatea – virtuțile societății românești viitoare – nu se pot realiza peste noapte.“ Propun participanților să semnăm o declarație de intenții privind normele luptei electorale; se acceptă și alcătuiesc textul, semnat în final de F.S.N., P.N.L., P.N.Ț.C.D., P.S.D. și Mișcarea Ecologistă. Erau patru puncte: „1. Toate organizațiile semnatare sunt animate de dorința de a contribui cât mai mult la refacerea grabnică a Țării, la ridicarea nivelului vieții materiale și spirituale a întregii populații. Îndeamnă pe toți membrii lor să se antreneze activ în procesul productiv, pentru ca în toate ramurile de activitate să se depășească momentul actual de criză. 2. Concep campania electorală ca pe o luptă de principii, civilizată, fără atacuri la persoană, o luptă pe deplin democratică, în urma căreia fiecare să-și poată clarifica mai bine programul și metodele pe care le preconizează pentru atingerea dezideratelor majore ale societății. 3. Dezavuează orice acțiuni violente împotriva unor partide politice sau a unor candidați independenți; cer imperios tuturor adeptilor lor să se

poarte civilizată, să nu întrebuițeze amenințări la adresa adversarilor politici, să nu facă nimic ce ar putea contribui la tulburarea liniștii publice. 4. Își exprimă convingerea că locuitorii Prahovei vor ști să păstreze libertatea și democrația, vor ști să contribuie la realizarea unui climat electoral propice manifestării tuturor opiniilor, la înfăptuirea unor alegeri în care rezultatul să fie o oglindă fidelă a voinței alegătorilor.” („Prahova liberă” din 8 februarie 1990).

După devastarea sediului Guvernului, la 18 februarie 1990, reprezentanții partidelor politice din Prahova au publicat un nou comunicat, exprimându-și totala dezaprobare față de autorii actului respectiv; totodată, se cereau măsuri ferme pentru apărarea liniștii publice și funcționalitatea organismelor de stat.

Atât cât a depins de mine, F.S.N. Prahova și-a respectat angajamentele luate. Din păcate, nu toate acțiunile membrilor organizației erau controlabile, cu atât mai mult cu cât numărul lor a devenit, în primăvara lui 1990, foarte mare.

După multă alergătură, am reușit, la 22 februarie 1990, să public primul număr al săptămânalului politic „Frontul”, apărut în 8 pagini. În principal, m-a ajutat Ilie Nica, filosof, asistent la Institutul de Petrol și Gaze. Vor contribui, în măsură mai mare sau mai mică, la continuitatea publicației (timp de doi ani) Gabriel Albu, Emil Stan, Ioan Done, Valeriu Lungu, I.St. Baicu (toți colegi cu mine la I.P.G.), Dumitru-Paul Oprescu, Grigore Dan Ionescu, Paula Ivonescu (căreia a trebuit să-i îndrept masiv articolele plăturoase, la început, dar care a început treptat să scrie bine), Bogdan Stoicescu, Sorin Dumitrescu, Ion Bulei (cunoscutul istoric bucureștean, originar din Prahova), Ion Ardelean, Ioan Mihuț (din Sinaia), Romeo Gornescu (colonel în retragere), Marcel Chirițescu (cel mai apropiat dintre colaboratorii mei în organizarea partidului), Gheorghe Damian, Ion Manole (arhitect), Ion Bocioacă, Gheorghe Maxim, Corneliu Rusc, Zota Stana (judecător pensionar cu mare răbdare în fața lipsei de cunoștințe juridice pe care noi, ceilalți, o demonstrăm) ș.a. Toate aceste colaborări erau, însă, sporadice (cu excepția articolului săptămânal al lui Ilie Nica); de aceea, trebuia să scriu cam jumătate din articolele fiecărui număr (cu semnătură sau fără), cea ce dădea publicației o anumită notă personală. Chiar dacă avea caracter politic, în fiecare număr al săptămânalului aveam o pagină culturală și una dedicată românilor din afara hotarelor țării. Având un tiraj destul de mare, dacă ne gândim că era o publicație provincială, variind între 30 000 și

50 000 exemplare până la alegeri, „Frontul“ era citit și a avut o contribuție apreciabilă la atragerea electoratului. Mai mult, bilanțul financiar făcut în iunie 1990 era pozitiv. Fără a depăși limbajul civilizat, „Frontul“ a devenit treptat foarte acid, ceea ce i-a atras admonestări violente din partea unor publicații centrale ca „Dreptatea“ și „România Mare“. Președintele Partidului Republican din Prahova, Nicolae Florovici, fost coleg de clasă cu mine, m-a dat chiar în judecată; până la urmă, ca doi vechi prieteni, ne-am împăcat la un pahar (dat de el).

În general, în Prahova partidele politice au respectat Declarația din 6 februarie, chiar dacă nu au lipsit unele acuzații prin presă. Cu președintele P.N.L., Mircea Ionescu Quintus, chiar am colaborat foarte strâns în organizarea manifestațiilor de solidaritate cu românii ardeleni agresați de maghiari la Târgu Mureș și în cadrul acțiunii de sărbătorire a 72 de ani de la Unirea Basarabiei cu România (frumosul poem *Lecția de istorie*, citit de M.I.Q. la 27 martie 1990, l-am și publicat în „Frontul“ din 6 aprilie). Era în aceste relații și o pildă pentru ceilalți: adversitatea politică trebuie să fie înlocuită cu colaborarea tuturor, atunci când este în joc interesul național.

•

Într-un spirit de deplină seriozitate s-a desfășurat în zilele de 7 și 8 aprilie 1990 Conferința pe țară a F.S.N., urmată de marele miting din duminica Floriilor, în Piața Aviatorilor.

Destul de greu și datorită lipsei de experiență, s-a alcătuit lista candidaților F.S.N. Prahova pentru alegerile parlamentare. Aveam două personalități de prim rang din București. Corneliu Mănescu, fost ministru de Externe, primul om din Est ajuns, în 1967, președinte al Adunării Generale a O.N.U., intrat în dizgrația lui Ceaușescu în 1971; dizident cunoscut, semnatar al Declarației celor șase; ploieștean prin naștere (casa familiei Mănescu, distrusă în timpul bombardamentului anglo-american din noaptea de 4 spre 5 aprilie 1944, fusese chiar peste drum de casa mea). Al doilea era Ionel Blaga, economist cunoscut, profesor la A.S.E., cu foarte multe lucrări științifice publicate. Dintre localnici, am încercat să avem pe listă oameni care reprezintă ceva prin ei înșiși și au caracter; cu o singură excepție, Ion Ardelean, nu m-am înșelat. La Senat, pe lângă Corneliu Mănescu, erau doi ingineri foarte cunoscuți și apreciați – Juncu Gelu de la Uzina mecanică Plopeni și Gheorghe Damian de la Uzina „1 Mai“ Ploiești – și un jurist din Sinaia –

Ioan Mureșan. Pe lista pentru Adunarea Deputaților, pe lângă mine și Ionel Blaga, erau: inginer Corneliu Ruse – președinte al C.P.U.N. Prahova, Marcel Chirițescu – medic veterinar, Horia Florescu, inginer la Combinatul petrochimic Brazi, Ilie Nica, filosof, asistent universitar la I.P.G., Gheorghe Palade, inginer din Câmpina, Ioan Mihuț, inginer și filosof din Sinaia, Dumitru Paul Oprescu, tehnician din Ploiești, Ștefan Torac, inginer miner la Filipeștii de Pădure, Petrache Florin, economist din Ploiești, Vasile Paraschiv, pensionar, cunoscut oponent al regimului comunist, Helmut Necula, tehnician la Combinatul Brazi, Pitca Adrian, muncitor la uzina „1 Mai“, Ion Ardelean, jurist ploieștean. Câțiva au devenit cu adevărat oameni politici.

Am fost singurul de pe lista F.S.N. contestat prin Tribunal și judecat în lipsă, la 30 aprilie 1990, zi în care mă aflam la Sinaia. Mă contestase „pentru abuzuri în serviciu“ un fost secretar cu propagandă la Comitetul județean P.C.R. Prahova, Gheorghe Butaru, ocupând într-o perioadă și postul de lector la I.P.G.; voia să-mi plătească pentru faptul că-i spusese, în plină ședință a Catedrei (cu cinci ani în urmă) că așa cursuri proaste de istorie ca ale lui, nu ar mai putea ține nimeni, iar după revoluție îi barasem tentativa revenirii în Institut, spre binele acestuia din urmă. Tribunalul a respins contestația.

Cu toate știrile făcute să apară prin diverse ziare, mai ales în „Dreptatea“, în Prahova nu au fost violențe electorale, cu excepția câtorva altercații și a unui incident petrecut în fața Casei sindicatelor, în care, din păcate, a fost agresat un fost student de-al meu. Cea mai gravă acuză, nefondată, a adus-o P.N.Ț.C.D. Într-o dimineață din aprilie, pe platoul Halelor Centrale, doi beți – un țigan și un român (ceferist) – sau luat la bătaie; țiganul l-a împins pe român și acesta a căzut cu capul de ciment, murind pe loc. A doua zi trec prin fața sediului P.N.Ț.C.D. și văd un drapel negru la intrare; alarmat, întreb ce s-a întâmplat; mi se spune că „fesenistii au omorât un membru de frunte al P.N.Ț.C.D.“. M-am interesat la Procuratură; țiganul fusese prins și-și recunoscuse fapta; nici urmă de cauză politică în toată drama – autorul nu era membru al nici unui partid. Am trimis ziarului „Dreptatea“ un articol în acest sens, dar nu l-a publicat. Mai mult, de atunci „asasinarea unui național-țărănist în timpul campaniei electorale la Ploiești“ a fost menționată în toate cuvântările conducătorilor P.N.Ț.C.D. privind alegerile din 1990, ultima dată într-un discurs al lui Ion

Diaconescu, în Camera Deputaților, în 1993. Așa a ajuns un bețiv martir al P.N.Ț.C.D.!

Încununarea campaniei electorale la Ploiești a avut loc la 9 mai 1990, printr-un miting cu participarea lui Ion Iliescu. O zi foarte agitată; sediul F.S.N., asaltat încă de dimineață de oameni; o desăvârșită harababură, dar toată lumea era cu zâmbetul pe buze și trandafiri în piept. În plus, mai multe echipe TV și ziariști din Europa și Asia, intrau și ieșeau din sediu, cereau explicații, îndrumări, bilete de liberă trecere la tribună. O echipă franceză ne-a cerut chiar să o ducem la masă; mi s-a spus că, după ce au fost conduși la restaurantul din subsolul Galeriilor „Ploiești“, ar fi exclamat surprinși: „Iată că și-n România sunt locuri civilizate!“ Tot un ziarist străin, cu ochiul format, îmi spunea că apreciază la 150 000 numărul participanților la miting.

Avuseseră loc și unele peripecii. Prin grija partidelor „istorice“, un grup de o sută de oameni (între care mulți studenți) blocase intrarea în Ploiești dinspre Sud, în dreptul institutului de Petrol și Gaze. Pentru a evita o ciocnire, mașinile prezidențiale au ocolit orașul pe centură, spre disperarea celor care-l așteptau pe Ion Iliescu cu bețe, pietre și... camere de luat vederi.

Tribuna era improvizată în balconul Casei sindicatelor. Ca președinte al Organizației F.S.N. Prahova, deschid mitingul. Singurul vorbitor, Ion Iliescu, este întrerupt după fiecare frază de urale; așa ceva nu se mai văzuse la Ploiești. La sfârșit, citește lista candidaților prahoveni pentru alegerile parlamentare. Cel mai bine este primit numele lui Corneliu Mănescu – foarte simpatizat pentru trecutul său; după miting va fi înconjurat de o mare mulțime care-l aplauda. La plecarea lui Ion Iliescu, un ziarist străin dornic să ajungă în preajma acestuia l-a mușcat de mână pe unul din membrii Gărzii. Cu foarte mare greutate, mașinile se pot desprinde de mulțime. Într-un cerc restrâns, luăm masa la mănăstirea Ghighiu, într-o cămăruță foarte modestă, în prezența stareței; totul foarte sobru. Un singur lucru supărător: asaltul verbal al prefectului Bălănoiu la adresa lui Ion Iliescu; dădea impresia că vrea să fie înregistrat ca omul de bază în județ, de neînlocuit.

În ultimul număr dinaintea alegerilor al săptămânalului „Frontul“ (17 mai), în finalul articolului *Câteva concluzii pe marginea campaniei electorale*, lansam un îndemn: „Să mergem la vot senini, încrezători în victoria noastră. Să contribuim prin calmul nostru, la desfășurarea normală a acestor alegeri. Să strângem cu sinceritate mâinile tuturor, inclusiv ale adversarilor noștri politici și

să ne bucurăm cu toții că am ajuns după atâția zeci de ani de dictatură, momentul când putem, liberi, să alegem pe cine vrem noi. Indiferent cum s-au purtat în timpul campaniei electorale participanții, alături de noi, la aceasta, indiferent de criticile pe care le-au adus sau nu Frontului, toți au și vor avea și de aici înainte, un rol în societatea românească; cu toții va trebui să punem umărul la construirea României de mâine. Și pentru ca această Românie de mâine să fie prosperă, democrată și stabilă, este nevoie de munca tuturor. În fața acestui imperativ, micile sau marile noastre diferențe electorale trebuie să nu lase nici un resentiment. Să mergem la vot cu conștiința că participăm la un eveniment istoric de maximă importanță.”

*

20 mai 1990. Ziua alegerilor. Mă întâlnesc cu Mircea Ionescu Quintus la secția unde votăm amândoi (suntem vecini de casă); ne fotografiem (împreună cu soțiile) și ne urăm succes în alegeri. Fiind candidat, am dreptul să vizitez centrele de votare; alerg prin tot județul. Întâlnesc numai zâmbete și priviri calde. La Apostolache, ieșind dintr-un grup de țărani, o bătrână îmi spune: „Maică, dacă ești pentru Iliescu vino să te pup!”

Ca în majoritatea județelor, și în Prahova F.S.N. a câștigat detașat alegerile: 10 locuri de deputat (din 14) și 3 locuri de senator (din 4); Ion Iliescu a obținut 89,41 la sută din voturi. Printre cei care ne-au felicitat a fost și conducerea Organizației municipale Ploiești a P.N.Ț.C.D., formată din intelectuali demni de tot respectul.

Fuseseră primele alegeri pe deplin libere din România. Formula folosită de presa română și străină pentru a le defini era puțin diferită; se scria despre „primele alegeri libere din România în ultimii 50 de ani”. Dar, cel ce se apleacă asupra documentelor de arhivă, asupra presei dinaintea celui de-al doilea război mondial, asupra memoriilor diverșilor oameni politici, constată faptul că în toată perioada parlamentarismului românesc, începând de la Al. I. Cuza, nu au fost alegeri în care să nu se fi exercitat diverse presiuni asupra electoratului. Cu cinism, P. P. Carp o spusese deschis: „Dați-mi Guvernul și vă dau Parlamentul”. Se foloseau cele mai diverse metode de șantajare (vezi *Scrisoarea pierdută*); erau puse în funcție bâte de diverse mărimi, pentru spinările și capetele adversarilor politici; erau distribuite bancnote tăiate (a doua jumătate fiindu-i dată alegătorului după ce vota pe cel ce plătea); se desfăceau butoaie de vin spre a convinge cetățenii de perspec-

tivele deschise țării de către un partid sau altul etc. Guvernul a câștigat întotdeauna alegerile (cu excepția, dorită de Carol al II-lea, din 1937). Având în vedere această istorie a alegerilor românești, putem afirma că în mai 1990 au fost primele cu adevărat libere, cu adevărat democratice. S-a votat conform unei legi electorale acceptată de toate partidele; în toată țara a fost liniște și ordine; nu s-au produs acte de violență; nu s-au înregistrat decât încercări minore de încălcare a legii. Concluziile celor mai mulți observatori străini erau pe această linie. Au urmat, totuși, contestațiile. Erau previzibile în cazul unor rezultate strânse, atunci când câteva procente înclinau balanța de partea unuia sau altuia dintre participanții la lupta electorală. Dar, când diferența dintre procentajul obținut de candidatul F.S.N. la președinție și al doilea clasat era de peste 75 de puncte, iar pentru cele două Camere Frontul obținuse două treimi din voturi, orice contestație era illogică. Iată, însă, câteva titluri din „Dreptatea“ (22 mai): „Ziua abuzurilor electorale libere în România“, „Contrarevoluția după 20 mai“, „1990 – tragedia continuă“ etc. Același ziar, 23 mai: „Istoria măsluirilor s-a repetat“, „America trădează încă odată democrația“ ș.a. Expresii de tragedieni de mână a treia, viziuni apocaliptice, invocarea blestemelor cerești, acuzații de tot felul la adresa F.S.N., acuzații de ingratitudine la adresa poporului român, toate nu fac altceva decât să sublinieze deznădejdea disperată a „istoricilor“. În același timp, subliniază ruperea lor de realitate: acești oameni chiar credeau că vor ieși câștigători! Asta aduce a orbire politică. Sutele de mii de participanți la mitingurile Frontului din întreaga țară nu le-au spus nimic; nici nu au vrut să le vadă. În schimb, se autoînșelau umflând – pentru uzul opiniei publice la început, dar ajungând să creadă chiar ei minciuna – numărul presupușilor semnatari ai Proclamației de la Timișoara; se spunea că se ajunsese la 7 milioane!

Să comparăm aprecierile „istoricilor“ la adresa alegerilor din 20 mai, cu ale unora dintre observatorii și ziariștii străini sosiți în România. Șeful delegației de observatori americani, guvernatorul statului New Mexico, Gary Carruthers, remarcă faptul că „România a făcut un pas uriaș către democrație... Noi, americanii, am fost foarte impresionați de integritatea procesului de votare... Oamenii cu care am vorbit ne-au declarat că se simt liberi...“ Ziaristul Florian Brode, de la „Deutsche Welle“ din Germania declară că alegerile „sunt absolut libere“. Masanobu Hirai, de la „Fuji TV“ Japonia, afirma că „Sunt alegeri libere pentru că românii pot

vota pe cine vor" ș.a.m.d. Să-i bănuim pe toți de pactizare cu puterea de la București?

Caracteristic pentru neacceptarea realității de către „istorici“, era reacția lui Ion Rațiu la conferința de presă a lui Gary Carruthers: când guvernatorul american a spus că alegerile au fost libere, candidatul al Președinția României a părăsit sala, afirmând că se induce în eroare opinia publică occidentală (conform relatării postului de radio „Vocea Americii“ din 22 mai 1990, ora 6,30). „Trezirea la realitate – scriam în «Frontul» din 26 mai – este ceea ce urâm în primul rând istoricilor și mai ales național țărăniștilor creștini și democrați; mai ales lor, pentru că ei sunt cei mai depărtați de realitate.“

•

Neobținând puterea pe cale democratică, prin alegeri, partidele zise istorice au încercat să-și atingă țelul prin metode violente. Astfel s-a ajuns la vandalisme din 13 iunie 1990 și la represiunea din 14 și 15 iunie. Era a patra oară în șase luni când se folosea această metodă, profitându-se și de inactivitatea (voită!) a conducerii de atunci a Ministerului de Interne, în frunte cu vestitul general Chișac. În afara celor trei mari încercări de până atunci de a acapara cu forța puterea – 12 și 28 ianuarie, 18 februarie – avuseseră loc o mulțime de alte acțiuni violente de mai mică intensitate. În total, până la blocarea Pieței Universității (22 aprilie 1990), numărul lor era de 65. „Fenomenul Piața Universității“, cum a fost numit, a fost creat de partidele zise istorice, în primul rând P.N.Ț.C.D., și de unele organizații intitulate (pe nedrept) apolitice. *Raportul Comisiei parlamentare de anchetă instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în zilele de 13–15 iunie 1990* menționează multe probe care atestă implicarea unor forțe politice. Astfel, participanții la blocarea Pieței Universității erau alimentați zilnic de către Grupul de Dialog Social (organizație elitistă, de dreapta) și P.N.Ț.C.D.; o parte luau masa – pe baza unor bonuri ce se distribuiau în Piață – chiar în sediul P.N.Ț.C.D. din Bd. Republicii 34; alții serveau masa la restaurantele „Havana“, „Dunărea“, „Lido“, „Intercontinental“, plata fiind făcută tot de P.N.Ț.C.D. De asemenea, îmbrăcămintea și corturile erau puse la dispoziția manifestanților tot de către G.D.S. și P.N.Ț.C.D. Participanții primeau zilnic sume mari de bani, iar pentru a nu părăsi locul, li se rețineau buletinele de identitate (cf. p. 18-22). Reprezentanți ai P.N.Ț.C.D. au adus în piață băte, lanțuri, răngi (p. 26).

Foarte interesantă este și mențiunea că „În perioada premergătoare datei de 13 iunie s-a constatat implicarea unor parlamentari și cetățeni străini, ziariști, reporteri, reprezentanți ai ambasadelor în susținerea acțiunilor în Piața Universității“ (p. 8). Unii dintre manifestanți erau chiar primiți să doarmă noaptea „la parterul unei ambasade“ (p. 20).

Prost organizată de către generalul Chișac, eliberarea Pieței Universității, la 13 iunie, a favorizat declanșarea unor acțiuni de o violență maximă: devastarea și incendierea Poliției Capitalei, S.R.I., Ministerului de Interne, Televiziunii. Marea majoritate a populației, inclusiv cea din București, a fost indignată față de acțiunile întreprinse de manifestanții declarați „apolitici“. De aceea, sosirea minerilor în Capitală, în dimineața de 14 iunie, a fost primită cu bucurie. Antrenarea unor grupuri de civili în acțiuni de ordine publică, însă, era de neadmis într-un stat democrat. Întrebarea este dacă era preferabilă acapararea puterii în stat prin violență în condițiile în care electoratul deja se pronunțase?

Partizanatul interpretării evenimentelor din 13–15 iunie, atât în presa română cât și în cea străină, era evident. Majoritatea ziarelor prezentau pe pagini întregi brutalitățile comise de mineri și nici un cuvânt despre incendiierile din 13 iunie, despre cei șase morți din acea zi. Astfel, treptat, mai ales în rândul opiniei publice occidentale s-a format imaginea minerilor primitivi aduși de putere pentru a maltrata pe demonstranții pașnici și visători; rolul cel mai important în crearea acestei imagini mincinoase l-a avut G.D.S., sub patronajul căruia au fost filmate evenimentele și făcut montajul astfel încât să se atingă țelul dinainte stabilit – discreditarea conducerii Statului român.

Peste doi ani aflu, din numărul zece al săptămânalului „Expres“ (9–15 martie 1993), că aș fi fost unul din principalii autori ai presiunii din 14–15 iunie 1990. Titlul unei întregi pagini era expresiv: „Evenimentele din 13–15 iunie 1990. Mineriada deputatului Petre Țurlea. Șase autobuze pentru asediarea Bucureștiului. Omul din umbră: Petre Țurlea“. Cu toate că, în replică („Expres“ nr. 12 din 23–29 martie 1993) am demonstrat faptul că în ziua de 13 iunie 1990 fusesem doar în București, deci nu aveam cum să organizez o „mineriadă“, totuși campania a continuat. Într-un al doilea articol incriminator acuzele erau chiar lărgite, sub titlul „Deputatul Petre Țurlea n-a organizat o mineriadă, ci mai multe“ („Expres“ din 13–19 aprilie 1993). În plus, eram acuzat că aș fi organizat devastarea sediilor P.N.L. și P.N.Ț.C.D. din Ploiești. Aceste sedii fuseseră

într-adevăr devastate, dar de către niște oameni care nu aveau nici o legătură cu F.S.N. și, cu atât mai puțin, cu mine. Pe 15 iunie 1990, mă aflu la Prefectura Prahova. La rugămintea lui Mircea Ionescu Quintus, foarte alarmat de ceea ce se întâmplase la sediul P.N.L., împreună cu alți colegi m-am deplasat la locul respectiv, reușind să lămuresc lumea să se îndepărteze. Fiind cunoscut în oraș, oamenii m-au ascultat. Din păcate, devastarea deja se produsese. Am lăsat doi membri ai F.S.N. la intrare, pentru pază până va sosi Poliția. Peste drum, la sediul P.N.Ț.C.D., de asemenea, se acționase cu violență (geamuri sparte, mobilă stricată). Până la sosirea Poliției am stat de vorbă cu câțiva membri ai conducerii P.N.Ț.C.D. și le-am oferit ajutorul. Aceștia mi-au mulțumit; unul dintre membrii F.S.N., Romeo Gornescu, a primit chiar în scris mulțumiri. Iar Mircea Ionescu Quintus, în prima ședință a Camerei Deputaților, la tribuna acesteia a mulțumit conducerii F.S.N. Prahova pentru ajutorul dat: „Să-mi dați voie ca, de la această tribună, să adresez un cuvânt de mulțumire. Și la Ploiești, din nefericire, au fost evenimente reprobabile. Acestor evenimente li s-au opus colegii mei, deputații de Prahova al Frontului Salvării Naționale, care au fost alături de mine în această situație penibilă. Vreau să le mulțumesc tuturor aici, în fața dumneavoastră.“ (ședința Camerei Deputaților din 18 iunie 1990, „Monitorul oficial“, I, 4 din 21 iunie 1990, p. 9).

Într-o atmosferă lipsită de stabilitate, deși alegerile ar fi trebuit să pună capăt contestărilor, la 9 iunie 1990 s-au deschis lucrările Parlamentului României, Parlament care avea și caracter de Adunare Constituantă. Treptat, cu mare încetineală, s-a intrat pe un făgaș politic normal.

*

Așa am ajuns om politic. Mi-am dat repede seama câtă dreptate avusese Nicolae Iorga, care, în 1929 asemănase viața politică de la noi cu „cazanul Satanei, în care smoala nu mai isprăvește de fiert, cu câți draci, de multe feluri, suflă turbat în focul de dedesubt.“

Mă consider, însă, în continuare în primul rând profesor și istoric. În această calitate, mi-am păstrat deprinderile meseriei, consemnând cu grijă fapte și atitudini ale oamenilor lumii în care trăiesc. Mai devreme sau mai târziu, ceea ce am adunat eu și ceea ce au adunat, probabil, alții din interiorul vieții politice românești, puse cap la cap vor forma o istorie veridică a acestor ani. Ea va

fi cu atât mai bogată, cu cât va cuprinde – pe lângă datele arhicunoscute, oficiale – și evenimentele petrecute în culise; acestea au fost, uneori, hotărâtoare pentru evoluția într-o direcție ori în alta sau explică atitudini ce par, altfel, de neînțeles. Acesta este scopul cărții de față.

Nu s-a vrut și nici nu este o monografie a activității Parlamentului României din perioada 1990-1992. S-a vrut și este doar o prezentare din interior, de către un participant direct la evenimente, a unora dintre problemele intrate în discuția Parlamentului și a unora din acțiunile de culise legate de ele. Și, bineînțeles, accentul s-a pus pe Camera Deputaților din care făceam parte. Toate aceste lucruri pot oferi motive de critică. Dar, cred eu, la realizarea viitoarei monografii a Parlamentului României de după 1989, cartea de față ar trebui citită, măcar pentru a o combate.

Principală sarcină a Parlamentului rezultat în urma alegerilor de la 20 mai 1990 a fost adoptarea noii Constituții; de asemenea, cele mai aprige dispute s-au dus tot în legătură cu noua Constituție.

În iunie 1990 a fost aleasă Comisia pentru redactarea Proiectului de Constituție, având în compunere pe lângă parlamentari și o serie de experți, recrutați dintre cele mai mari personalități ale învățământului juridic românesc de astăzi sau juriști cu activitate îndelungată, ca profesor univ.dr. Ioan Muraru, prof.univ.dr. Ioan Deleanu, Mihai Constantinescu, Florin Vasilescu, Ioan Vida. Președinte al Comisiei a fost ales senatorul Antonie Iorgovan, cadru universitar la Facultatea de Drept din București.

Din iunie 1990 până în ianuarie 1991, Comisia a redactat tezele pentru elaborarea proiectului de Constituție a României. Aceste teze sau principii vor fi dezbătute de Constituantă în intervalul februarie–iunie 1991. Apoi, în spiritul opțiunilor politice exprimate de Adunarea Constituantă, pentru finalizarea proiectului de Constituție, Comisia a urmărit: sistematizarea și ordonarea articolelor, secțiunilor, capitolelor și titlurilor proiectului într-o concepție logică unitară; uniformizarea terminologiei, astfel încât unul și același fenomen juridic să fie evocat, peste tot, cu aceleași cuvinte; eliminarea oricăror paralelisme și repetări; configurarea și conturarea instituțiilor la dimensiunile specifice conținutului unei legi fundamentale. În perioada 15 iulie–1 august 1991 grupurile parlamentare sau parlamentarii în mod individual au putut înainta amendamente la textul rezultat după cinci luni de discuții. Asupra acestor amendamente s-a întocmit un raport, în luna august. Din septembrie până în noiembrie 1991 s-a desfășurat dezbaterile asupra fiecărui articol în parte. Votul final la 21 noiembrie, iar referendumul asupra Constituției la 8 decembrie 1991.

Dezbaterile debutau furtunos la 13 februarie 1991, cu modificări la Regulament. S-a discutat mai ales despre votul final asupra Constituției. Se înfruntau două păreri: a majorității care dorea vot deschis și a opoziției cu vot secret (se miza pe posibilitatea ca, la

vot secret, o serie din deputații majorității să voteze împotriva). Intervin în discuție, propunând vot nominal, fiecare asumându-și public răspunderea. Mai ales că aveam un precedent; și Constituția din 1923 fusese votată prin același procedeu, deși acum P.N.L. se arăta ostil acestuia. În final, soluția propusă de mine este acceptată.

În cadrul Adunării Constituante au fost foarte multe probleme controversate; mă voi opri doar asupra unora dintre acestea.

Cele mai îndelungate discuții s-au purtat în jurul caracteristicilor statului. În teza propusă de Comisia Constituyentei, primul alineat preciza: „România este un stat național, suveran, unitar și indivizibil”. Principalul atac al U.D.M.R. a fost îndreptat împotriva termenului „național”; s-au adăugat și discuțiile legate de amplasarea în text a termenilor.

Pe tot parcursul lucrărilor Constituyentei s-a remarcat încercarea, în mare parte reușită, a U.D.M.R. de a-și alătura reprezentanții celorlalte 13 minorități, în demersul vizând crearea unui statut special pentru minorități, în obținerea unor privilegii care i-ar fi plasat pe români în postura de cetățeni de categoria a doua. Se cereau garanții, protecție, angajamente din partea statului român – toate acestea lăsând impresia unei puternice acțiuni antiminoritare în România și, de aici, nevoia contracarării ei.

Ofensiva a deschis-o Ingmar Bransch, reprezentant al Grupului parlamentar al minorităților naționale, altele decât cea maghiară, singurul din acest grup care a urmat cu fidelitate, pe tot parcursul Constituyentei, U.D.M.R.-ul; nu numai ideile erau aceleași, dar și argumentele în sprijinul lor. În ședința din 13 februarie 1991, I.B. pornea de la foarte des menționatul articol din *Declarația* de la Alba Iulia: „Deplina libertate pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie, prin indivizi din sânul său, și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării, în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc”. Constituția din 1923, în concepția lui I.B., ar fi fost un pas înapoi în acest plan și, de aceea, minoritățile nu au votat-o. Plin de contradicții, reprezentantul sașilor adăuga că, totuși, tocmai datorită acestei Constituții „minoritățile naționale s-au putut organiza și manifesta nestingherit, inclusiv sub aspect politic”. Pentru felul cum era tratată problema minorităților, era lăudat Statutul dat acestora de comuniști în 1945 precum și constituțiile comuniste din 1948, 1952, 1965. După acest excurs istoric, vorbitorul cerea introducerea unor formule noi ca: „statul trebuie să asigure protecția minorităților naționale”;

„statul are ca fundament unitatea poporului român cu minoritățile naționale“; „minoritățile sunt la adăpost de orice tentativă de asimilare împotriva voinței lor“. Și se propunea un text care ar fi interzis însăși posibilitatea discuției asupra statutului minorităților cerut: „Măsurile de protecție ale statului român pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității minorităților naționale nu trebuie să fie considerate ca fiind contrare principiului de egalitate între toți cetățenii români“. Deci, măsurile cerute deși *erau* contrare principiului egalității în drepturi, ele *nu trebuiau* să fie considerate ca atare.

Introducerea fiind făcută, liderul U.D.M.R. din Adunarea Deputaților, Domokos Geza, a trecut la lărgirea argumentației și a cererilor. Atacul principal era îndreptat împotriva ideii de „stat național“. Se pornea de la aprecierea că „azi nu mai există stat european care să se declare național“. Aducea ca argumente interne: „Definirea statului român ca stat național nu corespunde realității țării“, pentru că ar fi cinci milioane de minoritari; „Definirea ca național a statului român ar putea însemna nerecunoașterea minorităților naționale“. Singurele atribute esențiale ale statului trebuiau să fie: suveranitatea, unitatea și indivizibilitatea. Cerea, de asemenea, acceptarea principiului etnic în constituirea partidelor politice. În favoarea măsurilor speciale pentru protecția minorităților s-au pronunțat și Hajdu Gabor (U.D.M.R.), Andrei Echim (lipovean), Tokay Gheorghe (U.D.M.R.) – care, pornind de la ideea că statul național nu este o realitate în România, deoarece ar fi un număr foarte mare de minoritari și, deci, introducerea acestei formule în Constituție ar duce la concluzia că el este un deziderat posibil de atins doar prin deznaționalizarea forțată a neromânilor.

Pe aceeași linie au vorbit reprezentanții minorităților și în ședințele următoare ale Constituantei. La 27 februarie 1991, Hosszu Zoltan (U.D.M.R.) acuza direct pe aceia care susțineau formula statului național că doresc o „politică de perspectivă... ca România să devină un stat pur unitar din punct de vedere național“. Își argumenta, nefericit, teza cu lupta deputaților români în Parlamentul de la Budapesta în 1868, împotriva ideii de „stat național“ ungar; uita să spună că Ungaria anului 1868, într-adevăr nu era stat național, în minoritate fiind tocmai populația maghiară. H.Z. aducea și propuneri noi. După textul „În România limba oficială este limba română“, cerea introducerea frazei „Folosirea neîngră-

dită a limbilor minorităților naționale este garantată“. Iar în final propunea chiar schimbarea ordinii culorilor steagului național.

În primele ședințe ale Constituantei, pe aceleași probleme s-au mai exprimat și Eckstein Kovacs Petter și Kozsokár Gabor.

De remarcat faptul că între ce doreau în realitate reprezentanții U.D.M.R. și ce afirmau la tribuna Constituantei că doresc, erau deosebiri radicale. Analiza tuturor discursurilor lor, pe parcursul întreg al dezbaterilor, ne duce la această concluzie. Un singur exemplu edificator: pe 13 februarie 1991, la teza 1, alineatul 1, Domokos Geza, chiar liderul Grupului U.D.M.R., afirma: „Vreau să accentuez cu toată claritatea că solicitând eliminarea cuvântului «național», nu solicităm statuarea unui stat multinațional cu tot ce ar decurge de aici“. Cu toată această afirmație solemnă, publică și într-un cadru oficial, echivalând deci cu un angajament, în ședința din 10 septembrie același an, întregul grup parlamentar al U.D.M.R., inclusiv liderul său, a votat (30 voturi pentru) textul propus de Károly Kyrály: „România este un stat multinațional“. Mai mult, senatorul Szöcs Géza afirma amenințător că neacceptarea caracterului multinațional ar bloca posibilitatea Unirii Basarabiei cu România. Astfel s-a demonstrat faptul că suspiciunea asupra onestității intențiilor parlamentarilor maghiari față de statul român, era îndreptățită.

Discuțiile tindeau să ia o turnură periculoasă, problemele ridicate de minorități dominând dezbaterile.

Parlamentarii de naționalitate română s-au împărțit în două grupe. Prima, puțin numeroasă, a ocolit problemele puse în discuție de minorități (intrau aici reprezentanții P.N.L., P.N.Ț.C.D., P.S.D.R. ș.a.); era și consecința alianței politice cu U.D.M.R., a anumitor obligații asumate. A doua grupă, cuprinzând marea majoritate a parlamentarilor, s-a confruntat deschis cu reprezentanții U.D.M.R.: existau, însă, foarte multe nuanțe.

Vasile Gionea, remarcabil jurist și patriot, deși membru al P.N.Ț.C.D. a avut în mod constant o poziție proprie; arăta că s-au făcut „toate eforturile ca în acest proiect să fie evidențiate drepturile minorităților naționale“. Mihai Carp (P.N.L.A.T.) considera și el necesar atributul de „național“. În favoarea acestuia au vorbit de la P.U.N.R. Radu Ceontea, Dan Căpățână, Ioan Gavra. Ultimul propunea și un alineat nou: „Sunt excluse federalizarea, autonomizarea sau enclavizarea teritoriului național pe criterii etnice, precum și colonizarea de populații de semini străine“. Constantin Topliceanu, în numele grupului ecologist și social democrat apăra

ideea statului național. Gheorghe Dumitrașcu, din partea F.S.N., propunea o nouă formulare a alineatului 1, schimbând locul termenilor de definire a statului: „România este un stat național unitar, suveran și indivizibil“. Alăturarea celor doi termeni – «național» și «unitar» – era făcută cu scopul de a se contracara ideea unui stat multinațional.

În primele ședințe ale Constituanței principala temă atacată de reprezentanții P.N.L. și P.N.Ț.C.D. a fost forma de guvernământ; lăsau impresia că, în concepția lor, singura mare problemă ce trebuia rezolvată prin noua Constituție era revenirea la monarhie. Dan Lăzărescu considera ideală constituția spaniolă, pentru că admitând monarhia a putut duce la prosperitate și libertate; propunea un referendum pentru stabilirea formei de guvernământ în România. Ion Rațiu, P.N.Ț.C.D., va susține propunerea referendumului. Așadar, pe cei doi principali reprezentanți ai partidelor istorice nu-i interesa decât reinstaurarea monarhiei; bineînțeles, ca precedent pentru restaurarea totală, „restitutio in integrum“, idee care speriasse electoratul în mai 1990 și-l îndepărtase de „istorici“.

Problema formei de guvernământ adoptată printr-un referendum a fost respinsă încă din 27 februarie 1991, reluarea ei în septembrie același an ducând doar la confirmarea rezultatului deja obținut. S-a admis textul: „Forma de guvernământ a statului român este republica“. Până la urmă, însă, prin hotărârea Constituanței a avut loc, la 8 decembrie 1991, un referendum asupra Constituției în ansamblul ei; deci, populația a putut să-și spună cuvântul și asupra formei de guvernământ; și răspunsul a fost favorabil republicii.

Așadar, disputa cu U.D.M.R.-ul a fost lăsată de partidele istorice (cu mici excepții) pe seama reprezentanților F.S.N. și P.U.N.R. Nu trebuie trasă de aici concluzia că istoricii nu erau interesați în menținerea ideii de stat național unitar; preferau, însă, din rațiuni electorale (se știe că Radu Câmpeanu fusese votat, la alegerile prezidențiale, de toți maghiarii) să nu se afișeze pe această temă; la votarea majorității articolelor nu s-au situat, însă, de partea U.D.M.R.

Disputa a fost reluată în toamnă. Intervin de două ori pentru a susține formula: „România este un stat național unitar, indivizibil, suveran și independent“. Eliminarea virgulei dintre „național“ și „unitar“ (așa cum fusese și în Constituția din 1923) se impunea, deoarece elementul esențial de caracterizare a statului era unitatea din punct de vedere național (88% din populație este formată din

români). Aceeași cerere și din partea deputatului Augustin Botiș. Nu s-au întrunit, însă, decât 200 de voturi și propunerea a căzut. Interesant faptul că numărătoarea voturilor fusese făcută (în partea stângă a sălii) doar de senatorul udemerist Verestóy; constatând faptul că numărul raportat președintelui Constituantei a fost intenționat diminuat, conform Regulamentului cer renumărarea. Dan Marțian refuză! Nu a fost nici prima nici ultima oară când președintele Adunării Deputaților a aplicat Regulamentul în mod curios; manevra pentru a se putea respinge formula propusă era evidentă. Satisfăcut, senatorul Verestóy, din partea cealaltă a sălii, a scos limba la mine, un lucru incredibil, dacă avem în vedere că ne aflam în incinta sacră a Parlamentului. Micul incident, demonstrând gradul de civilizație a senatorului udemerist, m-a făcut să public (în „Curierul de Prahova”) un articol cu titlul *Di Verestóy are limba lungă și mintea scurtă*.

După o dezbatere atât de îndelungată, în final s-a adoptat textul: „România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil”.

De asemenea, tot în toamnă, pe 11 septembrie, a fost adusă în discuție propunerea mea și a senatorului Ionel Ștefan Alexandru (F.S.N.): „Pe teritoriul statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populații străine”. Anterior fusese adoptat doar termenul „strămutate”. Deosebirea era importantă: strămutarea avea sensul mai restrâns, de deplasare a unui grup de populație în interiorul aceleiași țări; colonizarea era termenul mai larg, însemnând popularea unei regiuni cu oameni aduși (posibil) din alte țări. Liderul F.S.N., Marian Enache, s-a arătat ostil introducerii termenului „colonizare”. Cu toate acestea, intervenția mea, cerând „măsuri de precauție pentru viitorul acestei țări, care trebuie să se numească și astăzi, dar și de aici înainte tot România”, a fost întâmpinată cu puternice aplauze, determinându-l și pe Antonie Iorgovan, președintele Comisiei constituționale, să accepte amendamentul. Doar cu 20 voturi împotrivă și 10 abțineri, propunerea a fost adoptată („Monitorul oficial”, an II, partea a II-a, nr. 24 din 13 septembrie 1991).

O parte din disputele asupra tezelor de la Titlul I, *Principii generale*, s-au reflectat și în dezbaterile de la Titlul II, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale*. O primă analiză a acestuia s-a făcut în martie 1991, majoritatea vorbitorilor remarcând discrepanța dintre drepturi și libertăți, pe de o parte, și îndatoriri, pe de alta.

Reprezentanții U.D.M.R. – Kozsokar Gabor, Frunda György,

Tokay György, Károly Szabo, Attila Varga, Madaras Lazar, Demeny Ludovic – susținuti și de o parte din ceilalți reprezentanți ai minoritarilor – Andrei Echim, Tahsin Gemil – au încercat să introducă ideea necesității unor drepturi speciale pentru minoritățile naționale, sub formula „drepturi colective”. De remarcat faptul că unii dintre susținătorii „drepturilor colective” își dădeau seama de inoportunitatea acestora. Pe 12 martie 1991, Kozsokar Gabor afirma: „Bineînțeles că în condițiile asigurării și garantării egalității depline în drepturi a tuturor cetățenilor, poate că n-ar trebui să insistăm la niște prevederi speciale...” Și totuși, insistau... Textul care se cerea introdus: „Constituția recunoaște și garantează tuturor cetățenilor români exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv a drepturilor individuale și colective ale minorităților naționale...” Pentru a fi convingător, Andrei Echim aducea în discuție o presupusă hotărâre a Consiliului Europei, în care se vorbea despre drepturile colective; era o încercare de inducere în eroare a Constituantei, formula invocată reprezentând doar un subiect de discuție în forurile internaționale și nicidecum o idee asupra căreia s-ar fi convenit. România ar fi devenit singura țară ce ar fi acceptat o asemenea idee.

Atacul cel mai violent s-a făcut la adresa propunerii de interzicere a „exclusivismului și a separatismului național etnic și lingvistic”. Textul era necesar, având în vedere și amplul proces de purificare etnică inițiat și condus de U.D.M.R. în județele Harghita și Covasna. De asemenea, a fost abordată problema învățământului, U.D.M.R.-ul cerând ca persoanele aparținând minorităților naționale să poată fi instruite în limba maternă „în toate gradele și formele de învățământ”. În sfârșit, se cerea dreptul de a forma partide pe criteriul etnic.

Nu toți deputații minoritari s-au situat pe poziții intransigente. Printre moderați și sinceri apărători ai statului român s-au situat Anton Nicolau (grec), Anton Lițmaier (polonez), Luchin Milenco (sârb), Matei Heckel (slovac), Stefan Tkaciuk (ucrainian), Ivanciov Carol Matei (bulgar) și chiar un ungur, Fazekas Miklós.

Cererile exagerate ale minoritarilor au fost combătute de Ioan Gavra, cu argumente de logică și texte din convențiile internaționale. La fel, Gheorghe Dumitrașcu, care în finalul intervenției sale concluziona: „Criteriul etnic reclamat pentru drepturi și libertăți se întoarce în contrariul său – suprimarea democrației”. Cel mai sobru și documentat răspuns la cererile U.D.M.R. l-a dat Ion Predescu (F.S.N., judecător): „... nu există drepturi colective ale

minorităților, după cum nu există nici drepturi colective ale majorității... Orice separare, ca existență și exercitare a drepturilor omului, fundamentată pe orice criterii, este prin ea însăși discriminatorie... În învățământul de stat, limba este cea a statului... Un partid politic nu poate fi și nu trebuie să fie închis, exclusivist, pe criterii etnice, lingvistice sau religioase“.

Într-o intervenție din 13 martie („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 5 din 15 martie 1991), propuneam, printre altele, includerea a două noi texte, de importanță maximă: 1. Bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea statului. Căile de comunicație, spațiul atmosferic și apele navigabile fac parte din domeniul public. 2. Numai cetățenii români pot dobândi și deține terenuri în România. Străinii vor avea dreptul numai la valoarea acestor terenuri.

Pe 20 martie, cele două texte propuse de mine au fost supuse votului. Fiind la începutul ședinței, mulți parlamentari nu erau încă atenți la lucrări și nu au ridicat mâna; prima propunere risca să pice datorită acestei conjuncturi (a întrunit sub 200 voturi). În acel moment, de la balcon, unde stăteau senatorii, s-a auzit vocea gravă a lui Gheorghe Dumitrașcu: „Treziți-vă, domnilor! E subsolul țării în joc!“ Apoi cere președintelui să recitească textul, care, acum întrunește 270 voturi. Al doilea text a obținut, însă, doar 211 voturi; deși nu a trecut, am solicitat Comisiei Constituantei ca, având în vedere numărul mare de voturi pentru, să găsească pentru votul final o formulă de includere a ideii respective. Așa a apărut art. 41(2): „Cetățenii străini și apatrizii nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor“.

O foarte vie dezbatere asupra art. 41(2) s-a produs la 9 octombrie 1991, declanșată de propunerea senatorului Hosszu Zoltán de eliminare a sa. Interesant este și faptul că un amendament în același sens – eliminarea textului – fusese lansat ca din partea F.S.N.; a stârnit vii proteste chiar din partea grupurilor F.S.N. Ulterior s-a aflat că propunerea respectivă fusese inclusă abuziv de către deputatul Ionel Ardelean (la sugestia lui Adrian Severin, ni se spune), fără consultarea colegilor. De aceea, în numele F.S.N., Ioan Moldovan retrace amendamentul.

Ca inițiator al textului de interdicție a vânzării pământului către străini, intervin din nou în susținerea acestuia. Și se formează în jurul propunerii, cea mai mare majoritate de până atunci din Constituantă. Au vorbit în favoarea păstrării textului: Ioan Rus (F.S.N.) – „Nu putem renunța la acest atribut al dreptului de proprietate exclusiv pentru cetățeanul român“; Vasile Gionea (P.N.Ț.C.D.) –

„Pământul țării nu trebuie împărțit în bucăți și nu trebuie înstrăinat... Păi, vom ajunge, în curând, să fim noi străini în propria noastră țară“; Mihai Iacobescu (F.S.N.) – „Este una dintre cele mai perfide și cele mai anacronice propuneri această așa-zisă libertate a străinilor de a ne cumpăra proprietatea noastră sacră pe care o avem de la moși și strămoși“; Radu Ceantea, Adrian Moțiu, Octavian Căpățână (P.U.N.R.); Ioan Alexandru (P.N.Ț.C.D.) – „Este cu neputință, oricât am fi de josnici noi, oricât de slabi, oricât de neputincioși, să înstrăinăm ceea ce ține de viața veșnică a poporului român“; Mircea Ionescu-Quintus (P.N.L.) – „Oricât de săraci am fi, oricât de mult am dori să aducem capital străin în țară, la capătul acestor dezbateri putem și avem dreptul să răspundem: nu ne vindem țara!“ Prin profesorul Ioan Muraru, însăși Comisia Constituantei s-a raliat acestei teze. Alături de U.D.M.R., singurul care a susținut eliminarea textului a fost Ioan Ban (P.N.L.) („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 29 din 11 oct. 1991).

Ambele idei – privind proprietatea statului asupra bogățiilor subsolului și interzicerea proprietății străine asupra solului – erau prevăzute, cu o formulare aproape identică, în Constituția din 1923 și avuseseră consecințe pozitive pentru apărarea independenței și suveranității României. În 1991 se încercase înlăturarea textelor respective chiar de către unii dintre conducătorii F.S.N. sau dintre membrii Guvernului. Faptul mi s-a părut curios în acel moment. În anii care au urmat, mi-am dat seama că se dorise crearea unei baze constituționale pentru facilitarea satisfacerii intereselor capitalului străin, chiar dacă aceste interese puteau contraveni celor ale statului român. Interdicția constituțională a făcut imposibilă vânzarea bogățiilor subsolului; de aceea, s-a recurs la concesiuni oneroase, ca a celor trei perimetre petrolifere, făcută în vara lui 1992. De asemenea, în 1993 s-au exercitat presiuni majore asupra Parlamentului pentru a se include în Legea 35 un articol ce dădea voie societăților cu capital străin, constituite ca persoane juridice române, să dețină pământ; era o încercare de încălcare camuflată a Constituției. Ideea a fost respinsă. În spatele ambelor acțiuni, oneroase pentru statul român, stătea, în principal, ministrul Mișu Negrițoiu, fost reprezentant al guvernelor comuniste românești în S.U.A. În ambele cazuri a fost puternic sprijinit de grupul Petre Roman–Adrian Severin, P.N.Ț.C.D., P.L. (Patriciu), U.D.M.R. ș.a.

*

O problemă reluată în mai multe ședințe ale Constituantei a fost aceea a introducerii religiei în școli. Toți parlamentarii au ac-

cepat această idee. Părerile s-au împărțit atunci când s-a cerut ca religia să fie materie de studiu obligatorie, propunere făcută, la 19 iunie 1991, de Constantin Andreescu (preot, deputat P.N.L.) și reluată de Ioan Alexandru („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 22 din 21 iunie 1991).

Adunarea a respins propunerea făcută. Cu toate acestea, la 24 septembrie Constantin Andreescu repune în discuție ideea învățământului religios obligatoriu, anunțând că se strânseseră 300 000 de semnături și că se vor strânge în total 9 000 000. La 1 octombrie, pornind de la discuția în jurul prozelitismului Bisericii catolice și a celor neoprotestante în România, în dauna Bisericii ortodoxe, s-a ajuns iar la învățământul religios. În toate aceste momente atmosfera era foarte fierbinte, uneori argumentările raționale fiind înlocuite cu amenințări. La 19 iunie, după votul negativ al Adunării Constituante, preotul Andreescu (de altfel, un bun patriot) strigase furios: „Nu vor ei, o să vrem noi...“ La 1 octombrie, amenințarea vine din partea lui Ioan Alexandru. Cu proaspăta amintire a invaziei demonstranților în clădirea Parlamentului (26 septembrie), deputatul P.N.Ț.C.D. întreba retoric: „Vreți să vină un milion de români aici pe dealul acesta?“ Și anunța că numărul semnăturilor ajunsese la 500 000, considerate a cântări 300 kg! („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 26 din 3 oct. 1991, p. 28). Ofensiva continua la 8 octombrie 1991. Tot Ioan Alexandru ajunge la o expresie de-a dreptul injurioasă: „Dumneavoastră, o minoritate, ... blocați dreptul majorității poporului român care vrea acest lucru (învățământul religios obligatoriu). Dumneavoastră, o minoritate, terorizați poporul român. Sunt 500 000 de oameni care au trimis cereri. Dumneavoastră nu vreți să respectați vocea poporului român?“

Era, totuși, prea mult! Intervin, după ce o jumătate de zi studiasem cererile aduse de Ioan Alexandru. Cele mai multe erau cereri tip, întocmite de preoți și urmate de tabele cu toți cetățenii din localitățile respective, fără ca aceștia să fie întrebați în prealabil; dovadă zecile de nume fără semnătură pe aceeași listă. Într-unul din dosare, evident din greșală, se uitase chiar adresa Protoeciei din Tecuci către Episcopie, anunțând trimiterea unui „Tabel cu parohiile care au răspuns la ordinul nr. 2476/1991“; deci, tabelele cu semnături erau făcute din ordin. Admițând, totuși, valabilitatea celor 500 000 de semnături pentru învățământ religios obligatoriu, întrebam: „Ce facem cu ceilalți 22 milioane și 500 de mii? Dacă aceștia nu vor învățământ religios obligatoriu? De altfel,

învățământul religios se face deja în școli, încă din anul 1990. Cine vrea, își poate trimite copiii. De ce atunci această ofensivă a credincioșilor? Ei nu luptă pentru a putea învăța religia în școli. Dreptul acesta le este garantat. Ei luptă pentru a obliga și pe ceilalți să învețe. Deci, este vorba de o tentativă de a încălca libertatea de conștiință. Este vorba de o ofensivă a preoților... Vă aduceți aminte că, în ultima perioadă, căzând dintr-o extremă în alta, nu se pune o cărămidă în țara asta fără să vină un sobor de preoți să o sfințească!" („Monitorul oficial", an II, partea a II-a, nr. 28 din 10 oct. 1991, p. 5-6). Ioan Roșca, în „Curierul național" din 9 octombrie 1991, caracteriza intervenția mea ca „dură, dar la obiect".

În final, formula acceptată cu majoritatea de voturi a fost: „În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege". Era un text foarte bun, asigurând, tuturor celor care doreau, posibilitatea de a urma cursuri de religie și, totodată, dreptul celorlalți de a nu le urma.

*

O foarte vie și îndelungată dispută a provocat problema folosirii limbilor minorităților naționale în administrație; declanșată din primăvara lui 1991, ea a atins apogeul în toamnă.

La 6 noiembrie s-a pus în discuție amendamentul lui Károly Király: „Cetățenii aparținând minorităților naționale vor putea folosi și limba maternă în relațiile cu autoritățile comunale și orașenești". Și, spre surprinderea mării majorități a parlamentarilor, în același sens a fost lansată și o propunere a grupului F.S.N. din Adunarea Deputaților, ceea ce făcuse Comisia Constituțională să aprobe formula. Era pentru a doua oară când, pus de grupul Petre Roman-Adrian Severin, Ionel Ardelean (deputat ploieștean; mai era un I. Ardelean în Adunarea Deputaților, dar acesta era om serios), lansa amendamente în numele Grupului F.S.N., fără ca acesta să fie informat și să i se ceară asentimentul. Cel puțin în ceea ce-l privește pe Adrian Severin, situarea lui de partea U.D.M.R. nu era nici întâmplătoare, nici singulară în activitatea pe care o desfășurase până atunci; în iunie 1990, U.D.M.R.-ul îl propusese chiar pentru postul de președinte al Adunării Deputaților și A.S. acceptase propunerea, deși era împotriva candidaturii înaintate de partidul din care făcea parte. Iau cuvântul și dezvălui escrocheria lui Ionel Ardelean și neacceptarea amendamentului său de către Grup. Pentru respingerea propunerii lui Károly Király pleda însăși art. 13 din Constituție, articol pe care deja îl votasem:

„În România limba oficială este limba română“. Deci, este și obligatorie cunoașterea ei pentru orice cetățean al țării, pe acest temei amendamentul neavând nici un rost. În același sens au mai vorbit: Mihail Gingulescu, Constantin Topliceanu, Augustin Botiș, Constantin Dumitrache, Ioan Gavra. În favoarea amendamentului s-au pronunțat: Gyorgy Tokay, Matei Heckel, Domokos Geza.

Întrunit în pauză, Grupul parlamentar F.S.N. l-a mustrat sever pe Ionel Ardelean pentru că a vorbit în numele său fără a avea mandat. Faptul că amendamentul propus dovedea lipsa de patriotism a inițiatorului, îl privea personal: pata nu trebuia, însă, aruncată asupra întregului Grup. Se pare că și presa și-a dat seama că în spatele lui Ionel Ardelean (de altfel, prea oportunist ca să se încumete a avea inițiative) se afla grupul romanist ce se contura tot mai clar după mineriada din septembrie. Este semnificativă, în acest sens, relatarea incidentului din Constituantă făcută în „Dreptatea“ din 7 noiembrie 1991, sub titlul: *Nici dl. Roman nu mai stăpânește F.S.N.-ul*.

Pe 11 noiembrie discuția la această problemă se reia („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 35 din 13 nov. 1991). În urma hotărârii Grupului F.N.S., liderul acestuia din Adunarea Deputaților, Marian Enache, solicită respingerea amendamentului formulat. S-au mai perindat la tribună, totuși, Attila Verestóy, Andrei Echim, Hajdú Gábor, ultimul dând și o probă de interpretare a Constituției: „*H.G. – În această țară nu a fost prohibită niciodată, niciodată nu a fost interzisă folosirea limbii maghiare în raportul cu organele oficiale. Din sală – Nici acum nu este. H.G. – Deci, cetățenii să n-aibă dreptul garantat prin Constituție de a-și folosi limba maternă (Rumoare, proteste) este... Alexandru Bârlădeanu – Domnule senator, vă rog arătați-mi textul din Constituție unde se interzice folosirea limbii dumneavoastră. H.G. – Sunt două texte care spun că limba oficială în această țară este limba română*“. Îl luase gura pe dinainte, cum se spune, și-și prezentase gândul adevărat: supărarea venea din faptul că în România, Constituția îndrăznește să afirme că limba oficială este limba română!

■

Problema limbii folosită în Justiție a fost abordată prima oară în ședința Adunării Constituante din 7 mai 1991. Textul pus în discuție de către Comisie în „Tezele...“ din februarie era bun: „Orice fel de proces se desfășoară în limba română. Persoanele care doresc să se apere în limba maternă au dreptul la un interpret. În

procesele penale, asigurarea interpretului este gratuită". În urma presiunilor de culisc ale U.D.M.R., s-a ajuns la altă formulă: procedura judiciară se desfășoară în limba română; cetățenii aparținând minorităților naționale pot folosi și limba lor maternă; persoanele care nu înțeleg și nu vorbesc limba română (deci străinii) au dreptul să folosească interpret.

Elementul de controversă l-a constituit alineatul 2 din textul convenit de o parte din liderii grupurilor parlamentare, în primul rând pentru că venea în contradicție cu art. 13, deja adoptat. Actul de justiție se realiza într-un cadrul oficial; ca urmare, conform articolului 13, care consacra limba română ca limbă oficială, tot ceea ce însemna act oficial și discuție oficială trebuia să se desfășoare în limba română. Acceptarea alineatului 2 ar obliga toți participanții la dezbateri să cunoască limbile minorităților respective. În caz contrar, procedura juridică nu putea avea loc. Consecința imediată care se întvedea: toți judecătorii și avocații români din zonele unde trăiau și minorități naționale, trebuiau să le părăsească. Tocmai acest lucru era urmărit de U.D.M.R.

Rezolvarea era destul de simplă: eliminarea alineatului 2 și completarea alineatului 3; cetățenii aparținând minorităților naționale și persoanele care nu înțeleg și nu vorbesc limba română au dreptul de a folosi interpret.

Reprezentanții U.D.M.R. au dus o campanie susținută pentru acceptarea alineatului 2 în forma propusă. Hajdú Gabor, Fazákas Miklós, la 7 mai, au vorbit în acest sens. Ioan Gavra cerea, însă, eliminarea alineatului. La 19 iunie se va încheia prima fază a dezbaterilor la acest punct. Acum, în favoarea soluției susținută de U.D.M.R. a vorbit și Ioan Moldovan (F.S.N.), viitorul ministru romanist al Tineretului și Sportului, Mircea Ionescu-Quintus (P.N.L.), Marian Enache (F.S.N.). Ca urmare a unui asemenea tir conjugat, propunerea lui Ioan Gavra (P.U.N.R.) și Nicolae Negulescu (F.S.N.) de eliminare, a obținut doar 71 de voturi („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 22 din 21 iunie 1991, p. 21). Era un insucces al partidei naționale ce începuse să se formeze în Parlament, dar lupta continua.

La reluarea subiectului, la 12 noiembrie („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 36 din 14 noiembrie 1991), situația se schimbase. În urma audierii și a dezbaterii Raportului Comisiei de anchetă asupra fenomenului alungării românilor din județele Harghita și Covasna, membrii Constituanței aveau o înțelegere mai

bună a realităților interetnice din Transilvania; cei mai mulți s-au convins de lipsa de onestitate a U.D.M.R.

Dar Marțian, bazându-se pe o prevedere regulamentară care nu admitea reluarea unor probleme asupra cărora Adunarea se exprimase deja prin vot, nu a acceptat discutarea propunerii unui grup de 10 deputați și senatori (F.S.N. și P.U.N.R.), care cereau din nou eliminarea alineatului 2. Pe același motiv a respins și propunerea grupului P.N.Ț.C.D., de eliminare. În această situație, 12 deputați, mobilizați de mine și de Dan Căpățână, fac o a treia propunere, de rediscutare. Dan Marțian (se nimerise să fie președinte de ședință tocmai în acea zi), în condițiile în care foarte mulți parlamentari nu se aflau în sală, a pus repede la vot propunerea, în intenția evidentă de a o submina. În favoarea rediscutării au fost 167 de voturi; 73 împotrivă și 31 abțineri. Între timp, aflând ce se întâmplase, foarte mulți parlamentari favorabili rediscutării alineatului 2 au intrat în sală, dar președintele a refuzat reluarea votului. Marea majoritate a deputaților și senatorilor, ridicați în picioare, protestau. În aceste condiții, împreună cu Ioan Gavra și Dan Căpățână, am reușit să convingem colegii să blocheze întregul articol 126 (viitor 127); a întrunit doar 126 de voturi, cvorumul necesar fiind de 234. Astfel, singura soluție era retrimiteră la Comisie.

La sfârșitul ședinței Adunării Constituantei, grupurile parlamentare ale F.S.N. se întrunesc, în prezența lui Petre Roman, pentru a-și clarifica poziția. Petre Roman îmi cere să-i prezint punctul meu de vedere. La sfârșit îmi spune: „Nu m-ați convins!“ Marian Enache, într-un vădit dezacord cu majoritatea colegilor, susține formula Comisiei. Cea mai surprinzătoare afirmație, a lui Ion Dumitrescu: „Ia mai lăsați de o parte vorbele despre patriotism!“

Ultima confruntare asupra acestui articol, pe 18 noiembrie („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 39 din 20 nov. 1991), a fost și cea mai fierbinte.

De la început am relansat problema eliminării alineatului 2, idee susținută de Ioan Gavra (P.U.N.R.), Ilie Vidovici Plătică, Cătălin Iamandi (F.S.N.). Radu Ciontea a fost și cel mai patetic: „Ei bine, domnilor, există libertate, dar se dorește un abuz. Vegheați, vă rog încă o dată, asupra demnității limbii statului național, pentru că unitatea de stat este garantată prin unitatea de limbă, care să se exercite tocmai acolo unde se cumpănește dreptatea, indiferent de etnia celor împričinați“. De partea cealaltă s-au situat Gyorgy Tokay și Miklós Fazákas; ultimul trimis la tribună de U.D.M.R., pentru că, fiind un om foarte instruit, civilizat în expresii și blajin,

se bucura de simpatia majorității parlamentarilor; totuși, nu a avut succes, pentru că acum nu erau în balanță simpatiile, ci doar interesele naționale.

Cu ostilitate din partea celor mai mulți parlamentari, inclusiv a celor din propriu-i grup, a fost întâmpinată formula propusă de Marian Enache: „În fața instanțelor judecătorești, cetățenii români aparținând minorităților naționale pot folosi și limba maternă, în condițiile legii“.

Propunerea de eliminare a alineatului 2 a întrunit 237 voturi favorabile, 65 împotrivă și 49 abțineri. În acest moment, la urechea lui Alexandru Bârlădeanu, care conducea ședința (un om într-adevăr onest), se apleacă Dan Marțian care-i spune că jumătate plus unu din numărul parlamentarilor, deci cvorumul necesar adoptării propunerii, în acea zi, era de 243 – idee comunicată imediat sălii de Al. B. Deci, propunerea nu întrunise numărul necesar de voturi. Proteste din partea celor care votaseră favorabil. Ioan Gavra propune votul nominal, întâmpinat cu proteste vehemente din partea celeilalte tabere. Gyorgy Frunda țipă în microfon: „Votul nominal se poate cere după ce s-a pronunțat Constituanta?... Asupra acestui lucru ne-am pronunțat. Nu putem face mai mult“. Vociferări. Cerere a lui Marian Enache de a se face o pauză de 20 minute; este întâmpinat cu proteste puternice. Vasile Văcaru, liderul Grupului parlamentar F.S.N. din Senat acuză prezidiul Adunării că nu a anunțat de la începutul ședinței cvorumul necesar și cere verificarea, încă o dată, a acestuia. Dan Marțian încearcă, pe loc, să stabilească numărul celor care absentau de drept și recunoaște: „N-am primit de la Senat nici un fel de precizări în legătură cu cei care absentează“. Atunci, se pune întrebarea, cum stabilise, cu câteva minute mai înainte, cvorumul necesar? Manevra era evidentă; s-a așteptat întâi rezultatul votului pentru ca, în funcție de acesta, să se indice un cvorum mai mare.

După pauză, Alexandru Bârlădeanu anunță: „În total, adunând Senatul și Camera Deputaților, pentru a avea o majoritate trebuie să fie 229 de voturi obținute“. Deci, propunerea de eliminare a alineatului 2, întrunind 237 voturi, fusese acceptată. Aplauzele furtunoase întâmpină acest anunț: planul de trucare a opțiunii Adunării Constituantei fusese dejucat.

În noua formulare, care asigura dreptul cetățenilor minoritari de a-și folosi limba maternă, dar prin interpret, a fost acceptată cu 345 voturi, 44 împotrivă și 10 abțineri. Era o nouă mare victorie

a partidei naționale, caracterizată injurios, nedrept, de „România liberă“ din 20 noiembrie 1991, ca „bomba naționalistă“.

*

Foarte viu dezbătută a fost și teza 9, privitoare la libertatea de exprimare, mai ales partea finală: „Sunt interzise și pedepsite de lege, defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la exclusivism și la separatism național, etnic și lingvistic...”

Încă din 13 martie, Attila Varga a cerut eliminarea interdicției îndemnului la exclusivism și separatism național, etnic și lingvistic. I se alătură Tahsin Gemil și Ludovic Demeny. La 19 martie, la cererea minorităților, toate grupurile parlamentare au acceptat amânarea votului asupra tezei 9, pentru a se găsi o formulă de compromis.

După îndelungate dezbateri ale Comisiei Constituționale împreună cu liderii grupurilor parlamentare, cu experți, s-a ajuns la o nouă formulare a tezei 9: „Sunt interzise... incitarea la discriminare, la separatism teritorial...” Ies la tribună pentru a constata că „dacă acceptăm principiul după care ce nu se interzice prin lege se admite, ar însemna, conform noii formule a tezei 9, că numai separatismul teritorial nu se admite. Alte genuri de separatism sunt admise“. De exemplu cel economic. „Putem ajunge, așadar, la o formă de apartheid“. Propuneam să fie păstrat numai termenul de „separatism“ (ședința din 19 iunie 1991).

Subliniind faptul că vorbește în numele grupului parlamentar F.S.N., Marian Enache mă combate, considerând ca singură justă formula „separatism teritorial“. Și, într-o atmosferă de plictiseală generală, propunerea mea întrunește numai 79 de voturi, fiind respinsă.

Printre amendamentele prezentate la textul votat al tezei 9 (va deveni art. 30), se numărau cele ale reprezentanților U.D.M.R., prin care se cerea eliminarea oricărei referiri la interzicerea separatismului. Pe de altă parte, o serie de parlamentari au reluat propunerea păstrării doar a termenului „separatism“ (Mihai Chețan, Vasile Oct. Șerb – F.S.N.; Oct. Căpățână – P.U.N.R.); s-a cerut, de asemenea, interzicerea „segregației naționale“ (Leonard Fițescu – F.S.N.). Toate figurau ca respinse de Comisie, cu motivația: „Prevedere de importanță deosebită adoptată de Adunarea Constituantă ca urmare a negocierii politice între grupurile parlamentare“.

În ședința Constituanței din 20 octombrie („Monitorul oficial“,

an II, partea a II-a, nr. 27 din 4 oct. 1991), problema este repusă în discuție, în vederea votului final. Din păcate, în acea zi prezida Dan Marțian, care a încercat să blocheze orice dezbateră nouă, pe motivul votului anterior. Îl susține Oliviu Gherman. Regulamentul, însă, oferea o porțiță de scăpare: art. 6(b) preciza – „Nu mai pot face obiectul dezbaterilor amendamentele care... reiterează teze sau idei respinse de către Adunarea Constituantă... Constatarea situației de la lit. b se face de către președinții Adunării Constituante... La cerere, asupra acestei situații decide Adunarea Constituantă“. Deci, Constituanta putea lua o decizie în privința rediscutării. Dar, pe rând propunerile în acest sens sunt respinse, cu toată intervenția de ultim moment a lui Ioan Gavra și Gheorghe Dumitrașcu.

Se părea că orice intervenție în text nu mai este posibilă. Totuși, împreună cu Ioan Gavra, am găsit o soluție în ședința din 18 noiembrie („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 39 din 20 noiembrie 1991). Conform art. 10 din Regulamentul Constituantei: „Pentru asigurarea corelării textelor proiectului de constituție, după încheierea fazei de discutare și aprobare a acestuia, Adunarea Constituantă va relua în dezbateră acele dispoziții sau necorelări impuse de modificările care s-au adus proiectului pe parcursul discutării acestuia“. Era o listă întreagă de necorelări, în cele mai multe cazuri foarte mărunte.

Beneficiind de existența art. 10, am strâns, alergând prin sala de ședințe de la un rând la altul, semnăturile a 112 deputați și senatori, pe un text întocmit de mine. Îl anunț pe Alexandru Bârlădeanu, care prezida, că-l rog să mă lase să intervin pentru art. 30 și-i arăt cele 112 semnături; se pare că a fost impresionat de număr și a prezentat Adunării dorința mea. Bănuind despre ce este vorba, speriat, Domokos Géza trece la microfon, fără să i se fi dat cuvântul, și-și arată dezacordul. Vociferări în toată sala; jumătate din parlamentari sunt în picioare, câțiva pe treptele tribunei; uderiștii tipă. „*Al. Bârlădeanu*: Vă rog, sunteți prea mulți, ori dl. Gavra, ori dl. Țurlea... *Petre Țurlea*: Domnilor colegi, vreau să vă citesc titlul acestui material pe care-l aveți dumneavoastră în față. Se spune așa: «Propuneri la Proiectul de Constituție a României pentru corelarea unor texte». Exact asta vreau să vă propun – corelarea unor texte... La art. 30 se păstrează formula «se interzice separatismul teritorial». Această formulă este în contradicție cu art. 20, alineatul 2: «Dacă există neconcordanță între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România

este parte și legile interne, au prioritate reglementările internaționale». Păstrarea termenului «teritorial» înseamnă acceptarea tuturor celorlalte forme de separatism, a segregăției. Aplicând, deci, art. 20, propun să rămână doar termenul «separatism», eliminându-se termenul «teritorial». E semnătura a 112 oameni“.

Majoritatea Adunării Constituante, ridicată în picioare, a aplaudat. Erau aceiași oameni care, numai cu cinci luni înainte, nu acceptaseră o propunere similară. Încă o dată s-a văzut efectul Raportului Harghita-Covasna, care-i lămurise pe deputați și senatori asupra politicii perfide a U.D.M.R.-ului. În limbajul său colorat, „România liberă“ scria pe 20 noiembrie că, în momentul citirii propunerii celor 112, „bomba a picat“ în Adunarea Constituantă.

A urmat o jumătate de oră foarte fierbinte, cu riscul chiar al unei încăierări. „*Din sală* – La vot! *Al. B.* – La vot, fără discuție (*vociferări din partea U.D.M.R.*) Să știți că dacă strigați, asta nu înseamnă că ați convins pe cineva. Dacă nu sunteți de acord să amânăm până la sfârșit discutarea acestui punct, îl voi supune la vot. *Din sală* – Da, la vot! *Al.B.* – Comisia are ceva de spus? *Antonie Iorgovan* – Nu! *Al.B.* – Nu. Eu întreb cine este pentru a se supune la vot această cerere pe care ați ascultat-o? Cine este împotriva? E clar! Majoritatea este pentru a se supune la vot. Deci, supunem la vot propunerea făcută de dl. Țurlea. Domnule Iorgovan, să supunem la vot ștergerea cuvântului «teritorial» sau «separatism teritorial»? *Din sală* – Numai «teritorial». *Al. B.* – Numai «teritorial». (*vociferări*)... deci, numai «teritorial». Rog să intre în sală toți... Vă rog, au intrat toți? Dle Iorgovan, se atrage atenția că este o problemă de fond, nu de corelare. Se încalcă Regulamentul sau nu se încalcă? (*vociferări.*) *Din sală* – Nu!“ Într-un vacarm general, sare din nou la tribună Domokos Géza, apostrofând Adunarea că încalcă toate regulile și regulamentele; apoi devine amenințător: „Este revoltător! Vă rog, în ultima clipă, după ce folosirea limbii materne a fost scoasă din două articole ale Constituției României, și să nu credeți că asta va rămâne fără urmări... (*vociferări*), fără urmări politice, morale în ce privește România (*vociferări*). Acum, măcar în acest punct, unde atât de evident nu aveți dreptate, sunteți călăuziți de patimă, nu de rațiune, măcar acum gândiți-vă! Dacă veți accepta această schimbare, ne vom retrage din Parlament (*vociferări*)“. Intervine, pentru trecerea la vot, Ioan Gavra. Apoi, de la balcon, Viorel Faur (F.S.N.):

„Datorită demersului făcut în public, datorită subminărilor permanente care s-au consumat în spațiul acestei țări și în afara ei, nu putem accepta decât fără «teritorial» cuvântul «separatism» (Aplauze. Se exclamă: Bravo!)”.

Foarte emoționat, Luchin Milenco (reprezentant al sârbilor, croaților și carașovenilor) roagă Adunarea Constituantă să nu voteze eliminarea cuvântului „teritorial”, formula rămasă putând fi interpretată abuziv. Discursul deputatului sârb, ca și cele ale celorlalți minoritari, reflecta atingerea țelului propagandei U.D.M.R.; se inoculase celorlalți minoritari ideea că dacă se va elimina cuvântul teritorial, atunci românii vor abuza și vor desființa școlile, teatrele, bisericile unde se foloseau limbile minorităților.

Antonie Iorgovan cere o întrunire a șefilor de partide; este întâmpinat cu proteste vehemente, rumoare; se exclamă „Nu, nu!” În acel moment, cel mai în vârstă dintre deputați, René Radu Policrat, propune amânarea discuției pentru a doua zi. Era ora 21,30. Adunarea aprobă și, astfel, momentul prielnic pentru rezolvarea pozitivă a propunerii s-a pierdut.

Caracterizând fidel sfârșitul zilei de 18 noiembrie, „Adevărul” (20 noiembrie 1991) publica articolul *Noaptea care a zguduit Constituția*. Aprecia că „Atâta tensiune în Dealul Mitropoliei nu a mai fost, decât în ziua când minerii au invadat Parlamentul... În sală, pulsul a atins cota 200, moment în care pentru prima oară în istoria Constituantei președintele ședinței, Alexandru Bârlădeanu, a făcut uz de dreptul de a suspenda ședința, deoarece aleșii nației nu mai puteau fi stăpâniți”. La rândul său, „Curierul național” (20 nov.) relatea ședința sub titlul *Atmosferă incendiară*. Semnând „anonim”, deputatul prahovean Ionel Ardelean, publică un articol-pamflet, cu titlul *Petre Țurlea dinamitează Constituanta*, în „Ploieștii” din 4 decembrie 1991. În „Expres magazin” din 27 noiembrie, relatarea poartă titlul *Cum era să falimenteze Adunarea Constituantă*.

În noaptea de 18/19 noiembrie, de evoluția posibil explozivă a lucrărilor Adunării Constituante a fost anunțat telefonic Ion Iliescu, aflat într-o vizită în Franța. Probabil că, cei care l-au informat nu au prezentat situația într-o lumină realistă și președintele – care de multe ori a demonstrat că este ușor influențabil, deși bine intenționat – trimite Adunării un apel. Se afirma că „Ar fi păcat ca această muncă laborioasă, constructivă, să fie umbrită în finalul său de dezlănțuirea unor pasiuni de moment... Pozițiile sectare și extremiste... nu pot aduce decât daune, atât pe plan intern – prin

alimentarea suspiciunilor și neîncrederii reciproce – cât și pe plan internațional". Apoi, la cererea grupurilor parlamentare, ședința s-a întrerupt până la ora 16.

Grupurile F.S.N. din Adunarea Deputaților și Senat se întrunesc la sala 22 și Dan Marțian ne explică sensul mesajului președintelui: se cere să nu acceptăm propunerea celor 112. Arăt că indiferent ce votăm: 1. U.D.M.R. nu va vota Constituția; 2. În orice condiții, propaganda antiromânească din Occident va continua; 3. Acțiunile maghiare împotriva statului român nu se vor opri. Deci, nu avem de ce să renunțăm. Ședința se termină nedecis. Se reia la ora 15, în prezența lui Petre Roman. La început, acesta înclină balanța în favoarea celor care acceptă formula „separatism teritorial”. Încerc să vorbesc din nou; mai mulți deputați mă împiedică. Petre Roman: „Să-l ascultăm totuși. Este reprezentantul aripii radicale”. Reușesc să-i fac să tacă pe protestatari și-i reînvierez pe adepții eliminării termenului „teritorial”. Mă sprijină decisiv, din partea opusă a sălii 29, cu o voce sobră și fermă, senatorul Ion Predescu, beneficiarul unui prestigiu de foarte bun jurist. Astfel, balanța se înclină din nou în favoarea mea. Întrunirea grupurilor F.S.N. este încheiată de Petre Roman: „Deci, mergem pe suprimarea cuvântului «teritorial». Haideți în sală!” Este interesant de remarcat deosebirea la care se ajunsese, astfel, între președintele Ion Iliescu și liderul național al partidului de guvernământ, Petre Roman. Cel din urmă lăsa impresia că a fost constrâns la această poziție de majoritatea grupurilor parlamentare F.S.N.; în realitate, începând cu mineriada din septembrie 1991, când primul ministru își pierduse postul, relațiile dintre cei doi se răciseră tot mai vizibil, fiind aproape ruptura din decembrie; votul din Constituanta se voia folosit ca un moment de subliniere a independenței față de președinte.

Ședința Adunării Constituantei se reia la ora 16,50 (după ce Radu Câmpeanu amenințase cu părăsirea sălii dacă grupul majoritar nu revine mai repede). Alexandru Bârlădeanu propune ca liderii grupurilor parlamentare să-și exprime părerea. „*Din sală – Să nu se continue discuția (Gălgăie, zgomot, dorința exprimată cu glas tare de a nu se continua discuția).*” Totuși, dezbaterile reîncepe printr-o lungă și inabilă intervenție a senatorului P.U.N.R. Adrian Moțiu, care a oferit U.D.M.R.-ului pretexte de opoziție. Au urmat Igmar Bransch, Ștefan Cazimir, Tahsin Gemil, Nicolae Negoescu, Andrei Echim, Cornel Protopopescu, Varujan Vosganian, Mihai Carp, Ion Diaconescu, N.S. Dumitru, Alin Mihai

Drugă, Milenco Luchin. Deci, văzând ostilitatea sălii față de intențiile amenințătoare ale lor, reprezentanții U.D.M.R. au preferat să-și apere cauza prin intermediul deputaților celorlalte minorități naționale, simpatizați de Adunare.

Se produce o derută generală când Ionel Roman cere eliminarea întregii sintagme „separatism teritorial“ și anunță că vorbește în numele F.S.N.; la sala 29 hotărâsem altceva. Se pare că vârfurile partidului se întruniseră în grabă și, fără a mai cere consimțământul deputaților și senatorilor F.S.N., se „orientaseră“ în altă direcție. „*Alexandru Bârlădeanu* – Domnilor, este evident că există două opinii opuse (*Rumoare în sală.*) Dacă nu mă lăsați să vorbesc, suspend ședința.“ Dan Marțian cere să se revină doar asupra unor retușuri stilistico-redacționale. Marian Enache cere supunerea la vot, în ordinea în care au fost făcute, ambele propuneri (a mea și a lui Ionel Roman). Era clar, de aici, că deși lider al grupului parlamentar F.S.N. din Adunarea Deputaților, M.E. nu fusese consultat de grupul (condus de Dan Marțian) care încerca să ocolească hotărârea luată puțin mai înainte chiar în prezența lui Petre Roman.

Ședința este din nou suspendată. În pauză se fac presiuni asupra deputaților F.S.N.. Grupul de adepți ai lui Dan Marțian îmi aruncă vorbe injurioase. Mulți nu știu ce să mai creadă.

La reluare, Marian Enache, convertit între timp, în numele „majorității F.S.N.“ (deși nu mai avusese loc nici o întrunire a grupurilor F.S.N. pentru a le lua asentimentul), cere să nu se mai supună la vot chestiunea de fond. Reprezentanții P.U.N.R. părăsesc sala în semn de protest. Surpriza este aproape generală; în deruta care s-a produs, împotriva propunerii lui Marian Enache se pronunță doar 45 de deputați și senatori și se înregistrează 17 abțineri. Încercarea celor 112 eșuase.

Răsturnarea din finalul ședinței Adunării Constituante a hotărârii grupurilor parlamentare F.S.N. din aceeași după-amiază, fără a se ști, în acel moment, care a fost regizorul, a produs surprindere. Exactă și plastică relatarea din „Azi“ (22 noiembrie 1991), semnată de Rodica Ciobanu: „În lojile senatorilor își face apariția agitat dl. Dan Iosif. El îi anunță că s-a revenit asupra hotărârii, că textul trebuie să rămână așa cum a fost: Pierdem minoritățile. P.U.N.R.-ul vrea să scoată castanele din foc cu mâna noastră! Imediat, deputatul Ionel Roman ia cuvântul în acest sens și nimeni nu mai înțelege nimic. Rumoarea se transformă în vacarm și dl. Alexandru Bârlădeanu suspendă ședința... Dl. Petre Roman... încuviințează

schimbarea unei decizii luate abia cu o oră în urmă. Argumentul nr. 1 al întorsăturii e «ce va zice Europa dacă o Constituție democratică va fi adoptată fără votul minorităților? Va mai sosi sprijinul financiar pentru Guvernul Stolojan?» Frontul e prins la mijloc și obosit... P.U.N.R.-ul se simte trădat și părăsește sala. Senatorii F.S.N. sunt dezamăgiți și mulți votează altfel decât le-a dictat «consensul». «Asta-i o victorie politică obținută prin umilința noastră, spune cineva. Așa ceva nu se face»... Frontul, care a avut o după-amiază dramatică... se gândește dacă unele minorități pot fi cu adevărat câștigate. Cum vor judeca românii ardeleni atitudinea sa din seara zilei de 19 noiembrie? Nu-i vor acuza cel puțin de inconsecvență? Și cine poate să judece dacă victoria e victorie sau înfrângere?»

Insuccesul propunerii mele a avut, totuși, și o urmare pozitivă. Înaintea acestor dezbateri furtunoase, jumătate din reprezentanții minorităților naționale, altele decât cea maghiară, afirmău că nu vor vota Constituția. Satisfăcuți de păstrarea formulei „separatism teritorial“, și-au schimbat opțiunea, astfel încât, singurii care nu au votat legea fundamentală (dintre minoritari) au rămas maghiarii. Se demonstrase și valabilitatea teoriei mele: în orice condiții, U.D.M.R. nu avea de gând să accepte Constituția, pentru că aceasta *era românească*.

*

Iată doar câteva din problemele cele mai importante ridicate în Constituantă și în jurul cărora s-au desfășurat polemici întinse. Textul final nu era perfect, dar era cel mai bun text care s-a putut obține în condițiile date. Aprecierile pozitive au venit mai ales din afara țării, ceea ce a făcut, în timp, să-și schimbe poziția negativă chiar unii dintre cei ce votaseră împotriva. Cel mai remarcabil exemplu, în acest sens, este Mircea Ionescu-Quintus, un om de mare valoare intelectuală, ministru al Justiției în Guvernul Stolojan. După ce votase împotriva Constituției (cu siguranță mai mult din solidaritate de partid), în aprilie 1992, întors de la o conferință a miniștrilor justiției din țările europene desfășurată în Cipru, a prezentat la Televiziune părerea foarte bună a acestora, laudele aduse legii fundamentale noi a României.

Astfel s-a ajuns la votul final asupra proiectului Constituției la 21 noiembrie 1991 („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 41 din 22 noiembrie 1991). Cu o lună mai înainte, în octombrie, împreună cu alți 7 deputați prahoveni, înaintasem președintelui

Adunării Constituante propunerea ca votul final să fie dat la Alba Iulia, prima capitală a unui stat român unitar. „Astfel – spuneam – vom sublinia faptul că tot ceea ce facem noi astăzi este strâns legat de ceea ce au făcut înaintașii noștri și că ideea unității naționale este cea mai importantă“. Tensiunea ultimelor zile ale Constituantei a fost, însă, atât de mare, încât, atunci când i-am amintit de această propunere, Alexandru Bârlădeanu mi-a spus: „Vă rog eu mult, lăsați să votăm imediat; altfel se vor ivi noi greutăți“. Rămân la convingerea că soluția propusă era bună.

Din totalul de 510 deputați și senatori, s-au prezentat 509; au votat pentru 414 și contra 95. Singurul grup parlamentar care a votat în bloc contra a fost cel al U.D.M.R.; era un vot etnic, nu politic. Interesant dialogul dintre doi reprezentanți ai județului Harghita: „*Joan Oancea* – În numele tuturor harghitenilor, a căror inimă pulsează puternic pentru această țară, votez pentru!... *Hajdu Gábor* – Harghitenii sunt reprezentați și de noi. Voterez contra!“ Era clar pentru ce țară pulsa inima lui Hajdu Gábor.

Parlamentarii opoziției care au votat pentru au fost întâmpinați cu aplauze. Cezar Buda (P.N.L.) spunea; „Ca decan de vârstă al Senatului, am deschis ședința acum un an și jumătate, cu promisiunea că voi fi obiectiv și că voi acționa întotdeauna după conștiința mea. Ca decan de vârstă al întregului Parlament, de fapt, nu-mi îngădui să votez decât conform conștiinței mele. Și, deci, voi vota pentru! (*Semnează, bravo, urale prelungite – asistența în picioare – aplauze nesfârșite*)“ Gestul senatorului Cezar Buda i-a pus într-o lumină foarte nefavorabilă pe liberalii care votaseră contra. Ies pe culoar să-l felicite pe bătrânul profesor ieșean (85 de ani); îl văd înghesuit într-un colț de către liberalii care-i reproșează gestul. Mi se spune că, în noaptea anterioară, Radu Câmpeanu, în fața poziției șovăielnice a multor deputați și senatori liberali, ar fi făcut presiuni ca măcar cei cu funcții în Guvern să voteze contra, sub amenințarea pierderii posturilor. Așa îmi explic votul contra al deputatului Marin Bivolaru – subsecretar de stat – unul dintre autorii raportului Harghita-Covasna, care știa foarte bine ce înseamnă Constituția pentru asigurarea stabilității în Transilvania, pentru apărarea românismului de acolo. După vot, l-am văzut cu lacrimi în ochi; pentru un loc în Guvern se situase alături de U.D.M.R.

De la P.N.Ț.C.D., Vasile Gionea era plecat din țară într-o misiune încredințată de Parlament; conform Regulamentului, a trimis o scrisoare citită de Dan Marțian: „Îmi exprim pe această

cale votul afirmativ pentru noua Constituție a României... (*Aplauze puternice*)... la a cărei redactare am contribuit efectiv în calitate de vicepreședinte al Comisiei... (*Aplauze prelungi, ovații*)“.

Ajuns la tribună, spun simplu: *Votez pentru*. Și semnez sub îndrumarea unuia dintre secretarii Adunării Constituante, care s-a nimerit să fie tocmai un reprezentant al U.D.M.R., Lazar Madaras.

Numărul de voturi favorabile, necesar pentru adoptarea Constituției, era de 340. Mai mulți colegi notau, în bănci, voturile: când s-a ajuns la 340 sala s-a ridicat în picioare. „*Dan Marțian* – Poate este o surpriză; în acest moment au fost pronunțate 340 de voturi pentru (*Aplauze, ovații*). Ce frumoasă coincidență între atingerea acestui număr de voturi și faptul că el a fost marcat de un reprezentant al Timișoarei: Nicolae Negoescu (*Aplauze*)“.

Pentru atmosfera în care s-a desfășurat votul asupra Constituției, caracterizant și micul discurs al senatorului Nicolae Simeon Tatu, stareț la Mănăstirea Plumbuita: „De mii de ani stăm pe spatele unor coloși care și-au jertfit viața pentru glia noastră strămoșească. Sângele lor din pământ îmi poruncește astăzi să binecuvântează această Constituție și pe poporul nostru, pentru binele și fericirea urmașilor, urmașilor noștri. (*Semnează, aplauze puternice, urale prelungite*)“. După ședință, părintele îmi spune: „Domnule profesor, trebuia și să-i blestem pe cei care or să încalce Constituția, dar și așa îi va vedea Dumnezeu!“

Votul s-a încheiat fericit cu Romulus Vulpescu: „Hazardul criteriului alfabetic, destinul, pronia au făcut ca eu să fiu ultimul dintre cei care își exprimă votul, astăzi, în fața dumneavoastră și a țării... Când am intrat în acest Parlament mi-am pus ca țel două gânduri: Ziua națională a României și Constituția. Mi-a ajutat Dumnezeu, am vestit-o poporului meu pe prima și, iată, astăzi, ca un corolar al gândului meu, pot să semnez ultimul, spunând pentru din toată inima, pentru România și pentru poporul ei. (*Semnează, aplauze puternice prelungite, urale. Întreaga sală se ridică în picioare*)“.

Referendumul asupra Constituției a fost fixat pentru 8 decembrie 1991. S-au individualizat trei poziții ale partidelor politice: pentru acceptarea Constituției; împotriva ei; pentru absența de la vot. Forțele politice din ultimele două categorii au fost U.D.M.R., P.N.Ț.C.D., P.N.L..

Partidul de guvernământ, F.S.N., a desfășurat o propagandă anemică în sprijinul Constituției; lăsa impresia că nu prea este con-

vins că aceasta ar trebui votată, ceea ce a produs o oarecare derută. Multe organizații județene ale F.S.N. au depășit, însă, inactivitatea conducerii centrale, fără să mai aștepte îndrumările acesteia. În Prahova, împreună cu Ilie Nica, Marcel Chirițescu, Romeo Hanganu (primar al Ploieștiului) și o serie întreagă de alți colegi de partid cu sentimente într-adevăr patriotice, am realizat o vie campanie în favoarea Constituției. În unele județe din Transilvania, campania favorabilă s-a realizat în comun de către forțele patriotice românești. În Sălaj s-au tipărit chiar manifeste comune ale F.S.N. și P.U.N.R.

Pe 8 decembrie, până la ora 13 se prezentaseră la vot foarte puțini cetățeni, la nivelul întregii țări. Era efectul ideii lansată, mai ales în lumea satelor, de către partidele de opoziție, că lumea putea sta liniștită acasă, pentru că, „oricum tot va fi votată Constituția”. Situația devenise riscantă. În aceste condiții, la ora 14, la Televiziune a apărut președintele Ion Iliescu, care a cerut tuturor cetățenilor țării să se prezinte la vot pentru a-și exprima opțiunea. Și, datorită acestei intervenții, în următoarele ore s-a înregistrat un flux major către centrele de votare, mai ales la sate. Imediat partidele de opoziție au protestat. S-a pus problema dacă președintele avea dreptul să lanseze acel apel. Avea și dreptul, dar și datoria să ceară cetățenilor să meargă la urne; nu avea dreptul să-i îndemne să voteze într-un anumit fel, ceea ce nici nu a făcut.

În total au votat 10 948 468 cetățeni; au spus da 8 464 624, deci 77,3%; au spus nu 2 235 085, deci 20,49%; au fost anulate 248 759 voturi, deci 2,3%.

Analizând rezultatele, ne putem da seama că singura forță de opoziție care a avut succes în campania pe care a dus-o a fost U.D.M.R. În județul Harghita procentajul contra a fost de 84,9 % iar în Covasna de 77,6 %, corespunzând cu fidelitate procentajului deținut de populația maghiară; la fel s-a întâmplat și în celelalte județe cu populație maghiară. A fost unul din multele momente de după Revoluția din decembrie 1989, în care s-a demonstrat faptul că minoritatea maghiară din România este interesată numai de binele propriu și că acest bine propriu îl concepe a fi doar în opoziție cu binele țării care se cheamă România și în care trăiește.

INCERCAREA DE REMANIERE GUVERNAMENTALĂ DIN APRILIE 1991

La un an după alegerile parlamentare din 1990, un analist neutru putea să constate că situația generală (în primul rând cea economică) se deteriorase; că acest fapt avea cauze identificabile; că avea consecințe asupra raporturilor politice dintre partide și din interiorul lor (mai ales al celui de guvernământ); și avea consecințe în raportul legislativ-executiv.

Întrebarea pe care și-au pus-o câțiva în 1990 iar apoi din ce în ce mai mulți, privea posibilitatea realizării în practică a promisiunilor electorale ale F.S.N. Numărul scepticilor a crescut în raport cu evoluția generală. Teoretic, Guvernul Petre Roman putea să îndeplinească întregul program electoral al partidului care-l susținea. Industria avea o bază tehnico-materială destul de bună și o forță de muncă numeroasă și foarte bine calificată; agricultura avea capacitatea de a acoperi toate nevoile alimentare ale țării; nu existau datorii externe. Mai mult, România postrevoluționară moștenise de la vechiul regim aproape 3 000 000 000 de dolari, reprezentând creanțele statului român față de alte state; proveneau din exporturile de mărfuri și efectuarea de servicii. Din acestea, în 1990 fuseseră scadente 500 milioane dolari. Printre țările datoare României erau: Angola, Congo, Egipt, Guineea, Irak, Iran, Libia, Maroc, Mozambic, Nigeria, Siria, Somalia, Sudan, Zair, Zambia (unele fiind solvabile). La 4 octombrie 1990, Constantin Fota, ministrul Comerțului și Turismului, răspundea, în Adunarea Deputaților, în numele Guvernului că „S-a încercat pe cale guvernamentală realizarea, fructificarea acestor creanțe. Cu cele mai multe din țările partenere s-au încheiat deja acorduri de reglementare a acestor creanțe, unele din ele sub formă de rescadențări...” („Monitorul oficial”, an I, partea a II-a, nr. 82 din 8 octombrie 1990, p. 16). În realitate, în foarte mică măsură creanțele avute au adus foloase României. Majoritatea au fost irosite pe bunuri a căror necesitate nu era resimțită în România și datorită aducerii cărora fabricile românești de produse similare au fost plasate în pragul

falimentului. Exemple: importul unor cantități imense de bomboane (de obicei cu termenul de consum expirat), deși acestea puteau fi produse și în țară; importul unei mari cantități de detergenți casnici, cu toată existența combinatului „Dero“, Ploiești, care avea produse mult mai bune, producea suficient pentru acoperirea întregii piețe interne și chiar putea să exporte. Deci, în mod conștient Guvernul român a lichidat creanțele României într-un mod dezastruos pentru aceasta. Bineînțeles că nu putem acuza Guvernul Roman că ar fi fost format din oameni lipsiți de inteligență; din contră, toți erau foarte competenți. Și atunci, nu pot fi decât două cauze ale lichidării dezastruoase a creanțelor: ori cei care au tratat modalitatea de lichidare au acceptat comisioanele care se plătesc în asemenea ocazii pentru a se închide ochii; ori acțiunea se întregrează în planul mai larg de distrugere a economiei românești, cu inițiatori și beneficiari străini, dar și cu profitori români. Problema creanțelor am prezentat-o prima oară pe larg în cadrul Sesiunii Parlamentului dedicată analizei Raportului Comisiei anticorupție, pe 2 septembrie 1993.

La caracterizarea perioadei trebuie adăugat faptul că Guvernul era susținut de o majoritate parlamentară confortabilă, astfel încât toate proiectele de legi înaintate au fost aprobate. Opoziția era foarte slabă și, de multe ori, se discredita singură prin consecvența cu care spunea *nu* chiar și legilor indiscutabil necesare și bine alcătuite, lăsând impresia că nu conținutul legilor conta, ci inițiatorul.

Așadar, în condiții în general favorabile, totuși Guvernul Petre Roman nu a reușit să stabilizeze situația, să relanseze economia. Din primăvara lui 1991 a început să se pună tot mai des întrebarea dacă la baza acestui fenomen curios stătea incompetența sau reaua intenție. Întrebarea se puneă chiar și în interiorul partidului de guvernământ, fără ca ecoul frământărilor tot mai puternice să răzbată, deocamdată, în presă. Mai ales parlamentarii au început să constate greșelile Guvernului și să-l ia la întrebări; nu aflaseră, însă, nimic până atunci despre marile afaceri oneroase, ca aceea a avioanelor, a terenurilor din București cedate ilegal unor particulari ș.a.

Lărgirea curentului criticist l-a făcut pe Petre Roman să încerce o extindere a bazei politice a Guvernului, lărgire atrăgând după sine și o dispersare a răspunderii. Au fost abordate forțe politice minore, între care cea mai importantă era aceea a grupului dizident din Partidul Național Liberal, grup intitulat P.N.L.-Aripa Tânără, în frunte cu Dinu Patriciu (printre „tineri“ se afla și René

Radu Policrat, „tânăr“ de 82 de ani; de altfel, singurul pe deplin onest din grup). Personaj ce prezenta caracteristicile unei destul de largi categorii de oameni politici postrevoluționari, Dinu Patriciu sârise de la funcția de secretar de partid la Institutul de Arhitectură până în 1989, la un anticomunism afișat cu ostentație, cu înverșunare, caracteristic numai celor care aveau de spălat un trecut de excesivă obediență față de dictatura comunistă. Aflat în fruntea propagandei comuniste, până în 1989, după această dată se afla tot în frunte, dar a propagandei anticomuniste. Vorba ploieșteanului Caragiale: „Și luptă și dă-i, și dă-i și luptă“... Dinu Patriciu amesteca afacerile cu politica, privind cu dispreț superior la cei care, aleși deputați sau senatori, stăteau în Parlament să facă legi și nu-și consumau timpul pentru înfiunțarea și prosperitatea unor firme proprii; conform propriei declarații pe postul TV Soti, firma pe care o conduce a avut în 1992 o cifră de afaceri de trei miliarde lei. (Cât de cinstite erau acestea, presa a scris în dese rânduri.)

Ideea remanierii guvernamentale, în sensul propus de Petre Roman, a stârnit vii discuții în Grupul parlamentar F.S.N. Erau determinate mai ales de o chestiune de principiu: deși F.S.N. obținuse 66% din mandatele parlamentare, guvernul pe care acest partid îl formase avea două treimi din miniștri independenți, oameni care făceau de cele mai multe ori o politică personală, cu multe greșeli; iar greșelile miniștrilor erau întotdeauna puse, de presă și opinia publică, în seama partidului de guvernământ, care în mod firesc purta toată răspunderea. Prin crearea unei alianțe, ponderea miniștrilor ce nu făceau parte din F.S.N. ar fi crescut, posibilitatea aplicării programului partidului fiind și mai mult diminuată. În șoaptă, era criticat și faptul că mai mult de jumătate din miniștri erau evrei; unii erau buni specialiști, dar parcă prea năvăliseră să acapareze întreaga putere. Cei mai în vârstă dintre parlamentari își aminteau de perioada anilor '50, când fenomenul era vizibil la fel în toate organismele centrale. Legat de această acaparare a conducerii de către evrei, pe culoarele Parlamentului se amintea tot mai des că oamenii respectivi aplică principiul pisicii: cad mereu în picioare; sprijină cu egal avânt orice regim, numai să aibă puterea. Și lucrul acesta (cu totul imoral) îl fac pentru beneficii proprii, efectele asupra societății fiind dezastruoase.

La această opoziție de principiu se adăuga și opoziția la unele persoane bănuite că ar fi vizate de Petre Roman pentru intrarea în Guvern. Tocmai de aceea, primul ministru a vrut să pună Grupul

parlamentar F.S.N. în fața unui fapt împlinit. La 29 aprilie 1991, la întrunirea Grupului parlamentar din Camera Deputaților, Petre Roman a motivat necesitatea remanierii, dar a refuzat să indice numele noilor miniștri; dădea un motiv pueril: dacă ar afla presa s-ar organiza imediat o campanie ostilă. Când să se mai organizeze o astfel de campanie, dacă noua formulă ministerială se prezenta chiar în acea zi? S-a mai spus că lista noului Guvern ar avea girul președintelui Iliescu. Se miza pe marea simpatie de care acesta se bucura în rândul deputaților, care știau, însă, că de multe ori când se dorea să se obțină ceva de la ei „liderul național“ scotea din mânecă o presupusă voință în același sens a șefului statului. Un alt exemplu din această categorie de relații între Grupul parlamentar din Camera Deputaților și conducerea F.S.N., cu trei luni mai târziu, la întrunirea din 22 iulie 1991, într-un moment de impas al Parlamentului, când opoziția a cerut amânarea votării Legii privatizării, amenințând cu retragerea. Petre Roman, Ion Aurel Stoica, Adrian Severin, Theodor Stolojan cer votarea imediată a legii, cu orice risc. Întreb dacă o asemenea forțare a notei reflectă și părerea președintelui. Mi se răspunde ferm: da! Aflu, ulterior, poziția exactă a președintelui: este de preferat să acordăm opoziției un ultim răgaz de gândire, încă două zile, așa cum ceruse, „dar asta depinde de cum votează Grupul parlamentar din Adunarea Deputaților“. Deci, președintele nu a vrut să-și impună părerea, ci lăsa Grupului parlamentar libertatea întreagă; indiscutabil, o dovadă de încredere în gândirea deputaților, dar și una de democrație. Forțând votarea Legii, printr-o minciună, Petre Roman a determinat părăsirea sălii de ședință de către opoziție. În „România liberă“ din 27/28 iulie 1991, Claudiu Iordache, menționând dorința președintelui Ion Iliescu de a se ajunge la o înțelegere cu opoziția, afirma că „Intervenția prezidențială a fost ignorată de Petre Roman“.

Astfel, la 29 aprilie 1991 s-a ajuns la o situație hilară: deputații F.S.N. au intrat în sala de ședință a Parlamentului fără să cunoască lista noului Guvern; stupefiați, au aflat că opoziția cunoștea, însă, lista. Tratatul disprețuitor la care fusese supusă majoritatea parlamentară chiar de către „liderul național“, a consolidat ostilitatea față de acesta.

Într-o atmosferă rău prevestitoare, de care dădea impresia că face abstracție cu superioritate, Petre Roman a citit lista noilor miniștri. Cea mai mare indignare a produs-o numele lui Dinu Patriciu (P.N.L.-A.T.); o puternică opoziție și față de Radu Ber-

ceanu, deși membru al F.S.N., mai ales din partea celor care-i cunoșteau afacerile din Craiova.

Discuții înverșunate în jurul listei propuse; spre surprinderea presei, atacurile cele mai categorice vin chiar din grupul majorității parlamentare. Ies la tribună și sintetizez trei întrebări: „1. Domnul deputat Dinu Patriciu s-a arătat, până acum, unul dintre criticii consecvenți ai Guvernului F.S.N. și ai Programului său. Înțelegem că Programul rămâne același. În aceste condiții îl întreb pe dl. Patriciu dacă și-a schimbat opiniile cu 180 grade? Dacă nu și le-a schimbat, nu ar fi domnia sa o piedică în calea realizării Reformei așa cum o propune F.S.N.? 2. Electoratul a decis, cu o mare majoritate, să încredințeze sarcina guvernării, pentru doi ani, Frontului Salvării Naționale. Nu poate fi interpretată această remaniere ca o încălcare a voinței electoratului? 3. Acum două luni, un grup masiv de 150 de deputați și-a exprimat neîncrederea în ministrul învățământului, dl. Gheorghe Ștefan. Aceeași părere, defavorabilă domnului în cauză, o au majoritatea profesorilor din țară. Cu ocazia remanierii de azi de ce nu s-au luat în considerație și aceste păreri?” („Monitorul oficial“, an II, partea a II-a, nr. 105 din 30 aprilie 1991, ședința din 29 aprilie 1991, p. 10).

Pusă la vot, propunerea de remaniere guvernamentală a trecut la Senat; în Camera Deputaților, însă, doi dintre cei propuși nu au întrunit numărul de voturi necesar: Dinu Patriciu (166 pentru și 170 contra), Radu Berceanu (147 pentru și 189 contra). Era dovada puterii grupului de rezistență împotriva lui Petre Roman, format chiar în sânul partidului condus de acesta, alcătuit din oameni pentru care dorința de a guverna pentru binele țării nu era doar un slogan electoral.

Pe 30 aprilie 1991, într-una din pauzele din timpul lucrărilor Constituantei, are loc o întrunire a ambelor Grupuri parlamentare ale F.S.N. (din Senat și Camera Deputaților), pentru analiza consecințelor căderii propunerii de remaniere guvernamentală. De față întreaga conducere a partidului în frunte cu Petre Roman. Impresia lăsată a fost aceea că se dorea intimidarea parlamentarilor majorității guvernamentale, pentru ca în viitor să nu mai îndrăznească să voteze împotriva voinței „liderului național“. Ion Aurel Stoica: „Străinii mi-au spus – «A fost un atentat la adresa F.S.N.». Și eu cred că a fost un atentat împotriva speranței românilor care și-au legat viitorul de F.S.N... Este o situație de criză a Frontului ca partid de guvernământ. Criză în relația Partid-Guvern-Parlament. *Un derapaj al Grupului parlamentar care poate,*

dacă nu e corectat cu înțelepciune, va avea consecințe deosebit de grave în Istoria noastră națională. Am dat un semnal descumpănitor afară și în interior. Gestul pune sub semnul îndoielii sinceritatea noastră și intenția de a face deschideri spre alte forțe. Să nu uităm că, în anumite momente, grupul parlamentar trebuie să se comporte ca o mașină de vot. (!!!) Dacă o să apreciem (conducerea F.S.N.) că e o situație în care nu se poate supraviețui, întrucât comportamentul centrifug se va amplifica, eu susțin să solicităm primului ministru să declanșeze o criză politică, care să ducă la noi alegeri".

Petre Roman: „Toți suntem într-un proces de învățare a relațiilor din interiorul unui partid. Ce s-a întâmplat ieri, cu votul din Cameră, e foarte grav... Dacă am avut acest grav insucces, se datorează, înainte de toate, neincluserii în circuitul de contacte a tot ceea ce trebuia să apară ca efect de explicare. Am propus lucruri logice, dar nu au fost receptate. *Este o criză în partid.* Dintre intervențiile de ieri a fost doar una la obiect – a lui Constantin Sorescu – care a beneficiat de rumoare și dezinteres din partea dumneavoastră... Am decis că e necesar și util să operăm o deschidere politică, în condițiile dificile actuale. 90 la sută nu ați auzit ce am spus eu ieri. *Am fost foarte surprins și dezamăgit...* Cei care veneau alături de noi veneau pe platforma noastră. Am pierdut credibilitatea F.S.N. ca partid capabil să-și țină promisiunile față de partenerii de discuție... Chiar dacă aș fi avut îndoieli, eu aș fi votat cu ochii închiși, apoi aș fi protestat în Grupul Parlamentar, nu în Cameră".

Petre Țurlea: „Dumneavoastră ați vorbit, ca de obicei, foarte frumos. Dar ați pus carul înaintea boilor. Evident că a fost un eșec. Aici trebuia să întrebați deputații de ce au votat așa; măcar acum să știți ce părere au și ei." N.S. Dumitru: „Informarea nu a funcționat. Reputația d-lui Berceanu e proastă; nu corespunde părerii primului ministru. Trebuia făcut un sondaj realist. Să ne ferim de fripturiști". Dan Iosif: „Cuvântul fripturist nu e oportun". Urmează o violentă dispută N.S.D.-D.I. Agatha Nicolau: „Primul ministru are informații greșite despre deputați..." Ioan Moldovan vorbește dezlânat; probabil că e beat, cum i se întâmplă cam des. Claudiu Iordache: „Dinu Patriciu nu mai e deputat, e un personaj; de aceea l-am tăiat. Acum e un Guvern mai slab ca înainte". Adrian Severin: „De acord cu ce a spus Agatha Nicolau. Nu trebuie să abdicăm de la un minim de regulă: lucrăm în echipă... Trebuie comunicare. Comunicare înseamnă încredere. *Trebuie să aveți încredere în noi!*" Sala protestează; altercații. Constantin Ivanovici: „Eu, personal, nu l-am votat pe Radu Berceanu,

pentru că e hoț“. Ioan Mureșan: „Propun să fie repuși la vot cei doi“. Petre Țurlea: „Ar fi cea mai mare greșeală. *Îi vom trânti din nou!*“ Petre Roman încheie discuțiile cu un *vom mai vedea*, spus pe un ton amenințător.

În lunile următoare, cel mai înverșunat adversar al Guvernului F.S.N. în Adunarea Deputaților s-a arătat a fi tocmai Dinu Patriciu; critica violent orice propunere legislativă, pentru aceasta schimbându-și chiar comportamentul: a renunțat la absența constantă din Parlament, în favoarea unei prezențe foarte active. În iunie 1991, la împlinirea unui an de la formarea Guvernului, grupurile parlamentare ale F.S.N. s-au întrunit într-o mică festivitate la sala „Dacia“ (fostul club de familie al lui Nicolae Ceaușescu, legat printr-o subterană cu Palatul Primăverii). Venit în mijlocul parlamentarilor ploieșteni, Petre Roman se arată foarte amabil cu toți. Îi spun: „Vedeți că am avut dreptate cu Dinu Patriciu: nu are nici caracter, nici moralitate“. „Da, îmi răspunde P.R.; trebuie, totuși, să-l folosim în viitor.“

După eșecul din aprilie 1991, nevenindu-i să creadă, inițial, că Grupul parlamentar al F.S.N. nu-l ascultă orbește, că i s-a încălcat „indicația prețioasă“, Petre Roman a început o intensă acțiune de izolare și discreditare a deputaților care i se opuneau. Acum este orientată activitatea unui curios sector de analiză a Guvernului, condus de Dorel Șandor (din același grup etnic cu P.R.), către parlamentarii majorității guvernamentale, pe care-i împarte în mai multe grupe. Demni de toată încrederea, cam 20, erau cei care nu-i ieșiseră niciodată din cuvânt „liderului național“; ei aveau acces la toate informațiile, la toate funcțiile, la toate ieșirile în străinătate. Ultima grupă o formau cei în care nu se putea avea încredere, pentru că gândeau singuri și, mai grav, spuneau în public ce gândesc; trebuiau izolați, fără brutalitate, însă, pentru a nu face valuri. Eram, bineînțeles, în acest ultim grup. Tratamentul diferențiat aplicat parlamentarilor era atât de evident, încât am ridicat odată această problemă; Ioan Moldovan mi-a răspuns: „Fiecare este tratat după cum s-a purtat și el cu primul ministru“.

Concomitent, în județe sunt montate revolte împotriva deputaților neascultători. La 11 mai 1991, la Ploiești are loc o întrunire publică a F.S.N. în care – citind cu poticneli, dar cu vehemență, de pe niște hârtii evident scrise de alții – două doamne întreabă: „De ce deputații fac interpelări Guvernului, în loc să-l lase să lucreze pentru reformă? De ce deputații F.S.N. au îndrăznit să

voteze împotriva remanierii?“ Ce puteai să răspunzi unor doamne ale căror inimi judecau în locul capului?

Căderea propunerilor de remanieră guvernamentală din aprilie 1991 reprezintă un moment major în viața politică românească postrevoluționară. Pe de o parte, Parlamentul a demonstrat că nu se lasă subordonat de executiv și că apreciază cu ochii proprii propunerile ce i se fac. A fost infirmată teza opoziției, conform căreia grupurile parlamentare ale F.S.N. ar fi o „mașină de vot“. S-a demonstrat că majoritatea parlamentară scăpase de obsesia comunistă a votului obligatoriu conform „indicațiilor prețioase“. Pe de altă parte, s-a văzut că F.S.N. avea în frunte oameni ce se credeau încă în vechea orânduire, unde hotărârile erau luate doar de conducere și votate, obligatoriu, de toți. Era și normal, într-un fel, ca vechi activiști ai P.C.R., ca Petre Roman, Adrian Severin, Ion Aurel Stoica, să nu se poată ușor rupe de metodele învățate și practicate atâta timp; mult prea vizibil, democrația era o haină pe care nu știau cum să o îmbrace.

Votul negativ a însemnat pentru Petre Roman un duș rece ce l-a trezit din permanenta euforie în care trăise până atunci, susținut de laudele interesate ale unui grup restrâns, de privirile idolatrizante ale unor reprezentante ale „sexului slab“ și de propriul narcisism. Din nefericire, trezirea nu a fost urmată de promovarea altui tip de relații între conducerea F.S.N. și parlamentarii acestui partid. În loc să se introducă un sistem cu adevărat democratic, sfera „inițiativelor“ a fost și mai mult restrânsă, s-a încercat – fără succes – izolarea celor nesupuși și mai ales a celor care aveau un anumit prestigiu câștigat.

Astfel, încercarea nereușită de remanieră guvernamentală din aprilie 1991 a însemnat începutul izolării lui Petre Roman în propriul partid, acțiune de care este singur răspunzător, dar care, mai târziu o va pune pe seama președintelui Ion Iliescu. În urma mineriadei din septembrie 1991, Guvernul cade. Însă, și fără acțiunea violentă și condamnată a minerilor, Petre Roman trebuia să plece. Demonstrase deja incapacitatea de a conduce un guvern, dar și pe aceea de a conduce un partid. Ulterior vor ieși la iveală și afacerile oneroase.

Începând cu jumătatea anului 1991, credibilitatea guvernului Roman scade vertiginos. Ca primă cauză era continuarea căderii producției, apoi șomajul în creștere, prețurile tot mai mari. Toate acestea, în mintea cetățeanului de rând, erau corelate cu lipsa datoriiilor externe la preluarea Guvernului în decembrie 1989, cu existența unei sume importante în valută la rezerva statului, tot în decembrie 1989 (cifrele ce se vehiculau erau între unu și trei miliarde dolari), cu împrumuturile de 1–2 miliarde dolari obținute după Revoluție. Și apărea firească întrebarea: Unde s-au dus acești bani? Sentimentul aproape general era că, voit, Guvernul Roman creează haos în economie, pentru a favoriza concentrarea în mâna grupului restrâns de prieteni ai primului ministru, a unei părți cât mai mari din avuția statului; se încurajează furtul, ocolirea legii, golirea de conținut a proprietății de stat, cu participarea cât mai multor șefi mari și mici, pentru ca opinia publică să-și îndrepte atenția asupra acestora, adevăratele mari afaceri desfășurându-se, astfel, în liniște.

La începutul guvernării, Petre Roman era ascultat de majoritatea intelectualității cu plăcere și surpriză în fața limbajului elevat, cursiv, radical opus celui „de lemn” cu care societatea românească fusese intoxicată decenii de-a rândul. Cu aceeași încântare era ascultat și de cei care nu prea înțelegeau ce spune. Treptat, însă, s-a dovedit că forma aleasă a discursului primului ministru ascundea un gol, lipsa de idei constructive, diletantismul, plăcerea de a fi aplaudat, narcisismul. O dată cu trecerea timpului, au loc două fenomene opuse. Pe de o parte, credibilitatea lui Petre Roman se erodează. Paralel, ignorând această erodare, primul ministru nu acceptă decât imaginea pe care și-o face singur despre sine, crede tot mai mult că este singurul capabil să guverneze, că toate măsurile pe care le ia sunt bune iar decăderea țării se datorează celor ce nu i-au aplicat cu sfințenie în practică ideile. Și s-au găsit oameni care să-l încurajeze pe această linie: fie consilierii din care mai târziu se va forma, în momentul ruperii Frontului Salvării Națio-

nale, Grupul „Un viitor pentru România“ (majoritatea foste cadre didactice la Academia „Ștefan Gheorghiu“), fie diverse doamne, care credeau că mai important decât ce are în cap primul ministru este cum arată. Între realitate și acțiunea șefului Guvernului prăpastia era tot mai mare. Rămâne întrebarea dacă Petre Roman era în mod real convins că guvernează bine sau convingerea era doar afișată, în spatele ei ascunzându-se zâmbetul disprețuitor la adresa „poporului prost“ și credul, după expresia devenită clasică a lui Silviu Brucan.

Relația cu Parlamentul se degrada, de asemenea, executivul încercând să dicteze legislativului, în loc să-l convingă. De aceea, surprinzător pentru cel ce cunoaște mecanismul vieții parlamentare, cele mai multe interpelări, întrebări critice puse guvernului, chiar cereri de demitere a unor miniștri, veneau de la majoritatea guvernamentală, în loc să fie monopolul opoziției. În septembrie 1991 acțiunile de acest fel s-au înmulțit.

La 9 septembrie, deputații de Prahova ai F.S.N., Gheorghe Palade și Marcel Chirișescu atacă puternic pe Viorel Cataramă, ministru adjunct la Ministerul Turismului¹. La 16 septembrie, interpelam guvernul cu privire la corupția care făcea ravagii în învățământ. Constatam că învățământul particular a ajuns în mod evident o afacere veroasă (și bănoasă) și că Hotărârea Ministerului Învățământului și Științei de a se suspenda examenul de admitere din toamnă a împins o parte a tineretului tocmai către aceste unități de învățământ superior; remarcam legătura cu faptul că mulți angajați ai acestui minister ocupă diverse posturi de conducere în universitățile particulare. „Corupția a pătruns adânc în M.Î.Ș. și tinde să distrugă învățământul superior de stat, ceea ce va avea consecințe catastrofale și de lungă durată asupra societății românești“. Se repeta cererea, făcută încă din februarie 1991 de 152 deputați, de demitere a ministrului învățământului, Gheorghe Ștefan, al cărui singur merit era acela că-l cunoștea pe Petre Roman încă din copilărie². Pentru raportul Parlament-Guvern, interesantă întrebarea deputatului Cornel Nica (P.S.D.R.) din aceeași ședință

¹ „Monitorul oficial“, partea a II-a, anul II, nr. 209 din 10 sept. 1991, p. 27.

² *Idem*, nr. 214 din 17 sept. 1991, p. 30-31. Ecoul acestei cereri de demitere a unui ministru a fost foarte mare în presă. Ioan Roșca, în „Curierul național“, an II, nr. 200 din 19 sept. 1991, scria: „Salutară rugămintea d-lui deputat, ale cărui interpelări în Adunarea Deputaților, pertinente, clare și de bun simț, le-am făcut publice nu odată, dar zadarnic. Pentru simplul motiv că, departe de a fi sfânt, dl. ministru Gheorghe Ștefan este bătut în cuie de jilțul ministerial mai ceva ca Isus Hristos pe cruce. Și totuși, până la urmă și Mântuitorul a fost coborât.“

din 16 septembrie, adresată lui Petre Roman: „Cum explică faptul că a reușit să-i nemulțumească pe toți, atât adepți, cât și opozanți, opoziția cât și unii membri ai partidului de guvernământ?”³.

*

Firul evenimentelor care au culminat cu invadarea Adunării Deputaților și demisia Guvernului în septembrie 1991 sunt cunoscute din Raportul Comisiei parlamentare creată pentru a le ancheta.

Aparent, la baza tuturor răsturnărilor din septembrie 1991 a stat un conflict de muncă nerezolvat în Valea Jiului. Umflat vizibil artificial și transpus în plan politic, conflictul nu a fost oprit atunci când se putea, „meritele” cele mai mari pentru această evoluție avându-le cei doi principali protagoniști: Miron Cosma, liderul Sindicatului minerilor și Petre Roman, prim-ministru. Foarte asemănători prin ambiție, încăpățănare, lipsă de scrupule, egocentrism și, mai ales, prin desconsiderarea intereselor generale ale țării, înaintea cărora puneau, în egală măsură, interesele personale.

Conflictul latent mai putea fi dezamorsat cu ocazia întâlnirii dintre Miron Cosma și Petre Roman, în timpul festivităților de la Tebea din 15 septembrie 1991. Un fapt minor, neinvitarea la masa oficială a liderului minerilor, l-a îndârjit pe acesta. Tratatativele care au urmat la București erau pe punctul de a se finaliza cu succes, dar tot elemente subiective minore au intervenit ca obstacole. Se pare că, în această fază, Miron Cosma nici nu mai voia să rezolve conflictul, prezentând într-un mod premeditat neconvingător rezultatele convorbirilor de la Guvern, creând o stare de confuzie și neîncredere între mineri (*Raportul Comisiei parlamentare*, p. 11). S-a ajuns, astfel, la declanșarea unei greve generale în Valea Jiului, pe 23 septembrie. Greva s-a extins rapid, luând aspecte violente. Pe 24, între noile revendicări apărute, Miron Cosma ținea în special la venirea lui Petre Roman în Vale. Liderul minerilor dorea să-și consolideze situația, înfruntându-l în public pe liderul Guvernului. Petre Roman, fricos din fire – fiind evident neadevărată participarea sa la luptele de la baricada din fața Intercontinentalului, pe 21/22 decembrie 1989, participare atestată doar prin aducerile aminte tardive și interesate ale lui Dumitru Dincă – nu a acceptat să meargă între mineri. Într-o convorbire telefonică avută cu directorul Regiei autonome a lignitului, primul ministru a întrebat tran-

³ „Monitorul oficial”, partea a II-a, anul II, nr. 214 din 17 sept. 1991, p. 30.

șant: „Cine îmi garantează siguranța?” Cu toate că directorul i-a răspuns că-i poate oferi garanții, a refuzat să se ducă, deși era singura soluție pentru a dezamorsa conflictul (*Raportul Comisiei parlamentare*, p. 32). Mai târziu se va dovedi și laș, ascunzându-se în momentele cele mai dramatice.

Începând din dimineața lui 24 septembrie s-a repetat tot mai des amenințarea cu venirea minerilor la București. Cu gândul de a merge în Capitală, coloanele de mineri au sosit la Petroșani în jurul orei 17. Intervenția telefonică a Președintelui Ion Iliescu s-a dovedit inefficientă.

La întrebarea – au dorit liderii conduși de Miron Cosma respectarea legii, dezamorsarea conflictului și stoparea deplasării la București? – în *Raport*, p. 43, se afirmă că „răspunsul bazat pe depoziții și fapte nu poate fi decât negativ. Liga sindicatelor libere Miniere din Valea Jiului, prin reprezentanții săi, în frunte cu Miron Cosma, s-a situat pe o poziție inflexibilă, intolerantă, neînțelegând și neacceptând rolul instituțional al statului de drept, funcțiile acestuia”. În același document, p. 50, se constată și o serie de greșeli ale Guvernului, mai ales faptul că „din punct de vedere al reprezentativității și rolului instituției guvernamentale, acceptarea revendicărilor formulate la o grevă ilegală, sub presiunea amenințării cu venirea la București, a fost prima cedare de la principiile statului de drept”.

Pe măsură ce trenurile, rechiziționate de mineri, se apropiau de București, drumul fiind presărat cu acte de violență, de barbarie, în Capitală lucrurile se precipitau. Era tot mai evident faptul că Guvernul nu se arăta în stare să ia măsuri eficiente. Din acest moment Petre Roman, aducându-și aminte de Grupul parlamentar F.S.N., a încercat să-l folosească pentru a se menține la putere.

25 septembrie. La ora 9,25 se deschid lucrările Adunării Deputaților. Din 394 deputați, își înregistrează prezența 284. Cu gândul la trenurile cu mineri violenți ce se apropiau de București (primele garnituri vor ajunge la Gara Băneasa la ora 13,30), Adunarea Deputaților a reluat discuția la proiectul Legii privind administrația publică locală. Se parcurg în grabă articolele 21-27. La 10,30 un funcționar îi șoptește ceva la ureche președintelui Dan Marțian și acesta propune o pauză de o jumătate de oră. Cauza era dorința conducerii F.S.N. de a se întruni cu Grupul parlamentar.

10,30. Întrunire a Grupului parlamentar F.S.N., în sala 29 de la subsolul Adunării Deputaților; participă Petre Roman, Adrian Severin ș.a., toți vizibil marcați, speriați de evenimente. Deși vor-

beau doar de interesul național, se vedea pe fețele lor că teama cea mare o aveau pentru propriile persoane. Ni se face o relatare dramatică a faptelor, a drumului minerilor spre București, prezentată de Adrian Severin; anunță o coordonare interministerială pentru a-i contracara pe mineri (mai ales Ministerul de Interne și Ministerul Apărării Naționale) și cere solidarizarea Grupului parlamentar F.S.N. Întrebat din sală dacă se va trage, A.S. răspunde ferm: DA!

12,00. Ședință specială a Adunării Deputaților, pentru ca Petre Roman să informeze asupra situației create. Diplomat, Dan Marțian anunță că informarea se face la cererea Biroului permanent al Adunării. De la început, P.R. încearcă să impresioneze deputații prin felul în care sunt prezentate evenimentele, caracterizate ca „foarte periculoase”. Neacceptarea vizitei sale în Valea Jiului era motivată prin convingerea că o atare vizită ar fi „legitimat actele de violență” și prin proiectata vizită în Austria. În realitate, invitația de a veni în Vale fusese făcută cu mult înaintea actelor de violență, iar vizita în Austria putea fi ușor amânată (așa cum s-a și făcut până la urmă). P.R. anunța că „Guvernul este decis să aplice toate metodele legale pentru a apăra ordinea publică”; făcea o aluzie la posibila folosire a armelor de foc, însă încercând să arunce responsabilitatea unui asemenea act asupra Parlamentului: „Repet, suntem decisi să aplicăm toate metodele care sunt permise și indicate de lege, e vorba de legi pe care dumneavoastră le-ați adoptat și care sunt în vigoare”. La sfârșitul discursului o bombă, dezvăluită „la cererea câtorva deputați”: „Astăzi s-a anunțat în presa de la Budapesta formarea unui guvern în exil al Transilvaniei...” Dintr-o dată, toată povestea cu minerii a ajuns pe planul doi. Emoție mare între deputați; se corelau faptele minerilor cu evenimentul de la Budapesta? Necesitatea susținerii Guvernului P.R., în perspectiva unei intervenții din afara granițelor, apărea ca evidentă. Cine mai putea, în aceste condiții de pericol major pentru țară, să ceară demisia primului ministru? Pe moment, nimeni nu și-a pus întrebarea cum ajunsese, până la ora 12, presa din acea zi de la Budapesta în mâna „câtorva deputați” din București care ar fi cerut lui P.R. să prezinte știrea în Parlament.

Efectul a fost cel scontat. Mare parte a atenției a fost îndreptată în altă parte, iar Guvernul a fost privit cu mai puțină înverșunare. S-a cerut, cel mult, participarea și a altor forțe politice la guvernare, nu demisia lui P.R. În numele P.N.L., Dan Lăzărescu s-a oferit să preia o parte din sarcinile conducerii țării. Sergiu Cunescu

(P.S.D.R.), mai nuanțat, întreba doar dacă P.R. își asumă răspunderea situației. Ion Diaconescu (P.N.Ț.C.D.), neuitând să aducă aminte că partidul său a atras atenția de mai multe ori asupra situației grele din țară, cerea o schimbare de guvern, fără a solicita deschis și schimbarea persoanei primului ministru. Deci, P.N.L., P.S.D.R., P.N.Ț.C.D. nu și-au uitat interesul, încercând să folosească momentul dramatic spre a ajunge la guvern, sub masca necesității participării tuturor forțelor la depășirea impasului. Interesant este faptul că, în aceleași discursuri erau reluate acuzațiile la adresa conducerii F.S.N. cu privire la evenimentele din 13-15 iunie 1990; și, totuși, se cerea colaborarea la guvernare cu aceeași conducere condamnată. Era mai puternică dorința de putere sau nu prea erau încredințate de justetea acuzațiilor pe care le aduceau?

Domokos Géza (U.D.M.R.) se arăta cel mai bine informat despre „Guvernul Transilvaniei”: știrea formării lui apăruse în ziarul „Kurin” din 23 septembrie, „un ziar total periferic din Ungaria”; președintele „Guvernului Transilvaniei” era Dan Zaharia, iar vicepreședinte Szabó Kálmán, „oameni total necunoscuți, evident aventurieri”; în „Népszabadság” din 24 septembrie, acțiunea era calificată ca „o gravă diversiune”. D.G. constata că „în momente de criză” P.R. încearcă să deturneze atenția de la adevăratele probleme. Cu aplauze a fost întâmpinată declarația sa finală: „În ceea ce privește U.D.M.R... respectăm și milităm pentru integritatea teritorială a României, pentru suveranitatea ei, pentru unitatea ei”.

Din partea Grupului parlamentar F.S.N., Valeriu Butulescu afirma: „Resping categoric o soluție de forță. Cred că se poate dialoga chiar cu oameni care sunt obosiți, înfierbântați... și în nici un fel nu putem accepta că Valea Jiului este cea vale a plângerii răspunzătoare pentru toate necazurile care sunt astăzi la noi. Pentru că dacă există astăzi o vale a plângerii, ea se cheamă România. Valea Jiului e doar una din numeroasele ei lacrimi”.

Singurul care s-a declarat deschis în favoarea soluției de forță contra minerilor a fost Dinu Patriciu (P.N.L.-A.T.): „Avem legi, avem forța ordinii, trebuie s-o aplicăm... Cred că sentimentalismele în politică nu au ce căuta”. Deși remanierea guvernamentală din aprilie 1991, când P.R. încercase să-l facă ministru pe D.P. căzuse, cei doi se situau în continuare de aceeași parte a baricadei; cu mențiunea că Grupul parlamentar al F.S.N. nu-și urma „liderul național” alături de P.N.L.-A.T.

După discursul lui Dinu Patriciu, Petre Roman a fost chemat afară din sală; presupunând o accelerare a evenimentelor, starea

emoțională a deputaților a crescut. În acest context, Cornel Nica (P.S.D.R.), poate cu greu să-și exprime părerile critice despre Guvern; se declară „împotriva folosirii forței de orice fel“.

Trebuind să plece, primul ministru cere voie să răspundă la întrebările de până atunci. Lui Dan Lăzărescu îi spune tranșant: „Da, îmi asum răspunderea pentru a menține, cu metode legale, *fără forță* (subl.n.), bineînțeles, pentru a menține ordinea de drept, dar vreau să vă spun că, în același timp, îmi asum răspunderea și pentru a înfrânge definitiv structurile comuniste din România!“ Era un semnal; se arăta direcția pe care trebuia canalizate învinovățirile privind noua mineriadă: în spatele ei trebuia să fie identificat neapărat un complot comunist. Nici măcar opoziția nu și-ar fi permis să ia apărarea presupuselor forțe comuniste; apoi, vinovatul găsit, Guvernul ar fi ieșit basma curată sau, mai mult, campion al luptei anticomuniste. Și Occidentul ar fi fost foarte mișcat de eroismul cu care Guvernul Roman rezista în fața inamicului principal al democrației; toată neîncrederea de până atunci ar fi dispărut. Mesajul a fost înțeles. Fidelul mercenar al lui Petre Roman, „poetul“ Constantin Sorescu, fostul ziarist utecist fruntaș până în 1989, a și sărit la tribună: „E limpede că sunt forțe care instigă, în numele defunctelor structuri colectiviste, socialiste împotriva statului de drept și împotriva economiei de piață“. Nimeni nu s-a mai antrenat pe această linie. (Doar în ședința Parlamentului din 30 septembrie, Gelu Voican Voiculescu va citi un scenariu științifico-fantastic, cu doi vinovați esențiali pentru mineriadă: S.R.I. și comuniștii.)

Pentru plasticitatea și valabilitatea ei, remarc încă o intervenție, aceea a lui Ioan Gavra (P.U.N.R.): „Ungaria este tartorul Europei la ora actuală. S-a amestecat în Iugoslavia, s-a amestecat în Slovacia, s-a amestecat în Transilvania, se amestecă în continuare în Transilvania... Ungaria este cea care a tulburat apele în Europa Centrală și de Est și continuă să le tulbure...“ Marea majoritate a deputaților nu i-a mai dat atenție, pentru că i se indicase primejdia pe care trebuia să o combată, i se fluturase pânza roșie provocatoare: reacțiunea comunistă.

Fără nici o hotărâre, la ora 14,15 se întrerupe ședința.

16,15. Se reiau dezbaterile asupra proiectului de Lege a administrației locale, întrerupte după o jumătate de oră pentru a se discuta iar despre evenimentele în care erau antrenați mineri ajunși în București. Președintele Adunării Deputaților, Dan Marian, cere „să transmitem un semnal și o luare de poziție și din partea Adunării“. Severin Baci (F.S.N.), președinte al Comisiei pentru apărare și ordine publică, propune o rezoluție prin care se

cere Guvernului, trupelor Ministerului de Interne și ale Ministerului Apărării Naționale „să acționeze cu fermitate, prin mijloacele prevăzute de lege, pentru apărarea instituțiilor legale...” Mențiunea că vorbește în numele Comisiei al cărei președinte era a fost primită cu vociferări; deci, nu consultase Comisia, textul fiindu-i elaborat de conducerea F.S.N. Era prima încercare a lui Petre Roman de a organiza o represiune armată, dar spălându-se dinainte pe mâini privind consecințele, cererea venind din partea Parlamentului. „Liderul național” trăia cu siguranță cu frica de a nu împărtăși soarta lui Nicolae Ceaușescu, cel care, în decembrie 1989, ordonase și el reprimarea violentă a unor demonstrații.

Ion Rațiu și Teodor Vaida (P.N.Ț.C.D. și P.N.L.) cer suspendarea ședinței pentru consultări. Își arată dorința de votare grăbită a rezoluției, Marian Enache, Ioan Moldovan (F.S.N.). Toată disputa este încheiată cu replica lui Ștefan Cazimir (Liber schimbist): „Esența declarației citită de dl. Severin Baciuc constă în a-i cere Guvernului să aplice legile. Se poate înțelege de aici că Guvernul însuși nu și-ar cunoaște această obligație. Este o implicită ofensă, la care – în ce mă privește – nu sunt dispus să subscriu”. Deși în favoarea rezoluției vorbise chiar liderul Grupului parlamentar F.S.N., marea majoritate a acestuia s-a arătat ostilă adoptării, Dan Marțian fiind obligat să suspende ședința pentru consultări cu toți conducătorii grupurilor parlamentare. S-a dovedit încă o dată că deputații F.S.N. nu erau o „mașină de vot”, așa cum fuseseră deseori etichetați, că desfășurau o activitate lucidă, opunându-se, atunci când împrejurările o cereau, chiar conducerii propriului partid.

■

În pauza de prânz, toată Comisia Harghita-Covasna s-a strâns la Casa Republicii; s-a reușit încheierea și votarea *Raportului*. Reprezentanții U.D.M.R., deși au fost prezenți, nu au semnat.

La ora 18 sunt din nou la Cameră, unde pauza continuă. Tensiune mare pe culoare. Grupuri de deputați urmăreau, în diverse birouri, știrile transmise la Televiziune. Afirmând că vrea să aflu detalii de la fața locului, Ion Brătianu pleacă la Piața Victoriei, unde minerii asediau clădirea Guvernului; aici se amestecă în mulțime, strigă contra autorităților „trădătoare de țară” și ia un pumn în nas (spune el). Revine la Adunarea Deputaților și face declarații protestatere unui ziarist de la „Baricada”, care nu prea-l ia în serios.

22, 10. Se reia ședința. Se citește o declarație a Adunării Depu-

taților, afirmând îngrijorarea acesteia față de evenimentele în curs, declarație convenită de șefii grupurilor parlamentare în unanimitate. „Problemele care apar... nu își pot găsi rezolvarea firească decât pe calea dialogului, a armonizării diferitelor interese, a respectării legilor țării. De aceea, Adunarea Deputaților consideră ca fiind inadmisibilă recurgerea la acte necugetate de violență, de vandalism... Adunarea Deputaților a luat act de declarația primului ministru care a asigurat că Guvernul este hotărât să acționeze cu fermitate și că își asumă răspunderea pentru rezolvarea situației prin folosirea mijloacelor legale“. Deci, spre deosebire de proiectul citit de Severin Baciș, nu se mai oferea Guvernului posibilitatea de a arunca răspunderea asupra Parlamentului. Înainte de vot, Ion Rațiu evidențiază din nou necesitatea respectării separației puterilor în stat, iar Teodor Vaida greșelile Guvernului. Moțiunea este adoptată cu majoritate (contra T. Vaida și un reprezentant al P.N.Ț.C.D.; abțineri deputații U.D.M.R., unii ecologiști și câțiva național țărăniști). După vot îi spun lui Dan Lăzărescu: „Nu-mi pot explica schimbarea d-lui Vaida; înainte de ședință spunea că votează declarația, apoi s-a răzgândit“. D.L.: „E țigan!“

Se încheia, astfel, o zi de lucru foarte tensionată, care durase 14 ore⁴.

*

26 septembrie 1991

La ora 8 merg cu Marcel Chirișescu, deputat de Prahova, la Casa Presei. Trecem prin Piața Romană; gaze lacrimogene, pietre, cioburi, hârtii; dovezi ale unor confruntări puternice în noaptea trecută. La Ministerul Culturii obțin atestatul pentru postul (eventual) de consilier al unei edituri. Până la urmă, editura nu se va mai înființa. De vorbă cu Horia Matei, director al Direcției Cărții din Ministerul Culturii, unul din sufleteștii „vinovați“ pentru apariția, în 1991, a volumului meu dedicat activității politice a lui Nicolae Iorga. E de părere, la fel ca și mine, că în evenimentele ce se desfășoară se aplică principiul aisbergului: ce este important și major nu se vede.

9,25. Se reiau lucrările Adunării Deputaților. După ratificarea rapidă a rapoartelor unor comisii de mediere cu Senatul și a unor protocoale internaționale, se revine la Legea administrației locale. Jumătate din deputați sunt pe culoare; se zvonește că primul ministru și-a părăsit postul și se află în clădirea Adunării Deputaților.

⁴ Toate citatele din timpul lucrărilor A.D. din 25 septembrie 1991, cf. „Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 224 din 26 sept. 1991.

Se discută soluțiile pentru ieșirea din impas: guvern de uniune națională, guvern de deschidere națională; mai respectăm opțiunea electoratului? Opoziția *vrea doar fără Roman*; o radicalizare clară față de ziua precedentă, când se părea că Guvernul va rezista. Grupul P.N.L., cel mai agitat, are o consfătuire îndelungată în sala 22, la parter. Se așteaptă ceva. Vin sau nu vin mineri și la Cameră? La 11,20 se face pauză.

11,30. Întrunirea Grupului parlamentar F.S.N., la camera 29, de la subsol. De față toți șefii partidului: Petre Roman, Ion Aurel Stoica, Gelu Voican Voiculescu, Ion Moldovan, Adrian Severin. Ion Moldovan citește un proiect de moțiune ce trebuia aprobată de Adunarea Deputaților, la propunerea grupului F.S.N. Aflu ulterior că textul fusese alcătuit de Petre Roman, Adrian Severin și Ion Moldovan (ministru al Tineretului și Sportului). Se cerea forțelor de ordine „SĂ FOLOSEASCĂ TOATE ARMELE DIN DOTARE” împotriva demonstranților (mineri și bucureșteni). Se face tăcere deplină. Iau microfonul și întreb: „Adică doriți să se tragă în oameni?” I.M. – „Dacă e nevoie, da”. Petre Roman, de alături, păstrează o tăcere aprobatoare. P.Ț. – „Mă opun categoric acestei cereri. Nimeni de aici nu votează așa ceva”. La fel se pronunță și alții, între care cuvântul cel mai greu l-a avut Petre Ninosu (viitor ministru al Justiției)⁵. Se anunță că Președintele Ion Iliescu îl cheamă la telefon pe Petre Roman; ședința Grupului se întrerupe. În pauză, foarte mulți deputați mă înconjoară și-mi dau drep-

⁵ În „Adevărul” din 17 martie 1992, Petre Ninosu redă și el același moment: „În septembrie 1991 ni s-a cerut în ședința de grup parlamentar, de către Adrian Severin, lângă el găsim Petre Roman, să le dăm autorizația să împuște oameni. Le-am spus: Copii, v-ați ieșit din minți? Unde suntem? O luăm de la început? Noi suntem C.P.Ex-ul? Și voi cine sunteți?” Adrian Severin răspunde, în „Adevărul” din 20 martie 1992: „Afirmările d-lui Ninosu sunt cu desăvârșire false”, și adaugă apoi caracterizările: „campanie de minciuni”, „calomnie”, „mistificarea realității”, „răstălmăcire a cuvintelor și faptelor”, „metode ale unui binecunoscut arsenal comunist” etc. Finalul articolului este amenințător: „Pentru lansarea în public a unei pure invenții calomnioase ireponsabile, fără nici o legătură cu realitatea, singurul remediu este chemarea celui vinovat în fața Justiției. De îndată ce imunitatea parlamentară va înceta, sunt convins că Justiția își va face datoria”. Pe aceeași dată, 20 martie 1992, principalul incriminat, Petre Roman, răspunde într-o emisiune TV, susținând că Petre Ninosu „din nefericire parlamentar”, a inventat totul și că „națiunea e mințită cu bună știință”. La acea dată, P.R. nu aflase, încă, de existența unei casete cu înregistrarea tuturor discuțiilor de la întrunirea Grupului parlamentar F.S.N. din 26 septembrie 1991, înregistrare făcută cu un minicasetofon de deputata Dorina Mihăilescu. Înregistrarea atestă justețea spuselor mele și ale lui Petre Ninosu. Vezi și articolul *Doi mincinoși: Petre Roman și Adrian Severin*, de Petre Țurlea, în „Dimineața”, III, nr. 58(570) din 25 martie 1992 și „România Mare”, III, nr. 91 din 3 aprilie 1992. Încă din 13 decembrie 1991 am trimis conducerii F.S.N. o scrisoare deschisă, în care se prezentau aceleași date privind momentul 26 septembrie 1991 (Vezi „România Mare”, III, nr. 90 din 27 aprilie 1992).

tate. Se anunță la radio demisia Guvernului și acceptarea ei de către Președinte.

12,30. Se reia întrunirea Grupului parlamentar F.S.N. Petre Roman: Președintele nu s-a mai dus în Piața Victoriei (cum ceruseră inițial minerii). Au fost liderii minerilor la el; de fapt, se duc acum. Aceștia au promis că se adună și pleacă din București. Fusesse și o convorbire, prin radio, Cosma – Iliescu, cu ton ultimativ din partea primului. Cosma cere demisia lui P.R... Ce facem cu statul de drept? Cei vinovați vor fi pedepsiți? Dacă lucrurile se vor repeta? Eu nu mă consider un învins. Învingă e democrația, grav. Imaginea în afara țării se deteriorează... Să încercăm să pierdem cât mai puțin; să minimalizăm costurile. Să afirmăm categoric că nimic din ceea ce s-a legiferat în România nu se schimbă. Altfel, ne descalificăm noi, Frontul. Asta mi se pare fundamental. Să vedem cum această înfrângere în fața violenței să nu fie considerată o înfrângere a Guvernului sau a Frontului... Ar trebui să vină și Senatul... Putem să cădem în plasă – să se lase de înțeles (de către opoziție) că „performanțele” Guvernului sunt cauza *demisiei*. Dacă ceva nu a mers, este componenta politică. Trebuia să detronăm vechile structuri care au rezistat.

De remarcat faptul că Petre Roman, prima dată după ce și-a pierdut postul de prim ministru, a vorbit în public despre „demisia sa”, nu de „depunerea mandatului”, ca mai târziu.

Cel mai nervos s-a arătat Adrian Severin, care a afirmat: „Asta e o revoluție proletară”. P.R. – „Eu am luat măsurile necesare. Am vorbit cu Spiroiu și cu Ursu. Dacă putem, intervenim cu eficacitate după plecarea minerilor, *pentru a-i zdrobi pe cei rămași în Piață*”. „Poetul” Sorescu strigă: „Să luăm atitudine față de puciul de la București!” P.R. – „Felul cum s-au petrecut lucrurile legitimează această expresie. Relația cu puciul de la Moscova e evidentă. La ora actuală asigur interimatul Guvernului. Și sunt încă cel ales de F.S.N. pentru a conduce treburile partidului”. Ion Aurel Stoica – „Să manifestăm solidaritate cu liderul nostru național”. Adrian Severin – „Parlamentul trebuie să ceară ca Guvernul să-și îndeplinească mandatul până se va restabili ordinea. După aceea să se discute despre noul Guvern”. N.S. Dumitru – „În afară să nu se vorbească de lovitură de stat. Rădăcina tensiunilor sociale este în Reformă. În interesul însăși al Reformei, aceasta trebuie revizuită”. De remarcat că, după pauză, ținând seama de ostilitatea evidentă a deputaților, nici nu s-a mai amintit de moțiunea prin care Parlamentul ar fi cerut „să se tragă cu toate armele”.

Pentru Petre Roman, rezultatul întrunirii Grupului parlamentar F.S.N. a fost negativ; nu a reușit să impună adoptarea moțiunii. Deși P.R. se agăța cu disperare de putere, preferând să se ajungă la un măcel în București, decât să-și piardă postul de prim-ministru, deputații au rezistat presiunilor; între păstrarea puterii și viața unor oameni, parlamentarii au ales calea cea bună.

Înfrânt în propriu-i grup parlamentar, Petre Roman a părăsit vijelios sala de la subsol, rămânând câțva timp în biroul vicepreședintelui Adunării Deputaților, Ionel Roman. În momentul când s-a aflat că manifestanții urcă pe Dealul Mitropoliei și curând clădirea Parlamentului va fi înconjurată, Petre Roman, Adrian Severin și ceilalți membri ai conducerii F.S.N., urmați de o mare parte a gărzii palatului, părăsesc clădirea în fugă, pe ușa din spate, de la subsol; rușinos! Și au dispărut pentru două zile. Mai târziu am aflat și unde se ascunseseră Petre Roman și Adrian Severin: într-un garaj din Cartierul Primăverii, garaj unde au pătruns prin efracție, spărgând lacătul (ulterior acesta a fost plătit proprietarului). Deci, două zile țara a fost lăsată fără prim-ministru...

*

15,00. Parlamentul înconjurat de demonștranți. Pe holuri grupuri de scutieri ce tremură. Unii deputați au fugit, sau au uitat să revină după pauză; între aceștia Teodor Vaida, Ioan Timiș, Dan Lăzărescu etc. Tot Grupul P.U.N.R. lipsește. Ulterior aflu că avuseseră o ședință la sediul partidului.

15,34. Se redeschid lucrările Adunării Deputaților. Se discută necesitatea alcătuirii unei delegații care să-i asculte pe manifestanți. Singurul care se opune violent este Dinu Patriciu. Și folosește prilejul pentru a-l ataca pe Președintele Ion Iliescu: „Eu cred că acum, în acest Parlament, noi nu trebuie să discutăm demisia Guvernului, noi trebuie să discutăm dacă Președintele este demn sau nu pentru funcția lui“. Devine cel mai înverșunat avocat al lui Petre Roman, lansând, prima oară în Adunarea Deputaților, ideea că primul ministru nu și-a dat demisia, ci și-a depus doar mandatul, ca și cum cele două acțiuni n-ar fi similare. Dan Mărtian -- „Domnul Dinu Patriciu, haideți să fim realiști!“

Cu greu se formează delegația parlamentară care va discuta cu cea a demonștranților: Mircea Ionescu-Quintus și Sorin Teodor Botnaru (P.N.L.); René Radu Policrat și Horia Rusu (P.N.L.-A.T.); Cornel Nica și Petrișor Morar (Grupul democrat agrar și socialist democratic); Gheorghe Tokay și Albert Csaba Takács

(U.D.M.R.); Anton Lițmaier și Milenco Luchin (Grupul minorităților, altele decât cea maghiară); Ioan Gavra și Ion Brătianu (P.U.N.R., deși ultimul făcea parte din Uniunea Liberală Brătianu); Valeriu Butulescu, Ionel Roman, Septimiu Krausz, Petre Ninosu (F.S.N.); Viorica Edelhauser, Otto Ernest Weber, Florin Tupilatu (Grupul ecologist, social-democrat); Serghei Mezaros și Teodor Horia Mihăiescu (Grupul de orientare social-democrată).

În timp ce delegația discuta în sala 22, cu demonstrații, în aula se perindă la tribună mai mulți vorbitori; moment interesant și pentru diversitatea ideilor care-i frământau pe deputați. Ștefan Cazimir cere demisia ministrului de Interne, Ioan Ursu, care este „depășit de evenimente și lipsit de un plan pentru stăpânirea situației”. Ioan Alexandru (P.N.Ț.C.D.) recită cu patos „Tatăl nostru”. Constantin Sorescu prezintă lozincile pe care le-ar fi agitat mulțimea: „Jos partidele! Trăiască dictatura proletară!”, „Ne-am trezit tovarăși”, „Jos Guvernul jidovit!”, „Jos evreul Roman!”; concluzia era că extrema stângă și-a dat mâna cu extrema dreaptă. Curios este faptul că nimeni nu mai văzuse aceste lozinci. De altfel, în aceeași ședință, Sergiu Cunesco spunea că doi colonei de la Ministerul de Interne „ne-au declarat că lozincile care au fost strigate – «înregistraseră» oră cu oră și minut cu minut ce s-a întâmplat – erau antiprezidențiale, antiguvernamentale, anticomuniste. Au fost și monarhice”. L-am întrebat dacă au fost și sloganuri comuniste. Ne-au spus că „nu li s-a semnalat”.

Chemat să explice dacă a fost „demisie” sau „depunere de mandat”, Victor Babiuc, ministru al Justiției, s-a prezentat lamentabil. Reușește, totuși, să precizeze că „depunerea mandatului” intervine doar în momentul în care persoana desemnată ca prim-ministru nu poate forma guvernul; în cazul lui Petre Roman era vorba de demisie, *dar care trebuia aprobată de Parlament*. Ca ministru al justiției, V.B. ar fi trebuit măcar să cunoască legea. Art. 82 din Decretul-lege nr. 92, în baza căruia s-au organizat alegerile, stipula la atribuțiile Președintelui, între altele: „primește din partea primului ministru demisia Guvernului”. Deci, Parlamentul nu avea nici un rol în cazul demisiei. Mai târziu, V.B. își va schimba părerea, susținând în totalitate formula lui Petre Roman – nu a demisionat, ci și-a depus mandatul; de aceea, va fi și el susținut să ajungă ministru de Interne în noul Guvern! Marele jurist Vasile Gionea (P.N.Ț.C.D.) afirma că „depunerea mandatului” și „demisia” – este unul și același lucru; că amândouă se depun în mâna Președintelui.

16,54. Intră în aula cele două delegații care au purtat discuții. Vorbește mai întâi Miron Cosma, cerând ca delegația parlamentară să prezinte conținutul convorbirilor. Ionel Roman consideră

că revendicările cu caracter social-economic trebuie înaintate Comisiei parlamentare a drepturilor omului, iar pentru cunoașterea tuturor problemelor Văii Jiului, să se formeze o comisie specială care să se deplaseze acolo. Minerii ceruseră Parlamentului să-l demită pe primul ministru și pe Președinte.

În timp de deputații se perindă la tribună, în afara sălii de ședințe lucrurile se precipită, clădirea este invadată dinspre subsolul prin care fugise Petre Roman și dinspre intrarea principală, care fusese spartă cu topoarele. Zgomotul produs de invazie, de loviturile de topoare a pătruns în aulă și toți deputații și-au dat seama ce se întâmplase; dar, cu mici excepții (ca „poetul“ Sorescu, ce și-a scos repede cravata și a început să se vaite că are copil mic) au rămas la locurile lor, cu demnitate. În acest moment, președintele Adunării Deputaților, Dan Marțian, ridicat în picioare, cere ca deputații „să-și precizeze foarte clar poziția față de diferitele revendicări: ce pot fi satisfăcute, ce nu pot fi satisfăcute, ce sunt lucruri reglementabile în cadrul statului de drept, ce nu se pot admite decât dacă noi vrem să devenim complici la demolarea a ceea ce am realizat până acum și să fim unii dintre cei care înmormântează democrația în această țară. Noi am participat la Revoluție nu cu un asemenea gând, nu pentru asemenea motivații și cred că avem bărbăția ca în asemenea împrejurări să ne asumăm răspunderea, pentru că altfel nu vom fi demni de mandatul pe care ni l-au dat alegătorii noștri“. Și au urmat aplauze îndelungi, furtunoase, ale tuturor deputaților ridicați în picioare. Deși nu sunt bătut de prea mare simpatie față de Președintele Adunării, a doua zi l-am felicitat de la tribună, pentru felul demn în care s-a comportat, imprimând același comportament și deputaților.

17,47. Aula este invadată de grupuri masive de mineri și demonstrați bucureșteni (între care și minori); au băte, topoare, lanțuri (a doua zi aflăm că au avut și arme chimice); iau în stăpânire tribuna, umplu culoarele dintre scaune, blochează ușile. Printre deputați se strecuraseră și funcționarii Parlamentului, mai ales femei, în speranța că astfel se vor salva.

Dan Marțian, flancat de Mircea Ionescu Quintus, se menține la tribună – deși strânși de un grup masiv de demonstrați – și reușește să sintetizeze, cu tot vacarmul, trei puncte ale unui document pe care ni-l supune aprobării: crearea unei comisii a Adunării Deputaților, care să analizeze problemele din Valea Jiului; Adunarea ia act de comunicatul Președintelui privind acceptarea demi-

siei Guvernului; Adunarea nu are competența de a accepta cererea de demitere a Președintelui. Sunt doar trei abțineri.

Apoi scena degenerază. Ioan Alexandru agită o cruce „în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh“, cerând minerilor: „pe mine, primul, să mă omorâți. Veniți la mine și omorâți-mă!“ Dar demonstrații nu-l iau în seamă; mai degrabă se uită cam speriați la el. Se strigă: „Afară cu voi!“, „Demisia!“, „Jos Iliescu!“ Un bucureștean, intrat prin dreapta tribunei, strigă în microfon: „Care sunt comuniștii? Să iasă afară!“ Viorica Edelhauser (deputată de Sibiu a M.E.R.) arată cu degetul spre Grupul F.S.N.: „Aștia sunt!“ Ion Diaconescu (P.N.Ț.C.D.) strigă și el surescitat: „Ei sunt comuniștii!“ Ion Rațiu ia în stăpânire microfonul, cu mâinile date în lături, ca pe cruce, și-și începe discursul cu clasicul „Frați români!“ Un grup restrâns de persoane venite din afara Parlamentului, scandează: „Jos cu Rațiu!“ Toată cuvântarea este însoțită de strigăte, proteste și vociferări. În acest moment se scandează insistent „Jos Iliescu!“ I.R. – „Dacă vreți să cereți «Jos Iliescu!» duceți-vă la domnul Iliescu, nu aici!“ Sergiu Cunescu folosește formula democrată „Dragi cetățeni!“ și anunță că nu a fost niciodată membru al Partidului Comunist (a uitat să spună că are, totuși, două medalii de la Ceaușescu). Din stenogramă: „Un miner dintre cei care au pătruns în sală, agită în mână stângă o sticlă conținând un lichid incolor: Ieșiți afară, că asta până la urmă se sparge! Ieșiți afară că se sparge, băi! Mă, ieșiți afară, mă, că se sparge! Se strigă: «Fără violență!» Un miner: Fraților! Fraților, vrem liniște un pic! Un pic de liniște! *Vorbește președintele acum* (subl. n.). Dați-i voie! (Urale, se strigă: «Rațiu, Rațiu!»)“⁶. Intervine violent și un reprezentant al C.A.D.A.

Lângă ușă sunt flancat de doi mineri cu topoare în mâini, dar calmi. Îi întreb: „Chiar îl vreți pe Rațiu președinte?“ Unul îmi răspunde; „Nu domne! Ce să facem noi cu moșul ăsta? L-or vrea bucureștenii!“⁷.

⁶ Aprecieri privitoare la atitudinea lui Ion Rațiu în timpul invaziei, în „Cotidianul“ din 17 oct. 1993, scrise de Petre Țurlea, Sergiu Cunescu, Ion Solcanu, Radu Timofte, Ioan Alexandru, Radu Berceanu, Frunda György, M. Ionescu-Quintus ș.a.

⁷ În *Raportul* Comisiei parlamentare (p. 90), se consemnează faptul că în timpul discuțiilor dintre delegația minerilor și a Adunării Deputaților, Miron Cosma a cerut și demisia Președintelui Ion Iliescu; i s-a răspuns că această problemă nu poate fi pusă în discuție. În timp ce se desfășurau convorbirile, M.C. a avut două discuții telefonice cu Președintele Iliescu, după care a spus celor care-l însoțeau: „A venit vremea să-și dea demisia“, pentru că „oamenii mei asta vor“ și „eu am obligații să-i susțin în calitate de lider“. Analizând, însă, comportamentul minerilor în aula Adunării Deputaților, constatăm că doar câțiva au cerut demisia Președintelui. Majoritatea nu doreau acest lucru sau, mai precis, nu-și pusese problema. Cineva dorea, însă, să-și canalizeze în această direcție. Cine?

Partea lucidă a demonstrațiilor era formată din mineri. La insistențele lor aula va fi evacuată. Din stenogramă: „Un miner – Fraților! Oamenii aceștia care sunt în sală nu au nici o vină cu nimic! Domnul Cosma ne așteaptă afară! Domnilor, fără violență!” „Adrian Nicolae (reprezentant al minerilor) – Mineri! Atenție, mineri, vă rog! Atenție mineri! Este rugămintea liderului dumneavoastră să părăsiți incinta Parlamentului. Uitați, colegii dvs. deja au început să părăsească clădirea!” Și un apel al unui miner către demonstrații bucureșteni: „Domnilor, ați intrat cu noi înăuntru! Ați intrat cu noi, da? Vă rog mult de tot, ieșiți afară și voi!” Manifestanții părăsesc aula la ora 18,20, moment în care Dan Marțian, vizibil ușurat anunță suspendarea ședinței⁸.

Dezorientați, demonstrații s-au îndreptat către Televiziune. Câteva zeci de bucureșteni, însă, au rămas în fața clădirii Parlamentului, vociferând încruntați, nemulțumiți de faptul că deputații nu acceptaseră principala lor cerere: demiterea Președintelui. Unul îmi strigă violent: „De ce nu-ți dai demisia?” Îi răspund: „Am fost trimis aici să fac legi, nu să demisioniez când îmi cere unul sau altul”.

Se încheia, astfel, cea mai dramatică zi din istoria de aproape un secol a clădirii Parlamentului. Urmele s-au șters, în afara celor lăsate de loviturile de topor în ușile de la intrarea principală. Sacrilegiul, însă, rămâne. Rămâne și vina celor care au atentat la prima instituție a statului, vină cu atât mai mare cu cât deputații reprezentau voința liber exprimată a poporului român. Și, de asemenea, rămâne vina executivului, dator să apere statul de drept, începând cu instituția cea mai importantă, Parlamentul. Mai ales vina Guvernului trebuie bine precizată, pentru ca astfel de greșeli, sau reie intenții să nu se mai repete. Și, nu este vorba de condamnarea Guvernului în ansamblul său sau a unor ministere în parte, ci de condamnarea unor oameni aflați atunci în fruntea acestor instituții.

*

27 septembrie 1991.

Nouă ședință a Adunării Deputaților, fără ordine de zi; mai mult în așteptarea evenimentelor. Se hotărăște ca deputații să nu plece în provincie, pentru a putea lua măsurile pe care situația le

⁸ Stenograma ședinței din 26 sept. 1991, în „Monitorul oficial”, partea a II-a, an II, nr. 226 din 27 sept. 1991.

va impune, existența Parlamentului la post în asemenea momente dramatice, poate da populației încredere în stabilitatea statului de drept. Mai mulți deputați își expun, la tribună, părerea în legătură cu evenimentele din ziua precedentă. Cer să se stabilească, de către o comisie specială, responsabilitatea Ministerului de Interne.

La ora 12,30 ședința a Grupului parlamentar al F.S.N. condusă de Ion Aurel Stoica (în acel moment președinte al partidului). Se anunță convocarea, pentru sâmbătă 28 septembrie, a Colegiului Director; deputații cer ca tot Grupul parlamentar să fie admis, idee primită cu reticență de I.A.S., dar acceptată până la urmă. Constat o excesiv de vizibilă încercare a lui I.A.S., probabil comandată de Petre Roman, de a capta bunăvoința deputaților; cu siguranță, la mijloc era teama de sciziune în partid, după pierderea postului de prim ministru, „liderul național“ riscând să rămână și fără partid. Între altele, ni se spune: „Ați avut o comportare mai mult decât demnă; de aceea, vă mulțumesc în numele conducerii F.S.N.“

În aceeași seară, în incinta, de data aceasta foarte bine păzită, a Adunării Deputaților, s-a întrunit Biroul Executiv al F.S.N., participând și câte un deputat din fiecare mare provincie; din Muntenia sunt eu. Petre Roman nu vine (era încă ascuns), dar l-a desemnat pe Ion Aurel Stoica să conducă ședința. Se anunță că proiectata întâlnire a Biroului Executiv cu Președintele Ion Iliescu, din acea seară, nu va mai avea loc, la cererea Președintelui, ni se spune. Corelând, ulterior, faptele, ajung la concluzia că doar conducerea F.S.N. avea interese să contramandeze întâlnirea din care cu siguranță Petre Roman ar fi ieșit șifonat. Ca o obsesie, I.A.S. repetă foarte des: „Ședința de mâine să nu se transforme într-o ruptură a F.S.N.“ Tot el: „Cuplul Iliescu-Roman nu trebuie să se destrame... Pentru Guvern vom merge la Președinte cu o variantă strict electorală; dar să avem și o a doua variantă, pentru o personalitate independentă“. După discuții furtunoase, se hotărăște o listă de posibili prim-miniștri, listă ce trebuia supusă a doua zi aprobării Colegiului. Erau în ordine: Marian Enache, Adrian Năstase, Teodor Stolojan, Victor Babiuc, Mugur Isărescu. Primii doi au fost propuși de deputați; ultimii trei de I.A.S. și, ni s-a spus, la cererea expresă a lui Petre Roman.

Ne despărțim noaptea târziu și, spre surprinderea mea, cu o amabilitate deosebită, I.A.S. mă invită în mașina lui. În drumul până la hotel mi-a repetat un singur lucru: trebuie ca a doua zi să nu se pună problema schimbării „liderului național“ al F.S.N., ci

eventuala reorganizare să fie amânată până la un moment mai liniștit. Când am coborât din mașină, lângă hotel „Bulevard“, am fost întrebat: „Deci, pot să-i spun că nu vom vorbi de schimbări în partid?“ „Da!“ – i-am răspuns.

*

28 septembrie 1991

La hotel „Bulevard“, unde sunt cazat, toată noaptea se aud pocnete de petarde și explozii de grenade cu gaze lacrimogene. Ora 5 dimineața – zgomot mare de mașini grele ce vin dinspre sediul Poliției Capitalei; camioane și autobuze cu scutieri. Altele urcă din josul bulevardului Kogălniceanu (fost 6 Martie). Ultimele se opresc la intersecția cu Calea Victoriei, chiar sub ferestrele camerei mele. Coboară scutierii, se încolonează foarte rapid și pornesc spre Piața Universității. Dintr-o mașină albă, „Dacia“-brek, oprită chiar în intersecție, descinde un civil și deschide, luând poziție de drepti, ușa din spate-dreapta; un civil cu scurtă de piele coboară și o iau amândoi spre Piața Universității, fără grabă, dând senzația că vor să observe un plan dinainte stabilit, nu să conducă operațiile. În acel moment, deasupra zonei se ridică o rachetă verde, probabil semnalul de începere. Urmează o multitudine de pocnete și bubuituri. Mă întreb dacă nu cumva trag cu muniție de război; ulterior constat că nu s-a folosit astfel de muniție. Mă îmbrac repede și, la 5,20 sunt în Piața Universității, care oferea imaginea unui câmp de luptă, după asalt. Ghivece de flori răsturnate și sparte; baraje din grilajele de la marginea trotuarelor; hârtii rupte peste tot; carcase goale ale grenadelor cu gaze lacrimogene; fum. Gazele plutesc, încă, la înălțimea unui om. Spre Institutul de Arhitectură sunt masate câteva sute de scutieri; au bâte uniforme ca mărime și albe, dovadă a faptului că au fost făcute recent; câțiva au arme speciale, probabil pentru gloanțe cu gaze lacrimogene. Pe partea cealaltă, la „Intercontinental“, mai multe sute de civili, din care o parte sunt mineri. La mijlocul străzii mai mulți ziaști și două camere de luat vederi. Câteva autobuze, conduse de jandarmi, sunt trase în fața hotelului și minerii sunt conduși, fără a fi violentați, spre ele; se spune că vor fi duși la gară. Unii urcă; pleacă un autobuz. Câțiva bucureșteni cu figuri exaltate strigă: „Nu plecați!“ Cel mai tare țipă o femeie. Culeg de pe asfalt două tuburi mari, cu un puternic miros de gaze lacrimogene și trei mici (nu știu de la ce). Un scutier îmi strigă răstit: „Aveți treabă aici? Vă rog să circulați!“ „Circul!“ – zic încet; neauzind răspunsul, jandar-

mul (posesor al unei bâte) începe să alerge spre mine, vădit furios; o iau repede spre hotel; ce rost avea să-i explic dorința de a înregistra sfârșitul mineriadei? Încercând, parcă, să încheie glorios acțiunea matinală, un autobuz al Jandarmeriei face câteva viraje ca la raliu; din interior se aruncă grenade cu gaze lacrimogene spre străzile de ieșire din Piață, deși nu mai avea nici un rost; dădeau impresia unui exercițiu de antrenament sau de demonstra-re a forței. Puținii trecători înjură.

*

Dimineața ședință comună a Adunării Deputaților și Senatului, pentru a asculta informarea ținută de doi reprezentanți ai Ministerului de Interne. Atmosferă foarte încinsă. Iau cuvântul și acuz conducerea Ministerului de Interne că a lăsat premeditat Par-lamentul fără apărare, pentru a putea justifica apoi o represiune majoră. Deci, *nu Ministerul, ci doar conducerea de atunci a lui. Sala aprobă.*

După amiază, întrunire a Colegiului Director al F.S.N., la Clubul „Dacia”.

Deputații grupului parlamentar F.S.N. din Muntenia m-au în-sărcinat să vorbesc în numele lor și să prezint trei idei: 1) Vrem menținerea unității F.S.N.; 2) Nu discutăm astăzi despre conduce-rea partidului; schimbările eventuale se vor face la Conferința pe țară, care, însă, trebuie organizată foarte repede; 3) Pentru funcția de prim-ministru propunem în ordine pe Marian Enache și Adrian Năstase. Amândoi au și atuul că vor fi mai ușor acceptați de opo-ziție, care ne-a arătat deja că-i consideră oameni serioși.

În prezidiu Petre Roman, Adrian Severin, Ion Aurel Stoica ș.a. Este chemat și Marian Enache, cu mare insistență plină de politețe, vizibil legată de faptul că majoritatea parlamentarilor îl preferau. De o parte și de alta a mesei prezidiului, doi ofițeri din garda personală a primului ministru, înarmați; ciudat era faptul că atenția le era concentrată asupra membrilor Colegiului, ca și cum s-ar fi așteptat la un atentat din partea acestora.

Petre Roman începe cu formula „camarazi de luptă”. Minerii nu au venit pentru revendicări, ci pentru a distruge instituțiile sta-tului; S.R.I. a dezinformat Guvernul; campania împotriva primului ministru a culminat cu declarația lui Alexandru Bârlădeanu, din „Tineretul liber”. Ne vom duce mandatul până la capăt; Ministerul de Interne doar și-a făcut datoria. Prezintă, apoi, lista posibililor prim-miniștri; inversează ordinea cunoscută de deputați (asupra

căreia ne înțelesesem în seara precedentă), și-l pune în frunte pe Theodor Stolojan. Apoi vorbește lung și dezlânat, cu repetiții; lasă impresia că vrea să tragă de timp, pentru ca deputații să nu mai poată vorbi. Îl întrerup cu întrebarea dacă ne dă și nouă voie să spunem ceva. Imediat țipă la mine grupul celor aduși din Ialomița, în mare grabă, în acea dimineață. Se scoteau armele pregătite; dar noi, deputații, nu doream război. Vădit încurcat de întrerupere, P.R. îmi dă cuvântul. Prezintă cele trei propuneri ale deputaților din Muntenia și adaugă două propuneri proprii: „Propun liderului național să nu mai privească disprețuitor spre membrii de rând ai Frontului și nici către Grupul parlamentar F.S.N. Să fie îndepărtați consilierii trăgători de sfori, toți foștii profesori la «Ștefan Gheorghiu», care-l înconjoară pe P.R.” Ultimele două propuneri sunt primite cu aplauze vii și îndelungate. Petre Roman, vădit liniștit că nu i-am cerut demisia, se arată a accepta ideea înlăturării consilierilor: „Înțeleg aplauzele dvs. ca exprimarea unei dorințe unanime!”

Unul dintre cei aduși cu autobuzele propune ca prim-ministru tot pe Petre Roman; ideea a fost atât de vizibil dezaprobată de majoritatea participanților, încât „liderul” s-a făcut că nu a auzit-o. Probabil că fusese regizată, ca un balon de încercare. Se acceptă formula Stolojan, mai mult pentru a-i da o satisfacție lui P.R. aproape implorator, decât din convingere; a fost unul din momentele în care „liderul” și-a arătat din plin calitățile de actor. (Marian Enache declarase că nu poate primi funcția de prim-ministru; lăsa impresia că declarația i se sugerase.)

*

2 octombrie 1991

Seara, la ora 20, o nouă întrunire a grupului parlamentar F.S.N., în prezența lui Petre Roman, la Casa Republicii. Cei doi militari din garda personală sunt iar aduși în sală și s-au postat, în picioare, în spatele acestuia. P.R. – discurs lung, presărat cu lamentări penibile, recunoașteri pe jumătate a unor greșeli, critici. „Nu îmi asum răspunderea pentru eșecul F.S.N., în caz că noi păstrăm jumătăți de măsură în procesul de democratizare”. (Dar cine avusese toată puterea, până atunci, pentru a aplica toate măsurile necesare?). În „mineriadă” „Președintele nu are nici un fel de amestec” (subl. n.). În Occident doar Roman este considerat capabil să guverneze România; „Conducerea S.R.I. trebuie să dispară, pentru că ea a instrumentat totul”. A fost întrebat deseori de ce multe bune intenții au fost doar expuse, nu și aplicate? „Am muncit 14–16 ore

pe zi, și duminică. E vorba de o mentalitate. Până în '89 hotăra doar unul... 80% din problemele ce veneau la mine, ar fi trebuit rezolvate de ministere. Le-am spus mereu să împart responsabilitatea activității curente... Am fost acuzat, pe bună dreptate, că nu am ținut contactul cu grupurile parlamentare. Dar eu trebuia să-mi cer voie și să mă duc să fac pipi! (De la cine?)... Azi Frontul nu are nici un leu. De dimineață mă întrebam cum să fac ca să trăiesc, luând bani doar de la Front... Într-un timp rezonabil să facem alegeri. Eu cred că le vom câștiga..." Viorel Lixândroiu, deputat de București, tipograf: „Electoratul s-a întors cu fața spre noi. Reproșez că nu ați știut să scăpați de nemernici... În permanență informațiile erau selectate de entourage. Activiștii de partid dinainte nu au ce căuta în conducerea F.S.N." P.R. – „Da, la Front au rămas – cum bine a spus Petre Țurlea – sforarii". Marian Enache: „Să ne limităm aici. Petre Roman e la limita biologică."

*

Iată, așadar, câteva din evenimentele – unele foarte puțin cunoscute – legate de invadarea Adunării Deputaților din 26 septembrie 1991. Insistența asupra celor petrecute în interiorul Grupului parlamentar F.S.N. este normală, acest grup având rolul determinant în Adunare, cu cele 66 de procente pe care le deținea.

S-a putut stabili cu exactitate de minut filmul invaziei. Mai greu, mult mai greu este cu stabilirea răspunderilor. Corelând faptele scoase la lumină de *Raportul* Comisiei parlamentare de anchetă, prin prezentarea de către unii deputați a unor evenimente desfășurate în culisele Adunării Deputaților chiar în ziua invaziei, de relatările unora din responsabili cu paza Parlamentului, putem identifica mai multe forțe interesate în evoluția violentă a evenimentelor, altele care au vrut să profite de pe urma lor, adaptându-se din mers și unele care le-au favorizat. La aceeași concluzie m-a condus și parcurgerea arhivei Comisiei parlamentare de anchetă, arhivă ce conține multe documente și relatări care nu s-au regăsit în raportul final, mai ales privind implicarea externă (păstrarea secretului asupra acestui ultim aspect este, deocamdată, oportună).

Acțiunea minerilor a fost parte a unui plan mai larg, cu componente interne și externe; trebuia să aibă ca finalitate o răsturnare majoră, ca cea din decembrie 1989: „adevăratele forțe democratice" – P.N.Ț.C.D., A.C. (cu varianta sa P.A.C.) – urmau să ia puterea „prin voința maselor". Numai că, în decembrie 1989 întreaga populație era adversară a vechiului regim, de aceea, antre-

narea ei în Revoluție a fost lesnicioasă. În septembrie 1991 însă, calculul a fost greșit; minoritatea adeptă a partidelor menționate era infimă iar minerii, singura forță serioasă, nu s-au lăsat antrenati până la capăt în planul care nu era al lor. În degringolada generală, Petre Roman a încercat să-și mențină funcția prin intervenția armată, chiar cu riscul unei represiuni sângeroase. Pentru că-și amintea de o încercare asemănătoare, aceea din decembrie 1989 a lui Nicolae Ceaușescu și nu dorea să aibă soarta acestuia, a vrut să găsească un motiv acceptabil pentru opinia publică: invazia Adunării Deputaților și asasinarea unor parlamentari. Un asemenea eveniment ar fi stârnit o emoție atât de vie în rândul populației, încât orice violență asupra demonstranților asasini ar fi fost considerată legitimă. Mai mult, omul care ar fi condus represiunea, Petre Roman, ajungea erou al luptei pentru libertate, al luptei contra comunismului; nu degeaba s-a tot repetat, fără nici o probă, că în spatele minerilor stau comuniștii.

*

Implicarea P.N.Ț.C.D. în acțiunea minerilor – fără a se putea trage concluzia că este și inițiatorul acesteia – se poate demonstra prin mai multe fapte. Congresul P.N.Ț.C.D. s-a desfășurat în intervalul 27–29 septembrie 1991, în sala Teatrului Național. La Congres „au fost acceptate să intre” (cf. *Raport*, p. 103), succesiv, două delegații de mineri, a doua condusă chiar de Miron Cosma, care a rostit un discurs. Congresiștii, în picioare, au aplaudat pe mineri, au scandat lozinci antiguvernamentale și antiprezidențiale. Mai mult, la inițiativa lui Ticu Dumitrescu, în sala Congresului s-a făcut o chetă în favoarea minerilor, strângându-se și predându-se acestora 78 000 lei. De la tribună, Ioan Lup mulțumește minerilor, și-i roagă „să transmită în Valea Jiului și tuturor minerilor, că P.N.Ț.C.D. e alături de cei care muncesc în subteran și pământul acestei țări și pentru viitorul fericit”⁹ Unul dintre demonstranți – Grădinaru Constantin – din Galați, „încercând să scape cât mai repede de ținuta de miner cu care era îmbrăcat, și-a pierdut legitimația de participant la Congresul P.N.Ț.C.D. (cf. *Raport*, p. 106)¹⁰. Aflați

⁹ „Adevărul”, anul II, nr. 497 din 28 sept. 1991 – articolul *Congresul P.N.Ț.C.D. Mulțumim din inimă... minerilor*.

¹⁰ Eveniment din dimineața lui 28 sept., ora 5,17, în fața Teatrului Național – cf. „Adevărul”, an II, nr. 498 din 1 oct. 1991.

în incinta Adunării Deputaților, demonstranții bucureșteni au scandat „Rațiu președinte!”¹¹.

Alianța Civică și-a mobilizat rapid adeptii, care au luat parte la toate acțiunile. În momentul retragerii din clădirea Parlamentului, lui Miron Cosma i s-a înmănat, de către persoane care spuneau că sunt de la Alianța Civică, un comunicat pe care acesta urma să-l citească la Televiziune. Pe 27 septembrie, A.C. a încercat să-și coreleze un miting cu acțiunea minerilor; în dreptul hotelului „Bulevard”, aproape de Universitate, în jurul orei 14, am văzut un autobuz și un camion mare, cu emblema A.C.; cei din interior strigau la trecători să meargă la Cotroceni, să-l dea jos pe Iliescu. Cam la aceeași oră, la Gara Băneasa, Alexandru Găman chema înapoi minerii ce voiau să se îmbarce în trenuri, cu ajutorul unei stații de amplificare a A.C. Dinu Patriciu afirma, de asemenea, că reprezentantul CADA, care a incitat demonstranții la tribuna Adunării Deputaților, era membru în Comitetul Director al A.C.¹²

În după-amiaza zilei de 27 septembrie, ora 17,05, pe postul TV a apărut, la cererea acesteia, Doina Cornea. Afirmând că vine din zona Cotroceni, anunța că acolo sunt omorâți oameni și cerea imperios declanșarea grevei generale pentru înlăturarea Președintelui. Alături de Doina Cornea era Simina Mezincescu, purtătoare de cuvânt a fostului rege Mihai; spre deosebire de D.C., ce apela la violență, S.M. a chemat la unitate și pace socială; fără să o spună, însă, era clar că unitatea o concentra doar în jurul fostului rege¹³. Am urmărit stupefiat apariția celor două doamne pe ecran; când aveam impresia că lucrurile începeau să se liniștească, se încerca o reaprindere a focului. Eram în biroul vicepreședintelui Adunării Deputaților, Ionel Roman. La cererea mea,

¹¹ Dacă vreunul din toate aceste fapte s-ar fi petrecut în legătură cu P.S.M., de exemplu o vizită a lui Miron Cosma la sediul acestui partid, nu ar fi scris toate ziarele că s-a găsit forța politică inițitoare, și vinovată, a mineriadei? Am făcut o legătură între P.N.T.C.D. și evenimentele violente în curs, în cadrul ședinței Adunării Deputaților din 27 septembrie 1991. Aceeași legătură o făcea și Dinu Patriciu, în ședința A.D. din 30 septembrie 1991 – cf. „Monitorul oficial”, an II, partea a II-a, nr. 230 din 1 oct. 1991, p. 24.

¹² *Ibidem*.

¹³ Tot pe 27 septembrie, la ora 12, în Piața Revoluției a avut loc un miting organizat de P.N.T.C.D., A.C. și alte forțe de opoziție. Doina Cornea afirma că „Este o reacție firească (mineriada). Lumea se trezește. Nu este suficientă demiterea primului ministru și menținerea aceluiași Parlament... cu Iliescu...” Simina Mezincescu afirma că „Regele așteaptă să fie chemat pentru a ajuta țara...” În sfârșit, în cadrul aceluiași miting, Ticu Dumitrescu dădea certificat de bună purtare minerilor: „Minerii dovedesc astăzi, prin fapte, că sunt solidari cu populația civilă a țării, într-o înfrățire totală cu cetățenii Capitalei”. Vezi „România liberă”, s.n., nr. 496 din 28 septembrie 1991. Tot „R.L.”, nr. 495 din 27 sept. 1991, publică un *Avertisment*, al A.C., cerând demisia Președintelui și noi alegeri.

acesta a pus mâna pe telefonul scurt și l-a sunat pe Răzvan Theodorescu, președintele Radioteleviziunii, întrebând de ce a admis să se facă instigație pe post; R.T. s-a arătat intrigat de întrebare, ceea ce l-a făcut pe I.R. să exclame, după trântirea telefonului: „Las' că mai vorbim noi!” Convorbirea a avut un efect imediat: înainte de ora 18, crainica a anunțat că Doina Cornea și Simina Mezincescu au primit învoirea să apară în emisie pentru că își afirmaseră dorința de a face un apel la pace. Deci, Televiziunea se desolidariza de ceea ce spusese cele două.

Acestea sunt lucrurile care s-au văzut. Rămân de găsit autorii din umbră și încercărilor repetate de a provoca o escaladare a violențelor. Pe 25 septembrie, la ora 18,30, în Piața Victoriei au fost împușcate mortal două persoane: Frumușanu Andrei și Crăiniceanu Aurica. Gloanțele erau atipice, deci nu proveneau de la unități militare. În plus, victimele au fost doborâte la marginea Pieței și în mijlocul unui mare grup de persoane civile. (*Raport*, p. 80). În seara și în noaptea de 25/26 septembrie, minerii din Piața Universității au primit, de la civili, energizante (*Raport*, p. 82). În aceeași seară, în aceeași zonă, mai multe femei erau îmbrăcate în costum de miner (*Raport*, p. 83). Pe 27 septembrie, în timpul asedierii Televiziunii, asupra etajelor X și XI s-au tras focuri de armă din clădirile din preajmă; în același timp, mai mulți mineri au fost răniți prin împușcare în picioare, focurile de armă fiind trase din aceleași locuri. De asemenea, minerilor li s-au oferit (fără ca aceștia să primească) arme dintr-o mașină particulară parcată lângă Televiziune (*Raport*, p. 97).

Așadar, s-a încercat o agravare a situației și atingerea unui punct în care nu s-ar mai fi putut rezolva nimic. Faptul se corelează cu derularea de ansamblu a evenimentelor: pe măsură ce cererile demonstranților erau satisfăcute, apăreau altele noi, la care inițial minerii nici nu se gândiseră; s-a trecut de la revendicări economice, la schimbarea Guvernului, a Președintelui, dizolvarea Parlamentului. O asemenea evoluție nu putea avea loc spontan. Revendicările economice erau ale minerilor; cele politice erau ale A.C. și P.N.Ț.C.D., care au încercat și până la un moment au și reușit, să canalizeze evenimentele în direcția necesară cuceririi puterii pe care nu o obținuseră cinstit, prin alegeri.

•

Existența și a unor interese externe în mineriada din septembrie 1991 se poate demonstra. Multe fapte au rămas îngropate din

rațiuni de stat, în dosarele Comisiei parlamentare de anchetă. Câteva, însă, se pot consemna. Crearea, concomitent cu evenimentele din România, a unui Guvern al Transilvaniei la Budapesta (chiar dacă fără importanță majoră); masarea unor trupe maghiare la granița românească; un mare val de „turiști“ maghiari ce a invadat Transilvania în acele zile (pe 28 și 29 septembrie, Armata română i-a condus, forțat, peste graniță); vizita lui Miron Cosma, în noaptea de 26/27 septembrie, la ambasada unei puteri occidentale. Istoricul anilor viitori va avea posibilitatea de a spune mai multe.

*

În legătură cu invadarea Parlamentului, cea mai importantă întrebare rămâne aceea privind intențiile conducerii de atunci a Ministerului de Interne și în slujba cui a acționat.

Încă în ședința Adunării Deputaților din 27 septembrie 1991 am ridicat problema răspunderii conducerii Ministerului de Interne¹⁴. A doua zi, pe 28, am reluat-o, de față fiind doi reprezentanți ai M.I.: Dumitru Penciu, general-locotenent, secretar de stat și Gheorghe Apostol, locotenent-colonel, adjunctul șefului Direcției operații¹⁵.

Conform stenogramelor ședințelor Adunării Deputaților și Senatului din 27, 28, 30 septembrie 1991¹⁶, foarte mulți martori

¹⁴ „Monitorul oficial”, an II, partea a II-a, nr. 228 din 30 sept. 1991, p. 6-7.

¹⁵ *Idem*, nr. 229 din 30 sept. 1991, p. 5-6.

¹⁶ Redau câteva extrase din stenogramele ședințelor Parlamentului, care fixează vinovăția conducerii (din septembrie 1991) a M.I. „Monitorul oficial”, an II, partea a II-a, nr. 228 din 30 sept. 1991, p. 6-7, ședința Adunării Deputaților din 27 septembrie: *Petre Țurlea* -- „După cum ați putut vedea și dvs... s-a găsit armată pentru apărarea Televiziunii... Nu s-a găsit armată să se apere, însă, Parlamentul, care este prima instituție a țării, este garantul democrației... este o curiozitate. Întrebarea este aceasta... nu cumva s-a vrut ca din acest Parlament să fie niște victime, pentru că aceasta ar fi trezit cea mai mare emoție în țară?... Cer imediata destituire a ministrului de Interne”.

Idem, nr. 229 din 30 sept. 1991, ședința Adunării Deputaților din 28 septembrie: *Gheorghe Apostol*, locotenent colonel M.I. -- „În Dealul Mitropoliei, un grup de elemente tulburente au tras clopotele de la Biserica Patriarhiei, incitând mineri și pe ceilalți participanți la acte de dezordine. De altfel, cred că dvs. cunoașteți bine momentul acesta... *Din sală* -- Le-ați înlesnit intrarea. *Gheorghe Apostol* -- ... După o anumită perioadă, grupurile de manifestații... au pătruns în sediul Parlamentului. *Din sală* -- Din cauza dumneavoastră!... *Petre Țurlea* -- ... S-au dorit cumva victime din rândul parlamentarilor, pentru ca aceasta să emoționeze în mod deosebit țara și astfel să se îndreptățească folosirea tuturor armelor în București? Iată un argument extraordinar: joi nu s-a găsit armată pentru apărarea Parlamentului. Ieri (vineri) după amiază la ora 17, am fost aici, era piața împânzită, era clădirea aceasta împânzită.

direcți (deputați și militari) au declarat de la Tribuna Parlamentului, în sinteză, că: 1. Amplasarea trupelor Ministerului de Interne

erau câteva mii de oameni înarmați până în dinți. N-ar fi trecut nici o pasăre... Cu o zi înainte nu s-a găsit armată. În cazul acesta, acuz conducerea Ministerului de Interne de atentat cu premeditare la adresa Parlamentului țării, prima instituție a acestui stat... *Dorina Mihăilescu* – ... Domnule General, în cazul unei lovituri militare de stat în România, veți fi participant activ? (Întrebare pentru Dumitru Penciu, general locotenent în M.I.) *Alexandru Bărlădeanu* – De partea cui?... *Emil Stoica* – ... Cele trei sau patru plutoane de scutieri, care au plecat de sus la subsol, au ocupat scările de jos și, la rugămintea unor mineri și a celor civili din București, au predat scuturile civililor, împreună cu comandantul, s-au depărtat la 30 m de clădire și, după aceea, am rămas fără nici un scutier în spatele clădirii... Cum e posibil și ce comandanți de pluton și-au permis să dea ordin subordonaților să predea scuturile și să lase Parlamentul neapărat? *Viorel Lixandroi* – ... Nu numai eu pot să confirm, dar și colegii noștri, care au văzut în spatele Parlamentului masate trupe, peste 1 600 de militari în termen... care mâncau semințe, domnilor... Și i-am întrebat... „Domnilor, dumneavoastră știți că omoară oameni... deputații din Parlament?”... „Lasă-i, domnule, ce-au făcut pentru Poliție?”... „Asta a fost răspunsul pe care l-a dat un colonel, probabil comandantul acestor „băieți veseli”... *Dan Stuparu* – locotenent colonel, comandantul Corpului de pază al Adunării Deputaților – ... De asemenea, același lucru s-a întâmplat și la Ministerul de Interne. Prin reprezentanții jandarmilor aici în obiectiv – am solicitat întăriri. Unul din răspunsuri a fost: „Când va fi nevoie, vei avea înainte”. Am răspuns că am înțeles. Am raportat comandanților mei din Cotroceni, care, dvs. știți cu ce erau confrunțați, în acel moment abia mai puteau să mă asculte pe mine. Mi-e frică să evaluez ce s-a întâmplat și ce se putea întâmpla. Forțele din perimetrul exterior au rezistat sub un minut. Am vrut să protejez oamenii, dar s-au retras și – este un lucru incredibil – s-au retras în exterior, nu în interior. Este prima oară, nu știu, probabil a mai fost pe vremea lui Ștefan cel Mare... au lăsat și poarta deschisă din spate și a devenit promenadă.

Domnilor, nu e numai că s-au retras, dar au abandonat muniția, scuturile – ați văzut că minerii aveau scuturi și muniție, scuturi și căști. Dumneavoastră nu știți că aveau și muniție. Nu mă refer la muniția de foc, mă refer la muniția chimică... Cunoșc responsabilitatea pe care o am și, tocmai că mi-am luat-o domnilor, neacceptând intervenția ajutoarelor care au venit tardiv. Și atunci vă expuneam la un pericol. Vă rog să vă gândiți: toți care au fost prezenți în această sală aveau petarde și lacrimogene la ei... Idem, nr. 230 din 1 oct. 1991, ședința Adunării Deputaților și Senatului din 30 sept. 1991: *Doru Viorel Ursu*, ministru de Interne – ... primele forțe mobile am reușit să le aducem înaintea parcurgerii traseului de către mineri, la Senat. *Din sală* – La Senat nu mai era nimeni! *Doru Viorel Ursu* – Dar Senatul era și el o instituție care în momentul acela era pusă într-un grav pericol. Puteam să garantăm că Senatul nu va fi ținta atacului, când noi nu știam care este... De ce am stat în continuare acolo? (În apropierea Adunării Deputaților). Pentru că dacă, totuși, se putea trece la agresiune fizică directă, cu pierderi de vieți omenești, atunci oricum nu mai era nimic de făcut, decât să se declanșeze, practic, o ciocnire totală prin angajarea tuturor efectivelor prezente. *Rodica Șerbănescu* – ... Și mă mai întreb dacă Televiziunea a fost apărută într-un timp foarte scurt... de ce oare Parlamentul nu... *Vasile Diacon* – ... Aș vrea să vă mai spun un lucru: S-a subliniat sâmbătă că dezarmarea jandarmilor din clădirea Parlamentului a fost oarecum întâmplătoare. Sunt martorul scenei. Mă aflam la camera 36, care are vedere înspre curtea din spatele Parlamentului. Am lucrat în acea cameră toată ziua... M-am uitat în curte... La un moment dat s-a făcut un culoar larg în mulțimea de demonstrații. Era un culoar care ducea exact la ușa de la intrarea în subsolul Parlamentului. Mă așteptam să văd intrând prin acel culoar în Parlament o delegație a cuiva, fie și a minerilor. După câteva momente de așteptare am constatat cu stupeoare că nu intra nimeni, ci ieșea un prim pluton de jandarmi care depunea

în București în mod intenționat a fost făcută defectuos; 2. Trupele de jandarmi au refuzat să apere clădirea Adunării Deputaților și au părăsit-o predându-și armele manifestanților, deși aceștia nu i-au violentat; predarea s-a făcut din ordinul comandanților; astfel, demonstrații au intrat în aula Parlamentului cu arme; 3. A fost retrasă chiar și mașina de pompieri, un eventual incendiu neputând fi stins.

Evident că toate aprecierile de mai sus nu se împacă deloc cu concluzia *Raportului* Comisiei parlamentare de anchetă (p. 208): „Faptul că violențele nu au fost prevăzute și prevenite din timp și nu s-a acționat cu fermitate pentru menținerea și restabilirea ordinii de drept, ne îndreptățește să afirmăm că la nivelul conducătorilor Serviciului Român de Informații și Ministerului de Interne au fost *neajunsuri*“ (subl. n)

Teza lansată de mine pe 27 septembrie 1991, susținută apoi și de alți parlamentari – a atentatului organizat de conducerea *de atunci* a M.I. – împotriva Adunării Deputaților – rămâne în picioare. Se urmărea, repet, facilitarea asasinării unor deputați de către

armele, care era percheziționat om cu om, i se lua fiecărui jandarm acea grenadă lacrimogenă de către bucureșteni și mineri și era pusă în buzunare. Le-am văzut mai târziu prezentate la Congresul P.N.Ț.C.D. Vreau să vă spun că dezarmarea plutoanelor de jandarmi, au fost vreo trei plutoane de jandarmi care au ieșit, nu este întâmplătoare. Categorie, nu este întâmplătoare! M-am întrebat și eu de ce s-a dat ordin să iasă jandarmii din această clădire. Erau suficienți zece jandarmi dacă rămăneau la ușă acolo, dvs. știți bine și știe oricine, orice nemilitar, că acea intrare poate fi păzită ușor și nu poate intra nimeni, decât dacă e lăsată abandonată... Aceasta mă face să subliniez faptul că nu este o întâmplare părăsirea clădirii Parlamentului de către jandarmi. *Radu Ciuceanu* – ... Întrebarea ar fi directă: De ce acești oameni – indiferent dacă erau parașutiști, submariniști... sau mai știu eu ce erau – n-au venit la timp?!... Fiindcă, domnilor și doamnelor, de ce să nu vă spunem direct: un simplu chibrit aruncat aici – chibrit la propriu sau la figurat – și apropo de chibrit, știți sau nu dvs. că cele două mașini ale pompierilor au fost retrase?! De ce? Cine a dat ordin? Cine a avut acest curaj să evacueze cele două mașini care ne puteau nouă asigura cât de cât această rezistență în fața unui foc... Care este răspunderea legală a acestor oameni care trebuiau să ne asigure nouă securitatea? Nu viața, domnilor! Că acest Parlament, în fond nu este legat numai de viețile noastre biologice. Suntem, aici, acum, peste câteva luni de zile nu vom mai fi. Dar rușinea va rămâne de-a pururi. O gardă a unui Parlament care își oferă armele celor care vin. Trebuie să știm acest lucru, că vor trece anii peste noi. Se va așterne pulberea peste amintirile celor care au suferit acum, dar această rușine așternută, fără voia noastră, dar prin grija unora, se va șterge greu! Aș vrea să știu, un lucru de amănunt și îmi permiteți să intru..., să fac puțină discuție, puțină anatomic a orelor pe care le-am petrecut împreună. Nu cumva garda a părăsit această instituție și, în special – eu știu! – viețile dumneavoastră, atunci când a fost evacuat premierul? Este vreo legătură cumva între plecarea domnului Roman și evacuarea gărzii? *Aristide Dragomir* – ... În joia neagră a națiunii române, domnul general Carp întreba unde sunt trupele de jandarmi trimise la obiectiv, în timp ce minerii năvăleau în sală.

mineri (de aceea li s-au predat armele); eventualele asasinate trebuiau să folosească drept pretext lui Petre Roman pentru a ordona reprimarea demonstrațiilor „cu toate armele”; opinia publică ar fi devenit net ostilă demonstrațiilor și favorabilă „liderului național”: Guvernul Petre Roman se refăcea.

Începând cu 27 septembrie 1991, în toamna aceluia an și în primăvara celui următor, de mai multe ori am prezentat în public această teză. Ecoul cel mai mare l-a avut consemnarea ei în cadrul unei conferințe de presă a Frontului Democrat al Salvării Naționale (partid apărut, în primăvara lui 1992, prin părăsirea „liderului național” de marea majoritate a parlamentarilor F.S.N. și a membrilor de rând ai acestui partid), din 24 iunie 1992. Doru Viorel Ursu – care pentru „meritele” din timpul mineriadei fusese aruncat de la M.I. în alt post... tot de ministru – îmi răspunde violent: „Nu imunitatea parlamentară, ci disprețul mă reține să îl acționez în judecată”. Cum M.I. nu se grăbise să-l apere, D.V.U. îi face invitația de rigoare: „Este la latitudinea acestui ministru să răspundă oficial. Pentru că afirmațiile d-lui Țurlea incriminează nu numai persoane – indiferent că se numesc Petre Roman sau Doru Viorel Ursu – ci o instituție a statului care a luptat cu demnitate...”¹⁷ Era evident o minciună: începând chiar cu discursul din 27 septembrie 1991, în permanență am susținut vinovăția *conducerii de atunci* a M.I., nu a instituției ca atare. Reacția oficială a M.I. a venit peste două săptămâni, sub semnătura locotenent colonelului Vasilescu Vasile, șeful Biroului de presă al ministerului. Se consideră că teza mea nu este susținută de nici o dovadă; nu a fost complot al conducerii M.I. ci doar „ezitare sau necorelare”; teza ar fi „un atac gratuit și periculos”¹⁸.

Indiscutabil, asupra invadatorilor Parlamentului României din septembrie 1991, a organizatorilor acțiunii și a preconizațiilor profitori se va mai scrie mult până ce adevărul, în întregul său, va fi cunoscut.

¹⁷ „Viitorul românesc”, an I, nr. 316 din 1 iulie 1992. Foarte interesant sfârșitul articolului lui D.V.U.: „Ce reprezintă acuzația aberantă privind așa-zisul complot? Un atac josnic pe care, *prevăzându-l* (subl. n.) l-am denunțat public încă din data de 12.06.1992 la întâlnirea de la Sala Floreasca. Ziaristii prezenți atunci pot confirma”. Deci, *prevăzusem atacul* cu 12 zile înainte de a se produce, deși eu nu spuseseam nimănui ce voiam să prezint la conferința de presă, nici măcar în ziua respectivă.

¹⁸ „Cunetul național”, an III, nr. 402 din 7 iulie 1992. În mai 1993, participând la o festivitate organizată de Ministerul de Interne, de mine s-a apropiat un civil care s-a recomandat colonel Vasilescu Vasile; mi-a spus: „Nu trebuie să fii supărat pe mine. Nu eu am făcut acea notă de răspuns; ea mi-a fost dictată de ministrul de atunci, Victor Babiuc. Și, la Interne ordinul trebuie să-l ascuți”.

PROBLEMA ANTISEMITISMULUI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI

O mulțime de probleme, inexistente până în 1989, au apărut în societatea românească după Revoluție. Majoritatea au fost generate, în mod normal, de tranziția către economia de piață, către un sistem politic democratic. Efectele negative ale unor astfel de probleme au fost amplificate datorită nepriceperii sau relei voințe a guvernanților. Altele au apărut datorită materialismului feroce ce tinde să acopere întreaga societate. În sfârșit, sunt și probleme inventate, create artificial, reflectând interesul unor oameni sau al unor grupuri. Între acestea din urmă, așa-zisa problemă națională din România, inventată și alimentată permanent de U.D.M.R., de iredentismul maghiar și problema antisemitismului din România, inventată de șef-rabinul Moses Rosen. Amândouă au frământat mult societatea românească postrevoluționară și s-au reflectat cu putere, persistent, în dezbaterile Parlamentului și în culisele acestuia. Astfel, fără să vrea, și forul legislativ s-a încadrat în planul inițiatorilor acestor false probleme, autentificând – prin însăși dezbaterile lor – existența acestora. Bineînțeles că ne putem întreba dacă aceste probleme, chiar artificiale, puteau fi ignorate de prima instituție a țării? Cred că nu. Dezavantajul pentru țară ar fi fost mai mare.

*

Până la al doilea război mondial, în România trăia un grup destul de numeros de evrei – aproximativ 800 000 – majoritatea descendenți ai emigranților din Polonia, în secolele XVIII și XIX (de aceea și concentrarea cea mai mare în partea de nord a Transilvaniei și în Moldova). În timpul războiului, ocupantul maghiar al Transilvaniei de nord a deportat și exterminat în jur de 152 000 de evrei. De asemenea, în regiunile cotoșite de U.R.S.S. în 1944 (Bucovina de nord și Basarabia) au rămas alți 250 000 evrei. Astfel s-a ajuns ca, după război, în România să mai trăiască aproximativ 400 000 de evrei. Datorită politicii statului comunist, de îngrădire

a unor activități spre care se duceau cu predilecție evreii, cum este comerțul, dar și datorită nivelului foarte scăzut de trai din țară, al lipsei unui sistem politic democratic, marea majoritatea a evreilor din România a emigrat, mai ales în Israel și S.U.A. Deși fără entuziasm, statul comunist a îngăduit emigrarea evreilor, obținând în schimb o serie de avantaje comerciale de la Statele Unite. Conform recensământului efectuat în 1992, evreii reprezintă 0,05 la sută din totalul populației României – adică un număr de 9 107. Conducerea comunității evreiești consideră, însă, că în realitate în România viețuiesc în jur de 20 000 de evrei. Chiar acceptând această ultimă cifră, ponderea este cu totul minoră¹.

Consecvent susținător al politicii de emigrare a evreilor români, din care și-a făcut un merit în anii '70 și '80, șef rabinul Moses Rosen s-a trezit în pericol de a nu mai avea pe cine conduce. Inițial, doar pentru a se menține în centrul atenției lumii occidentale, a inventat ideea renașterii antisemitismului în România, deși, practic, nu are împotriva cui să se exercite o asemenea politică. Ulterior, interesul conducerii comunității evreiești din țară s-a conjugat cu interesul material al unor cercuri evreiești din afară. Și, de remarcat un al treilea plan: apropierea dintre aceste cercuri și iredentismul maghiar, mulți dintre reprezentanții de frunte ai acestuia din urmă fiind de origine evreiască.

Pentru argumentarea tezei s-a apelat la Istorie, dar nu la cea adevărată, ci la una „elaborată” conform dorințelor inițiatorilor. Peste noapte, dirijați de Moses Rosen, mai mulți rolleri au creat teoria pogromurilor antievreiești, a asasinatelor în masă făcute de instituțiile statului român în timpul celui de-al doilea război mondial. Înverșunarea unor astfel de susțineri, în mod evident fan-teziste, și-a găsit explicația atunci când, în vara lui 1991, în Knessetul din Ierusalim (Parlamentul israelian) un deputat a propus să se ceară României despăgubiri pentru evreii presupuși omorâți pe teritoriul românesc; se dădeau și cifre: cam 400 000 de evrei, pentru fiecare cerându-se câte 50 000 de dolari.

Opinia publică românească a fost mai întâi surprinsă de campania ce se desfășura; apoi, au început să apară răspunsuri, de

¹ Conform hotărârii C.P.U.N. din primăvara anului 1990, în Parlamentul României au intrat și câte un reprezentant al principalelor grupuri etnice care nu au întrunit numărul de voturi necesar pentru un mandat de deputat. De acest drept au beneficiat 13 minorități. Spre surprinderea multora, evreii – deși mai numeroși decât armenii, slovaci sau grecii – nu au cerut să aibă un reprezentant de-al lor în Parlament. Întrebând de ce nu solicită acest lucru, un coleg evreu mi-a spus: „Ce ne trebuie: deja suntem vreo 70 în Camere”.

cele mai multe ori constând în prezentarea unor date istorice reale. Aceste răspunsuri au fost imediat catalogate ca antisemitism; prezentarea în public a oricărui document, a oricărei mărturii care evidenția salvarea evreilor din România (spre deosebire de situația celor din teritoriile ocupate de germani sau maghiari) era întâmpinată cu un val de proteste și acuzații. Și despre nașterea presupusului antisemitism din România au fost anunțate organele de presă occidentale, forurile internaționale, Congresul S.U.A. etc. Suflând cu vitejie în foc, pentru a nu se stinge, Moses Rosen s-a constituit într-un aprig luptător împotriva unui fenomen care nu există; dacă dedesubturile nu ar fi fost murdare, am fi putut asista impasibili la lupta distinsului domn cu morile de vânt. Cum, însă, erau atinse interese majore ale țării, o serie de forțe politice românești au fost constrânse să răspundă.

Începând cu ianuarie 1991, toate comemorările din istoria evreimii românești, toate sărbătorile religioase au fost folosite cu un singur scop, nedeclarat însă: crearea imaginii culpabilității poporului român față de evrei.

Pe 21 ianuarie 1991, în sala Senatului, conducerea Parlamentului României a organizat comemorarea a 50 de ani de la Rebeliunea legionară din 1941, în cadrul căreia au fost asasinați 120 de evrei. Ocazia a fost folosită de șef rabinul Moses Rosen pentru a acuza armata română de pogromul de la Iași din vara lui 1941. Mulți parlamentari participanți la comemorare s-au arătat indignați, dar nu se putea răspunde în acel cadru.

În Parlament, așa-zisa problemă a antisemitismului din România a fost abordată în trei situații: cu ocazia discutării Legii siguranței naționale; cu ocazia discutării Constituției; cu ocazia comemorării de la Iași, în vara lui 1991, a evenimentelor din 1941.

La începutul lui iunie 1991 au loc mai multe acțiuni de comemorare a victimelor evreiești din anii celui de-al doilea război mondial de pe teritoriul României, comemorări normale, dar folosite nedrept pentru culpabilizarea poporului român. În acest context, iau cuvântul în Adunarea Deputaților la 11 iunie. Constatam că tot mai des domnul Moses Rosen vorbește despre „genocidul” din România din anii războiului și despre existența presupusă a unui antisemitism actual. Aminteam acuzațiile din ianuarie 1991 și comemorarea de la Cluj-Napoca din 9 iunie 1991, unde tema genocidului a fost reluată, iar Televiziunea prezenta insistent placa de pe monumentul memorial; placă pe care se scrie că evreii au fost asasinați de fasciști, fără a prezenta apartenența

etnică a acestora, putându-se crede, de către un necunoscător, că au fost români. Considerăm că lucrurile trebuie lămurite: „Pentru că nu suntem într-un forum științific, iată numai câteva date: 1. În iunie 1941, la Iași au fost asasinați 3233 evrei. Vinovatul a fost clar stabilit în Procesul de la Nürenberg, 1946-1947, și în cel de la Stuttgart din 1957. Sturmbannführerul Heinz Ohlendorf, comandant al trupezor speciale de represiune din Armata germană de pe frontul de Est, și-a asumat răspunderea «pentru un total de aproximativ 90 000 de victime, printre care și cele de la Iași, din iunie 1941». În același proces de la Nürenberg s-a stabilit în mod incontestabil că «începând din primele zile ale anului 1941, inițiativa în acțiunile de exterminare a evreilor a aparținut pe de-a întregul emisarilor lui Hitler». 2. În România antebelică erau aproximativ 800 000 de evrei. În jur de 152 000 au fost asasinați de forțele de ocupație maghiare în Transilvania de nord; vina asasinatului o poartă în întregime ocupantul maghiar. 3. Românii de ieri și românii de azi nu sunt antisemiți. Pot fi acuzați de asemenea idei numai câțiva indivizi izolați». În urma acestor precizări cu caracter istoric, făceam propunerea ca Guvernul să ia măsuri pentru refacerea tuturor monumentelor ridicate în Transilvania în memoria evreilor asasinați în 1944; în iscripțiile respective să se precizeze că autorii genocidului au fost maghiari („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 143 din 12 iunie 1991, ședința Adunării Deputaților din 11 iunie 1991, p. 34).

Intervenția a fost reluată în mai multe cotidiane, astfel ecoul ei fiind mai larg. „Curierul Național“ din 18 iunie 1991, sub semnătura lui Ioan Roșca includea articolul *Cine i-a ucis pe evreii din România?*, prezentând largi extrase. În totalitate, intervenția era publicată în „Azi“ din 15 iunie, în „Săptămâna“ din 17 iunie, în „Dimineața“ din 13 iunie și în „Adevărul“ din 14 iunie. Șef rabinul Moses Rosen a răspuns cu violență în „Azi“ din 21 iunie 1991. Se nega orice dorință de culpabilizare a poporului român; mi se recomanda să-mi cer iertare „pentru mascarada statistică“ pe care am scris-o; totodată, se exprima speranța că deputatul Petre Țurlea „va regreta amar insulta ce o aduce martirilor noștri sfinți prin negarea martiriului lor“. M.R. se face că nu înțelege că nu este vorba de nici o negare, ci doar de contestarea numărului și de precizarea autorilor. De remarcat și faptul că în formula șef rabinului era o nedisimulată amenințare (Acestei dispute i s-a consacrat o pagină întreagă în „Revista cultului mozaic“, nr. 717, din 21 iunie 1991).

În Parlament a fost un singur răspuns, acela al liderului Grupului parlamentar al U.D.M.R., Domokos Géza, care a încercat să demonstreze că la Iași pogromul din 1941 i-a avut ca autori pe români („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 145 din 14 iunie 1991, ședința Adunării Deputaților din 13 iunie 1991, p. 6). Răspund lui D.G. în ședința din 17 iunie, aducând și alte documente inedite sau foarte puțin cunoscute despre evenimentele de la Iași și autorii lor; îi recomandam liderului U.D.M.R. onestitate, remarcând: „Pe acei reprezentanți ai maghiarilor din România care-i acuză pe români de genocid îi înțeleg. Ei acționează conform ideii – e bine să nu fim singurii vinovați“ („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 147 din 18 iunie 1991, p. 24).

Întâmplarea a făcut ca în aceeași lună, iunie 1991, să se poarte discuțiile asupra proiectului Legii Siguranței naționale, unde se încerca sugerarea ideii că în România ar fi antisemitism și asupra tezei 9 din proiectul de Constituție, unde se încerca, de asemenea, introducerea termenului „antisemitism“. În ambele cazuri, după „rasism“ era menționată interzicerea „antisemitismului“, deși acesta din urmă este o formă a rasismului. O asemenea nominalizare distinctă – spuneam la Legea siguranței naționale, în 17 iunie – ar urma să atragă după sine și alte precizări de același fel: interzicerea acțiunilor antiromânești, antimaghiare, antițigănești etc. În caz contrar s-ar crea o discriminare pozitivă, în sensul acordării unei protecții suplimentare doar unui anumit grup („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 147 din 18 iunie 1991, p. 7; comentarii largi în „Adevărul“ din 18 iunie 1991).

La 30 iunie 1991 a avut loc o comemorare solemnă a victimelor pogromului de la Iași din 1941, în prezența unor personalități venite din întreaga lume; între acestea Elie Wiesel, laureat al premiului Nobel, originar din Sighetul Marmăției, Moses Rosen, Gelu Voican Voiculescu. Așa cum prevăzusem, comemorarea a fost folosită nu doar pentru a-i deplânge pe cei morți, ci și pentru a mistifica Istoria, aruncând vina evenimentelor tragice asupra statului român. Gelu Voican Voiculescu perora: „Nerecunoașterea și neasumarea responsabilității pentru aceste crime organizate, pentru aceste asasinate în masă, nu poate fi decât dăunătoare pentru echilibrul conștiinței noastre colective“. Mergând mai departe, Elie Wiesel anunța că și acum comunitatea evreiască din România este în pericol; din sală i se strigă „Minciună, minciună!“ Imperturbabil, fostul cetățean al acestei țări își continuă, însă, discursul veninos, condamnând și Parlamentul de la București: „Noi

am auzit departe, în America sau în Franța, că Parlamentul s-a ridicat să aplaude memoria lui Antonescu. Așa ceva nu trebuia să se întâmple“ („Revista cultului mozaic“, nr. 718 din 3 iulie 1991). Aceeași problemă a cinstirii memoriei mareșalului Antonescu va fi abordată în ședința Adunării Deputaților din 26 iunie 1991, de Dan Marțian, lăsând impresia unei reacții comandate; își arată indignarea că deputații s-au ridicat în picioare la împlinirea a 45 de ani de la împușcarea lui Ion Antonescu („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 193 din 29 iunie 1991). Pentru oameni ca Dan Marțian, care o viață întreagă au susținut teza comunistă a caracterului fascist al regimului antonescian, a caracterului nedrept al războiului dus de România împotriva U.R.S.S. era de înțeles o asemenea atitudine.

În sala Teatrului Național din Iași, cei care au protestat împotriva defăimării românilor au fost imediat etichetați ca fasciști și scoși cu forța din sală. Incidentul va fi folosit de senatorii americani Dole, Lieberman și Lautenberg, pentru a introduce în Senatul S.U.A. o rezoluție de condamnare a „provocării antisemite împotriva profesorului Wiesel“; Guvernul României era chemat să condamne antisemitismul, să folosească orice mijloace împotriva lui, să asigure respectarea drepturilor omului (între care, probabil, și dreptul de a defăima România). Și, pentru ca imaginea României în opinia publică americană să fie cât mai completă, se adăuga: „De altfel, cu luni în urmă, imediat după revolta din decembrie 1989, mai fusese un pogrom sângeros împotriva etnicilor maghiari într-un oraș transilvănean“.

Cam în aceeași perioadă, în legătură cu pogromul de la Iași din 1941, a apărut volumul *Martiriul evreilor din România*, București 1991, care prezintă selectiv și subiectiv documente privind evenimentele din timpul celui de-al doilea război mondial. Cartea ra completată prin cuvântările, acuzațoare la adresa Armatei și poporului român, ținute de Moses Rosen în toată luna iunie 1991. Aceste cuvântări au fost încununate prin lungul interviu acordat lui Emanoil Valeriu, la Televiziune, pe 28 iunie. Printre altele, șef rabinul a avut bunătatea să se refere și la mine: „Și aici, în fața Televiziunii, declar că domnul Țurlea este un calomniator!“ (Interviu publicat în „Revista cultului mozaic“, nr. 718 din 3 iulie 1991).

Prevăzând un asemenea curs al evenimentelor legate de proiectata comemorare de la Iași, am selectat și, la 24 iunie 1991, am înaintat fiecărui deputat câte un exemplar (spre lectură) dintr-un

grupaj de documente (din surse foarte diferite, inclusiv evreiești)², din care rezulta: I. În principal, arestările, asasinatele, închiderea în trenuri, sunt acțiuni ale unităților militare germane, care aveau ordin în acest sens; II. Românii care au acționat împotriva evreilor erau cei câțiva legionari din Iași și soldați răzleți. Nu a existat nici un ordin al vreunei autorități românești de asasinare în masă a evreilor; III. Măsuri ale autorităților românești pentru salvarea evreilor; conflicte cu germanii datorită acestor măsuri; atitudinea populației românești; statistici; IV. Aprecieri, din surse neromânești ale atitudinii românilor față de evrei în timpul evenimentelor de la Iași.

Deși îndemnat de unii colegi „s-o las moartă”, a doua zi după comemorarea cu puternice accente antiromânești de la Iași, ies din nou la tribuna Adunării Deputaților, pe 1 iulie 1991, încercând, încă o dată, să aduc discuția pe terenul realităților istorice, care arată că pogromul de la Iași nu poate fi imputat statului român. Statul este o abstracțiune; el există doar prin instituțiile și organisme sale: organele administrative, poliție, armată etc. Ori, dacă analizăm documentele vremii, se pot ușor identifica mai multe concluzii: nici o instituție sau organ al statului român nu a luat măsuri și nici nu a executat în practică acțiunea de asasinare în masă a evreilor; toți conducătorii Armatei, Poliției, administrației românești din Iași, s-au opus asasinatelor și au contribuit efectiv la salvarea mării majorități a evreilor; asasinatele au fost inițiate de către germani și efectuate de aceștia, cu calaborarea câtorva elemente fasciste românești. Deci, nu statul român este vinovat de tragedia de la Iași.

Ne putem pune întrebarea: de ce atâta insistență pentru a arunca vina asupra statului român? În joc sunt mai multe interese. După această aruncare a vinei asupra statului român, i se vor cere acestuia despăgubiri materiale. Știind prea bine că românii i-au salvat pe evrei de la „soluția finală” germană, ne putem aduce aminte de vechea zicală: „pe cine nu lași să moară, nu te lasă să trăiești”. În finalul discursului, citesc un pasaj dintr-o scrisoare a doamnei Felicia Captaru, fiica prefectului de Iași din 1941 – om care în 1948 a fost condamnat la închisoare pe viață de un tribunal manevrat de Ana Pauker: „Revoluția din 22 decembrie 1989 mi-a redat speranța... că cineva va avea curajul să arate adevărul despre acțiunile de salvare a populației evreiești de către autoritățile

² Acest grupaj este prezentat în anexa la acest capitol.

române și, prin aceasta, de poporul român, care nu a fost niciodată de acord cu asuprairea și exterminarea unor minorități conlocuitoare“.

În urma discursului, marea majoritate a deputaților au aplaudat și mulți m-au felicitat direct. A doua zi, însă, liderul grupului parlamentar F.S.N., Marian Enache – un jurist foarte bun și om de suflet, dar ușor influențabil – mă cheamă la el în birou și mă anunță că mă va combate de la tribuna Adunării Deputaților, deși din punct de vedere istoric „merge pe mâna mea“. Deci, am dreptate, dar trebuie să mă combată! Ce se întâmplase? Imediat după discursul meu din 1 iulie, grupul de romaniști fideli alergase la „liderul național“, înfierând „ieșirea antisemită“ a lui Petre Țurlea și cerând pedepsirea acestuia; și, „liderul național“, foarte sensibil la problema antisemitismului, i-a crezut imediat, mai ales că avea de plătit și polița de la remanierea eșuată din aprilie. Așa a primit Marian Enache – care nici nu fusese în sală – ordinul de a mă combate; și, disciplinat, a făcut-o: „Ieri, în Adunare, s-a produs intervenția domnului deputat al Frontului Salvării Naționale, Petre Țurlea, care prin susținerile sale a accentuat în mod surprinzător și regretabil o anumită atitudine de natură să distoneze, în privința comemorării a 50 de ani de la tragicele evenimente îndreptate împotriva comunității evreiești. Față de această poziție, grupul F.S.N. nu poate rămâne indiferent, motiv pentru care facem următoarele precizări succinte: În primul rând, considerăm că punctul de vedere exprimat de domnul deputat este strict personal, izolat și nu reflectă concepția F.S.N. care, prin luările oficiale de cuvânt în chestiunea abordată, a condamnat fără echivoc orice manifestare de antisemitism din trecut și din prezent. În acest sens, dezavuăm în public conținutul intervenției domnului deputat, care s-a remarcat printr-o tonalitate ușor apologetică, considerând că existența, susținerea și propagarea unor asemenea resentimente de la tribuna Parlamentului sunt neavenite, iar în fondul lor sunt lipsite de orice suport umanist. În al doilea rând, învederăm faptul că nu poporul român a comis atrocitățile incriminate, ci elemente congenital extremiste, personalități dizarmonice, patologice, care au fost cultivate și susținute de ciuma fascistă, străină spiritului românesc. F.S.N. desfide orice încercare de reînviere a unor momente și curente coșmarești, care au întunecat în mod trecător istoria țării, considerând că numai o abordare rațională și umanistă a conviețuirii cu alte etnii, poate instaura pacea socială a timpurilor noastre și poate reliefa mai mult profilul de adâncă omenie a

poporului român“ (cf. „Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 162 din 3 iulie 1991, ședința Adunării Deputaților din 2 iulie 1991).

Drept singur răspuns la injuriosul atac la adresa mea, mă ridic din bancă și-i dau lui Marian Enache o copie a discursului meu din ziua precedentă, ca să-l citească măcar după ce-l criticase fără a-l cunoaște. Față de vehemența cu care am fost condamnat – curioasă și stupidă în același timp – sala a reacționat prin tăcere, bineînțeles cu excepția micului grup romanist care a aplaudat. Văzându-mă dezavuat de propriul șef de grup parlamentar, Mircea Crețu, lider al deputaților P.U.N.R., îmi oferă un loc la ei; același lucru îl face și C. Rădulescu, liderul grupului „20 mai“. În presă, cea mai interesantă relatare aparține lui Ioan Roșca, în „Curierul național“ din 3 iulie 1991, sub titlul *Pilat din Pont a fost fesenist?*³

În urma acestui incident, trimit o scrisoare deschisă Grupului parlamentar al F.S.N.: „Relativ la conținutul dezavuării menționez: 1. Nu își avea rostul, deoarece intervenția mea nu a fost făcută în numele Grupului, ci ca părere personală; de aceea am prezentat-o la *interpelări*; 2. Din *Dezavuare* răzbate acuzația de antisemitism. Din intervenția mea nu se poate trage o astfel de concluzie, decât dacă sentimentele patriotice românești sunt considerate ca antisemite; 3. Se menționează textual: «dezavuăm în public conținutul intervenției». Întreb ce se dezavuează? Adevărul istoric este cel pe care l-am expus eu... Domnul Marian Enache nu a cunoscut conținutul intervenției mele. Cei care i-au scris textul au denaturat ce am spus...“, „Textul a fost alcătuit de grupul restrâns de trăgători de sfori... Având în vedere cele de mai sus, țin la dispoziția d-lui Marian Enache mandatul meu de deputat“. Ca urmare a acestei scrisori, la prima întrunire a Grupului parlamentar F.S.N., Marian Enache a recunoscut că a fost indus în eroare asupra intervenției mele și și-a cerut scuze.

În legătură cu aceeași problemă, a presupusului antisemitism din România, ies din nou la tribuna Adunării Deputaților, la 26 iulie 1991. Prin introducerea în art. 3, lit. h, al legii Siguranței naționale, a termenului „antisemitism“, se ajunge ca aceasta să fie neconstituțională. Până în acel moment deja se adoptaseră o parte din articolele viitoarei Constituții. Astfel, în capitolul *Drepturile*,

³ Intervenția lui Petre Țurlea este considerată „clară, calmă, documentată“; dezavuarea ei este ilogică: „rezultă cu adevărat resentimentele d-lui Țurlea față de evrei, cel care în toate intervențiile sale a operat cu documente istorice, nu cu sentimente? Poate că ar fi trebuit citită cu atenție stenograma discuțiilor înainte de a dezavua un deputat“.

libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, în art. 2 se scrie: „Cetățenii sunt egali în fața legii și a justiției, fără privilegii și fără nici un fel de discriminări privind rasa, originea etnică...” Introducând în Legea Siguranței naționale termenul „antisemitism”, se încălca principiul constituțional, deoarece se crea un grup privilegiat pe baza originii etnice, un grup protejat suplimentar față de celelalte. Senatul deja acceptase formula „interzicerea antisemitismului”, sub motivul suferințelor evreilor de-a lungul timpului. Aplicând, însă, acest criteriu, în primul rând trebuia trecut interzicerea antiromânismului. În discuție am adus și fapte postrevoluționare: dacă împotriva evreilor s-au scris câteva articole în presă, împotriva românilor din unele zone ale Transilvaniei s-a acționat violent, mergându-se până la asasinat, pentru a-i determina să-și părăsească locurile de baștină („Monitorul oficial”, partea a II-a, an II, nr. 193 din 29 iulie 1993, p. 1-2).

Spre surprinderea Adunării Deputaților, în favoarea eliminării din textul Legii Siguranței naționale a cuvântului „antisemitism” a vorbit și Aron Todoroni, în numele întregului Grup parlamentar P.N.L. Condamna faptul că poporul român era acuzat de antisemitism, că figuri marcante ale acestuia, ca Mihai Eminescu sau Ion Antonescu „unul dintre cei mai mari eroi pe care i-a dat neamul românesc”, erau ponegrite de Moses Rosen; „Este bine, înainte de a ne inculpa pe noi ca națiune... să se gândească la ceea ce ei ne datorează, pentru că noi nu le datorăm nimic”. Și mai vehement s-a arătat preotul liberal Constantin Andreescu: „Eu zic că Moses Rosen a făcut o mare gafă... Și fiindcă s-au găsit și oameni politici de la toate nivelurile care au socotit că este cazul să asculte pe Moses la Iași, eu îl întreb din Parlamentul țării: Cine a primit tancurile sovietice la Colentina cu brațele deschise și cu flori? Evreii! Ei au fost cei care au condus prin scursura morală a celor care s-au pregătit la Moscova. Cine au fost? Ana Pauker, Chișinevschi, Vasile Luca... Cine a batjocorit așa de grav Istoria poporului român? Mihai Roller, un evreu... Cine a avut zecile de mii de posturi de conducere?... Și, atunci, domnul Moses să ceară și el scuze, cum ne pretinde nouă, pentru ce au făcut cetățenii evrei în România”. Celor doi li s-a raliat deputatul F.S.N. Băteanu.

În schimb, pentru acceptarea soluției propusă de cele două birouri permanente ale camerelor s-au pronunțat Kerekes Károly (U.D.M.R.), Nicolae Radu și Constantin Sorescu (F.S.N., aripa Roman). Vorbind cât toți ceilalți la un loc (cum îi era obiceiul), Dan Marțian s-a arătat furios, condamnând poziția lui Petre

Țurlea, Aron Todoroni și Constantin Andreescu; în final, găsea prilejul pentru a arunca cu pietre și împotriva lui Ion Antonescu și a deputaților care i-au cinstit memoria în Parlament.

Pusă la vot, legea a trecut în formula cuprinzând termenul „antisemitism”. Se părea că totul s-a terminat. Dar, reacționând cu întârziere (vârsta înaintată fiind o scuză), la tribună vine Constantin Constantinescu-Claps (P.N.Ț.C.D.), pentru a incrimina rezoluția din Senatul American a senatorului Dole, care „a proferat calomnii ordinare și neadevăruri sfruntate la adresa poporului român”. Antisemitismul în România este o problemă artificial creată de Moses Rosen, „un vechi colaborator al lui Ceaușescu. El este vinovat de aceste insule izolate de antisemitism din România”. Sala a reacționat cu aplauze și urale; să-și fi dat seama deputații că votaseră greșit? Din păcate, faptul era consumat („Monitorul oficial”, partea a II-a, an II, nr. 193 din 29 iulie 1991, p. 7)⁴.

Și în textul Constituției, art 30, al. 7, s-a încercat introducerea formulei „interzicerea antisemitismului”, autorul fiind Demény Lajos. Textul final nu include această formulă: „Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestări obscene, contrare bunelor moravuri”. Deci, s-a acceptat ideea că rasismul cuprinde și antisemitismul. Implicit, acest vot al Constituantei reprezenta o confirmare a faptului că la Legea Siguranței naționale se greșise⁵.

*

Campania antiromânească, pe tema presupusului antisemitism din România a continuat prin felul cum unele momente istorice au fost interpretate în Muzeul Holocaustului, deschis în S.U.A., în aprilie 1993.

Muzeul în sine este, indiscutabil, o acțiune binevenită; doar cunoscând ororile trecutului, omenirea se va putea feri de orice tentativă de a le repeta. Din păcate, textele care privesc situația

⁴ Disputa din Adunarea Deputaților a fost oglindită în diverse feluri în presă. „Adevărul” din 27/28 iulie 1991 relatează ședința sub titlul *Afirmării incendiare în Adunarea Deputaților în chestiunea preținsului antisemitism*; o largă relatare în „Curierul național” din 27 iulie, „Phoenix”, Oradea, nr. 31 din aug. 1991, „România Mare” din 9 aug. 1991.

⁵ În discursul din Adunare afirmasem: „Nu știu dacă poate avea sentimentul conștiinței împăcate domnul președinte Dan Mărtian, autorul principal al acestor erori”.

evreilor din România denaturează profund realitatea istorică, neagă fapte incontestabile, culpabilizează pe nedrept poporul român și aduc, astfel, un deserviciu însăși ideii esențiale care a stat la baza Muzeului – cunoașterea adevărului. Erau, în Muzeu, trei principale acuzații la adresa românilor: 1. În ianuarie 1941 au avut loc puternice demonstrații antievreiești în București, care au durat trei zile; case și prăvălii din cartierele evreiești ale orașului au fost distruse, iar 121 evrei au fost omorâți. 2. În iunie 1941 autoritățile române au organizat un pogrom la Iași, fiind omorâți cu acest prilej mai mult de 8 000 evrei, alți 2 650 fiind asasinați în două trenuri. 3. Salvarea majorității evreilor de pe teritoriul administrat de români este menționată sub titlul „Ținuți pentru răscumpărare“ (Vezi textele în „Evenimentul zilei“, an II, nr. 250 din 22 aprilie 1993; este una din foarte rarele ocazii când „Ev.z.“ nu a aruncat cu pietre în români pentru a face pe plac străinilor).

Datele istorice, verificabile prin documente de epocă, ne spun însă că: 1. Rebeliunea legionară din 21–23 ianuarie 1941 nu a avut drept scop asasinarea evreilor; a fost o acțiune militară a Gărzii de Fier pentru cucerirea întregii puteri în stat și înlăturarea lui Ion Antonescu; marea majoritate a populației s-a aflat de partea lui Antonescu. În timpul luptelor au avut de suferit atât români, cât și evrei. Statistica, întocmită de organele de stat în februarie-martie 1941, consemnează: 236 morți și 254 răniți. Din totalul morților, 120 erau evrei și 116 români, iar din totalul răniților, 24 erau evrei și 230 români. Aceste cifre oficiale au fost acceptate ca valabile și de istoricul evreu Matatias Carp, în *Cartea neagră – suferințele evreilor din România 1940-1944*, București, 1946, p. 370–373. Interesant de menționat și faptul că însuși viitorul șef rabin Moses Rosen a fost salvat din mâna legionarilor de către oamenii lui Ion Antonescu; într-o carte apărută peste 50 de ani, cel salvat îl consideră pe I.A. drept criminal antisemit, afirmând – în pofida celor scrise tot de el cu trei pagini înainte – că a fost salvat de „miracole parcă aliniate unul după celălalt“ (Șef rabin dr. Moses Rosen, *Primejdii, încercări, miracole*, ed. a II-a, Edit. Hasefer, București, 1991, p. 55, 58). 2. Masacrele de la Iași au fost inițiate și efectuate de către trupele germane (vezi documentarul anterior). 3. România a fost, în timpul războiului, o țară de refugiu, de salvare pentru mulți evrei din Europa; românii nu i-au exterminat pe evrei, ci i-au salvat, fapt cunoscut în epocă. În acest sens, într-o telegramă a Ambasadei Germaniei de la Budapesta către Ministerul de Externe German, din 20 iunie 1944, se scrie: „S-a aflat că evrei unguri refugiați în

România sunt tratați acolo ca refugiați politici, urmând a li se înlesni de către Guvernul român emigrarea în Palestina“. Astfel de documente sunt multe și cunoscute; unele menționate chiar în volumul *Martiriul evreilor din România*, publicat de însuși Moses Rosen în 1991, p. 262.

Și o altă mențiune. Într-un panou din Muzeul Holocaustului se scrie „Germania a ocupat Ungaria în 1944, inclusiv partea de nord-vest a Transilvaniei. Între 16 mai și 27 iunie, naziștii au deportat la Auschwitz mai mult de 131 000 de evrei din Transilvania de Nord“. Deci, autorii genocidului din nordul Transilvaniei ar fi naziștii germani (termenul de naziști nu poate fi folosit corect decât în legătură cu germanii). Dar, conform documentelor maghiare și germane ale epocii, deportarea a fost făcută de către autoritățile statului ungar. În primăvara lui 1944, Ministerul de Interne de la Budapesta transmitea ordinul nr. 6163, la începutul căruia se scria: „Guvernul maghiar, în scurt timp va curăța țara de evrei“. Apoi se preciza: „Strângerea evreilor va fi efectuată de organele Poliției și Jandarmeriei regale maghiare competente teritorial“ (cf. *Vădirat a nácizmus ellen*, vol. I, Budapesta, 1958, p. 88-89). Bilanț: înainte de deportare în Transilvania de Nord trăiau 166 601 evrei; din aceștia 151 180 au fost deportați la Birkenau-Auschwitz iar 14 881 concentrați în lagăre de muncă forțată. Au supraviețuit doar 15,5% (aproximativ 26 000). Autoritățile maghiare au fost atât de îndârjite, încât transporturile depășeau capacitatea zilnică de ardere a cadavrelor (9 000) la Birkenau-Auschwitz și a fost nevoie de o intervenție specială a lui Eichmann pentru a tempera zelul maghiar. Cu toate acestea, pe nici unul din monumentele închinete evreilor din Transilvania de Nord asasinați nu este scrisă naționalitatea asasinilor. Un străin necunoscător al Istoriei românilor poate crede că autorul deportărilor este actualul stăpân al teritoriului, Statul român.

Așadar, în Muzeul Holocaustului, pe de o parte se încearcă o culpabilizare nemeritată a poporului român, iar pe de altă parte o ștergere a vinovăției autorităților maghiare. Să fie vreo legătură cu existența unui puternic grup de congresmeni americani de origine maghiară și cu naționalitatea evreiască a multora dintre promotorii iredentismului maghiar?

Președintele României, Ion Iliescu, a participat la inaugurarea Muzeului, fără a protesta față de aprecierile greșite, ceea ce putea fi interpretat ca o recunoaștere a valabilității concluziilor din materialele expuse; de aceea s-a produs reacția critică a unei părți

a presei. În Adunarea Deputaților am încercat să prezint datele de mai sus, la 26 aprilie 1993, solicitând pentru aceasta îngăduința președintelui Adrian Năstase. Am fost refuzat tranșant: „Domnule, o asemenea intervenție ne-ar aduce doar deservicii și ar fi interpretată ca un atac la adresa președintelui Ion Iliescu. Nu vedeți că deja Vadim s-a luat de el?”

ANEXĂ

1. Pentru punctul I. 1. ... La Chestură erau percheziționați de către germani în curte, banii li se luau iar actele li se aruncau. Asemenea evreii se plâneau că și cu ocazia ridicării lor din adăposturi și case erau jefuiți, ceea ce dl. lt. col. Chirilovici a raportat d-lui g-ral Stavrescu, comandantul M.U., care a venit personal la fața locului la Chestură și a dispus trierea acestor evrei și lăsarea liberă a femeilor, copiilor și celor nesuspecți... Germanii, văzând că evreii aduși de ei și de patrulare sunt puși în libertate, s-au înfuriat și au început să aducă din nou cât mai mulți din întreg orașul, exprimându-se că Poliția este jidovită, au instituit o echipă a lor din formațiunea Todt, la poarta Chesturii, care percheziționa și maltrata grav, cu ciomegele și îi împușca.

Dl. lt.col. Chirilovici a anunțat imediat telefonic pe dl. g-ral Stavrescu, dl. prefect al județului și dl. col. Lupu, comandantul garnizoanei, care a sosit la fața locului, unde se mai aflau și domnii col. Barozzi și Bădescu de la jandarmi și care au fost martori oculari la cele ce se petreceau și unde s-a intervenit către germani, personal de dl. general Stavrescu, însă fără efect. După plecarea șefilor de autorități, masacrul a continuat. Dl. lt.col. Chirilovici care fusese chemat la Divizie, mi-a comunicat telefonic că s-a hotărât evacuarea acestor evrei din curtea Chesturii la Roman, în care scop stația Iași va pune la dispoziție 50 vagoane și să ia măsuri a fi trimiși la gară imediat pentru a nu ne prinde noaptea cu ei în Chestură, de teama unui nou masacru la care s-ar fi putut deda germanii. Numărul evreilor ce se găseau în curtea Chesturii era de circa 3 500, când germanii au început să-i masacreze.

Germanii din fața Chesturii, care primiseră veste de la Comandatura germană că evreii vor fi transportați la Roman, nu au plecat de aici, cu toate că primiseră ordin.

...La plecarea convoiului din curtea Chesturii, rupându-se cordonul și unii dintre evreii înspăimântați de groaza celor petrecute încercând să fugă, germanii au mai tras din nou, mai împușcând vreo câțiva. Germanii neconsimțind ca evreii să meargă la gară

escortați numai de polițiști și jandarmi, i-au însoțit și ei la gară, după cum au raportat organele noastre și au cerut ca ei să-i îmbarce în vagoane, ceea ce au și făcut, expedind cu primul transport un număr de 2 430, care la punerea trenului în mișcare, au fost luați în primire de șeful de stație Leucia Ion cu 10 gardieni publici spre a-i conduce până la Roman, iar germanii s-au reîntors la Chestură, unde între timp se mai adunase cca. 2 000 evrei, deși se dăduse ordin de Comandatura germană să nu se mai aresteze.

La orele 4, în dimineața zilei de 29 iunie a.c., mi s-a raportat de la Chestură că s-a mai format un nou transport de 1 900 evrei, care au fost expediați la gară de către comisarul ajutor, C. Georgescu, cu gardieni și jandarmi, precum și de germani. La gară tot germanii i-au îmbarcat... (fragment din declarația chestorului Gheorghe V. Leahu, 2 iulie 1941 – în volumul *Martiriul evreilor din România*, București, 1991, p. 101–105).

2. Fragment din memorialul Generalului Leoveanu, iulie 1941 – în *Martiriul evreilor din România*, op. cit., p. 105–108: „... Parte din acești evrei au fost executați de soldați germani, chiar în drumul deplasării până la Chestură...

Adunându-se prea mulți arestați în curtea Chesturii, comandantul Diviziei a 14-a, a dispus trierea lor și expedierea cu trenul. Trierea s-a executat de patru ofițeri de poliție sub conducerea căpitanului de jandarmi, Darie Constantin (comandantul comp. 14 poliție), având ca bază suspiecții trecuți în fișele Biroului de siguranță al Chesturii; femeile, copiii și bătrânii peste 60 de ani, asupra cărora nu a planat nici o vină, li s-a eliberat de către Chestură câte un bilet cu mențiunea LIBER.

Germanii, însă, au protestat furios, rearestând pe cei eliberați, pe care îi aduceau apoi la Chestură maltratați. La Chestură o echipă de 10–12 polițiști germani i-a percheziționat și le-a luat banii.

... Până la gară nu s-a produs nici un incident. La stația Iași, însă, câțiva ofițeri germani, însoțiți de trupă germană, care au urmat convoiul, au făcut îmbarcarea evreilor în vagoane, câte 80–100 de vagon, interzicând detașamentului escortă să se amestece. Apoi după îmbarcare au închis ușile vagoanelor pe dinafară, pe care le-au încuiat...”

3. Din mărturia lui A. Poligher, Iași – în vol. *Martiriul evreilor din România*, op. cit., p. 127: „... Se întunecase când în sala în care ne aflam și-a făcut apariția un ofițer german, care, întrebând cine știe să vorbească nemțește, s-a adresat celui care se oferise să ne

traducă. A declarat că de aducerea noastră acolo, ca și de împușcarea unora răspund autoritățile române, că acum comandamentul german militar a preluat conducerea Chesturii și să stăm liniștiți că totul se va aranja... Ne-a surprins peste măsură faptul că unii dintre cei care se aflau în sală l-au putut crede pe ofițerul neamț și au luat drept adevărate declarațiile lui“.

4. Document aflat în Arh. M.Ap.N., fond Corp IV Armată, dosar 6262/1941, f. 141: „... Populația evreiască consideră că toate măsurile ce se iau contra ei sunt dictate de conducătorii germani și toți evreii trăiesc clipe de groază“.

5. Referat din 2 iulie 1941 al inspectorului regional de poliție Em. Giosanu către generalul Leoveanu, în Arh. M.I., dosar 108.233, vol. 64, f. 74: „... În iunie 1941, în Iași au fost aduse în marc grabă trupe polițienești germane, cuprinse de o sălbatică și acută ură contra evreilor, pe care îi bănuiesc de pactizare cu rușii și de trădare“.

6. Pinkas Hakehilot, *Enciclopedia comunităților evreiești din România* (în ebraică), vol. I, Ierusalim, 1970, p. 170: „În Raportul întocmit la 30 iunie 1941 de maiorul G. Rank pentru Comandamentul Armatei a XI-a germană, se arată că din ordinul Comandamentului Armatei a fost adusă la Iași Compania a III-a specială nr. 633, pentru a interveni împotriva evreilor“.

7. Fragment dintr-un raport de poliție aflat în Arh. M.I., dosar 108 233, vol. 36, f. 65 (același document și în vol 64, f. 8): „Cele mai multe arestări s-au făcut de către patrurile germane... patrurile de soldați germani și de poliție germană fac percheziții și arestări de evrei pe care îi îndreaptă spre Chestură. Soldații germani sunt foarte îndârjiți și maltratează pe evrei“.

8. Fragment din Raportul Chesturii Iași, Biroul Siguranței, către Inspectoratul regional de poliție din Iași, 30 iunie 1941, în Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 37, f. 13: „Întrucât tot timpul armata germană s-a ocupat exclusiv cu arestarea, transportarea la Chestură și imbarcarea în vagoane, organele noastre polițienești nu au putut acționa în nici un fel, fiindu-le impus de către aceștia, așa încât ne-am găsit permanent sub presiunea lor, care s-au amestecat direct, împiedicându-ne să putem exercita atribuțiunile noastre. Generalul Gh. Stavrescu a venit la Chestură și a încercat să oprească măcelul, dar soldații germani nu i-au dat ascultare. Am raportat – spune generalul Stavrescu – situația, precum și faptul că trupele germane nefiind sub ordinele mele nu am căderea a reține de la executările la care s-au dedat“.

9. Din declarația generalului Rozin, în Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 51, f. 76: „Masacrele au fost organizate de autorități și unități germane, în special Gestapoul și unități din organizația Todt“.

10. Telegramă a Prefecturii județului Iași către Ministerul de Interne, în Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 36, f. 69: „Rugăm a se interveni grabnic la Comandamentul Superior German ca menținerea ordinii în orașul Iași să se facă numai de unități românești și Chestura Poliției, deoarece în prezent participă și unități germane, care se amestecă în menținerea ordinii, tolerând arestările și maltratările de evrei“.

11. Ordin al Ministrului de Interne, în Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 64, f. 12: „Comandamentul german să lase grija civililor în seama organelor românești.“

12. Din *Nürnberg Military Trials* (Procesele de la Nürnberg ale militarilor), vol. IV, p. 168, 175: „La Procesul de la Nürnberg al conducătorilor unităților speciale de represiune naziste de pe frontul de est, Sturmbannführerul Heinz Ohlendorf, care comandase Einsatzkommando D, și-a asumat răspunderea pentru un total de aproximativ 90 000 de victime, printre care și cele de la Iași, în iunie 1941“.

13. Henri Michel, *Les fascismes*, Paris, 1977, p. 103 (H.M. a fost președintele Comitetului Internațional de Istorie a celui de-al doilea război mondial): „Masacrele de la Iași au fost efectuate de germani“.

Pentru punctul II

1. Vol. *Martiriul evreilor din România*, op. cit., p. 102 – din declarația chestorului Gheorghe V. Leahu: „Semnalul dezordinilor a fost dat din cartierul Tătărași, în ziua de 28, când sergentul Manoliu Mircea din Reg. 13 Inf. a început a molesta populația cu ocazia perchezițiilor ce a început împreună cu o unitate germană în acel cartier, sub pretext că erau în căutarea unui post clandestin de radio-emisie, cu care ocazie s-au produs și jafuri. D. col. Chirilovici a anunțat telefonic garnizoana și Prefectura județului și a plecat la fața locului, împreună cu d. col. Lupu, comandantul garnizoanei“. (Tot Manoliu Mircea este indicat și în memoriul generalului Leoveanu – Ibidem, p. 106).

2. Din Raportul prefectului județului Iași – în Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol 27, f. 18: „Soldați români izolați, în trecere prin Iași, scăpați de sub controlul unităților, precum și derbedei civili au început să se dedea la jefuirea în special a locuințelor

evreilor și molestarea lor. Atât unitățile garnizoanei însărcinate cu menținerea ordinii cât și poliția nu au putut pune capăt imediat acestor jafuri și maltratări“.

3. Telegramă a prefectului județului Iași către Ministerul de Interne – Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol 64, f. 9: „Soldați români izolați sau în grupuri de 2-3 oameni, aparținând de diferite unități străine de garnizoană, continuau fără nici o autorizație să pătrundă în locuințele evreiești, a acosta evrei și a-i jefui“.

Pentru punctul III

1. Vol. *Martiriul evreilor din România, op. cit.*, p. 89 – din raportul prefectului județului Iași, col. D. Captaru, către comandantul Diviziei 14: „În noaptea de 27-28 iunie a.c. sergentul major termen redus, Manoliu Mircea, de la trenul regimentar al Reg. 13 Dorobanți, aflat în cartierul Abator, însoțit de caporalul Nicolau de la aceeași formațiune, a arestat și ucis, prin împușcare, un număr de 6 evrei, fără a avea vreun ordin de la o unitate superioară. Întrucât faptul s-a săvârșit de către militari, cu onoare vă rugăm a ordona să se facă cuvenite cercetări și a se lua măsurile legale contra celor vinovați“.

2. Vol. *Martiriul evreilor din România, op. cit.*, p. 90 – din raportul inspectorului general de poliție Iași, Giosanu: „Despre acțiunile sergentului Manoliu Mircea. Sesizând garnizoana, prin dl. col. Lupu, comandantul ei, colonel Captaru, prefect, pretorul Diviziei și comandanții respectivi ai unităților au luat, în colaborare cu organele Chesturii Poliției, măsuri la fața locului, arestând pe sergentul instigator și pe cei care luaseră parte mai activă la abuzuri (dintre români), predându-i pretorului Diviziei, pentru cercetări... S-a procedat imediat la întărirea patrulilor de jandarmi și gardieni ce fuseseră trimiși în teren de cu ziua“.

3. Vol. *Martiriul evreilor din România, op. cit.*, p. 92-93 – din relatarea prefectului județului Iași, D. Captaru: „S-au luat intense măsuri de pază de către comandantul Garnizoanei și Chestura de poliție în urma cererii pe care subsemnatul personal am făcut-o în după-amiaza de 28 iunie a.c. către d-nul general Stavrescu, comandantul M.U. Subsemnatul am cerut din timp aceste măsuri de pază în întregul oraș... Pentru a preveni eventualele dezordini și maltratări și deci să nu se dea loc la mari tulburări, subsemnatul personal am cerut domnului general comandant al M.U., comandantul Garnizoanei, să ia cele mai severe măsuri de pază.“

Semnificativ este faptul că soldatul de la trenul regimentar al Reg. 13 Dorobanți, care s-a dedat la jaf și maltratări contra evreilor

este un serg.maj. T.R., Manoliu Mircea, din Bivolari și care a fost identificat ca fiind legionar...

Faptele săvârșite de acești militari cunoscuți legionari, împușcăturile ce au avut loc, mai ales în cartierul Păcurari și Toma Cosma, unde sunt cei mai mulți legionari, precum și faptul că în după-amiaza zilei de 28 iunie a.c. s-a prins de către Inspectoratul de Jandarmi un tânăr legionar spionând în apropierea acestui Inspectorat, la care s-a găsit un testament scris cu o zi înainte, din care se deduce că face parte dintr-o echipă a morții, mă îndrituiesc a face unele deducții atribuind aceste fapte unor elemente legionare în unire, eventual, cu elemente comuniste.

Întreaga chestiune este în curs de cercetare de către organele polițienești pentru a prinde pe cei vinovați...

Am cerut din nou d-lui general comandant al M.U., precum și al garnizoanei și Chesturii, aplicarea celor mai severe măsuri pentru a se face paza în interiorul orașului și a se opri orice tentativă de pogrom contra evreilor care ar da loc la mari dezordini“.

4. Vol. *Martiriul evreilor din România, op. cit.*, p. 103 – din declarația chestorului Gheorghe V. Leahu: „D. lt.col. Chirilovici, care fusese chemat la Divizie, mi-a comunicat telefonic că s-a hotărât evacuarea acestor evrei din curtea Chesturii la Roman, în care scop stația Iași va pune la dispoziție 50 vagoane și să ia măsuri a fi trimiși la gară imediat, pentru a nu ne prinde noaptea cu ei la Chestură, de teama unui nou masacru la care s-ar fi putut deda germanii“.

5. Vol. *Martiriul evreilor din România, op. cit.*, p. 106, 108 – din memoriul generalului Leoveanu: „Prima măsură luată la Chestură și Comenduire a fost repartizarea câte unui pluton de jandarmi la fiecare circumscripție polițienească pentru patrulări și menținerea ordinii, mai ales că prin oraș sunt soldați răzleți, care își caută unitățile unde sunt mobilizați...“

În timpul razilor au fost arestați 99 infractori civili și 9 militari români pentru jaf. Se cercetează la Chestură.

Generalul Stavrescu, comandantul Diviziei a 14-a, a dispus evacuarea cu trenul a evreilor arestați ce se găseau în curtea Chesturii... În ce privește activitatea Inspectoratului și Chesturii Poliției Iași, am constatat că și-a făcut pe deplin datoria, ținând legătura cu autoritățile locale (administrative și militare), asigurând menținerea ordinii și stăvilirea jafurilor“.

6. Vol. *Martiriul evreilor din România, op. cit.* p. 117–118 – din

raportul sublt. Al. Triandaf: „Pe tot parcursul de la Tg. Frumos la Călărași s-a dat de băut apă evreilor din tren de către jandarmii din gări, cât și de plutoanele de ajutor ce ni s-au pus la dispoziție în unele stații.

În Tg. Frumos evreii au căpătat pâine ce a fost procurată de către primăria comunei. La Roman evreii au fost hrăniți, iar la plecare li s-a încuviințat să primească din partea comunității diverse alimente, lucruri de îmbrăcăminte. De asemeni, în Roman mi s-au încredințat două lăzi cu zahăr a 25 kg. fiecare, pe care l-am împărțit evreilor pe drum. În gara Ploiești am primit de la Armată un număr de 600 pâini, din care au fost distribuite pe drum, iar parte, aproximativ 30%, au fost date evreilor din Călărași, unde li s-a dat să bea câte un ceai după dispoziția d- lui prefect“.

7. Dintr-un raport oficial – în Arh. St. Iași, fond Circa III Poliție Iași, dosar 11/1941, f. 104 și Arh. M.I, fond N.I., dosar 108 233, vol. 51, f. 49: „În Iași circulă zvonul că Armata germană ar fi împușcat autorități românești, pentru că acestea au încercat să-i salveze pe evrei. Un act de acest fel s-a petrecut la Circumscripția a V-a de Poliție, unde personalul, pentru că s-a opus acțiunilor germanilor, a fost dezarmat și sechestrat de aceștia“.

8. Din vol. lui Pinkas Hakehilot, *op. cit.*, p. 170: „Populația românească din cartierele Socola și Nicolina s-a solidarizat cu evreii, s-a opus arestării lor, a ocrotit și salvat familii de evrei“.

9. Fragmente din vol. *Zile însângerate la Iași. 1941*, de A. Karețki și M. Covaci, București, 1978, p. 78–80: „În fața crimelor și bestialităților din oraș, reprezentanți ai autorităților românești au încercat să oprească dezmățul fascist și să elibereze pe evreii arestați. Unii dintre ei au început să colinde străzile și să oprească convoaiele ce se îndreptau spre Chestură (cf. Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 51, partea I, f. 49). Ei n-au putut însă opri decât coloanele însoțite de soldați și gardieni români, iar acolo unde le-au întâlnit au ordonat eliberarea arestaților; nu același lucru s-a petrecut însă cu convoaiele aduse de polițiști germani, care nu au putut fi oprite. Chestorul Poliției, locotenent-colonelul C. Chirilovici, străbătea într-un automobil străzile orașului, reușind să salveze mulți evrei. Numeroase declarații ale acestora confirmă disperatele încercări ale chestorului de a opri dezmățul (Ibidem, vol. I, partea I, f. 207–208, 416–424). Astfel, prin intervenția lui a putut fi salvat atât un grup de peste 2 000 evrei, care fuseseră încolonați în lunca Bahluiului pentru a fi aduși la Chestură (Ibidem, vol. 50, f. 22, vol.

I, partea I, f. 422, 424), cât și un alt grup, aflat în Piața Halei. Aceeași hotărâre în salvarea de vieți omenești a dovedit-o și comandantul Garnizoanei, colonel C. Lupu (Ibidem, vol. 29, f. 48, 65).

Constatând că unii dintre soldații pe care îi avea în subordine și-au părăsit posturile dedându-se la jafuri și maltratări, generalul Gh. Stavrescu, comandantul Diviziei 14, a început și el, străbătând străzile, să oprească convoaiele și să-i aresteze pe vinovații de tulburări. Trebuie subliniat că arestații nu erau conduși de ofițeri; acțiunea de arestare și formare a convoaielor a pornit fie din proprie inițiativă, în cazul legionarilor, fie ca urmare a ațâțării naziștilor, în cazul militarilor care au încălcat ordinele primite. Soldații care au fost găsiți circulând pe străzi au fost arestați și deferiți Curții Marțiale (Arh. M.Ap.N., fond Divizia 14 Infanterie, dosar 117/1941, f. 423-424). În fața Primăriei municipiului, care se găsea în imediata apropiere a Chesturii, generalul Gh. Stavrescu a arestat 15 soldați care însoțeau un convoi de evrei (Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 50, f. 22). Mulți ani mai târziu, unii evrei aveau să declare că au scăpat cu viață pentru că unul din convoaie, întâlnit de generalul Gh. Stavrescu, a fost îndreptat spre Regimentul 13 Infanterie și nu spre Chestură (Ibidem, vol. I, partea I, f. 278). Documentele de arhivă mai păstrează și alte fapte ale unor ofițeri care au încercat să împiedice maltratarea evreilor, dezarmând și arestând soldații răzleți (Ibidem, f. 26). Se pot menționa intervențiile curajoase ale căpitanilor de jandarmi Richard Filipescu, Petru Șerban, locotenent-colonelului Manole Alexandru și altor ofițeri care au salvat evrei din mâinile unor huligani, i-au adus la Legiunea de Jandarmi, unde i- au ocrotit până a fost pus capăt masacrului din oraș (M. Carp, *Cartea Neagră. Fapte și documente*, București, 1947, vol. II, p. 95-98). Un martor al acuzării în procesul din anul 1948 declara că un cunoscut legionar îmbrăcat în haine militare, în seara zilei de 29 a vrut să împuște 3 evrei, dar a fost arestat de un ofițer român și de un comisar de poliție (Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. I, partea I, f. 26). Evreii care au fost aduși în cadrul altor unități militare românești au fost eliberați după ce liniștea a fost restabilită. În acest context al încercărilor autorităților românești de a salva cetățenii de origine evreiască de la crimele nazismului, se înscrie și acțiunea comisarului Suvei, de la Circumscripția a II-a de Poliție, care, după cum au declarat mai târziu fostele victime, a încolonat 350 evrei, a dat impresia că-i duce la Chestură, dar i- a lăsat să plece acasă“ (Ibidem, vol. I, partea a II-a, f. 457).

10. Fragment dintr-un raport, în Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 36, f. 65: „Înștiințat de maltrătarile din curtea Chesturii, generalul Gh. Stavrescu a dispus imediata triere a arestaților, eliberarea femeilor, copiilor și a celor ce nu erau considerați suspecti. S-a format în acest scop o comisie, condusă de căpitanul de jandarmi Constantin Darie, care, cu toate amenințările venite din partea naziștilor, a reușit să elibereze circa 2 000 de evrei”.

11. Fragment dintr-un raport, în Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 29, f. 34: „Evacuarea evreilor s-a făcut din ordinul M.U. (Marii Unități) – Divizia a 14-a – care a intervenit și pentru vagoanele necesare la Armata a III-a. Aceasta din urmă a aprobat evacuarea și a dat dispozițiuni telefonice gării Iași, prin Prefectura județului, să pună la dispoziție vagoanele necesare. M.U. a dispus toate cele de mai sus, având în vedere situația presantă din acel moment”. Intenția generalului Stavrescu era aceea de a-i salva pe evrei. De aceea a ordonat ca „ostaticii evrei care făceau obiectul îndârjirii trupelor germane să fie evacuați chiar în timpul nopții în lagărul de la Tg. Jiu”.

12. Fragmente din vol. *Zile însângerate la Iași, op. cit.*, p. 90-91: „Întrucât generalul Gh. Stavrescu s-a deplasat în zona frontului din ordinul Marelui Stat Major, la Iași, în ziua de 1 iulie 1941 a sosit generalul Rozin, comandantul Diviziei 13 Infanterie, pentru a conduce operațiunile de ordine interioară. Odată cu el a sosit și un batalion din Regimentul 22 Infanterie al Diviziei 13, în vederea restabilirii ordinii în oraș (Arh. M.Ap.N, fond Marele Cartier General, dosar 3743/1941, f. 5). În aceeași zi, la ora prânzului, în autobuze speciale, a sosit de la București și batalionul specializat de jandarmi, sub comanda maiorului Iacobescu, trimis de Marele Cartier General din dispoziția lui Ion Antonescu (Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 51, f. 49).

Generalul Rozin a convocat în cursul dimineții la Prefectura județului un consiliu de colaborare, la care au participat toate autoritățile civile și militare și la care s-au hotărât măsurile pentru restabilirea ordinii. Printre altele, a fost reglementată circulația în oraș între 5-19, s-au luat măsuri pentru stăvilirea jafurilor. În același timp s-a intervenit la Comandamentul german ca paza și menținerea ordinii în oraș să se facă de către unitățile române și organele de poliție ale Chesturii (Ibidem, vol. 64, f. 111).

Cu ajutorul trupelor nou sosite, Chestura Poliției a organizat o largă acțiune, în întregul oraș, de arestare a militarilor răzleți, a tuturor celor care jefuiau sau vagabondau. Au fost reținuți mulți

soldați învinuiți de jaf și maltratări și deferiți Curții Marțiale. Numai în cursul zilei de 30 iunie au fost arestați 96 infractori civili, care au fost opriți pentru cercetări (Ibidem, f. 29). În zilele următoare au fost arestați și alți indivizi implicați în sângeroasele evenimente (Arh. St. Iași, fond Chestura Poliției Iași, dosar 56/1941, f. 48).

Tot în ziua de 1 iulie 1941, la Prefectura județului s-a ținut un alt consiliu de colaborare, la care au participat prefectul județului, în calitate de președinte, comandantul Garnizoanei, chestorul Poliției, comandantul Legiunii de Jandarmi, inspectorul general de siguranță și inspectorul regional de jandarmi (Arh. M.I., fond N.I., dosar 108 233, vol. 24, f. 144). În afară de măsurile de ordine ce preconizau prinderea celor care vor continua arestările, maltratările și jafurile și trimiterea lor în fața Curții Marțiale s-a prevăzut ca «evreii aduși sub stare de arest de diferiți indivizi neautorizați să fie trimiși la casele lor, individual sau în grupuri mici, cu dovezi că nu sunt suspecți» (Ibidem). Deoarece Comandamentul german nu și-a retras unitățile de poliție, s-a stabilit ca acesta să-și exercite atribuțiile doar în partea de sud a orașului, cea de nord revenind Poliției și unităților militare românești (Ibidem)“.

13. Statistică: 1941

- populația Iașului 105 000 locuitori
- din care erau evrei 51.200
- evrei omorâți la Iași 3.233

Concluzie: Datorită acțiunilor umanitare ale autorităților și populației românești au fost salvați 47.967 evrei.

Pentru punctul IV

1. Fragment din articolul *Au fost și atunci oameni*, în „Revista cultului mozaic“, nr. 256 din 1 iulie 1971; în același sens și un articol din nr. 370/15 iunie 1976: „Se pot cita și alte nume de oameni, cu funcții mai înalte sau mai mărunte, sau cu simpla funcție de om, care și-au manifestat dezaprobarea față de orori prin fapte, nu prin vorbe. Generalii Carlaoanț, Stavrescu, Pârvolescu, colonelul Chirilovici, chestorul militar al orașului Iași, personalul Comisariatului II Nicolina – comisar șef Suvei, comisar Mircescu, subcomisar Coșniță – au încercat și în bună măsură au reușit să amelioreze situația evreilor în acele zile, să limiteze numărul victimelor, să-i salveze pe unii“.

2. Din articolul *Eroii se află printre noi*, în „Revista cultului mozaic“, nr. 251/5 aprilie 1971: „Pe peronul gării Roman, evreii

din vagoane au fost vizitați de un grup de femei, conduse de președinta Crucii Roșii din Roman, Viorica Agarici, care au adus îmbrăcăminte, alimente, precum și o parte din blândețea și duiosia care au caracterizat dintotdeauna poporul român“.

În perioadele de criză ale societății, ca și în perioadele de tranziție sau de război, popoarele se strâng în jurul ideii de națiune și în jurul steagului național. Nicolae Iorga remarca (în „Neamul românesc“ din 17 mai 1940), că în momentele de restriște românii au mers „înapoi la națiune“. Așa s-a întâmplat și după 1989, o strângere a românilor în jurul națiunii pe care o credeau în pericol. Astfel a reînflorit curentul zis naționalist – considerat de unii ca o formă a extremismului, a exclusivismului etnic, de alții ca o reîncarnare a comunismului, ca o stavilă în calea intrării țării în rândul lumii considerată democrată. În realitate, curentul naționalist de după 1989 este doar expresia patriotismului, a temerii față de tot mai multe și tot mai puternicele atacuri la adresa națiunii române; și nu este îndreptat împotriva nimănui. Tocmai datorită acestui fapt, naționalismul are ecou în sufletele majorității românilor. S-a văzut deja, că partidele care nu s-au manifestat clar pe o linie patriotică, de apărare a țării, sau au acceptat alianța cu iredentismul maghiar reprezentat de U.D.M.R. au pierdut repetat alegerile parlamentare și prezidențiale. Astfel, naționalismul a fost, în anii de după Revoluție, principalul factor de condiționare a succesului electoral.

După atâția ani de la Revoluția română din 1989, mi-am consolidat părerea inițială că aceasta a avut cauze interne și a fost realizată de forțe interne. Dar au existat și interese străine care au precipitat desfășurarea evenimentelor, care au vrut să le canalizeze spre o acțiune distructivă majoră implicând însăși dispariția statului român sau modificarea granițelor acestuia și distrugerea capacității sale de apărare. În sprijinul acestor idei pot fi aduse fapte: numărul mare de „turiști“ maghiari și ruși în toate zonele în care Revoluția a fost mai violentă; numărul mare de ziaristi occidentali, care știau dinainte locurile unde trebuiau să se producă principalele evenimente și se aflau acolo pentru a le înregistra; în județele Harghita și Covasna și în localitățile unde procentul populației maghiare este mare, Revoluția a fost percepută și înfăptuită ca o acțiune în

primul rând antiromânească și apoi antidictatorială; unii dintre cei ajunși în fruntea diverselor organisme centrale sau locale ale statului român au acționat împotriva intereselor acestuia. O parte din primele măsuri luate – cu naivitate de către unii și cu bună știință de către alții – ar fi trebuit să tragă un semnal de alarmă. În această situație este decretul de deschidere a granițelor, deși în momente tulburi orice țară își închide granițele. Consecințe: pătrunderea oricui și cu orice interes și ieșirea oricui și cu orice valori, timp de aproape trei luni. Anularea Legii patrimoniului cultural național (nr. 63 din 1974), ducând la o adevărată hemoragie, spre Occident, a valorilor de patrimoniu. Distrugerea serviciilor române de contraspionaj; ca urmare, numai cine nu a vrut nu și-a constituit atunci o rețea de spionaj în România.

Că a existat un plan de distrugere a statului român este incontestabil. El nu a reușit, însă, tocmai datorită reînvierii naționalismului curat. Reacția de autoapărare a românilor s-a declanșat mai întâi în zonele cele mai periclitate. De aceea, în centrul Transilvaniei, la Târgu Mureș, se va înființa, la 8 februarie 1990, Uniunea Națională „Vatra Românească”. Prin *Statut* își propunea „repunerea în drepturi a adevăratelor valori naționale românești, convicțiunea în bună înțelegere cu minoritățile conlocuitoare, respectarea identității naționale și afirmarea, pentru binele patriei comune, a tuturor locuitorilor... Uniunea este o organizație obștească fără caracter politic, nesubordonată nici unui interes de partid și urmărește realizarea scopului său prin mijloace legale...” Prin art. 1 al *Statutului* se afirma dorința de a lupta contra oricăror manifestări de șovinism, separatism, ostile democrației. Principalele obiective precizate erau: să contribuie la cunoașterea trecutului istoric al românilor, a tradițiilor etnice, culturale; să contribuie, prin mijloace nepolitice, la apărarea integrității teritoriale a României; să apere drepturile legitime ale românilor; să contribuie la renașterea națională; să aducă la cunoștința opiniei publice faptele care contravin intereselor naționale românești ș.a.

Având în vedere scopurile pozitive și metodele legale de activitate pe care și le propunea Uniunea „Vatra Românească”, apare de neînțeles avalanșa de critici și acuzații ce i s-au adus imediat după formare, mai ales în străinătate. Explicația este ușor de desprins, în urma constatării că cei care criticau și acuzau aveau ca surse principale de informare pe cele maghiare. De reținut faptul că U.D.M.R. a apărut chiar la 22 decembrie 1989, cu toate structurile gata constituite, cu programe deja elaborate, cu șefi deja

aleși. În aceste condiții, fiind foarte bine organizată, ofensiva maghiară a avut consecințe profund negative pentru elementul românesc, mai ales în județele Harghita, Covasna și Mureș. Factori favorizanți erau: instabilitatea politică generală; concentrarea atenției opiniei publice numai asupra Capitalei; fragilitatea organismelor de ordine ale noului stat de drept; acțiunea anti-națională a unor miniștri, în primul rând a titularului portofoliului de la Învățământ, Mihail Șora; lipsa de organizare a românilor din zonele afectate de șovinismul maghiar. Apariția Vetrei Românești a întrerupt atotputernicia U.D.M.R. și de aici ofensiva violentă a acestuia din urmă împotriva organizației care-și propusese apărarea românismului; V.R. putea să strice planurile iredentismului maghiar, planuri ce vizau și vizează crearea condițiilor pentru ruperea Transilvaniei din trupul Țării și înglobarea ei în Ungaria.

Încă în februarie 1990, împreună cu economistul Cezar Teacă am acționat pentru constituirea unei filiale a Vetrei Românești în Prahova, prima întrunire a acesteia fiind la 17 martie (se pare că era cea dintâi filială de dincoace de munți). Pe 21 martie, în semn de solidaritate cu românii din Târgu-Mureș, V.R. Prahova a organizat prima sa mare manifestație, la Sala Sporturilor, în prezența reprezentanților tuturor partidelor politice, în afara P.N.Ț.C.D. Iar pe 27 martie 1990, tot sub patronajul V.R., am organizat la Ploiești sărbătorirea Unirii Basarabiei cu România, prima dată după 45 de ani. Alături de Arcadie Donos și Cezar Teacă a vorbit Mircea Ionescu Quintus, președintele Organizației județene a P.N.L. și eu, președinte al Organizației județene a F.S.N. Se dădea astfel o pildă: pilda coalizării, pe deasupra partidelor, a celor care știau că interesele politice trebuie să stea în urma celor generale ale țării. După spectacolul în finalul căruia artiștii de pe scenă au cântat împreună cu spectatorii – „Ni-i frate Prutul cu flori creștine / Și Dunărea și Oltul – frate! / Suntem cu tine, suntem cu tine, / Suntem cu tine, libertate!” – sala întreagă a strigat: „Trăiască România Mare!”¹.

Cea mai periclitată regiune românească, imediat după Revoluție, a fost Transilvania. Aici a avut loc acțiunea de purificare etnică în județele Harghita și Covasna, mare parte a intelectualității românești fiind alungată. Încununarea acțiunii a fost rebeliunea antistatală declanșată la Târgu Mureș, în martie 1990. În

¹ Voi fi primul care va evoca numele Basarabiei și în noul Parlament, la 28 iunie 1990.

prealabil fuseseră chemate echipe de filmare de la mai multe televiziuni occidentale, pentru ca opinia publică să poată fi orientată într-o direcție antiromânească.

Ce se întâmpla în Transilvania era foarte grav. La fel de grav era și faptul că C.P.U.N.-ul nu se ocupa aproape deloc de aceste fapte. „Pierduți complet în luptele pentru putere politică, deputații miniparlamentului uitau ce era mai important – Țara” – scriam în săptămânalul pe care l-am înființat și condus la Ploiești, „Frontul“, la 22 martie 1990. „Țara aceasta creată cu jertfa de sânge a generații întregi... trebuie păstrată. Este datoria parlamentarilor să se trezească din beția luptei politice și să-și dea seama că, mai presus de aspirația lor la un scaun sau altul, trebuie să aibă în vedere aspirația noastră, a tuturor, pentru a ne menține țara așa cum ne-au lăsat-o generațiile ce au făurit Marea Unire din 1918“.

În județele Harghita și Covasna, Revoluția din decembrie 1989 a fost interpretată ca un eveniment exclusiv maghiar, punându-se în practică ideea marginalizării românilor care locuiau în zona respectivă. În multe localități, lozincile scandate de demonstrații aveau, în majoritate, caracter șovin, iredentist: „Horthy, Horthy“, „Trăiască Ungaria“, „Ardealul la Ungaria“, „Acum ori niciodată“. În primele zile după declanșarea Revoluției, în cele două județe s-au comis abuzuri asupra sediilor de miliție și securitate, fiind distruse parțial sau în totalitate 38 dintre acestea. Primii asupra cărora secuii și maghiarii și-au vărsat furia au fost milițienii și securiștii care, deși nu au reacționat prin folosirea armamentului din dotare, au fost molestați, batjocoriți, omorâți. Li s-a dat foc la case, li s-au ars bunurile pe care le posedau sau le-au fost furate – aceste fapte întâmplându-se la 200 domiciliu.

În perioada următoare, în cele două județe s-au înregistrat cazuri de distrugere și profanare a unor monumente dedicate Armatei române, eroilor români, unor personalități de seamă din Istoria României și au fost parțial distruse școli, biserici, cimitire, instituții de stat din localitățile Covasna, Baraolt, Zăbala, Odorhei, Frumoasa, Lutița, Sânmartin, Toplița, Miercurea-Ciuc. Adunările publice care au avut loc cu prilejul diverselor evenimente au fost, de obicei, manifestări cu caracter antiromânesc, fiind arborate steagurile maghiare și strigându-se lozinci cu caracter iredentist. Întreaga reorganizare postrevoluționară a vizat, sub lozinca „epurării comuniștilor“, înlocuirea românilor din organele locale ale puterii și administrației de stat, din fruntea unităților social-economice. Nu s-a pus problema competenței profesionale sau a

atitudinii adoptate în vechiul regim, ci numai aceea a apartenenței etnice, ca principal criteriu de selecționare. Multe documente oficiale consemnează folosirea acestui criteriu. Spre exemplu, înlăturarea conducerii Tribunalului județean Harghita s-a făcut pentru că „Menținerea în funcție a celor în cauză nu se mai justifică, întrucât județul a devenit secuiesc“.

„Purificarea“ zonei de orice element românesc s-a desfășurat în mod sistematic, principalele direcții de acțiune fiind: amenințarea permanentă a cadrelor de poliție de naționalitate română, eliminarea cadrelor didactice românești din școli, obligarea acestora de a-și părăsi localitățile unde domiciliau, desființarea catedrelor cu limba de predare română, alungarea preoților, netratarea corespunzătoare a bolnavilor români în unele spitale ș.a.

*

În primele zile de după Revoluție, acțiunile devastatoare ale bandelor de „revoluționari“ – adevărații revoluționari nu puteau acționa în acest fel – au culminat cu asasinarea unor cadre de miliție și securitate. Au fost omorâți 7 oameni, din care 2 maghiari care încercaseră să ia apărarea colegilor lor români, fiind astfel considerați trădători. Victimele – locotenent-colonel Coman Dumitru, șeful securității din Odorheiul Secuiesc, plutonier major Cheuchișan Liviu-Teofil, șef de post Miliția Dealu, maior Agache Aurel de la Miliția din Târgu Secuiesc, plutonier Dănăilă Gabi, ajutor de șef de post comuna Zetea, plutonier-major Ferencz Emeric, sectorist Cristuru-Secuiesc, plutonier în rezervă Szekely Gavril – nu au folosit armele. Crimele au fost înfăptuite în mod bestial, fiind însoțite de injurii la adresa românilor. Astfel, maiorul Agache Aurel a fost linșat, după care cadavrul a fost scuipat și lovit în continuare, ore întregi, de toți cei ce treceau prin zonă; în ochi i s-a înfipt o monedă și emblema de la caschetă iar în gură i s-a pus un șobolan; în final s-a încercat să i se dea foc, arzându-i-se doar uniforma. În comuna Dealu, plutonierul Cheuchișan Liviu-Teofil a fost omorât prin linșaj, s-a încercat să fie jupuit cu furculița și i s-a dat foc cadavrului; toate aceste grozăvii s-au petrecut în prezența soției și a celor doi copii minori ai victimei, în prezența întregii populații a comunei, din care nimeni nu a intervenit să-l apere. La fel de bestial au fost tratați și ceilalți polițiști asasinați. Lor li se adaugă alte câteva sute care au fost bătuți violent, trebuind să fie spitalizați luni de zile. Cu excepțiile menționate, polițiștilor maghiari nu li s-a întâmplat nimic.

Din sediile posturilor de miliție distruse au fost sustrate 468 arme și 17 832 cartușe, dintre care ulterior s-au recuperat 396 arme și 3 832 cartușe, rămânând dispărute 72 arme și 15 000 cartușe.

*

Mai multe biserici ortodoxe au fost atacate, li s-au spart geamurile, credincioșii români fiind insultați și amenințați. Astfel de fapte s-au întâmplat de mai multe ori, în perioada 26 decembrie 1989–25 iulie 1990, la Biserica din Baraolt, tot aici fiind profanat și cimitirul ortodox. Printre amenințările care i s-au trimis preotului Manea Ciprian, acesta menționa (într-un raport către Mitropolia din Sibiu): „Noaptea de Paști o vom înroși cu sângele tău de român împuțit“. Au fost atacate bisericile ortodoxe și casele parohiale din Gheorghieni și Praid. La Târgu Secuiesc, în ziua de Crăciun 1989, biserica ortodoxă a fost asediată de secui; timp de câteva luni, preotul Ioan Bercu a fost permanent amenințat, cel mai adesea demonstranții secui care treceau prin fața casei parohiale scandând: „Unde-i preotul român să-i tăiem gâtul?“ Tot aici, slujba de Înviere s-a putut ține numai sub paza poliției. Până la urmă preotul Bercu a fost nevoit să se refugieze într-o comună. Preotul Merlușcă Dumitru, din Ciceu, în urma amenințărilor cu cuțitul și a atacării casei parohiale, s-a refugiat în Moldova. De asemenea, au trebuit să fugă de prigoana maghiară preoții Apostol Dumitru din Vlăhița, Micu Eugen din Praid, Pânzaru Traian din Gheorghieni, protopopul Gherman Dumitru din Miercurea Ciuc și alții. (Amănunte în *Raportul Harghita-Covasna*.)

După Revoluție, în județele Harghita și Covasna a început o vastă activitate de reorganizare a învățământului, pe principiul studierii numai în limba maghiară – activitate inițiată și condusă de către U.D.M.R.

Deși evenimentele se derulau aproape de jumătatea anului școlar, secuii și maghiarii au hotărât trecerea la o acțiune care a avut un caracter devastator pentru școlile unde se predă în limba română, pentru elevii și cadrele didactice de naționalitate română. Motivația invocată pentru separarea totală a învățământului o regăsim într-un document oficial – Comunicatul nr. 12 din 4 aprilie 1990, al Primăriei din Odorheiul Secuiesc: „Prezența claselor românești dăunează întregului proces instructiv-educativ în limba maternă“.

S-au creat astfel două sisteme paralele de învățământ, destabilizându-se rețeaua școlară prin trecerea elevilor în clase numai

cu limba de predare maghiară; s-au indisponibilizat câteva sute de profesori de naționalitate română, cărora li s-au desființat catedrele, fiind nevoiți să părăsească cele două județe; totodată, a apărut o gravă criză de cadre didactice la ambele secții, s-au creat stări de maximă tensiune între elevi.

În marea majoritate a școlilor din Harghita și Covasna schimbarea direcțiilor, după Revoluție, s-a făcut cu nerespectarea ordinelor Ministerului Instrucțiunii, acțiunea având un caracter anti-românesc deschis. Conducerea acesteia a avut-o U.D.M.R. Pentru felul cum s-au făcut aceste schimbări ale conducerii școlilor, semnificativ este răspunsul dat de noua directoare a Liceului din Baraolt, grupului de profesori români care protestau: „Acest liceu este autonom și noi nu primim dispoziții și instrucțiuni nici măcar de la Inspectoratul școlar“. La 1 februarie 1990, după terminarea reorganizării, din totalul de 197 posturi de directori și directori adjuncți, în județul Harghita doar 32 de posturi erau ocupate de români (din care doar 12 directori). Aceeași situație și în Covasna.

Timp de câteva luni s-au făcut presiuni permanente, foarte intense, s-au folosit amenințări împotriva profesorilor români, pentru a-i determina să-și părăsească școlile în care lucrau. Asemenea presiuni s-au făcut împotriva lor și în afara instituțiilor școlare, de către diverse categorii sociale incitate. Exemplul cel mai elocvent este acțiunea minerilor din Baraolt.

După separare, elevii români au fost repartizați în spații total neadecvate procesului de învățământ. La grădinița din Baraolt, copiii români au fost izolați, au fost puși să stea într-o cămăruță, un fel de debara unde se călcau rufe. Liceului „Mihai Viteazul“ din Sfântu Gheorghe i s-a dat un local într-o stare de degradare atât de avansată, încât, conform avizului unor experți, un simplu cutremur de gradul 4 ar dărâma clădirea. Liceul „Marin Preda“ din Odorheiu Secuiesc funcționează în niște încăperi în care încap cel mult 10 elevi. Aceeași situație și la Miercurea Ciuc.

Alungarea profesorilor români din cele două județe a provocat un mare deficit de cadre specializate; numai în Covasna lipsesc 550. Tot în acest județ, în 68 comune nu există nici o formă de învățământ în limba română.

Paralel cu acțiunea de separare brutală a școlilor și de alungare a profesorilor români, au fost schimbate arbitrar numele școlilor, rebotezate peste noapte numai cu denumiri maghiare. Au fost aduse din Ungaria manuale școlare care denaturau evoluția isto-

rică a Transilvaniei. Profesorii maghiari au efectuat lungi studii de specializare (evident politică) în Ungaria ș.a.

Ministerul Învățământului a avut un rol negativ în transformările care s-au petrecut în cele două județe. Multe din deciziile ministerului au fost neclare (intenționat?), interpretabile și nu țineau seamă de interesele populației românești, ci numai de cererile ultimative ale U.D.M.R. Delegațiile acestui minister, trimise în Harghita și Covasna în urma repetatelor plângeri ale românilor, în loc să stopeze procesul separării, l-au accelerat și validat. Ministerul nu și-a făcut datoria, s-a arătat părtinitor față de comunitatea maghiară, a luat decizii discriminatorii față de populația românească și, deci, a încălcat principiile democrației.

*

În prima fază, planul maghiar viza epurarea românilor din județele Harghita și Covasna. Trebuia să urmeze o rebeliune antistatală. Locul pentru declanșarea ei a fost ales la Târgu Mureș.

„Aici odihnește în Domnul eroul Frandesh Simion, tată a 6 copii, născut în 1933, ucis în mod bestial de către unguri la Târgu Mureș în 20 martie 1990, jertfindu-și viața pentru apărarea României Unite și apărarea tricolorului sfânt. Glorie eternă erou al României. Veșnică pomenirea ta. Dormi în pace! Trăiască România liberă! Toaca azi 2 aprilie 1990“. Acesta este epitaful unuia dintre românii asasinați de unguri la Târgu Mureș în martie 1990. Din totalul de 278 răniți și 6 morți, au fost români 190 răniți și 3 morți.

Concomitent cu rebeliunea antistatală organizată de U.D.M.R. la Târgu Mureș, s-a încercat crearea unui al doilea centru de violență la Sfântu Gheorghe. Conform relatării avocatului Sabin Calinic și a altor martori oculari, pe 22 martie 1990, un grup de 11 persoane au sosit la Sfântu Gheorghe din Târgu Mureș și au început să incite lumea. Cei 11 erau îmbrăcați în salopete „murdărite, nu murdare“, pentru a semăna a muncitori. Purtau pancarde cu inscripția MOST ÉS ITT (Acum și aici), răngi și bâte. Concomitent, în piața centrală au apărut două mașini „Aro“, fără număr; din ele s-au descărcat mai multe lăzi din lemn cu sticle (de 1/2 litri) cu palincă, sticle împărțite populației care se adunase în jurul celor 11. În noaptea precedentă fuseseră răspândite în întreg orașul liste cuprinzând toate personalitățile românești din localitate; toți erau acuzați de apartenență la Vatra Românească. Pe 22, „muncitorii“ veniți de la Târgu Mureș s-au răspândit în mulțime

încercând să creeze un curent de opinie în jurul ideii pe care o repetau: „Aceștia (cei de pe liste) trebuie să moară!“ Sabin Calinic relatează: „Mulțimea, când a văzut încotro este împinsă, a plecat acasă“. Astfel, încercarea U.D.M.R. de a extinde rebeliunea de la Târgu Mureș și în alte localități a eșuat. Este aici și dovada faptului că nu populația maghiară în ansamblul ei are idei extremiste, șovine, antiromânești, ci acele forțe ce compun U.D.M.R., dar care, din păcate, uneori reușesc să se facă urmate de grupuri mari de unguri transilvăneni.

În entuziasmul unei campanii electorale cum n-am mai avut, a unor lupte politice în care nu rareori s-a depășit limita admisibilă într-o dispută civilizată (fără a atinge „nivelul înalt“ al disputelor electorale din perioada interbelică și fără a se folosi „metodele“ de convingere de atunci), se lăsa impresia că apărarea statului român fusese trecută pe planul al doilea. Cu destul de multă grabă – și parcă vinovată dorință de a estompa realitatea – se trecea pe lângă un fapt de o gravitate excepțională petrecut în primăvara lui 1990 în Transilvania: încercarea de a schimba statutul acestei provincii, de a o rupe de România, sau măcar de a o face „autonomă“. Înverșunarea conducerii maghiarilor din Transilvania era alimentată de amintirea dominației pe care o exercitaseră atâtea sute de ani (până în 1918) și de situația din perioada 1945–1965, când aflați sub protecția Moscovei (pentru că executau mult mai docil decât românii ordinele date de aceasta) au ocupat majoritatea posturilor de conducere în aparatul de stat. Astfel, timp de 20 de ani, pătura privilegiată din Transilvania era formată, în majoritate, din minoritari².

² Pentru edificare, publicăm lista conducerii Securității din Cluj-Napoca (în acest interval de timp). Cu mențiunea că Securitatea era organismul de stat cu cea mai mare putere, care stăpânea efectiv. 1. Col. Patriciu Mihai – până în 1951; 2. Col. Nedelcu Mihai (de origine bulgară cu numele românizat) – 1951-1957 șef Securitate Cluj; 3. Col. Breban Iosif (maghiar) – 1958-1961 șef Securitatea Cluj-Napoca; 4. Mr. Ornescu Alexandru (evreu, fost Orenstein Berl) – 1952-1961 locțiitor comandant Securitate; 5. Peres Alexandru (maghiar) – 1951-1968 șef Serviciul III, 1968-1973 șef Securitate; 6. Mr. Gruia Manea (fost Grumberg Marcel – evreu) – 1952-1962 Securitatea Cluj șef Serviciu C.P.; 7. Mr. Beiner Sigi (evreu) 1948-1959 Sect. Cluj, locțiitor șef serv. C.P.; 8. Col. Crișan Iuliu (maghiar) – 1959-1962 șef birou Securitate; 9. Col. Weiss Ludovic (evreu) – 1948-1960 șef serviciu; 10. Mr. Walter Alexandru (evreu) – 1949-1961 – șef serviciu; 11. Cpt. Waida Eugen (evreu) – 1948-1957 șef serviciu; 12. Col. Florian Vasile (evreu) – 1948-1957 șef secție; 13. Lt.maj. Barany Elemer (evreu) – 1948-1960 șef birou; 14. Dr.Mr. Csen Pavel (evreu, fost Jözefs Pavel) – 1948-1958 medic; 15. Dr.Mr. Feles Nicolae (evreu) – 1951-1956 medic; 16. Lt.maj. Fele Vasile (maghiar) – 1951-1957 șef birou; 17. Mr. Bokor Ludovic (maghiar) – 1948-1956 șef birou; 19. Mr. Demeter Carol (maghiar) – 1949-1968 șef serviciu; 20. Lt.maj. Dombodi Ludovic (maghiar) – 1948-1956 șef secție; 21. Plt. Szekely Sara (maghiar) – 1953-1960 translator de limba rusă; 22. Mr. Jakob Martin (maghiar) – 1951-1961 șef serviciu; 23. Cpt. Istvan

A rămas datoria Parlamentului ales la 20 mai 1990 să cerceteze evenimentele violente cu caracter interetnic din Transilvania, din primele luni de după Revoluție. Astfel, s-a ajuns la prezentarea Raportului Târgu Mureș și a Raportului Harghita-Covasna. Nu au fost, însă, singurele momente în care Parlamentul a abordat problema națională; fiecare acțiune atentând la independența și suveranitatea României, atât în interiorul cât și în afara acesteia, a avut imediat ecou în dezbaterile parlamentare.

*

Comisia de anchetă a evenimentelor de la Târgu Mureș și-a prezentat raportul – în fața celor două camere ale Parlamentului – abia la 17 ianuarie 1991, după multe insistențe ale deputaților P.U.N.R. și ale mele. În realitate, Raportul nu reprezenta poziția întregii Comisii; el fusese alcătuit de către un singur om: profesorul N.S. Dumitru (de altfel, un foarte bun analist al vieții politice).

Ședința a debutat lamentabil, prin încercarea de a se bloca intrarea în sală chiar a președintelui Comisiei de anchetă, profesorul Mânzatu. La cererea deputaților P.U.N.R., sprijiniți și de majoritatea parlamentară, profesorul Mânzatu a fost admis. Au urmat două ore de analiză savantă, sociologică a evenimentelor, două ore de vădită încercare de a împărți egal vina între cele două grupuri etnice – român și maghiar. Pentru a se ajunge la acest țel, urmărit cu tenacitate de-a lungul a 60 de pagini, s-au estompat unele evenimente, s-au trecut sub tăcere altele, au fost luate de bune toate declarațiile unor conducători maghiari ș.a.m.d. Iată câteva exemple din care rezultă faptul că Raportul ascunde, în spatele unor fraze savante, încercarea de a îndulci adevărul și chiar de a-l denatura. Exemplele vor fi luate în ordinea în care ele apar în Raport.

Capitolul I. 4.2. Se scrie că separarea în domeniul învățământului i-a speriat pe români, care credeau că maghiarii vor cere și separarea politico-administrativă, teama fiind alimentată de numeroasele articole în acest sens din presa minoritară. Raportul concluzionează, însă, că „o asemenea evoluție presupusă a fost și este infirmată oficial și constant de organizații reprezentative ale

Edmund (maghiar) – 1950-1960 șef birou; 24. Cpt. Kiraly Adalbert (maghiar) – 1948-1963 șef birou; 25. Mr. Kulcsar Ludovic (maghiar) – 1952-1956 șef secție; 26. Lt.maj. Metveev Boris (rus) – 1948-1956 șef birou; 27. Cpt. Pall Francisc (maghiar) – 1950-1962 șef birou; 28. Cpt. Szekely Martin (maghiar) – 1950-1964 șef serviciu; 29. Lt.col. Nagy Wilhelm (maghiar) – 1954-1968 șef birou; 30. Col. Caricu Aurel (român) – 1960-1968 locțiitor comandant.

minorității maghiare“. Să nu fi auzit cel care a întocmit Raportul despre multiplele interviuri ale lui Tökes Laszlo, Söcz Geza, Domokos Geza ș.a., în care se vorbește despre „Ungaria de Est“ și „Ungaria de Vest“, despre necesitatea înscrierii în Constituție a formulei „stat multinațional“ și alte inovații de acest gen? Nu sunt cei de mai sus liderii celei mai reprezentative organizații maghiare din România – U.D.M.R.? (în 1991) 5.2. Se vorbește despre „tendențele naționalist-extremiste de ambele părți“. Cunoaștem ce doresc naționaliștii extremiști maghiari. Ce ar putea dori cei români? S-a cerut vreodată de către un român ocuparea unei părți din Ungaria? Au fost alungați maghiarii din vreo localitate? Au fost dați afară copii și profesori maghiari din școli? Nimic din toate acestea! 5.3. Fără a se face o cercetare serioasă, în Raport se afirmă că asasinatelor cărora le-au căzut victime polițiști români au fost doar acte antidictatoriale, nu și antiromânești. Legat de aceste crime odioase, Raportul scrie despre „tendențele deformatoare, de exagerare a faptelor și reacțiilor din partea opusă“. Ce puteai să mai exagerezi? Realitatea întrecea orice imaginație!

Capitolul II. 4.1. După ce mai înainte se scrisese despre introducerea masivă în România de cărți antiromânești din Ungaria, despre năvala unor grupuri masive de cetățeni ai Ungariei ca „tu-riști“, pentru a serba aici, vădit ostentativ, ziua de 15 martie 1848, despre arborarea unor steaguri maghiare, este menționată și profanarea monumentelor românești. În urma acestei înșiruii de fapte – edificatoare pentru atitudinea antiromânească – Raportul ne informează că au fost multe „reacții oficiale ale unor reprezentanți ai minorității maghiare, de condamnare sinceră și fermă, ale unor asemenea acte provocatoare“. Cum o fi constatat referentul „sinceritatea“ conducătorilor maghiari? I-o fi întrebat pur și simplu, dacă sunt sinceri? O asemenea concluzie absolvitoare de orice vină putea fi trasă doar în urma analizei faptelor celor în cauză; și faptele conducătorilor U.D.M.R. sunt declarat și constant antiromânești. 4.2. În Raport se scrie ceva de-a dreptul ilariant: U.D.M.R. „concepea aniversarea de la 15 martie sub semnul concilierii dintre români și unguri“ și „s-ar fi impus pregătirea programului festiv printr-o conlucrare comună [...] cu atât mai mult cu cât în Proclamația-program a Revoluției de la Pesta din 15 martie 1848 era și un punct (numărul 12) care prevedea unirea Transilvaniei cu Ungaria“. De necrezut! Raportul spune, deci, că românii trebuiau să sărbătorească și ei proclamația de la 1848 a ma-

ghiarilor, prin care se cerea înglobarea unei părți a țării lor în Ungaria și tocmai pentru această cerere să se bucure. Așadar, punctul 12 era bun pentru ambele popoare și, prin urmare, toată lupta a generații întregi pentru Unirea cea Mare din 1918 este condamnată. Pe maghiarul din Comisia Târgu Mureș îl înțeleg că a putut face o asemenea afirmație; pe ceilalți semnatari ai Raportului nu-i cred că sunt români. 4.4. Raportul menționează existența unor cazuri de discriminare a românilor din Târgu Mureș de către lucrătorii din comerț, care refuzau să-i servească tocmai pentru că erau români. Dar „ele nu trebuiesc transformate în nici un caz în surse conflictuale“. Rezultă de aici că românii trebuie să se supună cu resemnare discriminării naționale căreia-i sunt victime; orice protest al lor va fi interpretat ca șovinism.

Exemplele în sensul de mai sus ar putea continua. Rămânem doar asupra întrebării esențiale care se punea Comisiei și la care aceasta nu a vrut să răspundă: dacă acțiunile violente au fost organizate și, în caz afirmativ, de către cine? Comisiei nu i-au fost de ajuns pentru a trage o concluzie fermă, fapte ca: disproporția majoră dintre numărul răniților români (190) – între care unii au rămas infirmi pe viață, ca Mihăilă Cofariu – și a celor maghiari (88); existența în sediul U.D.M.R. din Târgu Mureș a listelor cu primarii maghiari ce trebuiau numiți în tot județul, dacă rebeliunea ieșea victorioasă; proclamațiile antiromânești și antistatale de la Radio Târgu Mureș în limba maghiară; existența foarte multor reprezentanți ai presei străine și posturi t.v., tocmai în acele zile în oraș, precum și ideea pe care declarat o slujeau – justetea cauzei maghiare și barbaria românilor (Mihăilă Cofariu de aceea a fost prezentat în întreaga lume ca maghiar; ulterior, nici un post t.v. nu a făcut dezmințirea); existența unor depozite de muniții de unde manifestanții maghiari se alimentau cu bile de fier, pietre, răngi, bâte din lemn; transportul acestor „arme“ în mașinile Salvării de către șoferii maghiari; coordonarea acțiunilor din oraș cu încercări de blocare a șoselelor care duceau spre acesta ș.a. Toate faptele ne indică existența unui plan pregătit cu minuțiozitate și, deci, a unui organism coordonator.

*

Raportul Târgu Mureș a rămas doar la faza de prezentare în Parlament. Dezbaterea asupra lui nu a avut loc, cu toate cererile

repetate pe care le-am făcut președintelui Camerei, Dan Marțian³.

Raportul a stârnit o vie indignare mai ales printre românii din Transilvania, care știau mai bine ca oricine cum s-au petrecut evenimentele și vedeau că ele sunt oglindite deformat în documentul oficial. La 30 ianuarie 1991, un grup de 500 de români din județul Mureș au venit la București, pentru a-și arăta supărarea în fața Parlamentului. Le-am întâlnit coloana tocmai în momentul când începeau să urce Dealul Patriarhiei spre Camera Deputaților. Aveau steaguri și pancarde cu lozinci ale Vetrei Românești; erau tăcuți, încrâncenați și hotărâți. S-au așezat ferm în fața intrării în Palatul Camerei Deputaților și au cerut ca o delegație a lor să fie primită de Dan Marțian. Acesta anunță că este ocupat. Atunci un țăran de vreo 2 metri înălțime, îmbrăcat în costum popular de munte, strigă cu voce puternică: „Horea n-a fost primit la împărat, nici noi la București!”

Până la urmă, după parlamentări penibile, delegația este primită și apare chiar și Dan Marțian. Adrian Moisoiu, vicepreședinte al Vetrei Românești, prezintă motivul sosirii românilor transilvăneni: ei nu vor destabilizarea țării; vor doar să-și arate durerea și indignarea. Raportul Târgu Mureș este un document istoric ce va rămâne, de aceea trebuie să exprime adevărul. În realitate, pe lângă faptul că a fost prezentat foarte târziu, a denaturat faptele și „a lovit în demnitatea noastră de români”. Explicațiile lui N.S. Dumitru sunt selective, pe materiale selectate. Raportul s-a făcut pe baza arhivei U.D.M.R.⁴

Colonelul Ioan Judea, fost președinte C.P.U.N. Târgu Mureș: Comisia nu a respectat art. 1 din Hotărârea C.P.U.N. nr. 5 din

³ În ședința Camerei Deputaților din 11 februarie 1991 („Monitorul oficial”, partea a II-a, an II, nr. 48/12 febr. 1991), am prezentat o cerere semnată de 45 de deputați (mai ales din P.U.N.R. și F.S.N.): „Având în vedere nemulțumirea provocată în întreaga țară de Raportul Comisiei de anchetă, instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în municipiul Târgu Mureș în zilele de 19-20 martie 1990, având în vedere importanța și urgența aducerii la lumină a adevărului pentru statoinicirea unor relații interetnice pașnice, [...] solicităm includerea pe ordinea de zi a dezbaterii Raportului”. Cu experiența-i cunoscută în ocolirea problemelor care ar putea naște scânteii, președintele Camerei Deputaților, Dan Marțian, acceptă ideea, dar solicitând amânarea cu o săptămână a dezbaterilor. La observația mea, că s-ar putea ca amânarea să fie sine-die, mi se răspunde: „Nu vrea nimeni să amâne sine-die”. Cu toată această promisiune solemnă, niciodată Raportul Târgu Mureș nu a fost dezbătut.

⁴ După o serie de articole ale mele în presa centrală, N.S. Dumitru mi-a spus în particular: „Nu puteam scrie altfel. Dacă spuneam tot adevărul, trebuia să desființăm U.D.M.R.-ul. Așa, văzându-ne concilianți, poate vor înceta acțiunile de acest fel”. Naivitate!

20 martie 1990, privind cercetarea faptelor din 16, 19, 20 martie; și nici art. 3 care cerea ca în 14 zile să propună măsuri. În loc să cerceteze cauzele, a acoperit adevărul; în acest scop, anexele au fost selectate abil. S-a luat ca bază un raport Helsinki, care este făcut de U.D.M.R. În legătură cu adevăratele intenții ale U.D.M.R., amintește fraza lui Karoly Kyraly din 22 decembrie 1989: „Fraților a venit momentul să refacem Regiunea autonomă maghiară”. În martie 1990 s-a încercat provocarea unei intervenții violente a armatei; ziariștii occidentali fuseseră aduși pentru a înregistra „represiunea”.

Emil Mezaroș, vicepreședinte P.U.N.R. Târgu Mureș: „Dacă prețul intrării noastre în Europa este România aceasta, mai bine rămânem acasă”.

După o oră de discuții sterile, se hotărăște să se plece la Senat. Merg cu demonstrații (alături de Radu Ciontea; nu mai era nici un alt parlamentar) pe Cheiul Dâmboviței, Calea Victoriei, Piața Revoluției. Lângă Senat se strâng mai mulți bucureșteni care ne strigă: „Fasciștilor!” Între ei și demonstrații transilvăneni se amplacează rapid un cordon de polițiști. Scena este filmată cu asiduitate de către o echipă a Televiziunii din Budapesta⁵. O delegație este primită de către Alexandru Bărlădeanu, care se arată mult mai înțelegător decât președintele Camerei; transilvănenii îl apreciază. Apoi majoritatea demonstrațiilor mureșeni se îndreaptă spre Gara de Nord. Un grup de 12 oameni mergem cu mașinile la Cotroceni, pentru a vorbi cu Președintele Iliescu. Audiența fusese cerută pentru ora 15 iar noi am ajuns abia la ora 17. Cu toate acestea, Ion Iliescu ne primește cu căldură. Ni se spune, de către secretar, că are numai un sfert de oră la dispoziție, dar întrevăderea s-a prelungit până la o oră; se pare că a fost profund impresionat de cele auzite. Aceeași delegație merge la Televiziune, unde Răzvan Theodorescu se arată foarte amabil. Ulterior aflu că inițial nici nu voise să audă de ieșirea pe post a mureșenilor; și-a schimbat părerea, se pare, în urma unei rugăminți a președintelui Ion Iliescu. Ca urmare, în aceeași seară, la Actualități, după prezentarea drumului parcurs prin București de românii transilvăneni,

⁵ Pe 8 februarie 1991 am participat, la Târgu Mureș, la aniversarea unui an de la constituirea Vetrei Românești. Aceeași echipă de filmare, de la Televiziunea din Budapesta, își făcea cu alurg meseria. La sfârșit, cei 12 000 de participanți au scandat „Trăiască, trăiască, Moldova, Ardealul și Țara Românească!” În seaptea respectivă, într-un reportaj al Televiziunii din Budapesta (retransmis și la Radio „Kossuth”) s-a spus că la Târgu Mureș 12 000 de români furioși au strigat „Moarte ungurilor!”.

a vorbit – foarte clar și răspicat – Adrian Moisoiu. În țară efectul a fost pozitiv.

Se încheia, astfel, o zi tumultuoasă. Rămânea regretul că afară de mine, nici un alt deputat nu s-a mai alăturat demonstranților veniți din Transilvania. Și aceștia au înregistrat cu regret faptul, așa cum mă lăsa să înțeleg țaranul cel înalt de doi metri, din Hodac, în Gara de Nord, seara, după ce împărțisem aceeași pâine. La plecare mi-a spus: „Să știi că orice ar face domnii din București, noi tot vom apăra țara asta; iar mata să vii să ne vezi la Mureș, că bag samă, ești de-al nostru“. Mă simțea, într-adevăr, de-al lor.

*

La 31 octombrie, la inițiativa P.U.N.R., Senatul, prin Hotărârea nr. 28 și la 3 noiembrie 1990, Adunarea Deputaților prin Hotărârea nr. 29, înființează Comisia parlamentară de audiere a persoanelor care, după 22 decembrie 1989, au fost nevoite să-și părăsească locul de muncă și domiciliul din județele Harghita și Covasna.

Motivația înființării Comisiei era destul de simplu prezentată: „După declanșarea Revoluției din Decembrie 1989, în județele Harghita și Covasna a avut loc o serie de fenomene cu caracter extremist, care au determinat plecarea din zonă a unui număr însemnat de cetățeni români. Aceștia s-au adresat în nenumărate rânduri Guvernului României și Parlamentului, în speranța soluționării situației disperate în care se aflau“. Nu se bănuia atunci gravitatea faptelor care urmau să fie analizate, de aceea, formării Comisiei i s-a acordat o atenție relativ mică. Președintele Camerei Deputaților, Dan Marțian, a acceptat chiar, la început, ca Grupul F.S.N., pe care el îl reprezenta și care avea 66% din numărul total al deputaților, să aibă o reprezentare minimă în Comisie. Am ieșit la tribună și am cerut aplicarea Regulamentului, care impunea corespondența între proporția din Cameră și cea din comisii. S-a acceptat⁶.

⁶ Componenta Comisiei: Ardeleanu Ioan – deputat F.S.N.; Bărbat Vasile – deputat Grupul parlamentar democrat agrar și socialist democratic; Băteanu Nicolae – deputat F.S.N.; Bivolaru Marin – deputat P.N.L.; Boștinaru Victor – deputat F.S.N.; Chețan Mihai – senator F.S.N.; Chirițescu Marcel – deputat F.S.N.; Csaba Takacs Albert – deputat U.D.M.R.; Csiha Toma Ernestin – senator U.D.M.R.; Diacon Vasile – deputat F.S.N.; Drugă Alin-Mihai-Dumitru – deputat P.U.N.R.; Jurcan Petru – senator P.N.L.; Krausz Septimiu – deputat F.S.N.; Lăpușan Alexandru – deputat F.S.N.; Lupău Gheorghită – deputat F.S.N.; Lupuțiu Teodor – deputat F.S.N.; Morcovescu Stelian – senator F.S.N.; Moțiu Adrian-Ovidiu – senator P.U.N.R.; Nicolau Anton – deputat Grupul minorităților naționale altele decât cea maghiară; Rahău Nicolae – senator F.S.N.; Teodorescu Mihai – senator F.S.N.; Țurlea Petre – deputat F.S.N.; Weber Otto – deputat ecologist; Zaharia Gheorghe – deputat F.S.N.

Așa și-a început activitatea Comisia Harghita-Covasna care, printr-o muncă foarte intensă, devotată a majorității membrilor săi, a reușit – în decurs de un an – să alcătuiască un raport ce a lămurit o situație dramatică și a creat o stare de profundă emoție în întreaga țară.

Concomitent cu audierile de la București – ale celor ce se adresa sau cu plângeri Comisiei – două subcomisii (conduse de vicepreședinții Marin Bivolaru și Marcel Chirițescu) au mers în zonele vizate: una în Harghita și la Târgu Mureș, alta în Covasna. Audieri au mai avut loc la Brașov, Focșani, Bacău, Ploiești. Președintele Comisiei, Mihai Teodorescu, a condus lucrările de la București.

Împreună cu Marcel Chirițescu (inimosul coleg ploieștean), cu Csiha Toma, Drugă Alin, Lupuțiu Teodor, Stelian Morcovescu am stat de două ori, câte o săptămână, în județul Covasna, vizitând mai multe localități. Subcomisia mea avea 11 membri, dar Petru Jurcan, Vasile Bărbat, Vasile Diacon și Victor Boștinaru au refuzat să facă deplasările în teren.

În afara acestor audieri, am propus președintelui Comisiei parcurgerea în mașini a celor două județe în data de 15 martie 1991, zi în care se întrevedeau manifestații mari ale populației maghiare. În 1990, sub pretextul sărbătoririi evenimentului istoric de la 1848 – Proclamația al cărui punct 12 prevedea înglobarea Transilvaniei în Ungaria – U.D.M.R.-ul organizase mari manifestații cu steaguri și imnuri maghiare, cu lozinci și cuvântări antiromânești, cu zeci de mii de „turiști” veniți din Ungaria, pregătind rebeliunea antistatală de la Târgu Mureș. De aceea am ales ziua de 15 martie pentru a străbate cele două județe – să vedem dacă evenimentele se repetă. Pe 14 martie am ajuns la Târgu Mureș, urmând ca, a doua zi, să coborâm spre București.

Bineînțeles că, după cele petrecute cu un an înainte, străbaterea celor două județe de către Comisia parlamentară în acea zi era un act de temeritate. L-am propus, totuși, pentru că doream să văd pe viu eventualele manifestații antiromânești. Speram, de asemenea, ca această vizită prin cele două județe – făcută cu mare publicitate, cu anunțarea din timp a primarilor, prefecților, șefilor poliției, cu mașini ale Poliției care ne însoțeau cu sirenele în funcțiune – să aibă un efect ponderator. Și l-a avut!

Am văzut, totuși, în toate localitățile steaguri maghiare arborate cu stridență și doar rareori câte unul românesc. La Miercurea Ciuc – unde prefectul maghiar era atât de ocupat cu manifestațiile, încât nu l-am putut aborda – ne-am oprit la restaurantul din centrul

oraşului. Lăsându-mi colegii la masă, am deschis (din întâmplare) o uşă pe care atârna o inscripţie: Tilos a beléps (intrarea interzisă). În spatele uşii, o sală mare, pregătită pentru o reuniune; pe fiecare masă era câte un steguleţ al Ungariei. Văzându-mă în pragul salonului (gol la acea oră), o chelneriţă mi-a strigat supărată: *Itt nem szabad!* (Nu aveţi voie aici!) Am întrebat în română: Pentru ce-i pregătit salonul? Cu mândrie, mi-a spus: Vine ambasadorul ţării noastre, Ungaria!

Când maşinile Comisiei parlamentare plecau, cu pas sprinten, într-un costum elegant, trecea strada spre hotelul unde era aşteptat ambasadorul Ungariei, colegul nostru, deputatul U.D.M.R. Nagy Benedect. M-am întrebat atunci dacă şi domnia sa – precum chelneriţa din restaurant – consideră ca ţară a sa Ungaria.

În drum aflăm – prin aparatul de radio al echipajelor de poliţie ce ne însoţeau – că ambasadorul Ungariei avusese un accident de maşină, mai sus de Predeal. Vinovat fusese şoferul ambasadei, care a lovit o „Dacie“, reprezentantul ţării vecine alegându-se doar cu o sperietură. Deşi fusese o chestiune minoră, totuşi a fost anunţată la Radio Bucureşti de 7 ori în decurs de o oră, relatările incluzând şi recunoaşterea vinovăţiei de către şoferul ambasadei. Situaţia era atât de încordată – toţi ochii erau aţintiţi pe cele două judeţe, crezându-se că se vor repeta faptele din anii anteriori – încât un eventual accident grav al reprezentantului Ungariei la Bucureşti ar fi fost amplificat şi speculat la maximum de presa străină; s-ar fi vorbit imediat de un atentat pus la cale de români.

Răceala prefectului din Harghita a fost înlocuită de politeţea desăvârşită a celui din Covasna – Fodor. Ne-a aşteptat la intrarea în judeţ; a pus o maşină de poliţie în faţă şi una în spatele coloanei; ne-a dus la prefectură şi ne-a urcat rapid în cabinetul său. După cafeaua însoţită de zâmbete largi, am fost imediat escortaţi (cu acelaşi ceremonial) până la ieşirea din judeţ. Se spera ca să nu vedem nimic din pregătirile pentru manifestaţia din Sfântu Gheorghe – amânată cu o jumătate de oră, tocmai pentru a se desfăşura după plecarea noastră. Prefectul nu ştia, însă, că într-una din maşinile Comisiei, staţionate în faţa Prefecturii, îmi lăsasem soţia, Ilona (cunosătoare a limbii maghiare), care a înconjurat repede centrul oraşului. Astfel am putut afla că steagurile maghiare şi lozincile erau depozitate în parc în vederea manifestaţiei; că străzile laterale erau pline cu automobile şi autobuze cu număr de înmatriculare în Ungaria (venite cu „turişti“); că, la cealaltă parte

a pieței centrale, cei care așteptau începerea demonstrației se întrebau: Mikor mennek el ezek? (Când pleacă ăștia?)⁷.

*

25 martie 1991. Consemnez, la tribuna Camerei Deputaților, împlinirea a 200 de ani de la inițierea celui mai important document politic al națiunii române în secolul al XVIII-lea – *Supplex Libellus Valachorum* – respins de Dietă la 5 august 1791; era un nou gest de dispreț la adresa adevăraților stăpâni ai pământului Transilvaniei, dispreț ce i-a caracterizat întotdeauna pe conducătorii maghiari: „Este aici și o învățătură – spuneam: atunci când ne cer mereu drepturi și privilegii, conducătorii de azi ai maghiarilor din România ar fi bine să se uite și în urmă. Iar noi, parlamentarii români de azi, cunoscând istoria asupririi neamului nostru de către alții, cu atât mai bine să știm să-i tratăm în mod egal pe toți locuitorii acestei țări“ („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 84/27 martie 1991, p. 3).

Pe 27 martie 1991, la începutul ședinței Adunării Constituante, reușesc să spun câteva cuvinte legate de aniversarea Unirii Basarabiei cu România. Le răspund celor ce neagă valabilitatea actului din 1918: „1. Cu România nu s-a unit o provincie a Rusiei sovietice, ci un stat independent. 2. Unirea s-a făcut conform unui principiu recunoscut de toate forurile internaționale după 1918 – principiul autodeterminării popoarelor, al cărui autor era președintele american Wilson. 3. Unirea a avut un caracter plebiscitar, democratic“. Încheiam cu îndemnul – lansat de Nicolae Iorga în finalul cărții sale *Basarabia noastră*, în 1912 – la „muncă încordată și bine orânduită, prin care noi, cei de dincoace de Prut și frații noștri, cei de dincolo de Prut, vom putea, mai devreme sau mai târziu, să ne atingem toate țelurile. Deci, să ne spunem iarăși și iarăși că viitorul depinde mai ales de noi“ („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 9/29 martie 1991, p. 4 – Adunarea Constituantă). La aceeași aniversare au vorbit și Vasile Diacon, Dan Căpățână, Ștefan Cazimir, Victor Surdu, Ion Diaconescu, Dan Lăzărescu, Constantin Andreescu (fost preot militar, un om ce merită tot respectul), Mihai Iacobescu (profesor universitar la Suceava, istoric cu lucrări valoroase despre Bucovina), Constantin Sorescu. (Toate discursurile din Parlament – perioada 1990–1992 – privitoare la

⁷ Ceea ce văzusem în Harghita și Covasna am relatat și în Camera Deputaților, la 25 martie 1991 – „Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 84/27 martie 1991, p.23.

Basarabia și Bucovina au fost strânse într-un volum de Vasile Diacon – Editura „Unirea”, Iași, 1992.)

În aceeași zi, 27 martie 1991 (de la ora 16 la 18) întrunire, la Senat, cu directorul Comitetului drepturilor omului al Departamentului de Stat al S.U.A., a unei părți a Comisiei. Îi spun: Comisia noastră urmărește să stabilească adevărul cu privire la evenimentele din Harghita și Covasna, nu pentru simpla plăcere a cunoașterii acestuia, ci pentru a realiza o armonizare a relațiilor interetnice. Elementele de bază pe care ar trebui să le cunoască oricine studiază realitățile din România: România este un stat național unitar; întregul teritoriu al țării (și unele din vecinătatea ei) este spațiu de etnogeneză românească. Astăzi, locuind și alte grupuri etnice aici, noi credem că toți avem dreptul să trăim în pace și toți suntem acasă în țara aceasta. Românii sunt foarte primitivi și buni, dar nu trebuie să li se nege dreptul asupra țării lor și nici dreptul de a trăi oriunde în ea. Populația maghiară în general nu este antiromânească; sunt unii extremiști care agită spiritele, fac propagandă antiromânească și încearcă să provoace tulburări. Aceștia sunt sprijiniți de forțe politice din Ungaria și, din păcate, chiar din Statele Unite. Opinia publică americană este indusă în eroare printr-o propagandă ostilă României, dusă de emigranții maghiari. Departamentul de Stat ar trebui să nu se lase influențat, ci să se informeze asupra realităților românești chiar în România; astfel, se va elimina posibilitatea unor aprecieri greșite.

Se pare că reprezentantul american a receptat bine și cu o anumită plăcere ceea ce i-am spus. Și alți membri ai Comisiei vorbesc foarte clar și la obiect. O anumită greutate – mai mare – a avut-o cuvântul doctorului Nicolau, reprezentant al minorității elene din România. Singura excepție de la linia generală, Takacs Albert Csaba: minoritatea maghiară nu are drepturi, problemele nu sunt rezolvate, nu a existat nici o alungare a românilor ș.a.

29 martie 1991. La Ploiești, lansarea volumului meu *Nicolae Iorga în viața politică a României*, terminat în 1987, dar neacceptat pentru publicare întrucât făcea „cultul personalității” – după expresia cenzorului. Participă lume multă și interesată. Cald și elogios vorbesc Valeriu Râpeanu, Gheorghe Maxim (director al Bibliotecii județene „Nicolae Iorga”) și Marcel Popa (director al Editurii Enciclopedice) – care avusese, de altfel, un rol important, alături de Horia Matei, în apariția volumului. Din păcate, nu a putut veni Andrei Pippidi, cel care apreciașe din manuscris lucra-

rea și care-mi dăduse nu puține sfaturi bune. Apariția cărții a avut și un neașteptat, pentru mine, ecou parlamentar⁸.

*

Audierile Comisiei Harghita-Covasna au continuat întreaga primăvară a lui 1991. Am pus celor ce se prezentau în fața Comisiei trei întrebări: 1. Vă considerați alungat din localitatea unde ați trăit și lucrat? 2. A fost o acțiune spontană împotriva dumneavoastră sau dirijată? 3. Cine credeți că a dirijat această acțiune?

Chiar dacă din depozitiile făcute reieșeau răspunsurile la cele trei întrebări, le puneam la sfârșit, pentru ca stenograma să înregistreze explicit răspunsurile și pentru a nu lăsa loc de interpretări neconforme cu aprecierile celor audiați. Reprezentanții U.D.M.R. au considerat întrebările ca „tendențioase”. Marea majoritate a celor audiați au răspuns cu „da” la prima întrebare; „organizată”, la a doua; „U.D.M.R.” sau „U.D.M.R. și Ungaria”, la a treia⁹.

Conducerea de către U.D.M.R. a întregii acțiuni de alungare a intelectualilor români din Harghita și Covasna reiese și din declarațiile făcute în fața subcomisiilor ce s-au deplasat la Târgu Mureș, Miercurea Ciuc și Sfântu Gheorghe. Neamțu Georgel, fost

⁸ La 4 martie 1991 – fără să mă avertizeze – Mircea Ionescu Quintus, vicepreședintele Adunării Deputaților, recomanda cartea tuturor deputaților: „Probabil că este pentru prima oară când de la acest microfon, martor al atâtor însemnate evocări, semnalăm și evenimente referitoare la înfăptuirile unor deputați, dincolo de îndatoririle lor din această Cameră. De curând a apărut în Editura Enciclopedică volumul *Nicolae Iorga în viața politică a României*, un amplu studiu, în care se abordează activitatea politică și parlamentară a marelui nostru istoric în lupta sa antifascistă și de salvare a independenței țării. Aflăm din precizarea autorului că manuscrisul cărții a așteptat câțiva ani lumina tiparului, zăbovire pe care cititorul o va înțelege lesne, după ce va isprăvi lectura ei. Desigur, nu este nici timpul și poate nici locul a încerca recenzarea unei asemenea importante contribuții la cunoașterea polivalentei personalități a celui care cu 50 de ani în urmă cădea victimă unor gloanțe asasinare pentru dărzănia sa democratică și patriotică. Dar îmi îngădui să vă recomand călduros această deosebită lucrare, atât de utilă nouă pentru înțelegerea vieții parlamentare românești și să-l felicit pe colegul nostru și distinsul meu concetățean – domnul profesor Petre Țurlea”. („Monitorul oficial”, partea a II-a, an II, nr. 69/6 martie 1991). La propunerea mea, la 27 noiembrie 1990, cele două Camere avuseseră o ședință comună de comemorare a lui Nicolae Iorga și Virgil Madgearu, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la asasinarea lor, toate discursurile fiind adunate într-un volum.

⁹ Iată câteva răspunsuri: Familia Flețan: 1. Da; 2. Organizată; 3. U.D.M.R.; Familia Croitoru: 1. Da; 2. Organizată; 3. U.D.M.R. și Ungaria; Ștefu Rodica: 1. Da; 2. Organizată; 3. U.D.M.R.; Valer Vodă: 1. Da; 2. Organizată; 3. U.D.M.R.; Caloianu Iulia: 1. Da; 2. Organizată; 3. Șefii maghiarilor aflați sub îndrumarea unor cercuri din Ucraina; Nicoară Manuela: 1. Da; 2. Organizată; 3. Nu știu de cine; Gabor Nicolae: 1. Da; 2. Organizată; 3. U.D.M.R. și influențe de peste graniță; Rus Teodor: 1. Da; 2. Organizată; 3. U.D.M.R. și din afară; Ioan Bercu: 1. Da; 2. Organizată; 3. U.D.M.R.

profesor la Sfântu Gheorghe, afirmă că după epurarea românilor din liceul botezat peste noapte „Miklos Kelemen“, liderul de sindicat Nagy Gabor a declarat: „Sarcina dată de U.D.M.R. a fost îndeplinită“. Organizarea acțiunilor antiromânești de către U.D.M.R. o consemna și Vlad Cășuneanu, avocat, viitor prefect al județului Covasna, Ioan Mugur Topolinski, subprefect de Covasna, Calinic Sabin, avocat la Sfântu Gheorghe, colonel Onescu Ion, președinte al Ligii ofițerilor în retragere din județul Covasna, Horia Munteanu, Camera de comerț Covasna, doctorul Iacob din Sfântu Gheorghe, preotul Bercu, alungat din Târgu Secuiesc, și mulți alții. Din mai multe declarații a reieșit faptul că, la 26 ianuarie 1990, într-o întrunire publică, viitorul președinte al Consiliului județean Covasna, Orban Arpad, declara: „De azi încolo criteriul de alegere nu e competența, e naționalitatea“. Același Orban Arpad hotărâ, la 10 februarie 1990, la o întrunire cu directorii de întreprinderi: „De acum înainte nu mai va fi director român“.

În total au fost audiate 333 de persoane, iar alte 46 au depus memorii, întreagă această muncă de investigație desfășurându-se între 7 ianuarie și 30 mai 1991. Materialul imens strâns i-a descurajat pe membrii Comisiei, așa încât, atunci când s-a pus problema redactării Raportului, am rămas eu și secretarul Comisiei, Vasile Diacon. Ne-a ajutat, în calitate de colaborator extern, un cercetător de la Muzeul de Istorie al Bucureștiului, Dragoș Zamfirescu.

Am lucrat câteva săptămâni, singur, închis într-un birou în Casa Republicii. Rezultatul, primele 81 de pagini ale raportului – care va avea în total 137. Am redactat capitolele: I. Premise istorice. Raporturi interumane și interetnice înainte de 22 decembrie 1989; II. Revoluția din Decembrie și evenimentele legate de aceasta în județele Harghita și Covasna; III. Caracterul manifestațiilor stradale care au avut loc după 22 decembrie 1989; IV. Acțiuni separatiste în domeniul învățământului.

Vasile Diacon, lipsit de experiența muncii arhivistice și de răbdare, a însălat în fugă pasaje din maldărul de dosare pe care le-a avut la dispoziție, astfel încât majoritatea materialului alcătuit era formată din citate. Cu toate corecturile făcute ulterior de Comisie, totuși capitolelor V–VIII le lipsește cursivitatea, includ multe repetiții, abundă fapte minore.

Raportului i s-au adăugat 91 de pagini de anexe. În forma sa alcătuită de mine și V. Diacon a fost luat în discuție de către

întreaga Comisie la 11 septembrie 1991. După modificări mai mult de stil, la 25 septembrie 1991 va fi votat. L-au aprobat 23 de membri ai Comisiei. Cei doi reprezentanți ai U.D.M.R. au refuzat să semneze, deși participaseră la discuții.

Se părea că activitatea Comisiei Harghita-Covasna se încheiase, rămânând doar ca Raportul să fie prezentat Parlamentului. U.D.M.R.-ul prin cei doi reprezentanți ai săi a cerut, însă, rediscutarea întregului material, birourile permanente ale celor două Camere exercitând și ele presiuni în acest sens. Ca urmare, am redactat o declarație, semnată de 17 membri ai Comisiei, refuzând reluarea discuțiilor¹⁰. În aceste condiții, U.D.M.R.-ul va alcătui o *Opinie separată* la Raport. Având în vedere participarea tuturor membrilor Comisiei la lucrări, nu s-a acceptat existența a două variante de raport (14 octombrie 1991). A doua zi, grupul U.D.M.R. se va plânge Biroului permanent al Senatului și acesta, trecând peste voința Comisiei, acceptă includerea *Opinii separate* în anexele Raportului.

În viziunea autorilor, *Opinia separată* trebuia să demonteze întreg Raportul. În plus, de remarcat faptul că, dacă reprezentanții U.D.M.R. au putut participa la alcătuirea Raportului și părerile lor au putut influența într-o anumită măsură forma sa finală, în *Opinia separată* era numai interpretarea strictă dată de maghiari evenimentelor. Iată câteva din acuzațiile ce se aduceau Comisiei: 1. Comisia este acuzată că a insistat „în mod repetat”, pentru traducerea materialului acuzator și publicarea lui în străinătate. Dar tocmai aceasta dovedește buna credință a Comisiei; oferă Occidentului posibilitatea de a cunoaște adevărul. 2. Se neagă competența Comisiei de a da o apreciere generală a situației din județele Harghita și Covasna și se cere să se aștepte „analiza Raportului de cei competenți a o face”. Nu ni se spune de ce nu

¹⁰ Declarația semnată de cei 17 membri ai Comisiei: „Lucrările Comisiei s-au desfășurat conform unui regulament unanim acceptat. S-au făcut audieri la București și în provincie. S-au strâns, de asemenea, documente de la diverse instituții de stat, centrale și județene. Toți membrii Comisiei au avut egal acces la toate documentele strânse. Prima formă a raportului a fost pusă în discuția Comisiei și i s-au adus modificări de structură, de idei și privind forma de prezentare. La discuții au participat toți membrii Comisiei, toate propunerile exprimate fiind puse la vot. Raportul a fost votat pe capitole – existând în acest sens procese verbale și liste cu votul scris al fiecărui membru. Ultima ședință a avut loc pe 25 septembrie 1991. Având în vedere acest procedeu democratic, considerăm că lucrările Comisiei s-au încheiat. Cererea de redeschidere a acestora nu poate fi etichetată decât ca o încercare de tergiversare a prezentării Raportului [...]

Ca urmare, ne exprimăm opoziția față de orice cerere de reluare a lucrărilor și declarăm că nu vom participa la nici o nouă ședință”.

este considerată Comisia competentă. Competența este dată de însăși componența Comisiei: a) Din punct de vedere politic, reflectă compoziția Parlamentului; b) Din punct de vedere al profesiunilor membrilor săi, Comisia este alcătuită din 9 ingineri, 2 zia-riști, 3 economiști, 2 doctori, 2 juriști, 4 profesori secundari, 3 cadre didactice universitare doctori în știință; 3. O dovadă a incompetenței Comisiei ar fi, în viziunea U.D.M.R., faptul că nu a fost audiat prefectul de Covasna. În realitate, acesta a refuzat să se prezinte; 4. Se apreciază ca cea mai gravă acuzație faptul că „prin vot s-a hotărât că fenomenul exodului populației românești din cele două județe a existat“. Este normal: toți am avut în față documentele și a trebuit să hotărâm dacă a fost sau nu a fost. 3 de parlamentari au concluzionat că fenomenul a existat; doar doi l-au negat¹¹.

Mai multe evenimente din vara și toamna lui 1991 au pregătit opinia publică românească pentru receptarea raportului Harghita-Covasna. La 6 iulie 1991, conducerea U.D.M.R. a aprobat, la Cluj, trei documente: Hotărârile Consiliului unional al delegaților; Propunere în problema minorităților din România; Apel către Conferința C.S.C.E. privind minoritățile. Pe marginea acestor documente, am atras atenția Camerei Deputaților asupra a două lucruri esențiale: 1. În preambulul primului document se scrie clar: „U.D.M.R. își exprimă convingerea că istoria europeană a ajuns într-un stadiu în care pactele marilor puteri [...] nu mai pot să aibă rol“. Deci, Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920, între Ungaria și Puterile Aliate, care a recunoscut frontierele Iugoslaviei, Cehoslovaciei și României – nu mai este valabil. Și, evident, Ungaria ar trebui să-și reinstaureze stăpânirea asupra teritoriilor la care nu are drept nici istoric, nici etnic. Vizate sunt și teritoriile românești, cele ale Transilvaniei și Banatului. 2. În documentul intitulat Apel către Conferința C.S.C.E. se scrie: „Considerentul special pentru care ne adresăm Conferinței este pentru că din Delegația română care participă nu face parte nici un reprezentant al minorității noastre de 2 milioane de maghiari, fapt pentru care nu avem posibilitatea de a ne expune punctul de vedere propriu“. Deci, U.D.M.R.-ul nu recunoaște dreptul Guver-

¹¹ Am răspuns pe larg în ziarul „Azi“ din 23 octombrie 1991. M. Teodorescu și V. Diacon s-au arătat supărați pentru că am publicat răspunsul la *Opinia separată*. Cu toate acestea, textul meu a fost preluat în întregime și, cu unele adăugiri, a constituit răspunsul oficial al Comisiei. Deci, supărarea nu se datora calității textului meu, ci faptului că îl semnasem singur.

nului României de a-i reprezenta în relațiile internaționale pe toți cetățenii acestei țări, indiferent de originea lor etnică. După părerea U.D.M.R., cetățenii români de naționalitate maghiară nu pot fi reprezentați decât de această organizație. U.D.M.R.-ul se consideră, așadar, al doilea guvern al României, țară care, astfel, ar putea fi considerată o adevărată federație româno-maghiară. De aici până la cererea independenței regiunilor locuite și de maghiarii din Transilvania nu este decât un pas. Din documentele menționate se vede că U.D.M.R. vrea să facă și acest pas. Aluzia transparentă la Croația și Serbia este edificatoare în acest sens. Rămâne doar întrebarea, când va face U.D.M.R.-ul acest ultim pas. Încheiam spunând că, având în vedere gravitatea intențiilor evidențiate de documentele Conferinței U.D.M.R., solicit Guvernul să ia toate măsurile necesare pentru a se putea respinge orice agresiune la granița de Vest sau în interiorul țării („Monitorul oficial”, partea a II-a, an II, nr. 177/16 iulie 1991, p. 27–28, ședința C.D. din 15 iulie). Foarte atentă la ce spuneam, sala a reacționat pozitiv, prin aplauze; în schimb, pe băncile U.D.M.R. am văzut niște pumni ridicați amenințător („Curierul național” va prelua intervenția, cu un comentariu la obiect). Un al doilea eveniment care a pregătit opinia publică pentru audierea Raportului Harghita-Covasna, subliniind intențiile maghiarilor în Transilvania, a fost partea finală a ultimului discurs ținut de Petre Roman în Camera Deputaților ca prim-ministru. În momentul invadării Bucureștiului de către minierii lui Miron Cosma, în septembrie 1991, primul ministru anunța formarea la Budapesta a unui Guvern al Transilvaniei. Emoția provocată de o asemenea știre a fost foarte mare. Cel mai important moment s-a consumat însă, la începutul lunii octombrie 1991, când o parte a U.D.M.R. în frunte cu Katona Adam a lansat ideea proclamării unei „Țări a secuilor”, în cadrul ceremoniilor ce urmau să aibă loc la Lutița pe 19 octombrie. Faptul a alertat opinia publică românească. Ca urmare, Televiziunea Română a solicitat o explicație din partea U.D.M.R. Reprezentantul acesteia, deputatul Csapo Iosif a anunțat doar că partidul său „se delimitează” de cei ce au lansat ideea „Țării secuilor”. Daniela Gămulescu, crainica „Actualităților” din acea seară, a întrebat: „Ce înțelegeți prin delimitare?” Csapo Iosif a răspuns că nu are mandat să spună mai mult. Tocmai acest răspuns, în doi peri, a lămurit pe deplin duplicitatea U.D.M.R. De asemenea, lucrările Constituantei erau dominate, tocmai în acel moment, de cererile insistente ale parlamentarilor maghiari privind instituirea unui sistem bilingv în

administrație și justiție. Ca un corolar, la 9 octombrie 1991, la ora 18, postul de radio „Europa liberă“ prezenta un Apel al Departamentului de Stat al S.U.A. către cetățenii americani din România; aceștia erau îndrumați să fie atenți, deoarece vor avea loc manifestații violente, în special în provincie. Anunțul era cu atât mai serios, cu cât se știe că postul respectiv aparține Guvernului S.U.A. Era evident că Apelul Departamentului de Stat se raporta la proiectata adunare de la Lutița. Rămâne întrebarea: Cine hotărâse că la Lutița trebuiau să aibă loc violențe și informase în acest sens? În realitate, manifestația a fost pașnică, forțele de ordine românești ocolind orice posibil incident care ar fi putut oferi un pretext pentru violențele dorite de organizatori. Sutele de ziariști occidentali și reprezentanți ai unor posturi t.v., chemați pentru a imortaliza violențele planificate, au rămas dezamăgiți.

La 14 octombrie 1991, o dezbatere amplă are loc în Camera Deputaților, pe marginea formulei „Țara secuilor“ lansată de U.D.M.R. Acuzat în Senat, de Antonie Iorgovan, că acceptă încălcarea Regulamentului Adunării Constituante de către reprezentanții U.D.M.R. care vor să impună în Constituție teze antiromânești, însuși Dan Marțian – atât de ponderat și chiar îngăduitor cu inițiativele vădit distructive de până atunci ale deputaților maghiari – va cere partidului în cauză să se explice. A urmat o dezbatere furtunoasă, inaugurată printr-o declarație a F.S.N., citită de liderul grupului, Marian Enache, vicepreședinte al Camerei – declarație cu mare greutate, având în vedere faptul că aparținea grupului majoritar. Pentru prima dată Marian Enache (foarte bun jurist și un om corect) folosea expresii tranșante: ideea „Țării secuilor“ este expresia unui „spirit de naționalism exacerbat și radical dăunător, menit să învrăjbească și să semene ură în rândul populației țării“; asemenea manifestații „reprezintă un grav atentat la unitatea, demnitatea și istoria țării, un act profund ilegal [...] o ignorare flagrantă a realităților istorice“. Făcea și o corelație între situația creată și cererea P.C.R., din 1923, privind autodeterminarea minorităților până la dezlipirea de statul național unitar român. Ioan Bogdan (viitor președinte al Curții de Conturi), afirma că locul celor ce inițiază asemenea acțiuni este după gratii; propunea „să-i cedăm pe toți acești vânzători de țară, cu tot ce au, evaluat și plătit, numai să nu-i mai vedem și să nu-i mai auzim niciodată“. Deputatul român din Covasna, Ion Ursache, prezintă câteva extrase din ziarele maghiare ale aceluia județ, în care abundau articolele foarte jignitoare la adresa țării și a populației majoritare;

se foloseau expresii ca: „nerușinarea incalificabilă a românilor“, „barbarismul însângerat al naționalismului majorității“ etc. Vasile Gionea (remarcabil jurist, membru al P.N.Ț.C.D., viitor președinte al Curții Constituționale) – unanim apreciat pentru probitatea sa profesională și având un ascuțit simț al măsurii și al dreptății – aprecia că acțiunea separatistă nu era izolată; dialogul cu minoritățile se poate purta pe orice temă, dar nu pe tema autonomiei unei părți a țării. Ioan Gavra, P.U.N.R., își încheia lungul și convingătorul expozeu cu o precizare (în 7 puncte) a poziției partidului respectiv; printre acestea – urmărirea penală a inițiatorilor acțiunilor separatiste, examinarea legalității organizării și funcționării U.D.M.R., prezentarea în săptămâna următoare a Raportului Comisiei Harghita-Covasna.

Au mai participat la discuții: Vasile Ionel-Hedea, Augustin Botiș, Dumitru Rădăuceanu, Gafar Cantemir, Ștefan Cazimir, Petrișor Morar, Claudiu Iordache, Tudor-Horia Nicolescu, Mihai Bălănescu, Iulia Leo-Miza, Nicolae Lazăr, Ion Zgorcea, Emil Cojocariu, Nicolae Simescu, Nicolae Negoescu, Constantin Topliceanu, Ioan Timiș, Octavian Căpățână, Constantin Andreescu, Nicolae Iuruc – reprezentând toate formațiunile politice din Cameră. Dintre toți vorbitorii, doar Sergiu Cunesco a crezut nimerit prilejul pentru a repeta, a suta oară, că partidul său a făcut Unirea din 1918. Penibil personaj!¹² Ce au social-democrații din 1918 – adepți ai stângii progresiste și adevărați patrioți – cu partidul lui Sergiu Cunesco – încadrat în extrema dreaptă, cochetând cu monarhia și aliat cu U.D.M.R. – nu am înțeles niciodată!

Vorbind după mai mulți deputați, am încercat să îndrept atenția de la evenimentul în discuție la situația generală ce se încerca a fi creată în Transilvania, afirmând convingerea în existența unui plan.

¹² Sergiu Cunesco va avea, peste câteva zile, o altercație – rămasă celebră în analele Parlamentului postrevoluționar – cu Constantin Ivanovici, muncitor participant direct și în primele rânduri la Revoluție, ajuns deputat. La 23 octombrie 1991, Sergiu Cunesco se lăuda, la tribuna Camerei Deputaților, că nu a fost membru al P.C.R., că a fost întotdeauna anticomunist deschis și că a refuzat toate funcțiile de conducere ce i s-au oferit, tocmai pentru că veneau de la comuniști. Constantin Ivanovici l-a întrebat, tot de la tribună: „Domnule Sergiu Cunesco [...] aș vrea înainte de toate, de funcțiile pe care le-ați refuzat, medaliile, ordinele de ce nu le-ați refuzat?“ În acel moment l-am văzut pe S.C. înroșindu-se puternic la față și izbucnind vulcanic spre tribună, simbolul însuși al mănecii îndreptățite; văzându-l în acest hal de surescitare, credeam că va nega cu vehemență posesia vreunei decorații comuniste. Când colo, personajul declară: „Da, am fost de două ori decorat [...] Acestea sunt pentru muncă efectivă, domnilor, ca să fie clar!“ Marcele anticomunist se lăsase decorat de dictatorul cumunist N. Ceaușescu, pentru merite în construirea socialismului! („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 250/24 oct. 1991, p. 12-13).

Ca de obicei, când m-am îndreptat spre tribună o vie exclamație dezaprobatore s-a auzit dinspre băncile U.D.M.R. Cu toate acestea, marea majoritate a deputaților m-au ascultat cu atenție: „Noul atentat la suveranitatea, independența și unitatea statului român [...] mă obligă să vă atenționez din nou asupra unei greșeli pe care am făcut-o până acum și pe care riscăm s-o facem și de aici înainte. Greșeala de a nu vedea pădurea de copaci“. Până acum am condamnat acțiunile izolate antiromânești. „A venit timpul să vedem și pădurea, adică planul general în care sunt înglobate toate aceste acțiuni antiromânești [...] Există un plan al iredentismului maghiar făurit de forțe din afara granițelor României și de forțele din interiorul acestora, vizând ruperea Transilvaniei și înglobarea ei în cadrul Ungariei. Planul are mai multe etape, din care până acum s-au împlinit numai câteva. Prima etapă a fost instaurarea unei administrații în totalitate maghiare în județele Harghita și Covasna, maghiarizarea învățământului din aceste județe și alungarea românilor de acolo. [...] Al doilea obiectiv a fost declanșarea unui război civil în Transilvania pentru a atrage o intervenție străină. Punctul central: Târgu Mureș – martie 1990. Obiectivul nu a fost atins însă, datorită ridicării în masă a românilor [...]“ Un alt obiectiv a fost atins la 2 septembrie 1991, când în Catedrala din Alba Iulia s-a proclamat separarea bisericii catolice din Transilvania de Conferința catolică din România și subordonarea directă papei, ca și cum Ardealul ar fi stat independent. „Participanții maghiari la această manifestație au cântat în final imnul Republicii Ungare, evident pentru a arăta cu precizie cărei țări vor să-i aparțină. Este un act de sfidare și de trădare a României. Complicitatea papei este mai mult decât evidentă, Suveranul Pontif uitând că este dator să aducă pacea între popoare, nu discordia. Vechiul inamic al popoarelor ortodoxe – catolicismul – și-a dat încă o dată arama pe față, susținând dezmembrarea unor state. A făcut-o în cazul Iugoslaviei, o face în cazul României. Beneficiar în ambele cazuri – statul apostolic maghiar. În Adunarea Constituantă de asemenea, ofensiva maghiară continuă. [...] Deci, doamnelor și domnilor, a sosit momentul să vedem în totalitatea lui planul iredentismului maghiar și să luăm măsuri împotriva lui nu pe părți, nu pe bucățele, ci în ansamblu, pentru că aceasta ne este cerută de însăși necesitatea conservării statului național român în limitele sale firești. Să ascultăm măcar acum în ceasul al doisprezecelea strigătul de alarmă din Transilvania. Să ne strângem toți în jurul steagului național

și să dăm riposta cuvenită inamicului perpetuu al statului român, care este iredentismul maghiar“. În final ceream U.D.M.R.-ului să ne spună clar dacă acceptă justetea actului Unirii de la Alba Iulia din 1918. Aplauzele și uralele puternice care s-au auzit când am coborât de la tribună mi-au confirmat atenția cu care am fost ascultat, dar și înțelegerea ideii pe care o prezentasem. („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 238/15 octombrie 1991, p. 9-10).

În pauză are loc o întrunire a Grupului parlamentar al F.S.N. cu Petre Roman (sosit la Cameră în acest scop). Se vorbește doar despre formarea noului Guvern. După caracterul viforos al dezbatărilor din aulă, mă așteptam ca și „liderul național“ să-și spună părerea (măcar în fața noastră) despre „Țara secuilor“. Subiectul nu-l interesa, însă. Erau mai importante tratativele vizând împărțirea posturilor ministeriale! Nu avea rost să-și arate patriotismul, presa nefiind de față!

După pauză, cu stilu-i ocolitor și vocea mieroasă (cred că șarpele biblic o avea asemănătoare), din partea U.D.M.R. a răspuns Tokay Gheorghe. Captând auditoriul, a fost viu aplaudat după ce a declarat că „patria noastră se cheamă România“ și că „U.D.M.R., întreaga minoritate națională maghiară, condamnă cu vehemență orice atentat la integritatea și unitatea statului român“; Katoná Adam era caracterizat ca „descreierat“; U.D.M.R. nu poate „nici măcar să accepte ideea ca cineva să atenteze la integritatea și unitatea României“. Că toate acestea erau vorbe – dezmințite de foarte multe fapte anterioare și posterioare datei de 14 octombrie 1991 – se știe cu claritate. Atunci, însă, majoritatea deputaților a fost încântată de fermitatea de paradă a reprezentantului U.D.M.R.¹³

A doua zi a fost adoptat textul unei declarații, exprimând poziția Camerei Deputaților față de problema dezbătută – textul fiind alcătuit de Biroul permanent împreună cu liderii grupurilor parlamentare. Cum era de așteptat, având în vedere autorii textului, Declarația era mult îndulcită față de pozițiile exprimate în ziua

¹³ Nesinceritatea lui Tokay Gheorghe va fi dată în vileag, chiar de către acesta, în ședința celor două Camere din 17 octombrie 1991, destinată prezentării Raportului Harghita-Covasna; T.G. afirma că atât ședința din 14 octombrie, cât și cea din 17 octombrie erau atacuri premeditate și iresponsabile la adresa unei minorități naționale. („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 245/18 oct. 1991, p. 2) deci, pe 14 octombrie i-a condamnat pe aceia care au lansat ideea „Țării secuilor“ iar pe 17 octombrie, numai după trei zile, condamnă pe cei care au îndrăznit să blameze ideea „Țării secuilor“. În limbaj comun, în astfel de situații se folosește termenul fariseism.

precedentă¹⁴. Împreună cu alți 5 deputați prahoveni – Corneliu Ruse, Marcel Chirițescu, Ioan Mihut, Adrian Pitca, Ilie Nica – am votat împotriva, alcătuind și o declarație de presă ca motivare¹⁵: „După disputa îndelungată din Adunarea Deputaților, pe marginea proiectului unui grup de extremiști maghiari de a proclama autonomia unei așa-zise țări a secuilor, a fost alcătuită o declarație adoptată pe 15 octombrie. [...] Iată principalele elemente contestabile incluse în documentul respectiv: 1. Nu se face distincția necesară între declarațiile U.D.M.R. și faptele acesteia. În foarte dese rânduri, de la tribuna Parlamentului și în presă conducerea acestui partid a susținut că apără unitatea, independența și suveranitatea României. De mult mai multe ori, însă, diverși frunțași ai U.D.M.R., începând chiar cu președintele său de onoare, au făcut declarații antiromânești foarte clare. În plus, în toate forurile internaționale la care ajung oamenii respectivi denaturează reali-

¹⁴ *Declarație*. Adunarea Deputaților a luat cunoștință cu îngrijorare și adâncă preocupare de intențiile declarate ale unui grup de cetățeni români de naționalitate maghiară din județele Covasna și Harghita, autointitulat «grupul politic al U.D.M.R. din Ținutul Secuiesc», de a trece la declanșarea unor acțiuni având ca scop proclamarea autonomiei teritoriale a aceluia ținut. Așa cum este firesc, aceste intenții au generat nemulțumiri și sentimente de indignare în opinia publică din țara noastră, în rândurile poporului român, întrucât vizează direct suveranitatea statului nostru. Examinând natura și consecințele unei asemenea intenții, deputații au condamnat însăși ideea punerii în cauză a unității teritoriale a României, socotind că aceasta reprezintă un grav precedent ce ar putea declanșa, în actualul context internațional, alte acțiuni de atentare la ființa statului român. Totodată, Adunarea Deputaților a luat act de poziția exprimată de reprezentanți ai grupului parlamentar al U.D.M.R., care au arătat că formațiunea lor politică, precum și imensa majoritate a minorității maghiare din țara noastră, condamnă orice încercare de atentat la unitatea și integritatea teritorială a României. Declarându-se fii fideli ai acestei țări, pe care o consideră drept patrie firească, ei au apreciat că numai în unitate și strânsă conlucrare cu populația română majoritară și cu celelalte minorități naționale, într-o Românie democratizată și înnoită profund vor putea fi asigurate drepturile și libertățile lor fundamentale. Adunarea Deputaților consideră că, oricât de grav este gestul grupului menționat mai sus, el nu exprimă atitudinea majorității cetățenilor români de naționalitate maghiară. De aceea socotim că – în interesul cauzei democratizării României, al statormicirii unor relații interetnice democratice și cu adevărat umane – nu se poate admite ca la manifestările extremiste ale unui grup restrâns din rândul minorității maghiare să se răspundă cu poziții similare, extremiste, de oriunde ar veni ele, ceea ce ar duce la înveninarea conviețuirii poporului român cu minoritățile naționale, la deteriorarea imaginii României în lume. Membrii Adunării Deputaților adresează tuturor cetățenilor patriei chemarea de a nu se lăsa provocați de asemenea acțiuni, de a dovedi discernământ și răspundere civică, de a conlucra, prin înțelegere și toleranță reciprocă, în vederea asigurării unui climat de stabilitate politică și socială în țară, a condițiilor necesare pentru continuarea și adâncirea procesului de democratizare și de transformări structurale inaugurate de Revoluția din decembrie 1989. [...]”

¹⁵ Preluată în întregime de „Curierul național” din 16 octombrie 1991, sub titlul *Noi am votat împotriva*.

tățile din România, vorbesc despre «genocidul» proiectat de români față de maghiari, lipsa oricăror drepturi etc. 2. Declarația menționează presupusa existență a unor răspunsuri date extremiștilor maghiari, prin adoptarea unor «poziții similare, extremiste». Este, evident, o denaturare a realității. Ce manifestări extremiste ale românilor, similare cu ale maghiarilor, au descoperit alcătuitoarii acestui document? A fost omorât vreun maghiar, pentru că e maghiar? A fost alungat vreun copil maghiar din școală din cauza originii sale etnice? A fost alungat vreun maghiar din casa și localitatea unde trăiește, de către români? Nu! Nimic din toate acestea. Atunci unde sunt «pozițiile similare»? 3. Declarația nu conține cererea de tragere la răspundere a vinovaților pentru actele antis-tatale care se repetă tot mai des. Nu se prevăd sarcini concrete pentru organele în drept, pentru ca acestea să ia măsuri de pedep-sire a vinovaților. 4. Declarația nu condamnă ferm și explicit actul extremismului maghiar, ci reprezintă o formulă alambicată, menită să nu-i supere pe maghiari. Declarația nu-i poate supăra pe maghiari, însă ne supără pe noi, românii; pe noi care suntem ținta permanentei ofensive a iredentismului maghiar“.

*

Aceasta a fost atmosfera în care s-a ajuns, în sfârșit, la 17 octombrie 1991, la prezentarea în Parlament a Raportului Comisiei Harghita-Covasna. Eveniment anunțat cu câteva zile înainte, reluat în direct de Radio și Televiziune. Lectura Raportului trebuia să înceapă la ora 9. Dar, din cauza revotării listei noului guvern, la Senat, întrunirea celor două Camere a fost amânată; va începe abia la ora 13.

La Camera Deputaților primim, în aceste patru ore de așteptare, foarte multe telefoane din București și din țară, cu întrebarea alarmantă dacă se mai prezintă Raportul. Toți aveau impresia că U.D.M.R. a reușit să-l blocheze. La fel au fost bombardați, mi s-a spus, și cei de la Radio și Televiziune. De aceea, la fiecare jumătate de oră se anunța că, deși amânată, totuși prezentarea Raportului va avea loc în acea zi. Întârzierea a făcut să crească încordarea în țară, mulți bănuind existența unor manevre subterane pentru a împiedica ședința comună a celor două Camere. Ulterior am aflat că, în ziua respectivă s-a înregistrat numărul cel mai mare de absenți la serviciu, mai ales în Transilvania. Spre finalul ședinței, la ora 16 sunt anunțat, tot telefonic, că în acel moment era întrerupt curentul electric în județele Harghita și Covasna, pentru a nu

se putea viziona transmisia directă; dacă știrea corespundea adevărului nu știu, dar ea reprezenta o stare de spirit.

Ședința Parlamentului s-a putut deschide la ora 13.

Chiar la început, invocând o problemă de procedură, Tokay Gheorghe face, în numele U.D.M.R., o declarație foarte violentă, cerând imperios sistarea prezentării Raportului și, în primul rând, a transmisiei directe; aprecia că „în condițiile date, transmisia este echivalentă cu condamnarea unei minorități, fără judecată“. Tot din această intervenție am aflat că U.D.M.R.-ul apelase la Consiliul consultativ pentru problemele minorităților naționale, la Guvern, la Președintele țării, la președintele Camerei Deputaților – pentru a opri prezentarea Raportului. În final, T.G. amenința cu părăsirea sălii de către toți reprezentanții U.D.M.R., dacă nu li se aprobă cererea.

În fața șovăielii (bănuiesc aparentă doar) președintelui de ședință, Alexandru Bârlădeanu, iau cuvântul în numele Comisiei: hotărârea de prezentare a Raportului deja fusese luată, nu mai trebuia pusă la vot; prin cererea U.D.M.R. de suspendare se vede cine sunt în țara aceasta oamenii care se tem de adevăr. Hotărându-se continuarea ședinței, U.D.M.R. a părăsit sala.

Lectura o începe Mihai Teodorescu, președintele comisiei, urmat de Adrian Moșiu cu capitolul I. Când acesta din urmă termină, în sală intră senatorul Csiha Toma, care-i cere președintelui de ședință să suspende lectura datorită lipsei cvorumului (deci, deputații și senatorii U.D.M.R. urmăreau ce se petrece în sală prin intermediul transmisiei Televiziunii). Într-adevăr cvorumul nu era întrunit, deoarece lectura se făcea într-o zi de joi, anterior programul fiind anunțat până la ora 13; ca urmare, mulți deputați din provincie aveau bilete la tren și avion și au fost constrânși să plece. Președintele constatând care este situația din sală, era gata să aplice rigid Regulamentul, suspendând ședința. Atunci intervin: „Ne aflăm în cadrul unei simple audieri deci nu este nevoie de cvorum. Țara așteaptă de la ora 9 dimineața să asculte acest Raport. De abia de aici înainte intrăm în textul propriu-zis al Raportului, în prezentarea faptelor. Este inadmisibilă tendința aceasta a U.D.M.R. de a stopa ceea ce vrem să spunem [...] Trebuie să spunem odată adevărul“. Sala aprobă. Este un merit al președintelui Bârlădeanu că a acceptat formula invocată.

Capitolele următoare au fost citite de alți membri ai Comisiei: Marcel Chirițescu, Mihai Chețan, Petre Țurlea, Gheorghe Zaharia, Vasile Diacon, Marin Bivolaru, Teodor Lupuțiu, Otto Weber. În

numele U.D.M.R., Csiha Tamás și Takács Csaba au citit textul cu titlul „Aprecieri asupra Raportului Comisiei de audieri Harghita-Covasna și motivarea nesemnării sale de către unii dintre membrii Comisiei“. După ce Mihai Teodorescu a prezentat Concluziile Comisiei, sala a aplaudat; se aud strigăte „Bravo Comisiei!“ Era prima dată când un raport al unei comisii parlamentare era aplaudat!

În timpul celor trei ore de lectură a Raportului, la Camera Deputaților sunaseră în permanență telefoanele. Din toată țara oamenii își exprimau indignarea față de faptele antiromânești pe care Raportul le dezvăluia. Se părea că se crease o situație explozivă. Întrunită de urgență în biroul vicepreședintelui Camerei, Marian Enache, conducerea F.S.N. a hotărât ca în finalul ședinței să se facă un apel la calm, transmis prin Televiziune. Marian Enache l-a citit: „În numele Grupului parlamentar al F.S.N. ne adresăm cetățenilor țării, îndeosebi populației Ardealului, să dea dovadă de calm, rațiune și înțelepciune, fiind asigurați că aleșii lor în Parlamentul României vor stabili realitățile în mod corect, în spiritul adevărului, al principiilor democrației și justiției, al respectului conviețuirii pașnice dintre minoritatea maghiară și populația românească. Orice manifestare nechibzuită, indiferent din partea cui ar veni, ar putea avea în condițiile prezente consecințe nefaste asupra stabilității ce se înfiripează timid, dar sigur în țară, ar putea degenera în situații tensionate și ar putea aduce atingerea imaginii României. [...]“

La câteva zile doar, pe 21 octombrie, Comisia a fost solicitată la o întrunire cu un reprezentant al O.N.U. pentru drepturile omului. Din felul cum s-a purtat, era evident că fusese chemat de U.D.M.R., dar ajunsese prea târziu; Raportul fusese deja prezentat. Atunci am înțeles de ce insistaseră cu disperare deputații și senatorii maghiari să amânăm, măcar cu o săptămână, prezentarea.

Dezbaterea Raportului a fost îndelungată, la ea participând 84 parlamentari (din păcate mulți doar pentru că se transmitea la Televizor), pe parcursul a trei ședințe. Majoritatea au apreciat Raportul și munca Comisiei.

În cadrul primei ședințe (24 octombrie), Ioan Gavra va propune, în numele P.U.N.R., un proiect de hotărâre a Parlamentului (în 17 puncte), care să finalizeze eficient dezbaterile. U.D.M.R.-ul se arată hotărât să-și aducă toți reprezentanții la tribună; pe rând repetau, ca la școală, aceeași idee: este culpabilizată o întreagă etnie. Unora nici nu le aparțineau textele – dovadă fiind bâlbâielile lamentabile, poticnirile în lectură, citirea greșită a unor termeni.

Cu siguranță, statul major al U.D.M.R. le dăduse niște texte, dar nu îi pusese să facă o repetiție. („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 251/25 oct. 1991). La sfârșit cer aplicarea Regulamentului, care dădea voie comisiilor ale căror materiale erau dezbătute să poată răspunde la problemele ridicate. Astfel, în numele Comisiei, răspund pe scurt: „[...] Domnul Ciontea ne spune: «După căderea Guvernului nu era momentul cel mai potrivit să venim cu raportul [...] Tocmai Guvernul căzut a impus prezentarea acestui raport». Iată ce răspund domniei-sale: pentru prezentarea adevărului, nu există momente nepotrivite. Adevărul trebuie spus atunci când ajungi la el. Raportul a fost prezentat atunci când a fost gata, nu când a căzut Guvernul. [...] Domnul Ciontea lasă deseori impresia că se crede singurul deținător al patriotismului. Îi spunem cu fermitate că nu este așa. [...] Domnul Lăzărescu [...] crede că este bine să se ia atestatul unei comisii internaționale la faptele petrecute în Transilvania. Vreau să-i amintesc domnului Lăzărescu că România este o țară independentă. [...] Dacă nu ne putem face o astfel de anchetă la noi acasă, înseamnă că nu putem conduce această țară. [...] Domnul Tokay Gheorghe ne spune un lucru care m-a îngrozit – «Poporul român este suprasaturat de ură». [...] Vreau să răspund, domnule coleg, că nu este adevărat. Poporul român este bun și a fost cu toți cei care s-au așezat pe acest pământ, chiar dacă au venit cu sabia. Nu sentimentul de ură îi animă pe români, ci dorința de stabilire a adevărului și de înfăptuire a dreptății. Spune dânsul că mulțumește presei. Într-adevăr, am constatat că o parte a presei denigrează din ce în ce mai mult, în cuvinte injurioase de-a dreptul, comisia aceasta parlamentară care a muncit, vă spun, 9 luni, cum nici o altă comisie parlamentară nu a muncit până acum. În fruntea listei se află, evident, ziarul maghiar de limbă română, care se numește «România liberă». Ultimul căruia-i răspundeam era Szöcs Geza, cel care folosisse expresia „Pogromul și linșajul împotriva maghiarilor“.

A doua ședință destinată dezbaterilor a avut loc pe 28 octombrie („Monitorul oficial“ partea a II-a, an II, nr. 254/29 oct. 1991). Spiritele au fost și mai înfierbântate, deși, în linii mari s-au repetat ideile și argumentele din săptămâna precedentă. Cel mai interesant lucru era subliniat de profesorul universitar clujean Mircea Crețu (P.U.N.R.): „Raportul arată că atunci când se pune problema integrității, a unității noastre de stat, orice deosebire între forțele politice românești încetează, existând în esență o unitate de vederi.“ Cel mai aplaudat a fost discursul lui Romulus Vulpescu, încheiat

printr-un îndemn: „Suntem datori să consfințim prin autoritatea legii dreptul românilor de a fi respectați“. Reprezentanții U.D.M.R. au reluat textele din ședința anterioară; nu recunoșteau nimic. Singur Domokos Geza a mai îndulcit tonul: „Noi nu vom putea accepta acest raport“. „Chiar nimic?“ – este întrebat din sală. „Nu, nu, nu, n-am spus nimic din el, faptele sunt fapte, cifrele sunt corecte, sunt cifre și mărturii exacte [...] Nu putem accepta viziunea preconcepută [...]“ A fost singura recunoaștere, din partea unui reprezentant al U.D.M.R., în timpul dezbaterilor, a valabilității materialului probator strâns de Comisie. Cel mai insolent a vorbit Borbély Ernő, tipul clasic al revizionistului maghiar, plin de sine, cu un dispreț suveran față de tot ce e românesc; și-a încheiat intervenția cu o formulă total lipsită de respect față de Parlamentul României: „Nu pot să vă mulțumesc pentru răbdare“. Spontan, deși la fel de neparlamentar, i-a răspuns Ion I. Brătianu – cel mai pitoresc personaj al primului parlament postrevoluționar: „Nici noi nu vă mulțumim pentru obraznicie!“

Finalizarea dezbaterilor s-a făcut pe 4 noiembrie 1991, ședință la începutul căreia răspund din nou, din partea Comisiei, la problemele ridicate. Dintre reprezentanții U.D.M.R., de data aceasta s-a evidențiat Bárányi Francisc – se spune că ar fi medic, dar după felul cum vorbește am mari îndoieli – care perora: „Pentru diversiunea politică, consider că-n mare parte este vinovat fostul prim-ministru Petre Roman [...] care a avut atitudine naționalistă, antimaghiară și de incitare interetnică [...] Comisia a avut interpretări tendențioase, falsificări și a instigat la ură șovină“. Cereă numirea unei alte comisii. Apoi își aruncă fulgerele și asupra Televiziunii: „Acuz Televiziunea Română pentru dezinformarea populației, pentru propaganda și cultivarea șovinismului antimaghiar, pentru incitarea spiritelor împotriva ungurilor din România și de pretutindeni“. Nimeni nu-și mai aduce aminte astăzi, în condițiile alianței dintre U.D.M.R. și partidul lui Petre Roman, de acuzațiile dure ce i se aduceau acestuia din urmă de viitorii aliați. A fost și un moment al împăcării: după ce Petre Roman a fost părăsit, în primăvara lui 1992, de majoritatea aderenților, a făcut o vizită la sediul U.D.M.R.; la plecare, o ziaristă l-a întrebat: „Dumneavoastră aici?“ „Da – a răspuns fostul «lider național» – acum pot veni, am scăpat de naționaliști ca Petre Țurlea și Gheorghe Dumitrașcu“. Așa s-a ajuns la scena caragialească „Pupat Piața Endependenței!“

Spiritele se încinseseră excesiv, în dauna rațiunii. Atât de mult, încât un alt deputat maghiar – Pillich Ladislau Ștefan (ascuns după

o mustață mare, care-i dădea un aer cumsecade) – să arunce invective asupra întregului Parlament. După discursul plin de minciuni, de răstălmăciri și de amenințări al lui Hosszú Zoltán, Dumitru Pop (P.U.N.R.) nu s-a mai putut stăpâni și i-a strigat: „De ce ați dat foc la biserici? Criminalule!“ Deși era de înțeles pierderea controlului în fața discursului mincinos și arogant, totuși nu era de admis un asemenea răspuns. Mai era puțin ca să se ajungă la violență fizică! Dan Marțian, care prezida, a reușit, însă, să calmeze spiritele, încheind repede ședința.

Urma ca birourile permanente să alcătuiască proiectul textului hotărârii Parlamentului și acesta să fie supus aprobării. Dar finalizarea Constituției și referendumul asupra ei, Ziua Națională și, mai ales, obstrucția permanentă a U.D.M.R., au făcut ca abia la 20 decembrie să ni se prezinte o primă variantă de text. Între timp a fost un adevărat pelerinaj pe la București al diverselor delegații occidentale, toate responsabile cu drepturile omului în lume și toate alarmate doar de situația tragică a maghiarilor din România. Cea mai impunătoare venea de la Consiliul Europei; avea, între cei 7 membri, un maghiar, Laszlo Kovacs. Întâlnirea cu Comisia Harghita-Covasna a avut loc la Senat, principala întrebare a oaspeților fiind dacă s-a respectat, în lucrările Comisiei, și părerea minoritarilor. Răspund, prezentând pe scurt modalitatea de lucru și rezultatul votului final, Raportul fiind votat de toți, inclusiv de reprezentantul minorităților (Anton Nicolau); singurii oponenți, reprezentanții partidului care a organizat acțiunile antiromânești. Din partea cealaltă a mesei, îmi arunca fulgere Takacs Csaba.

Dacă asemenea întâlniri cu reprezentanți ai diverselor foruri internaționale veniți să se informeze erau de acceptat, cu totul de condamnat a fost întâlnirea cu delegația Guvernului de la Budapesta – știut fiind faptul că acesta se consideră reprezentantul tuturor maghiarilor, deci își arogă dreptul de a interveni în treburile interne ale statelor care au minoritari unguri. Acceptarea unei asemenea întâlniri echivala cu recunoașterea valabilității pretențiilor guvernului budapestan. Acceptând raționamentul meu, Comisia Harghita-Covasna a hotărât să nu răspundă solicitării venite din partea delegației maghiare. Spre surprinderea noastră, la 3 decembrie, încălcând hotărârea anterioară, și fără a ne anunța, președintele Comisiei, Mihai Teodorescu, unul dintre vicepreședinți, Marcel Chirițescu și alți trei deputați s-au prezentat docili la întâlnirea cu Gyla Horn. Am aflat din ziare („Azi“ din 6 decembrie) că parlamentarii maghiari i-au luat la întrebări pe cei români. Chiar

Mihai Teodorescu recunoștea: „Majoritatea întrebărilor au fost cât se poate de ofensive, vizând o seamă de învinuiri aduse Raportului Harghita-Covasna. Parlamentarii maghiari au pus la îndoială sinceritatea declarațiilor persoanelor care au fost audiate. Cel mai violent atac s-a manifestat împotriva concluziilor Raportului Harghita-Covasna“. Față de această situație am protestat în Camera Deputaților, la 9 decembrie: „Chiar dacă nu au obținut modificarea Raportului, parlamentarii maghiari au reușit ceva mult mai important pentru ei și mai grav pentru noi: recunoașterea, fie și tacită, a dreptului Ungariei de a se amesteca în treburile interne ale României. Ca urmare, condamnm cu fermitate comportamentul nedemn din punct de vedere național al membrilor Comisiei care au participat, comportament care a dus la înjosirea încă o dată a României de către oficialitățile maghiare [...]“. Propuneam, pentru a nu se mai repeta asemenea lucruri, dizolvarea oficială a Comisiei, având în vedere faptul că și-a îndeplinit misiunea („Monitorul oficial“, partea a II-a, an II, nr. 282/10 dec. 1991, p. 18–19). Dacă Marcel Chirîțescu și-a recunoscut în particular greșeala, spunându-mi că a fost obligat de conducerea F.S.N. să se ducă, în schimb Mihai Teodorescu s-a arătat foarte supărat pe mine, calificându-mi atitudinea ca lipsită de maleabilitate; i-am răspuns: „Atunci când în joc este însăși demnitatea țării, maleabilitatea este cu totul de condamnat.“ Îmi cere textul „cu autograf“ și i-l dau. Ne-am întâlnit pe aceleași bănci și în legislatura următoare. Nu am păstrat vreo animozitate unul față de altul, dar nici nu am uitat incidentul.

*

Bazându-mă pe întrebarea Delegației Consiliului Europei: „De ce Parlamentul nu a luat nici o hotărâre? Nu este de acord cu Raportul Harghita-Covasna?“ – la 16 decembrie cer imperativ includerea pe ordinea de zi a problemei adoptării unei hotărâri finale asupra Raportului, „chiar dacă președintele, Dan Marțian, nu ar fi de acord“; remarcam și acțiunea subterană a U.D.M.R. Astfel, în sfârșit, la 20 decembrie ni se prezintă textul așa cum scăpase din birourile permanente, așa cum fusese periat la cererile insistente și printre dinți ale U.D.M.R., așa cum fusese adaptat pentru a nu trezi nici o supărare în vreun for internațional; un text vag, ce nu avea aproape nici o legătură cu Raportul și cu discuțiile care urmaseră. Propunerile de îmbunătățire fiind foarte multe, votul final asupra lui s-a dat pe 12 februarie 1992 („Monitorul oficial“, partea a II-a, an III, nr. 2/13 februarie 1992). Hotărârea era neutră

și nesemnificativă. Nici măcar nu s-a acceptat formula „Parlamentul aprobă Raportul Harghita-Covasna“, așa cum am propus și cum reieșea din dezbaterile ce avuseseră loc. Formula folosită: „Parlamentul ia act...“; dar, putea să ia act și fără a fi de acord cu conținutul! Se cerea autorităților competente să cerceteze și să ia măsuri. Cu toată încercarea mea și a P.U.N.R. de a schimba textul, nu s-a reușit. În particular, deputaților din majoritatea parlamentară li se spusese că o condamnare deschisă a U.D.M.R. (chiar dacă ar fi normală, având în vedere acțiunile antiromânești pe care le inițiasse și condusese), ar periclita șansele României de intrare în Consiliul Europei și mulți crezuseră. Pe culoar, după vot, deputații maghiari se uitau la mine cu un zâmbet triumfător; colegii din Grupul F.S.N. mă ocoleau cu capul plecat. Senatorul Dumitrașcu îmi spuse: „Domnule, o să avem soarta pe care o merităm! Unde nu-i șira spinării, nimic nu e!“

Astfel, după o muncă intensă de un an – cum nici o altă comisie nu mai făcuse – rezultatul a fost departe de cel scontat și normal. Nici un român alungat nu a fost sprijinit să revină în Harghita sau Covasna; situația generală a populației românești din cele două județe a rămas aceeași; U.D.M.R.-ul a putut să-și continue nestingherit politica de maghiarizare, antiromânească. Cu toate acestea, prin evidențierea publică, în mod oficial, pentru prima dată, evidențiere venită chiar din partea Parlamentului, a fărâdelegilor patronate de către U.D.M.R. și a amestecului Ungariei în România Raportul a avut un efect pozitiv. A demonstrat cu claritate existența pericolului la adresa poporului român, din partea forțelor șovine, iredentiste maghiare; a demonstrat miopia sau reaua intenție a celor care negau acest pericol și, mai ales, nocivitatea publicațiilor care, deși românești, se pusese în slujba celor ce loveau în statul român. Raportul i-a solidarizat pe majoritatea românilor în jurul ideii apărării statului național. În toamna lui 1991 s-a demonstrat faptul că toată campania internaționalistă, cosmopolită, toată acțiunea de discreditare a valorilor proprii, de atenuare a sentimentului național, purtată pentru și cu bani de la Sörös, pentru și cu „ajutoare“ de la diverse organisme internaționale doritoare să „democratizeze“ mai repede România, nu avusese succes; marea majoritate a populației mai credea încă în statul național român și vroia să-l apere.

*

Nu au fost singurele dispute în jurul problemei zisă națională în Parlamentul României, în perioada 1990–1992; au fost, însă, cred

eu, cele mai interesante. Este bine ca ele să fie cunoscute pentru că fapte ca cele ce le-au generat au loc și astăzi; și, mai ales, amenințările la care era supus statul român și poporul român în 1990–1992 se exercită și astăzi, chiar dacă îmbracă forme mai subtile și mai diferențiate. Atunci s-a mizat mai mult pe un atac frontal, cu diferențierea clară a taberelor. Nu s-a reușit și s-au tras concluzii din această nereușită. Acum se încearcă subminarea edificiului național în special din interior, folosindu-se politicienii veroși ce se află în multe partide, politicieni care, pentru voturi și putere, au acceptat alianța cu partidul declarat antiromânesc, cu U.D.M.R.-ul. Nu este târziu ca boala politicianismului antinațional să fie înlăturată. Trebuie însă două lucruri: conștiință și voință. Pentru a le forma, la cei care nu le au, sau pentru a le revigora, la cei care s-au lăsat ademeniți de zâmbetele dulci și prefăcute ale adversarilor neamului românesc, ar trebui citită cartea de Istorie. Înapoi la strămoși, de unde vom lua pildă de conștiință și de bărbăție și vom afla că le datorăm păstrarea întreagă a statului național și a spatelui neîncovoiat.

Alegerile din mai 1990 au dat F.S.N.-ului o majoritate parlamentară foarte confortabilă, întărită și de existența, în cele două Camere, a reprezentanților unor partide cu programe și idei apropiate: P.U.N.R., P.D.A.R., Partidul Socialist Democratic. Dar era inevitabil ca datorită însăși condițiilor în care au fost pregătite alegerile, a lipsei de experiență politică, a slabei înțelegeri a mecanismului electoral democratic, cei aleși în prima legislatură să se fi grupat mai mult în jurul unor personalități, decât în jurul unor programe clare. De altfel, însăși electoratul a avut aceeași tendință.

Astfel, s-a ajuns ca Parlamentul să fie format din specialiști, unii chiar personalități de excepție în domeniul lor de activitate; însă, foarte puțini erau cei care aveau înclinația de a deveni oameni politici. Ca urmare a existenței atâtor individualități pronunțate, chiar de la început se presupunea că va fi greu de impus o unitate deplină de conduită. În schimb, grupul majoritar avea avantajul pregătirii superioare a majorității membrilor săi și, deci, posibilitatea unor analize profunde a proiectelor de lege. Acest nivel superior al pregătirii intelectuale a parlamentarilor din prima legislatură a avut consecințe pozitive și asupra textului viitoarei Constituții. În grupul majoritar exista și o altă categorie de parlamentari – afaceriști; vor începe treptat să se manifeste, la început sub privirile surprinse ale colegilor care mai credeau că veniseră în Parlament doar pentru a ajuta la transpunerea în practică a idealurilor Revoluției. Vor lua în stăpânire cea mai mare parte a funcțiilor în cele două Camere, vor fi cei care se vor duce cel mai des în străinătate, își vor da mâna cu afaceriștii din celelalte grupuri parlamentare, își vor deschide firme proprii sau pe numele rudelor apropiate (cel care încerca să-i întrebe dacă la baza firmelor nu stă traficul de influență era imediat etichetat de cripto ori neo comunist, nostalgic al vechiului regim, conservator etc.)

Pentru a menține unitatea Grupului său parlamentar, F.S.N. ar fi trebuit să aibă în frunte un om destul de inteligent încât să nu-i bruscheze pe parlamentari prin hotărâri luate fără consultarea lor,

un om onest, care să respecte principiile democratice ale Statului și să nu încerce să instaureze o dictatură personală, un patriot în fapte, nu doar în vorbe. Din păcate, lui Petre Roman i-au lipsit toate aceste atribute. Se adaugă aici proasta gestiune a țării (cu siguranță intenționată), refuzul declarat de a asculta părerile altora (în afara celor din grupul clientelar restrâns), înfumurarea și narcisismul. Curioase toate aceste elemente de comportament, mai ales că este vorba despre un om a cărui inteligență depășește media.

Era, așadar, normal ca – datorită propriei compoziții și datorită „liderului național” – majoritatea parlamentară rezultată în urma alegerilor de la 20 mai 1990 să se erodeze treptat și, în final, să se destrame.

La sfârșitul lui 1990 și începutul lui 1991 se desprind mai mulți deputați ce vor forma grupul parlamentar „20 mai”, în frunte cu economistul Gheorghe Rădulescu. Motivul declarat era părăsirea, de către Petre Roman, a principiilor democratice de conducere și greșelile majore săvârșite în guvernare. Mult mai important a fost șocul din aprilie 1991, când încercarea de remaniere guvernamentală cerută de Petre Roman era respinsă de Parlament, deși majoritatea aparținea F.S.N. Era reacția de dezavuare a „liderului național”, lider care se apropia tot mai mult de afaceriștii din propriu-i partid și de afaceriștii din alte partide parlamentare. Cazul cel mai condamnat de deputații onești era impunerea alianței cu Dinu Patriciu; în acea primăvară a lui 1991, D.P. își dezvoltase aspirația către un portofoliu ministerial, nu altul decât lucrările publice (dacă ajungea în scaunul dorit, i s-ar fi potrivit zicala cu lupul pus paznic la stână).

Dispute aprinse au avut loc între Petre Roman – susținut de grupul restrâns de profitori din jurul său – și majoritatea parlamentarilor F.S.N. Grupul clientelar era format din oameni cu obligații personale față de „lider”: cei ce ocupau funcții ministeriale sau în conducerea județelor, cei susținuți în diverse afaceri, cei promovați pentru diverse posturi de conducere în Parlament. Printre membrii reprezentativi ai grupului clientelar erau: Adrian Severin, Cazimir Ionescu, Bogdan Pătrașcu, Bogdan Teodoriu, Radu Berceanu, Ionel Ardelean (deputat de Prahova, cu vagi înclinații de jurist, pe care, în romantismul campaniei electorale îl rugasem să facă parte din lista propusă de F.S.N., deci îl făcusem deputat fără să fi avut vreun merit; drept răsplată, mă va calomnia pe la toate ușile și chiar în presă), Victor Boștinăru (profesor de istorie din Târgoviște,

cunoscut de mine dinainte de 1989, de la diverse sesiuni științifice), Constantin Sorescu (fost aprig ziarist la „Scânteia tineretului“, rămas de atunci cu apucăturile unui utecist fruntaș), Ioan Moldovan (procuror obscur și cam bețiv, ajuns ministru al tineretului), Alexandru Sasu, miniștrii Babiuc, Ursu, Duvăz, Elena Dumitru, Martha Țârnea ș.a.

Pe lângă aceștia, au fost atrase câteva personalități cu adevărat valoroase ca Eugen Dijmărescu, profesorul universitar Ion Blaga, Ion Aurel Stoica (deși fost secretar al Comitetului județean P.C.R. Cluj, nu-și ascundea trecutul și știa să se poarte civilizat cu toți), judecătorul Constantin Predescu (unul din marii juriști ai Parlamentului, care va sfârși, în a doua legislatură, izolat de grupul romanist pentru independența sa de gândire) ș.a. – cei mai mulți din această ultimă categorie neantrenându-se în luptele dintre Petre Roman și parlamentari, astfel ajutându-l, însă, indirect. Între membrii grupului clientelar – cu excepția celor din urmă – se formase o solidaritate de gașcă, bazată pe șantaj: fiecare știa câte ceva compromițător despre celălalt și, de aceea, se susțineau reciproc. Fiind membru al Comisiei de etică și litigii a F.S.N., am putut afla foarte multe din matrapazlăcurile celor ce se aflau în fruntea partidului: încălcări de legi, majoritatea cu scopul de a obține avantaje materiale. Orice dezvăluire a Comisiei era imediat mușamalizată. Edificator este cazul lui Cătălin Iorgulescu, fost primar adjunct al Capitalei, care încălcase (dovedit) în multe rânduri legea, împărțind apartamente conform unor criterii proprii. După o cercetare riguroasă și îndelungată, Comisia de etică și litigii a concluzionat că cel în cauză este într-adevăr vinovat, deci trebuia înlăturat din orice funcție în partid. Spre stupefacția mea, după ce Comisia a finalizat cazul în acest fel și a anunțat conducerea F.S.N., a doua zi Cătălin Iorgulescu a fost numit de Petre Roman ca expert economic al partidului. Trecând pe lângă mine, în Mercedesul personal, la o săptămână, C.I. mi-a aruncat o privire disprețuitoare. Colegii malițioși au lansat zvonul că fusese numit consilier economic pentru că dovedise că se pricepe la hoții. Sau cazul actorului, ajuns deputat, Mihai Voicu (de altfel, un om simpatic și cu simțul umorului: după ce i-am făcut observație odată că a lipsit din Cameră o lună întreagă, când ajungea la ședințele Parlamentului se prezenta întâi la mine și-mi spunea, în poziție de drept: „Vă raportează că am venit!“); sprijinit de F.S.N., obținuse concesiunea unuia dintre cele mai importante vaduri comerciale ale Bucureștiului, Hanul cu Tei. Chemat la Comisia de etică și litigii, căreia i se trimiseseră mai

multe sesizări privind ilegalități comise, nu s-a putut demonstra nimic; sau Comisia nu a avut acces la toate materialele necesare. La sfârșit, cu zâmbetul pe buze, Mihai Voicu îmi spuse: „Mai e cineva să fi dat atâtea milioane partidului ca mine?“ Deci, își plătise datoria.

Pe măsura dezvoltării relațiilor clientelare din sfera conducerii F.S.N., a tendințelor dictatoriale (culminând cu „demisia de onoare“ cerută tuturor deputaților și senatorilor), a accentuării cultului personalității „liderului național“, corelate cu dezvoltarea unora din afacerile veroase ale guvernelor de până în septembrie 1991 (afacerea avioanelor Airbus, a creanțelor României, a terenurilor din București arendate pe nimic lui Ion Țiriac etc.) – răceala dintre Petre Roman și majoritatea parlamentarilor F.S.N. s-a accentuat. Încercările repetate ale deputaților și senatorilor de a îndrepta lucrurile au eșuat. Din vara lui 1991 se montează o abilă propagandă împotriva Parlamentului și, în particular, împotriva parlamentarilor F.S.N., prin care Petre Roman a putut să imprime opiniei publice ideea că ruptura s-ar fi produs datorită dorinței sale de a accelera reforma, dorință care i-ar fi deranjat pe „conservatorii“ cu „nostalgii comuniste“. Chestia cu „nostalgiiile comuniste“ – blam aruncat asupra altora – era de-a dreptul ridicolă dacă ne aducem aminte că „liderul național“, încă de mic copil fusese protejatul regimului comunist și profitase fără jenă de pe urma lui.

*

În toamna lui 1991, după mineriadă, Petre Roman a făcut față șocului, reușind să se mențină în fruntea partidului și amânând Convenția pe țară ce trebuia să clarifice lucrurile. Zâmbind în stânga și-n dreapta, ascultând cu prefăcută atenție toate propunerile de optimizare a activității, promițând democratizarea partidului, vătându-se teatral, arătându-se foarte curtenitor față de parlamentari în luna octombrie a reușit să convingă pe cei mai mulți că are intenții bune. Și, astfel, a aplicat încă o dată cu succes (la fel ca în timpul Revoluției din 1989) principiul pisicii: orice schimbare s-ar produce, să pici tot în picioare.

Grupul parlamentar F.S.N. a fost permanent ținut la curent și consultat cu privire la tratativele pentru formarea noului guvern. Era, evident, și teama de a nu repeta situația din aprilie 1991. Tactica a reușit și parlamentarii nu au protestat nici măcar atunci când propunerile lor pentru postul de prim-ministru (Marian Enache sau Adrian Năstase) au fost respinse. Petre Roman și-a impus

cu abilitate propriu-i candidat, Theodor Stolojan, cel pe care nimeni dintre parlamentari nu-l avusese în vedere. Se spunea că alegerea s-ar fi datorat unor considerente etnice, ceea ce n-ar fi avut, însă, nici o importanță dacă cel în cauză nu ar fi continuat politica dezastruoasă a fostului prim-ministru.

Concomitent cu încercarea de a atenua nemulțumirile parlamentarilor, Petre Roman a inițiat o campanie denigratoare din ce în ce mai violentă la adresa președintelui Ion Iliescu; i-a adus foarte multe acuze, nemeritate, mai ales în presa străină, ceea ce a dăunat însăși imaginii țării și s-a erijat în singur garant al democrației în România. Era evident că fostul prim-ministru încerca să găsească un vinovat pentru eșecul guvernării sale și se comporta ca un copil răzgâiat căruia i se luase jucăria. Cu o desăvârșită lipsă de decență față de cel care-l scosese din anonimat, amplasându-l fără a avea vreun merit în fruntea statului, Petre Roman a preluat toate sloganurile opoziției la adresa președintelui.

Odată guvernul format și perspectiva noilor alegeri pentru conducerea F.S.N. amânată, „liderul național“ s-a liniștit și a reînceput campania împotriva parlamentarilor neascultători, continuând și campania împotriva președintelui. De aceea, pentru clarificarea situației, la cererea grupurilor parlamentare ale F.S.N., în decembrie 1991 au avut loc mai multe întâlniri cu conducerea, acceptate de aceasta în silă.

Primele au fost întâlniri separate, cu fiecare grup în parte, la 12 decembrie. De la ora 14 la 16,30 o întâlnire furtunoasă la Senat. Cu o seară înainte, majoritatea senatorilor semnaseră o scrisoare prin care îl criticau aspru pe Petre Roman, mai ales pentru cultul personalității. Întâlnirea cu grupul deputaților, la Camera Deputaților, programată pentru ora 15, a început abia la 16,45. Ni se anunță că la Senat „nu am ajuns la nici o concluzie“; vor mai avea o întâlnire luni, 18 decembrie. Apoi P.R. deapănă, pe îndelete, o expunere începută cu calificarea scrisorii senatorilor ca „incidentul grav de ascară“. Prezintă „deosebirile fundamentale față de Ion Iliescu“, în primul rând faptul că I.I. „se declară partizan al comunismului“ (!); îl acuză că s-a pronunțat pentru cercetarea „conturilor Guvernului Roman“. Deci, asta era cauza principală a supărării și teama, în același timp.

În aceeași seară, pentru ora 18 era fixată dinainte o întâlnire a ambelor grupuri parlamentare F.S.N. cu Ion Iliescu (la cererea parlamentarilor). Autobuzele ne așteptau la ora 17,30 pentru a ne duce la Cotroceni. De aceea, deputații voiau să încheie repede.

Totuși reușesc să spun două fraze: „În public primul care a început polemica și a continuat-o fără rost a fost Petre Roman, deși nu i s-a răspuns din partea lui Ion Iliescu. În ceea ce privește conturile guvernării, este normal să fie cercetate; dacă a fost corect, de ce se opune?” Nu am primit nici un răspuns.

În final, mai mulți deputați l-au invitat și pe „liderul național” la Cotroceni. Ne-a răspuns: „Duceți-vă să luați lumină!” Câțiva membri ai camarilei au venit, totuși, pentru a asculta.

Ora 18,30. Începem întâlnirea de la Cotroceni (în sala Unirii). Va dura peste trei ore. Președintele foarte supărat; face o trecere în revistă, cu citate, a tuturor articolelor și interviurilor îndreptate împotriva lui de Petre Roman. Se înfierbântă la un moment dat, ridicând chiar tonul. Supărarea lui P.R. se datorează doar pierderii guvernului; dar trebuie să învețe că într-un stat democratic guvernele vin și pleacă; este adevărat că a fost constrâns să plece, dar nu trebuie să facă o tragedie personală din asta; nu președintele este vinovat pentru mineriadă; acuzația că președintele a adus minerii este o calomnie; s-a văzut la TV că președintele le-a ținut piept. Vroia să declarăm starea de urgență; și cu asta ce făceam? Trăgeam în oameni? E dovada infantilismului politic; îl credeam mai copt la minte! Ca președinte nu am voie să mă amestec în viața partidelor și nici nu o fac. Am acceptat cererea grupurilor parlamentare de a ne întâlni, pentru a vă expune și punctul meu de vedere. Sunt mâhnit că partidul pe care l-am întemeiat, împreună cu dumneavoastră, a ajuns aici.

Vorbesc mai mulți parlamentari. Petre Țurlea: Eu cred că, având o conducere sau alta, împrejurările de azi cer ca Frontul să existe. Este absolut necesară unitatea F.S.N., fapt ce ar garanta stabilitatea țării, deocamdată nefiind altă forță politică în stare să îi ia locul. Eventuala moștenire a scenei politice de către partidele de dreapta, ar duce la aplicarea formulei antidemocratice „*restitutio in integrum*”, inclusiv a monarhiei. Greșelile actualei conduceri a F.S.N. trebuiesc recunoscute de către aceasta: alegeri nedemocrate la Convenție; impunerea în posturile cheie a unor oameni nepregătiți și neagreați de majoritatea frontiştilor, în funcție de cât de plecat țineau capul; Guvernul F.S.N. nu a făcut nimic practic pentru românii din Transilvania; încercarea de discreditare a grupurilor parlamentare, deși acestea sunt formate din întemeietorii Frontului în toată țara; nu s-a făcut o propagandă adecvată în vederea Referendumului pentru Constituție. Față de

toate acestea, menționam necesitatea unei grabnice convocări a Convenției pe țară; pentru că actuala conducere s-a dovedit incompetentă, propunem alegerea uneia provizorii (din grupurile parlamentare), cu mandatul de a organiza Convenția în termen de o lună. La sfârșit consemnam faptul că, în septembrie 1991, Petre Roman ceruse Camerei Deputaților să adopte o hotărâre prin care să impună guvernului să „tragă cu toate armele” în demonstrații. Marea majoritate a vorbitorilor, pe aceeași linie cu mine. Vorbesc și câțiva romaniști, între care Gurău și Berceanu – nu fac decât să sublinieze, o dată mai mult, ruptura.

Pe la 20,30 un secretar intră precipitat și-i întinde președintelui o foaie de hârtie. Acesta se face roșu. Ne spune că, doar cu câteva minute înainte, Petre Roman a avut o intervenție la TV, blamându-l din nou și acuzându-l de simpatii comuniste. Majoritatea parlamentarilor se agită indignați.

În final, Ion Iliescu menționează: „Am acceptat cererea dumneavoastră de a ne vedea. Nu am dreptul și nici nu vreau să dau vreun sfat. Indiferent ce se va întâmpla, vreau să sper că vom rămâne prieteni. Drumul pe care-l veți alege, dumneavoastră îl veți hotărî”.

A doua zi, întrunirea Comitetului județean Prahova al F.S.N. Unii nu știu, încă, de partea cui să fie. Corneliu Ruse afirmă că „integritatea F.S.N. este lezată de ambele părți”. Ulterior se va răzgândi, va intra în camarilă și va condamna numai pe cei ce se opuneau lui Petre Roman. În aceeași zi redactez o scrisoare către Biroul Executiv al F.S.N., pe care o duc imediat la Sediul central. Spre surprinderea mea, pe 15 decembrie mi se spune de către un coleg că a auzit-o citită la B.B.C. (în „Dimineața” va apare abia la 15 ianuarie 1992); deci, cineva din anturajul lui Petre Roman dăduse scrisoarea postului de radio. În general, în scrisoare erau aceleași idei ca în expunerea ce făcusem la Cotroceni, accentuând pe cererea demisiei „liderului național”.

La 16 decembrie, un grup de 15 deputați și senatori alcătuiesc o *Declarație apel pentru unitatea Frontului Salvării Naționale*: Marian Enache, Ion Solcanu, Dan Nicolae, Ion Vasile, Octavian Opriș, Marcel Chirișescu, Dumitru Răduceanu, Petre Ninosu, Alexandru Albu, Ionel Roman, Gheorghiță Lupău, Petre Țurlea, Mihai Fercală, Ionel Aichimoaiei. Seara este citită la TV. Era actul de naștere al Grupului pentru unitatea Frontului. Se făcea apel la o atitudine rațională și responsabilă a tuturor curentelor din F.S.N.,

în vederea examinării cu bună credință a stării excepționale existente în partid și elaborării soluțiilor politice viabile, echilibrate, care să confere F.S.N. identitate, dincolo de falsele conflicte în care a fost antrenat. Inițial, semnase Declarația și Ion Blaga (la locul 4), dar s-a retras; ulterior se vor retrage din grup Dumitru Răduceanu și Ionel Aichimoaiei.

17 decembrie 1991. Petre Roman acceptă să se întâlnească cu ambele grupuri parlamentare (de la Senat și Camera Deputaților) la sala „Omnia“. Cu vechea tactică de a obosi participanții, ca să se treacă apoi în fugă peste problemele fierbinți, hotărâște să vorbească mai întâi membrii Biroului Executiv (în majoritate româniști) – în total 14. Ionel Ardelean cere o disciplină de fier în partid. Adrian Severin supralicitează – trebuie o disciplină ca la armată; dacă cineva vrea să-l critice, nu va admite decât dacă-i va da „exemple absolut concrete“. Vornicu (personaj pitoresc din Neamț, trezind de obicei zâmbete atunci când se aventura la tribună, fluturând o barbă stufoasă ca atestat de revoluționar), Stancov (oratorul „de serviciu“ al camarilei, obsedat de lupta împotriva comuniștilor pe care îi vedea peste tot), Radu Berceanu (harnic întemeietor de firme proprii în Craiova), Sasu, Duvăz – îi aduc laude lui Petre Roman, chemându-i pe ceilalți la ascultare. Surprinde Eugen Dijmărescu care propune desființarea titlaturii de „lider național“; de la masa prezidiului, cel direct vizat se arată a fi luat prin surprindere și-i aruncă o privire întrebătoare. Foarte critici la adresa Biroului – Dan Iosif, Vasile Văcaru, Marian Enache (care, sensibil la acuza de carierist ce i se aruncase nemeritat, anunță că nu va mai candida pentru alt mandat de deputat), Gheorghe Dumitrașcu („Biroul nu a condus nimic, nici măcar pe el“).

Cei care nu făceau parte din conducere au putut vorbi abia după ora 22. La început se citește lista celor înscrși, foarte lungă, primii trei fiind Alexandru Albu (deputat, unul dintre cei mai buni economiști ai Camerei, profesor la A.S.E.), Petre Ninosu (președinte al Comisiei juridice a Camerei Deputaților, fost exilat politic intern, om cu șira spinării dreaptă) și Petre Țurlea. O voce din spatele meu exclamă: „Începem cu artileria grea!“ Îi dau satisfacție lui Adrian Severin care ceruse „observații absolut concrete“ privitoare la activitatea sa: ca ministru (relațiile cu Parlamentul) nu și-a îndeplinit misiunea; în loc să fie dat afară pentru asta, a fost numit într-un alt post important, datorită prieteniei cu Petre Roman; este

unul din autorii propunerii din septembrie de a se trage în demonstrații; este autorul multor amendamente antinaționale la proiectul Constituției, amendamente pe care le-a semnat în numele Grupului F.S.N., fapt corelat cu candidatura sa la funcția de președinte al Camerei Deputaților făcută de U.D.M.R. Menționez greșelile „liderului național”: încercarea de a incita unele categorii sociale împotriva altora; folosirea deseori a formulei „tineretul și intelectualii sunt singurii reprezentanți ai progresului și reformei”, formulă jignitoare pentru muncitori sau țărani; discreditarea grupurilor parlamentare, mai ales prin ziarul „Azi”, al cărui redactor șef se arată a fi un mercenar fidel; cel mai grav este cultul personalității, bazat pe sistemul clientelar format din ardeleni (aluzie la I. Ardelean), boștinari și severini. „Acest cult al personalității ne aduce aminte de alt cult. Trebuie înlăturat până nu se consolidează”. În fața marilor greșeli ale Biroului Executiv, propun suspendarea întregii conduceri, în frunte cu „liderul național” și constituirea unei comisii provizorii pentru organizarea Convenției. Discurs foarte viu aplaudat, în multe rânduri; nu și de la masa prezidiului.

Se ajunsese la ora 24 și mai erau înscriși încă 20 la cuvânt; se hotărăște să se continue, în aceeași formulă, a doua zi.

18 decembrie 1991. Începem tot la ora 18. Remarc contraofensiva camarilei îndreptată mai ales împotriva principalilor critici ai lui Petre Roman. Vilău (rotofeiu avocat din Timișoara, cu barbă, având o voce de domnișoară) își aduce aminte că am vrut să subminez Constituția; Octavian Știreanu, redactorul șef de la „Azi”, care afirmă că ziarul său spune numai adevărul; Costică Canacheu reluând ideea sa fixă – de vină pentru toate este S.R.I. (înainte de Revoluție fusese elev al Școlii de securiști de la Băneasa și rămăsese cu o sperietură); bufonii celor două Camere – senatorul Negru care-și citește o scrisoare către Ion Iliescu, cerându-i demisia (o va răspândi sub titlul „Ruga unui dac adresată președintelui României”, solicitând și altora s-o semneze; fără succes) și deputatul Iordache (care ne anunță că avea idei frontiste încă de la 9 ani, de când nu l-a mai bătut taică-său). Din tabăra cealaltă vorbesc Ion Solcan, Iamandi, Serac, Florica Dumitrescu, N.S. Dumitru (cu siguranță cel mai profund, dar prea stufos pentru a fi receptat cu răbdare), Adrian Pitca (muncitorul ploieștean cu merite în timpul Revoluției, dar cu limbaj voit colorat). La sfârșit, după miezul nopții, vorbește Petre Roman: în Vest i s-a spus că F.S.N. este urmaș al comunismului, interlocutorii adăugând, însă: „Nu este vorba de

dumneata, Petre Roman, ci de partid“. Deci, „liderul național“ ne-a spus deschis că Occidentul are încredere numai în el și, dacă suntem cumiți, ne-ar putea lua pe garanție. În rest nu răspunde la nici una din problemele ridicate, din criticile care i s-au adus, din întrebările ce i s-au pus; nu a acceptat nimic. Încheie teatral: „Cei care vor pot merge cu mine; ceilalți...”

20 decembrie 1991. După confruntarea cu grupurile parlamentare, „liderul“ a convocat Colegiul Director, întărit cu romaniști din județe; cu greu se dă voie senatorilor și deputaților să stea în sală (la „Dacia“), dar în spate, pentru a nu-i contamina pe ceilalți. Deliciul serii a fost Constantin Sorescu: convocarea Convenției este o eroare; ca să fim social-democrați, trebuie să fim liberali; „pe cine să avem în frunte, dacă nu savantul al cărui nume se află pe buzele tuturor, Petre Roman? Revoluția ni l-a dat pe dl. Petre Roman, să știm să-l păstrăm și prețui!“ Se remarcă, dintre romaniști (fără a atinge nivelul intelectual, partinic, clarviziunea poetului de curte) Moldovan (ministrul): „Liderul este garanția îndeplinirii programului“. Elena Filipescu (subprefect al județului Mureș, care-mi cunoștea și aprecia activitatea în Comisia Harghita-Covasna) surprinde cu expresia „Parlamentul este Marea Adunare Națională“. Foarte mulți parlamentari, în semn de protest se ridică și părăsesc sala. În pauză, îi spun că este o jignire nemeritată; îmi răspunde că nu s-a referit la mine. Foarte bine și la obiect vorbește Marian Enache, în acel moment conducătorul revoltei antiromaniste; întâmpinat cu fluierături și țipete regizate; calm, M.E. se întoarce către masa prezidiului și spune: „Domnule Roman faceți să înceteze mașina de zgomote!“ Rezultatul votului, cunoscut dinainte, a dat câștig de cauză celor ce voiau amânarea, până în martie, a Convenției, „liderul național“ putând să o „pregătească“ bine*.

*

În așteptarea Convenției F.S.N., cele două grupuri s-au conturat mai bine și a apărut un al treilea. Ultimul era format din elitiștii partidului – Secăreș, Pasti ș.a., toți cu legături cu Academia „Ștefan Gheorghiu“; în martie 1992, văzând cât sunt de puțini, au propus

* 21.XII.1991. Prima ciocnire majoră, în public, între camarila romanistă și dizidenții din cadrul majorității parlamentare. La ședința solemnă a Parlamentului, cu ocazia împlinirii a doi ani de la Revoluție, a vorbit Ion Iliescu și câte un reprezentant al grupurilor parlamentare. Din partea F.S.N. – Petre Țurlea. Grupul romanist protestează.

să se alăture Grupului pentru unitatea Frontului, dar cu condiția de a prelua conducerea; supărați că n-au fost acceptați, vor reveni în turnul de fildeș. Deși toate curente vorbeau despre unitate, pentru un privitor lucid era clar că zilele Frontului, în forma de până atunci, erau numărate. Cu spiritul ascuțit de observație și incisivitatea ce o caracterizează, Roxana Costache titra un interviu cu mine – *F.S.N., F.S.N., unitatea unde ți-e?* („Libertatea“ din 20/21 martie 1992).

Opoziția a profitat de lipsa de coeziune a F.S.N. în timpul alegerilor locale din februarie 1992, reușind să câștige în mai multe orașe mari, inclusiv în București. Se pare că ea însăși a fost surprinsă de această victorie, având în vedere propriile-i disensiuni. Alianța formată în jurul celor două mari partide – P.N.Ț.C.D. și P.N.L. – Convenția Democrată – a reușit cu greu să depășească momentul desemnării unor candidați unici. Cel mai greu a fost la București – postul de primar general al Capitalei fiind și cel mai important dintre cele puse în joc. Presiunea ultimativă a P.N.L. a făcut ca C.D. să accepte drept candidat pe Crin Halaicu, inginer constructor cu o foarte relativă cultură, despre care au început imediat să circule anecdote. Un ziarist, văzând pielea cam tuciurie a candidatului la Primărie, l-a întrebat: „Părinți dumneavoastră sunt țigani?“ „Nu – a răspuns candidatul – au lucrat la Grivița Roșie“. C.D. l-a purtat, ca pe sfintele moaște, pe la diferite întruniri, la TV și Radio, astfel încât, lipsa de cultură a viitorului primar general a putut fi remarcată de toți, descori făcându-se haz pe seama ei; un coleg deputat, din Convenție, îmi spunea mucalit: „E cam prostuț, dar e al nostru!“¹

Interesant faptul că și F.S.N. și-a ales drept candidat la postul de primar general al Capitalei tot un tuciuriu, Cazimir Ionescu (chiar mai pronunțat decât Crin Halaicu). Astfel, cea mai mare

1 La 11 mai 1992, mă aflu la deschiderea Târgului Internațional de carte București, în holul Teatrului Național. După cuvântările scrobite ale miniștrilor (mai ales cea plină de tonuri înalte a lui Ludovic Spiess), primarul general, Crin Halaicu, s-a crezut obligat să cuvânte și el; primit cu un oftat, a avut la început o vorbă de spirit: „Mi s-a făcut un discurs, dar nu o să-l citesc. (După căutările febrile prin buzunare, cred că-l pierduse.) Vă spun că am îndrăgit cartea dintotdeauna. Și eu am stat la cozi pentru o carte bună“. „Probabil că nu ai ajuns niciodată în față“ – spune, cu voce destul de puternică, un domn de lângă mine. În aceeași zi, particip la reamplasarea monumentului lui I.I.C. Brătianu în parcul de lângă Muzeul literaturii române și în fața Fundației Brătianu. Sub un soare puternic, vorbește excesiv de lung (48 minute) Dan Lăzărescu (cu veșnica sa teorie a elitelor), Radu Câmpeanu, Corneliu Coposu și inevitabilul Crin Halaicu – care-l confundă pe Ion Brătianu cu fiul său I.I.C. Brătianu; norocul a făcut ca stația de amplificare să nu funcționeze.

satisfacție o aveau țiganii. În Piața Unirii, l-am auzit pe unul spunând, după ce se postase în fața unor afișe electorale: „Văzură-ți, pe oricine am alege, tot de-al nostru e!”²

În preajma insuccesului în alegerile locale, Cazimir Ionescu mai avusese unul: în primul tur de scrutin pentru alegerea Biroului Camerei Deputaților, în februarie 1992, candidase din nou la funcția de secretar și pierduse (cauza erau voturile majorității parlamentare). În după amiaza zilei respective, la ora 16, o rapidă convocare a strâns grupul parlamentar F.S.N. la sala 29; venise și Ion Aurel Stoica, președinte al partidului. Cazimir Ionescu tună și fulgeră, mai ales împotriva mea; căderea lui înseamnă o lovitură dată partidului; va fi influențată lupta pentru Primăria Capitalei; s-a făcut jocul dreptei reacționare; avem trădători în mijlocul nostru etc. Îi răspund calm că propriile-i „calități” îl fac de neacceptat. Unii colegi se lasă însă impresionați și personajul este repropus și ales. Bomba ședinței a fost sugestia lui Ion Aurel Stoica: la Galați să susținem candidatul Convenției Democratice!

Divizarea Grupului parlamentar F.S.N. a ieșit în evidență prin pozițiile diametral opuse luate în timpul discuției legilor adoptate în iarna lui 1992. Dintre cele legate de alegerile locale, cel mai important era proiectul de lege pentru finanțarea partidelor politice. Camera Deputaților, datorită defecțiunii F.S.N., s-a împărțit în două părți aproape egale. De o parte partidele zise istorice (P.N.Ț.C.D., P.N.L., P.S.D.R.) și U.D.M.R., cărora li s-au alăturat deputații rămași fideli lui Petre Roman; de cealaltă parte, P.U.N.R., Partidul Republican (cuprinzând deputații ce formaseră Grupul 20 mai) și grupul F.S.N. ce se opunea lui Petre Roman. Discuția finală din 9 ianuarie 1992 a fost furtunoasă. Mi-am exprimat credința că legea finanțării partidelor politice este imorală, deoarece obligă cetățeanul să contribuie (prin impozite) la susținerea unor partide ale căror doctrine nu le împărtășește; condițiile de sărăcie ale țării fac legea și mai imorală. În partea cealaltă, Constantin Sorescu,

² Pe Cazimir Ionescu îl cunoșteam bine, încă din primele zile ale Revoluției. Pe 7 ianuarie 1990 avuseseră loc alegeri, la Ploiești, pentru Consiliul județean Prahova al F.S.N. Eram printre cei aleși, ca reprezentant al Institutului de Petrol și Gaze, împreună cu studentul Gabriel Brânzea. Cu toate că alegerile fuseseră democratice (din reprezentanți ai întregului județ), câțiva tineri nemulțumiți s-au dus cu jalba la Cazimir Ionescu, pe atunci vicepreședinte al F.S.N. pe țară. Acesta a venit viforos la Ploiești și, cu gulerul paltonului ridicat, cu o figură de justițiar robespierrist, a trântit cu pumnul democratic în masă și i-a impus pe tinerii respectivi în Consiliu. La prima ședință, voind să ne împărțim atribuțiile, i-am întrebat la ce comisie vor să activeze. Toți doreau doar să controleze alimentarele!

înfocatul romanist, apără legea – aceasta (după el) fiind o condiție a pluralismului și, deci, a bunăstării. Înfierbântat și intrigat de faptul că cei mai mulți deputați râdeau de el (mic și gras, din sală i se vedea numai capul bâțâind printre microfoane), fostul gazetar comunist devenit peste noapte aprig democrat, a început să delireze: „Asta este curată demagogie. Suntem în plin Caragiale, în acea lume încă nedezvoltată, nedezvoltată încă intelectual, dezastruoasă din punct de vedere moral, dar care vine la tribună prin cațavencii ei și strigă în favoarea... Nu mă refeream numai la Caragiale, iertați-mă! Și strigă... și strigă... (vociferări)... și strigă în favoarea moralității” (Pasaj preluat din stenogramă – „Monitorul oficial”, partea a II-a, an III, nr. 4/10 ianuarie 1992, p. 12). Petre Ninosu îi spune: „Cațavencule, tu ești Cațavencu!” Cu aceeași tărie a susținut legea și Sergiu Cunesco – căruia, cineva din sală i-a strigat „Mai încet cocoș!”, și așa i-a rămas porecla. Întâmplarea a făcut ca, spre deliciul Camerei, după S.C. să urmeze la cuvânt deputatul Găină – un oltean rar prezent, majoritatea timpului „muncind cu spor” în diverse delegații în străinătate. Urmând exemplul „cocoșului” și Găină s-a declarat de acord cu legea. La fel reprezentanții U.D.M.R., P.N.Ț.C.D., P.N.L. În schimb, Constantin Ivanovici a citit un apel al Clubului Televiziunea 22, pentru neacceptarea proiectului. Pus la vot, acesta a căzut: 126 pentru, 104 contra, 25 abțineri.

Astfel s-a ajuns la primul proiect de lege respins în Camera Deputaților. În „Curierul național” (10 ianuarie), cu satisfacție și umor, Ioan Roșca prezenta dezbaterile și rezultatul final, căderea unui proiect de lege „în care n-am crezut niciodată”. Majoritatea opiniei publice a apreciat neacceptarea legii și a făcut, pentru prima dată, distincție între grupul romanist și cel care nu-l mai urma pe „liderul național”; acum a început să se concentreze

³ În ianuarie-februarie 1992 s-a înregistrat și prima încălcare pe față a Constituției, făcută chiar de către unii deputați ajunși în diverse funcții ministeriale. În total erau 8: Sorin Cristea, Vasile Blaga, Emil Alexandrescu, Teodor-Mircea Vaida, Bujor Bogdan Teodoriu, Marin Bivolaru, Alexandru Dumitrescu, Gligor Ciortea (doi liberali și șase fesenisti). Conform art. 68, al. 2 din Constituție, la 10 zile de la ocuparea posturilor respective, cei în cauză ar fi trebuit să-și dea demisia din Parlament; refuzau să facă acest lucru, beneficiind și de excesiva toleranță a lui Dan Mărțian. La 11 februarie am cerut rezolvarea imediată a problemei, dar președintele Camerei a amânat-o. La 13 februarie revin, în momentul când unii dintre cei în cauză încercau să participe la vot. Cu violența și vulgaritatea-i cunoscute, îmi răspunde Teodor Mircea Vaida (secretar de stat), celor 8 le ia apărarea Dan Mărțian, încercând să le acorde o altă amânare, ceea ce l-a făcut chiar pe atât de calmul deputat de Maramureș.

curentul de simpatie față de cei care vor forma, peste câteva luni, un nou partid – F.D.S.N.³

Ecoul, în Camera Deputaților, al alegerilor locale a fost destul de puternic. Într-una dintre ședințe am prezentat violențele patronate de C.D. în județul Prahova. Totodată, condamnam revigorarea, cu scopuri electorale, a disputei în jurul formei de guvernământ. În jurul acestui subiect am avut repetate confruntări cu Mircea Ionescu-Quintus, aflat într-o postură curioasă: ca toată conducerea P.N.L., nu votase Constituția; ajuns ministru al Justiției, era primul care trebuia să vegheze la aplicarea ei și a promis acest lucru⁴; dar, ca membru al P.N.L., susținea campania electorală a C.D. în care ideile monarhiste erau element de bază; fiind ploieștean și un om foarte inteligent, nu cred că este bântuit de prea mare simpatie față de instituția monarhică. Am purtat o dispută aprigă, în mai multe ședințe, dar pe un ton civilizat, cum din păcate nu deseori se întâmpla în Camera Deputaților⁵.

Între timp, aproape făcând abstracție de alegerile locale, procesul de dizolvare a majorității parlamentare se desăvârșea. Totodată înainta și ancheta inițiată de Senat privind unele afaceri veroase ale Guvernului Petre Roman, unul dintre rapoartele incrim-

Teodor Lupuțiu (un uriaș cu mustăți planturoase) să sară la tribună: „Eu am impresia că punem sub semnul întrebării prevederile constituționale”. Nici acum nu s-au luat măsuri pentru intrarea în legalitate, ceea ce m-a făcut, pe 17 februarie, să am o intervenție dură la adresa președintelui Camerei Deputaților: „Dl. președinte Dan Marțian se face vinovat de faptul că nu a rezolvat problema la termenul constituțional și pentru faptul că refuză și acum, după două luni, să ia măsurile necesare pentru intrarea în legalitate. S-a petrecut astfel, faptul cel mai grav posibil. Unul din copreședinții Adunării Constituante, adunare care a adoptat Constituția, împiedică aplicarea acestui document în practică. În aceste condiții, cum să cerem țării să respecte legea fundamentală? Faptul fiind deplin dovedit, este o singură soluție [...] imediata demisie a d-lui Dan Marțian din funcția de președinte al Camerei Deputaților”. Roșu la față, D.M. îmi răspunde: „O să mă gândesc la acest lucru și dacă aceasta rezolvă problemele o să vedem [...]” S-a gândit... și a rămas în post. (În „Adevărul”, 14 februarie, relatarea sub titlul „Vacarm constituțional”; în „Curierul național”, 19 februarie, articolul „S-a cerut demisia d-lui Dan Marțian”).

³ Constituția din 1991 a fost mai apreciată în străinătate, decât în țară de către unii lideri politici.

⁵ La 2 februarie 1992, avusese loc la Ploiești o adunare electorală cu participarea lui Mircea Ionescu-Quintus și a altor conducători ai C.D., principala lozincă scandată fiind „Regele Mihail!”, atrăgeam atenția în Camera Deputaților la 11 februarie asupra contradicției dintre această ipostază a ministrului Justiției și art. 148 al Constituției. M.I.Q. îmi răspunde la 25 februarie. Fiind absent în acea zi, i-am putut replica abia la 9 martie, încheind: „Din toată această dispută rezultă și un fapt pozitiv. În condițiile când ideea monarhică este susținută ofensiv de către Convenția Democrată, unul dintre conducătorii de vază ai P.N.L., principalul partid al Convenției, este adus să-și declare convingerea republicană. Ideea republicană are astfel de câștigat și măcar pentru acest lucru intervenția mea a avut o consecință pozitivă”.

minând aceste afaceri a fost dat publicității cu două zile înainte de deschiderea lucrărilor Convenției pe țară a F.S.N. Era evidentă dorința oponenților lui Petre Roman, ca delegații la Convenție, în urma lecturii acestor rapoarte, să-i retragă încrederea „liderului național”. Nu s-a întâmplat așa, din păcate. Orbiți de strălucirea de bălci a idolului, cei mai mulți nu voiau să vadă adevărul. Rapoartele au fost catalogate ca mincinoase. Comisia senatorială – mai ales datorită tenacității lui Doru Tărăcilă și Dragoș Luchian – și-a continuat activitatea, publicând și alte rapoarte. Întrebând, în toamna lui 1992, în preajma alegerilor, pe un procuror de ce nu se finalizează de către Procuratură cercetările, acesta mi-a răspuns stânjenit: „Dar dacă Petre Roman câștigă alegerile?”

Adâncirea procesului de divizare a grupurilor parlamentare ale majorității și, mai ales, trecerea celor mai mulți și mai cunoscuți senatori și deputați în tabăra ostilă camarilei, l-au făcut pe „liderul național” să se teamă că nu va mai avea ce conduce; de aceea, a părăsit tonul infatuat și poziția disprețuitoare din decembrie, încercând să spargă grupul de opozanți (prin atragerea unora) sau să-l cumpere în totalitate (prin promisiunea unor posturi). În acest context are loc, la Senat, în biroul lui Vasile Văcaru, la 17 februarie 1992, o întrunire a celor mai activi din Grupul pentru unitatea Frontului (numit și „Grupul Enache”). Au participat: Petre Ninosu, Ionel Roman, Vasile Văcaru, Ion Solcanu, Gheorghe Damian, Elena Preda, Gheorghe Dumitrașcu, Gheorghe Plătică, Ion Bivolaru, Ștefan Meșter (președintele F.S.N. sector 2 București), Ovidiu Petrescu, Ilie Nica, Alex. Lăpușan, Emil Stoica, Gheorghe Stuparu, Ion Dima, Simion Tatu, Mihai Mancaș, Ion Ardelean (Sălaj), Florica Dumitrescu, Ion Vasile, Leonard Fițescu, Petre Țurlea.

Ion Solcanu, pe care Petre Roman îl chemase pentru a trata, ne comunică propunerea „liderului”: împărțirea conducerii F.S.N.; modificarea componenței Comisiei pentru pregătirea Convenției; stabilirea în comun a listelor de candidați pentru viitorul Parlament (și, evident, introducerea noastră pe acestea); acces egal la Sediul central din Alea Modrogan; susținerea la Președinție a lui Ion Iliescu. Vădit înclinat spre acceptarea propunerilor lui Petre Roman, Ion Solcanu ne-a ținut o cuvântare cerând „salvarea Frontului prin compromis politic”. „Ce facem cu compromisul moral?” – îl întreabă deputatul de Buzău, Ovidiu Petrescu. Afirm răspicat, că nu sunt de acord cu nici un compromis; ar însemna să negăm justetea motivelor care ne-au dus la desolidarizarea de camarilă; tre-

buie să facem o moțiune proprie pentru Convenție iar Senatul să urgenteze lucrările Comisiei de anchetă. După mine toți s-au pronunțat împotriva oricărei înțelegeri cu Petre Roman, fiind vorba de principii, nu de locuri în Parlament. Realist, deputatul de Neamț, Mancaș, afirma că după ruperea în două a F.S.N.-ului, grupul romanist va gravita în jurul Convenției. Nu au lipsit nici propuneri bătaioase: Sorin Meșter credea nimerit să ocupăm cu forța sediul central din Aleea Modrogan. Văzând poziția unanimă a participanților, Ion Solcanu a dat înapoi, raliindu-se ideii că nu vom face nici un compromis; fusese, însă, singurul care se arătase înclinat să accepte propunerile lui Petre Roman – ori mai existase o propunere specială, numai pentru el, ori venise în grup din alte rațiuni decât ale celorlalți.

În regulamentul de pregătire a Convenției F.S.N. se trecuse o prevedere, conform căreia vor fi luate în discuție moțiunile diverselor grupuri în ordinea depunerii lor. De aceea, Grupul pentru unitatea Frontului s-a grăbit să-și depună primul moțiunea. La 28 februarie, împreună cu P. Ninosu și Al. Lăpușan, am dus textul, sigilat, la Sediul central al F.S.N. În biroul său, Radu Berceanu (președinte al Comisiei de pregătire a Convenției), ne-a primit stupefiat și, cam alb la față, a scris pe prima filă: „Atest că aceasta este prima moțiune înregistrată pentru Convenția Națională a F.S.N. din 27-29 martie 1992”⁶. Peste două săptămâni va fi depusă și moțiunea grupului romanist, sub titlul „Viitorul azi”. A treia moțiune, a Grupului „Un viitor pentru România”, purta titlul „Pentru o schimbare adevărată”.

Cu marea experiență din anii comunismului în obținerea unui vot conform cu propriul interes, Petre Roman a „aranjat” Convenția pe țară încă din faza convențiilor pe județ. S-au folosit toate metodele de discreditare a parlamentarilor, mai ceva ca în presa de opoziție. Și s-a reușit: majoritatea delegaților erau romanști. Pentru înverșunarea cu care s-a urmărit acest țel, exemplară este convenția de la Ploiești, din 14 martie 1992, la care de la centru fusese trimis vestitul Niculescu-Duvăz (cel cu afacerile încurcate în timpul ministeriatului). În sală predominau doamnele, hotărâte să lupte cu tot ce au. Orice cuvânt critic la adresa idolului lor, „liderul național”, era întâmpinat cu țipete isterice și fluierături

⁶ În „Curierul național” din 4 martie 1992 va apare primul comentariu pe larg al moțiunii G.U.F., făcut de I. Solcanu, P. Ninosu, Gh. Lupău, I. Bivolaru, Alex. Lăpușan, Elena Preda, P. Țurlea.

dirijate de la masa prezidiului de Paula Ivănescu, aspirantă la funcția de președintă a organizației județene. Cu toată ponderea sa, Marcel Chirițescu, președinte în acel moment, nu a putut crea un cadru civilizat de dezbateri. Peste câteva luni voi publica, pe marginea acestei revărsări de dragoste asupra „liderului“, un articol cu titlul „Politica și amorul“.

În această atmosferă, iau totuși cuvântul, invitând participanții să aleagă nu între moțiuni (care pot rămâne doar literă moartă), ci între oameni. „Cine formează grupul Petre Roman? Sunt cei care au condus F.S.N. și țara un an și jumătate. Rezultatul: Frontul este în pragul destrămării; țara este în pragul dezastrului. Echipa Roman nu este doar incompetentă, dar a acționat și împotriva intereselor României și, fie conștient (ceea ce este mai probabil) fie inconștient face jocul unor interese străine“. În opoziție, grupul celălalt este format din parlamentari. Aceștia și-au făcut onest datoria: au adoptat aproape 200 de legi și o Constituție; și-au îndeplinit cu bine misiunea. „Deci, alegeți între un dictator în criză de autoritate⁷ și grupul celor care au lucrat onest“. În timp ce vorbeam cucoanele din sală parcă ar fi fost înțepate într-un anumit loc, săreau și țipau iar Duvăz a părăsit ostentativ masa prezidiului. Foarte plastic a descris scena ziaristul de la „Expres magazin“ (nr. din 18 martie): „Sala este incendiată de deputatul Petre Țurlea [...] Deși o cucoană agită amenințător o umbrelă în chiar primele rânduri, dl. deputat continuă [...] Un domn (Toni Lazăr) contraatacă: «Mi se pare că Neacșu și Vadim Tudor sunt mici copii pe lângă dl. Țurlea»“.

*

Așa s-a ajuns la Convenția pe țară a F.S.N., desfășurată în sala Polivalentă din București, la 27–29 martie 1992. Cu o zi înainte apăruse în „Dimineața“ un articol al meu cu titlul *Doi mincinoși: Petre Roman și Adrian Severin*. Îl multiplic și-l rog pe Constantin Ivanovici să-l răspândească în sală. Efectul e cel scontat: unii protestau, alții îl aprobă; toți, însă, îl citesc și, pentru că nu erau decât 50 de exemplare, foaia circulă din mână în mână. Articolul pornea de la disputa dintre Petre Ninosu și tandemul Adrian Severin–Petre Roman. „Adevărul“ din 17 martie includea un discurs al lui P.N. în care era rememorat episodul din septembrie 1991, când A.S. și P.R. ceruseră parlamentarilor să le dea autorizația de a

⁷ Expresia folosită și de Petre Ninosu, la TV, cu două seri mai înainte.

trage în manifestanți. Tot în „Adevărul“ din 20 martie, A.S. combat „campania de minciuni“ etc.; celălalt incriminat, P.R., iese la TV, pe 21 martie, negând violent acuzația ce i se aducea. Concluzia mea, ca participant direct la evenimente, era aceea din titlul articolului. Norocul a făcut să mă așez sus, în sectorul destinat diplomaților și ziariștilor; de jos, din sală, îmi aruncau priviri săgetătoare, pline de ură, ca împotriva dușmanului de clasă, mai ales doamnele sosite din Ploiești; îndrăznisem să mă ating de ființa iubită! Nu conta dacă scrisesem sau nu adevărul; faptele unui idol nu trebuie judecate! Unele se vor trezi peste câteva luni, dându-mi dreptate; altele sunt și astăzi în transă.

Și lucrările Convenției s-au desfășurat așa cum fuseseră regizate: aplauze când se făcea semn de la tribună; fluierături la adresa opozanților lui Petre Roman; grupuri de presiune pătrunse în sală cu avizul „liderului“. Propunerea, făcută de Ionel Roman, de a se introduce pe ordinea de zi și problema desemnării lui Ion Iliescu drept candidat pentru funcția de președinte al țării, e respinsă.

Bineînțeles că momentul central a fost Raportul lui Petre Roman. Ca de obicei constituit din fraze frumoase și expus teatral: „Frontul aparține națiunii... Vechile structuri comuniste încearcă să dezorganizeze Frontul... Alegerile din 1946 au fost falsificate de comuniști... Nu am a regreta, nu am a retrage atitudinile publice pe care le-am luat... Când nu mai e loc de alăturare, să ne despărțim cu fruntea sus (aluzie la Ion Iliescu)... Să fim în stare de fapte, nu de vorbe“. Și după fiecare frază de genul acesta, aplaudatorii din sală își făceau datoria; câțiva mai entuziaști (mai ales din Ploiești și Ialomița) se ridicau și în picioare (trecuse atât de puțin de la marile congrese ale P.C.R. și unii își mai aduceau aminte de instructajele primite atunci!). Cei doi reprezentanți ai grupurilor parlamentare din Cameră și Senat – Marian Enache și Vasile Văcaru – prezintă rapoarte critice la adresa conducerii F.S.N.; sunt primite cu ostilitate.

Fiecare din grupurile ce au prezentat moțiuni și-au desemnat vorbitorii. Deși era primul înscris din G.U.F., profesorul Albu vine la mine și-mi spune să nu-l las pe Petre Roman, să-i prezint greselile (ca și cum mi-ar fi trebuit vreun îndemn pentru asta); îl întreb de ce nu o face dumnealui? „Pe mata te ascultă întotdeauna lumea“ – îmi răspunde.

Când sunt anunțat, izbucnesc fluierături în sală și huiduieli; acompaniat astfel, parcurg lungul drum până la microfon. „În legătură cu Raportul Roman și cu Raportul Ion Stoica constat cu

plăcere că cei doi autori au făcut un lucru firesc: au menționat și problema națională, poziția F.S.N. față de aceasta. Între părerile mele și cele exprimate de cei doi nu sunt deosebiri fundamentale. Apreciez apelul la patriotism, la vitalizarea acțiunilor vizând integritatea țării. Dar, vă atrag atenția asupra unui lucru. Atunci când se pune în discuție problema națională, de obicei lumea se înfierbântă și aplaudă imediat ideile bune și vorbele spuse frumos. Vreau să vă rog să nu vă antrenați pe această pantă. Vă propun ca alături de vorbele indiscutabil frumoase ale Raportului să analizăm și faptele, pe această linie națională, ale celor ce s-au aflat până acum în fruntea F.S.N. Sunt aceiași oameni care au avut și puterea guvernamentală – deci posibilitatea de a lua măsuri concrete în favoarea românilor. Am făcut parte din Comisia Harghita-Covasna și, astfel, am constatat direct avatarurile românilor alungați dintr-o parte a teritoriului lor de etnogeneză. De aceea, în repetate rânduri, în public sau în particular, am cerut domnului Petre Roman, pe atunci prim-ministru, să ia măsuri concrete pentru apărarea acelor români și pentru respectarea legilor țării de către toți cetățenii acesteia, inclusiv de către cei de naționalitate maghiară. Domnul Petre Roman de fiecare dată mi-a promis că va face ceva. Și a făcut! S-a dus cu alai pentru a depune flori la monumentele românești din Transilvania, sărutând cu evlavie drapelul țării. Toate acestea pentru a fi văzut la televizor. În practică, în timpul cât domnia sa a fost prim-ministru situația românilor din Harghita și Covasna s-a înrăutățit. Consider că a putut dar nu a vrut să ia măsurile necesare pentru apărarea românismului în spațiul românesc. În Raport, domnul Petre Roman spunea: «Să fim în stare de fapte, nu de vorbe.» Parafrazându-l, pot spune că: a fost în stare de vorbe, nu și de fapte. A doua zi după ce a căzut de la putere, în septembrie 1991, același domn a ieșit la TV și a spus: «Problema națională este singura în jurul căreia ne putem uni!» Concluzia este că și în această problemă, ca în multe altele, atitudinii domnului Petre Roman i se poate aplica o singură etichetă: *Demagogie*. [...] Ca istoric, mi-a atras atenția expresia din Raportul Roman: «Democrația minciunii a fost adusă la noi cu tancurile sovietice». Este adevărat. Dar, aceasta nu este decât o parte de adevăr. Trebuie adăugat faptul că înaintea tancurilor, alături de ele și după ele au venit oamenii coloanei a cincea: Pauker, Otto Sechter, Nicolski, Pantiușa, Walter Neulander Roman (tatăl lui P.R.) ș.a. (toți dintr-o singură etnie). De ce să-i uităm? Dacă-i uităm putem avea surpriza ca din nou astfel de oameni să ajungă în fruntea țării. Și atunci am fi de condamnat pentru că nu am vrut să luăm aminte la învățămintele trecutului. Deci, condamnați tan-

curile și bine faceți. Nu uitați, însă, să condamnați și coloana a cincea, chiar dacă majoritatea membrilor ei nu aveau nici nume nici sentimente românești. În problema națională, veșnica atenție nu este niciodată exagerată. De aceea, măcar noua conducere a F.S.N. ar trebui să treacă de la vorbe la fapte și în acest domeniu. Și, în final, să le răspund doamnelor care în pauză m-au întrebat cu violență dacă am curajul să cer demisia d-lui Petre Roman. Am acest curaj. Am făcut această cerere, primul, încă din luna decembrie 1991. Dacă dl. Roman pune interesele țării și ale F.S.N. mai presus decât interesele sale personale și ale grupului clientelar ce-l înconjoară, ar trebui să plece. Îi urez să aibă acest gând bun“. Închei. Aplauze pierdute într-o mare de fluierături și amenințări.

Imediat sunt scoși la contraatac romanistii pregătiți din timp. Un domn tare zbuciumat, din Ialomița – Popa Constantin – mi se adresează direct: „Obrăznicia deputatului de Prahova... Demagogia a întrecut orice limită a bunului simț... Mincinosul... O să ajungi la România Mare sau la P.S.M.“. Adrian Severin, cu marea experiență de la Academia Ștefan Gheorghiu, vorbește mult mai elevat: „Demagogia vine de la cel care critică, nu de la cei care sunt criticați... Patriotismul d-lui Petre Țurlea mă jignește... Da, patriotismul dumneavoastră ne jignește...“ (În pauză, un bătrân din Covasna îmi spune: „Pe mine nu mă jignește patriotismul mata!“)

În aceste condiții, orice dezbatere era zadarnică. Totuși, pentru a nu se spune că au fugit de pe câmpul de luptă, reprezentanții mișcunilor antiroman își fac datoria, prezentându-se la microfon. Cu cea mai mare detașare și zâmbet ironic pe buze, a vorbit Ioan Pașcu. Cei mai fluierați, cu excepția recordului meu, Petre Ninosu, Ion Solcanu, Gheorghe Dumitrașcu.

Rezultatul previzibil al votării mișcunilor: 805 pentru Petre Roman, 252 pentru Secăreș, 187 pentru G.U.F. Mare entuziasm în grupul romanist, care scandează lozincile din Piața Universității. Perla serii – „Petre Roman te-am votat / Tu de-acum să fii bărbat!“ – era scandalată mai cu foc de doamne și, bincînțeles, în fruntea lor se aflau cele de la Ploiești. Nu știu dacă „liderul național“ a dat curs îndemnului focos. Plină de umor era relatarea episodului făcută de Dora Mezdrea și Gabriel Klimowicz în „Cotidianul“ din 30 martie 1992. „A venit și șampania, cu mult înainte ca Petrică să vină cu rezultatele. Care Petrică a fost primit cu lozinca «Petre Roman te-am votat / Tu de-acum să fii bărbat», care, orice s-ar spune, deși e în bună convență cu tradiționalele lozinci apaciste («Nu vrem Kent, nu vrem valută / Vrem... etc.») e o chestiune intimă“.

G.U.F. se întrunește în aceeași seară la Senat și hotărâm să

acceptăm rezultatul votului – deși era clar că fusese trucat (nu în sală, ci prin felul cum s-au făcut alegerile delegaților); preferam menținerea unității Frontului, cu posibilitatea de a îndrepta lucrurile în viitor.

29 martie. Ultima zi a Convenției. Se discută Statutul, al cărui text abia atunci fusese împărțit delegaților. Din sală se cere măcar o jumătate de oră pentru ca documentul să fie studiat. Petre Roman refuză. Cei câțiva invitați din Convenția Democrată, care se nimeriseră lângă mine în acea zi, fac mare haz de „democrația din F.S.N.”.

O parte din delegați cer să se accepte drept candidat la Președinție, din partea F.S.N., Ion Iliescu. Petre Roman refuză. Pune mai întâi la vot noul Statut, care face imposibilă alegerea lui I.I. În acel moment, la inițiativa grupului din Iași (al lui Solcanu), o treime dintre delegați părăsesc sala în semn de protest. Pe culoare ne asaltează ziariștii.

Toți „dizidenții”, inclusiv grupul Secăreș, ne întâlnim la sala Omnia a Senatului. De față este și Viorel Roman, sociologul german de origine română. Secăreș și Pasti se așază, din proprie inițiativă, la masa prezidiului. Nu-mi place și plec. Nu l-am părăsit pe Petre Roman cu veleitățile sale de dictator, ca să accept alți vechi activiști de partid.

30 martie 1992. La Camera Deputaților, întâlnire, în biroul vice-președintelui Ionel Roman, a deputaților neromaniști. Ce facem? Le spun că, indiferent ce fac ei, eu îmi anunț chiar azi demisia din F.S.N. și din Grupul majoritar. Ceea ce și fac⁸. Drumul era deschis. În aceeași zi a început și avalanșa de demisii din Grupul majoritar de la Senat. Așa s-a dizolvat majoritatea parlamentară din prima legislatură, grupul romanist rămânând din zi în zi mai mic și colaborând din ce în ce mai strâns cu Convenția Democrată și cu U.D.M.R.; era evoluția pe care o prevăzuse deputatul Mancaș și care va duce la alianța deschisă dintre forțele politice respective în a doua legislatură.

⁸ „Astăzi, 30 martie 1992, mi-am înaintat demisia din Frontul Salvării Naționale (aplauze, urale). Constat cu plăcere că au aplaudat în special reprezentanții U.D.M.R.-ului. Se corelează bine cu cei ai F.S.N.-ului (Rumoare) [...] Ca urmare, nu mai pot face parte din grupul parlamentar al partidului respectiv. Aceasta pentru că nu-mi pot permite să-mi murdăresc numele rămânând în partidul condus de d. Petre Roman, un dictator demagog de tip stalinist, ale cărui acțiuni se îndreaptă împotriva intereselor naționale românești”.

Chiar din prima zi după încheierea Convenției pe țară, 30 martie 1992, am hotărât continuarea activității politice pe baza principiilor și ideilor pe care s-a constituit F.S.N. Într-o sală de club de cartier – „Tehnic Club” – la ora 19, avea loc prima întâlnire publică a viitorului partid. Cam 200 de oameni, după haine din categorii sociale sărace și o serie de parlamentari: Oliviu Gherman, Gheorghe Damian, Petre Țurlea, Vasile Văcaru, Ioan Tătaru, Constantin Ivanovici, Eugenia Iorga, Florica Dumitrescu, Petre Ninosu (care prezidează), Ion Solcanu, Valeriu Momanu ș.a. Sunt și destul de mulți tineri, dintre care unul – Gheorghe Angelescu – citește declarația de constituire a Comitetului de inițiativă pentru formarea partidului Frontul Salvării Naționale – 22 Decembrie.

După trecerea în revistă a felului cum a fost organizată și condusă Convenția pe țară, se apreciază că moțiunea Roman „în formele exterioare ale limbajului social-democrat promovează în fond o politică de deschidere preponderent spre dreapta, orientare ce nu poate fi mascată de tonul demagogic și retorica în care este turnată. Prin ea se operează o mare derivă și o îndepărtare a F.S.N. de la ideile care i-au dat naștere în timpul Revoluției din decembrie 1989, idei care l-au impus ca principal partid în noua configurație politică românească [...] Realitatea socială, economică, politică și spirituală a țării reclamă un partid de centru-stânga autentic, care să reprezinte păturile cele mai largi ale populației”.

Foarte mulți ziariști, care fac haz de intenția formării noului partid; pe cei mai mulți îi cunosc de la Cameră. Unul mă întreabă: „Credeți că aveți vreun viitor?” „Da – i-am răspuns; veți vedea la alegeri”. Îmi zâmbește cu îngăduință. Căutând ceva de bârfă, își plimbă figura de soacră acră și Ileana Lucaciu, responsabilă rubricii „Parlamentul privit din pod”, din „Expres magazin” (fostă secretar general de redacție și secretar de partid la „Săptămâna” lui Eugen Barbu, acum, la fel ca mulți parlamentari din opoziție cu același tip de trecut, mare susținătoare a democrației anticomuniste); cum mă așteptam, va relata malițios întâlnirea („Expres

magazin“ din 1 aprilie). Cea mai inspirată, Liana Enescu de la „Zigzag“, care se întreba: „D. Roman a câștigat o bătălie, dar războiul?“ (nr. din 2 aprilie).

În timpul ședinței, Mihai Zăvuscan (un tânăr simpatic și cu principii ferme) anunță că oamenii lui Petre Roman au atacat sediul F.S.N. din sectorul 1, pentru a prelua clădirea și arhiva. Hotărâm să se formeze grupe de pază la toate sediile din București. Era clar că se încerca transformarea despărțirii civilizate, pe care o intenționasem, într-un divorț cu mahalagisme. Sperând în nicaiva bătăi tocmai bune de fotografiat, între cei care fuseseră până acum împreună, ziaristii pleacă în trombă la sediul sectorului 1; vor fi dezamăgiți. În urma lor, putem discuta în liniște despre viitorul partid.

Peste o săptămână, într-o altă întâlnire, la Hotel „Parc“, se va alege o conducere provizorie, din 25 de oameni, marea majoritate deputați și senatori; se reflecta, astfel, o situație reală – noul partid fusese creat de parlamentari. Foarte repede a fost întocmit Statutul și, sub titulatura de F.S.N.–22 Decembrie, s-a înaintat la Tribunalul Municipiului București cererea de recunoaștere. Pentru că nu aveam sediul cerut de lege, Constantin Ivanovici a acceptat să fie menționat apartamentul său. Așa cum ne așteptam, formula „22 Decembrie“ a stârnit vii proteste din partea unor organizații revoluționare: Asociația 21 Decembrie 1989, Consiliul Național pentru înlăturarea monumentelor, simbolurilor și structurilor comuniste din România, Alianța Poporului, Forul Antitotalitar Creștin al Luptei Anticomuniste, Asociația Jilava 21–22 Decembrie 1989, Fundația Umanitară „Mihai Gârlan“, F.S.N., Uniunea Națională pentru Victoria Revoluției. În parte aveau dreptate: folosirea, în titulatură, a formulei „22 Decembrie“ ar fi putut lăsa impresia că vrem să arătăm că suntem unicii păstrători ai idealurilor Revoluției. Dar, chiar unele din asociațiile protestatate puteau fi acuzate de același lucru. Pe de altă parte, la fel ca în asociațiile respective și în partidul nou creat erau foarte mulți participanți în primele rânduri ale Revoluției.

Soluția găsită de Petre Ninosu – care a alergat cel mai mult pentru formarea partidului – va fi acceptată de tribunal: Frontul Democrat al Salvării Naționale. Prezent în sală când s-a anunțat noua denumire, George Stancov, reprezentant al F.S.N.- Roman, ne-a întrebat: „Ce vreți să spuneți? Că noi nu suntem democrați?“ „Da, chiar acest cuvânt ne deosebește!“ – i s-a răspuns.

Certificatul atestând recunoașterea F.D.S.N. ca partid a fost eliberat de Tribunalul București la 30 aprilie 1992. Sala de ședințe

(de la etaj) era plină; foarte mulți tineri, unii chiar elevi în ultima clasă de liceu, conduși de studentul George Popa; ziariști, Televiziune, Radio. (Sunt abordat de cei de la „Cuvântul“ și „Europa liberă“.) După pronunțarea hotărârii, mergem la sediul F.D.S.N., din str. Filioara 1, cu mare greutate găsit de Petre Ninosu; deocamdată era înzestrat doar cu două birouri și 5-6 scaune. Descurcările Ivanovici cumpărase prăjituri și câteva „licori“. Multă veselie; încredere deplină în viitorul noului partid; șampanie; entuziasm; intrarea străjuită de flori multicolore. Oportuniștii vor veni mai târziu, când se va vedea că partidul este puternic și, mai ales, după ce va câștiga alegerile; și-i vor da la o parte pe mulți dintre întemeietori, pentru a-și face lor loc.

Într-o singură lună se formase un partid ce avea, deja, nuclee sau chiar organizații în toate județele. Era dovada faptului că votul de la Convenția pe țară a F.S.N. nu reprezenta decât voința unei mici părți a membrilor acestei formațiuni politice; idee întărită de câștigarea alegerilor parlamentare în toamna aceluiași an. F.D.S.N. reprezenta trunchiul cel mare al F.S.N., era cel care rămăsese fidel Revoluției din 1989; minoritatea care-și alesese alt drum, ducând spre dreapta vieții politice, era cea din jurul lui Petre Roman.

1 mai 1992. Conducerea provizorie a F.D.S.N. cere o audiență la Ion Iliescu; ca nou partid, creat însă pe baza unor principii urmate de membrii săi și până atunci, doream să aducem la cunoștința șefului statului intențiile noastre, deplina legalitate în care vrem să ne desfășurăm activitatea, că vrem să fim un element de stabilitate politică. Stăm de vorbă de la ora 12 la 14,30. Gherman, Ninosu, Ilie Nica, Ioan Rus, Emil Stoica expun situația partidului, elemente de program, greutățile cu care se confruntă. Președintele: „Ar fi interesant dacă F.D.S.N. își va alcătui un program pe 3-4 ani, pentru scoaterea țării din criză. Nu trebuie să rămânem la remorca marii finanțe internaționale. [...] Să propuneți drept candidați pentru Parlament oameni credibili, necompromiși, care nu și-au vândut conștiința și nu au oscilat. Cred că trebuie să existe moralitate și în politică; de aceea, să luptați contra oportuniștilor. [...] Să vă debarasați de fripturiști. Sunt destul de mulți care se agață ca iedera. Să promovați și oameni noi. Eliminați spiritul de gașcă care a slăbit Frontul anterior. Să atrageți cât mai mulți oameni curați sufletește. [...] Să se elimine stările conflictuale cu cei rămași în F.S.N. Roman. Să fie raporturi civilizate“. La plecare ne urează succes în conturarea deplină a noului partid.

În aceeași zi, la ora 18, întrunire la Ploiești a grupului de ini-

tiativă pentru formarea Organizației județene Prahova a F.D.S.N. (Petre Țurlea, Ilie Nica, Gheorghe Damian, Horia Florescu, Costache Costăchescu, Vasile Horațiu). Pe 3 mai ne reîntâlnim; de data aceasta vine și prefectul N. Bălănoiu. Îi cer să se hotărască definitiv – merge sau nu cu noi? N.B. – „Mai lăsați-mă!“ La o nouă întâlnire, peste o săptămână, N.B. ne spune: „Am fost la București. L-am văzut pe Petre Roman. E la pământ; e terminat! Vin cu voi!“ Deci, venea cu noi pentru că era „terminat“ Petre Roman, nu pentru că i-ar fi plăcut principiile pe care le susțineam! Noul partid, care se întrezărea că va fi puternic, îi putea garanta în continuare postul de prefect¹. A făcut chiar un mare sacrificiu: s-a așezat în fruntea Organizației de Prahova a F.D.S.N., aducându-și alături prietenii, majoritatea șefi la diverse unități economice (așa a apărut porecla de „partid al directorilor“). În Consiliul în care erau nu mai puțin de 14 directori, cu mare greutate am reușit să impun și un muncitor, Antonescu, din Urlați (lider sindical C.F.R., bun vorbitor și cu aderență la oameni); și totuși, partidul se considera social-democrat. Nici măcar nu sunt acceptat în Consiliu, ci tras pe linia moartă a Comisiei de etică. Prima ieșire în public a F.D.S.N. Prahova – conferința de presă din 11 mai, susținută de Ilie Nica, Petre Țurlea și Gheorghe Damian („Prahova“ din 13 mai 1992 și „Ploieștii“ din 14 mai). F.S.N.-ul răspunde, cu invectivele ce țin de lipsa de cultură nu de lupta politică, la 16 mai („Prahova“ din 20 mai 1992). Finalizarea procesului de organizare a F.D.S.N. în Prahova – Conferința de la 6 iunie (moment în care existau 57 organizații locale în județ, 11 fiind în orașe).

Tras pe linie moartă în județ de către prefectul N. Bălănoiu, interesat să se înconjoare doar de capete plecate și ascultătoare, eram intens folosit de către conducerea centrală a F.D.S.N. în organizarea deplină a partidului și-n activitatea de propagandă. În luna mai particip la constituirea mai multor organizații județene;

¹ Imediat după convenția pe țară a F.S.N., la 6 aprilie 1992, Consiliul județean F.S.N. Prahova a desemnat doi membri ai săi, „susținători ai moțiunii Viitorul – azi“, deci atestați ca adepți ai lui Petre Roman, pentru a intra în noul Colegiu Director; unul dintre cei doi era prefectul N. Bălănoiu. Pe 5 mai a făcut o vizită în județul Prahova, președintele Ion Iliescu, primit cu multă căldură în întreg județul (cu excepția incidentului produs în fața Prefecturii de grupul de manifestanți adus în acest scop de la București; pentru a pregăti manifestarea „spontană“ antiprezidențială, cu o zi înainte primarul Ploieștilui, inginerul Săvulescu, fusese vizitat de doamna Simina Mezincescu, conducătoarea unei organizații monarhiste; reacția foarte pozitivă a majorității locuitorilor județului față de Ion Iliescu, cu consecințe ușor de întrevăzut pentru viitoarele alegeri, l-au făcut pe prefect să sară în tabăra F.D.S.N.-ului.

cel mai interesant la Târgu Mureș, unde merg împreună cu Ionel Roman. La începutul lui iunie se pune problema unei publicații proprii și, într-un cerc restrâns, se acceptă propunerea de titlu făcută de mine: „Mesagerul”. Primul număr la 12 iunie 1992, apărut cu sprijinul competent al redacției ziarului „Dimineața”. Ca de obicei, în Colegiul de redacție al „Mesagerului” erau oameni care-și aduceau doar numele (Oliviu Gherman, Florica Dumitrescu, Gheorghe Angelescu) și oameni pentru muncă (Petre Țurlea, Augustin Văleni – redactor șef, alias Rădulescu Botică, viitorul senator, Mircea Ichim, viitorul deputat atât de timpuriu dispărut)².

La 27–28 iunie 1992 va avea loc Conferința pe țară a F.D.S.N., care urma să pună capăt provizoratului de până atunci, să voteze Statutul, Platforma-program și să aleagă organele de conducere. Lucrările au loc la Sala Polivalentă. Năvala oportuniștilor deja începuse; în tribună nelipsitul Bălănoiu; nu vorbește, din fericire.

Intervin pe marginea rapoartelor prezentate, încheind cu un îndemn: „Pentru actualii membri ai F.D.S.N., pentru cei care se vor înscrie în partid de aici înainte și, mai ales, pentru conducătorii acestui partid, îl citez pe Nicolae Iorga: «Amestecul în viața politică nu e un mijloc de a folosi ca avere sau ca notorietate, ci îndeplinirea unei stricte și grele datorii față de țară, fără să așteptați vreo răsplătire». Doamnelor și domnilor, să nu așteptăm nici o răsplătire de la țară, dar să-i dăm acesteia tot ce putem”. Ca imn al F.D.S.N. se alege „Hora Unirii”. Emoționant momentul când la tribună urcă poetul Grigore Vieru și cel în care vorbește țăranul Sopon Grigore, din Lăpușul Mare, Agârbici, județul Cluj.

În august și septembrie sunt solicitat foarte des de Comisia electorală a F.D.S.N. să scriu diverse articole, apărute în mai multe publicații; unul din ele, tratând problema națională, va acoperi o pagină întregă în „Curierul național”. Continui colaborarea la „Mesagerul”. Împreună cu Ilie Nica, edităm la Ploiești săptămânalul „Mesagerul de Prahova”. De asemenea, sunt trimis în multe rânduri la Radio (de 7 ori) și la Televiziune (de 4 ori) pentru a prezenta, în cadrul emisiunilor electorale, poziția F.D.S.N. în diverse domenii. O domnișoară, profesoară de matematică, Ofelia Târcop, avea sarcina să mă anunțe când sunt programat să intervin; dar, lipsa de organizare făcea să nu știu niciodată din timp unde și când voi vorbi. De obicei eram sunat seara pentru a veni a doua

² În iunie 1992 am editat, la Ploiești, săptămânalul „Frontul democrat”.

zi, sau chiar cu 2-3 ore înainte în aceeași zi. Norocul a făcut, însă, ca Ploieștiul să fie aproape de București. Mi s-a spus că foarte mulți erau încântați de intervențiile mele*. După prima intervenție pe postul TV, Ofelia Târcop mă sună la Ploiești ca să-mi transmită că președintelui Iliescu i-a plăcut. Am confirmarea la Mărășești (la manifestările dedicate împlinirii a 75 de ani de la victoria românească din 1917), unde președintele mă felicită personal.³

În schimb, la Ploiești comisia care trebuia să alcătuiască lista candidaților F.D.S.N. pentru alegerile parlamentare, condusă de prefectul Bălănoiu, mă aruncă pe locul 3. Cel mai interesant era

* Am pierdut, însă, și un prieten la care țineam mult – Andrei Pippidi – foarte supărat că am combătut ideea monarhică. Supărarea și-o arăta într-un articol apărut în revista „22” din 11 septembrie 1992, sub titlul *Istoria pe care o scriu ei, citiud de noi*. Eram acuzat că aș fi colaborator al revistei „România Mare”; că aduc „la iuțea” argumente „pentru campania de ponegrire a monarhiei românești”; că am „înjumătățit adevărurile”. Am mai aflat că aș fi impertinent, găunos, inapt de a fi dascăl – ce mai, un om demn de tot disprețul. Cu politețe și mahnirea de a fi fost atacat pe nedrept de un om cu care colaborasem până atunci, am scris o replică, apărută însă în „Dimineața” din 20 octombrie 1992. Și am rămas la credința că o prietenie adevărată nu se rupe datorită unor deosebiri de vederi politice, mai ales când aceste vederi politice nu sunt „comandate”, ci aparțin chiar celui în cauză.

³ În noaptea de 1 spre 2 iulie merg cu un tren la Putna, pentru a asista la slujba închinată lui Ștefan cel Mare. În același vagon Ion Rațiu, Ioan Alexandru (poetul), părintele Constantin Andreescu, Claudiu Iordache, deputatul de Suceava – Lazăr, Anton Lițmaier – simpaticul reprezentant al polonezilor în Camera Deputaților de la București, și Emil Constantinescu. Ultimul, proaspăt ales de Convenția Democrată drept candidat al ei la funcția de Președinte al României. Îi felicit și-i urez o campanie electorală cu fair-play. Schimbăm câteva cuvinte politicoase; are o gardă formată din doi bărboși. În general, atmosferă cordială. Coborâm (la 5 dimineața) în gara Suceava-Sud, Burdujeni. Doar Ion Rațiu rămâne să coboare la Nord – probabil pentru a nu-l însoți pe Emil Constantinescu, care-l învinsese în cursa pentru prezidențiale. Drum lung până la Putna; pe ultimii 5 km îngreunat tot mai mult de oamenii care mergeau, pe jos, la mănăstire. Cu greu pătrundem în incintă; de față miniștri, șefi de partide, diplomați; curtea mănăstirii arhiplină. În tribuna oficială nimeresc în spatele președintelui Ion Iliescu și alături de ministrul de externe, Adrian Năstase. Acesta din urmă se arată bucuros că mă vede; îi spun direct: „Vă așteptăm la noi (la F.D.S.N.)”. Îmi răspunde: „Sunt, de la început, alături de F.D.S.N. Deocamdată nu pot să mă manifest pe față; nu vedeți că și așa sunt violent bârfit în «Azi». Dar, într-o lună o să anunț public aderarea mea la partid”. Slujbă foarte frumoasă, dar cam lungă. Pe la mijlocul ei remarc în centrul curții mănăstirești trei camere de luat vederi, cu numele unor posturi occidentale pe ele, concentrate asupra unui punct, deși acolo nu se întâmpla nimic deosebit. După un sfert de oră, totuși, în acel loc s-a întâmplat ceva: au izbucnit injuriile la adresa Patriarhului, proferate de 6 femei. Deci, cameramanii occidentali știau ce se va întâmpla; scena fusese regizată. În iunie 1993, în timpul unei audiențe, îi povestesc Patriarhului ce văzusem la Putna; îmi dă dreptate; scena a fost regizată și nu este singura; se vrea discreditarea sa și a Bisericii Ortodoxe majoritare și naționale. La Putna, la masa oficială nimeresc alături de Petre Roman, Ion Rațiu, delegații turci care aduseseră sabia lui Ștefan cel Mare, Mihai Lancuzov (fost coleg de facultate, acum consilier la Ministerul Culturii) ș.a. În fața lui Petre Roman, o doamnă zămbitoare care-i spune: „Ce bine că v-ați despărțit de Iliescu și pleava lui”. P.R.: „Era inevitabil”.

faptul că în fruntea listei a fost pus un inginer de la Mina din Filipeștii de Pădure, bineînțeles director (de altfel un om cumsecade), care a fost înscris în F.D.S.N. abia în ziua când a ajuns candidat al partidului pentru Camera Deputaților. Omul nu avea nici o vină; la mijloc era doar speranța prefectului ca, rămânând mai în spatele listei, să nu fiu ales. Într-o întrunire electorală, la Casa Sindicatelor din Ploiești, cineva din sală a întrebat: „De ce nu e dl. Țurlea în fruntea listei? Doar pe dânsul îl cunosc cel mai bine alegătorii!” La masa prezidiului, prefectul s-a făcut că nu aude.

*

Ultimele luni ale primului Parlament postrevoluționar au fost furtunoase și pentru că lucrările se desfășurau cu ochii pe calendar electoral. Procesul legislativ a devenit foarte greoi datorită faptului că majoritatea parlamentară se dizolvase și, de cele mai multe ori, grupurile apărute (pe ruinele celui vechi) aveau poziții diametral opuse.

Marea confruntare, în mai-iunie, a fost în jurul proiectelor de lege pentru alegerile parlamentare și prezidențiale, F.D.S.N. dorind, din rațiuni economice în primul rând, ca acestea să fie simultane. Mai era la mijloc și un alt motiv: simultaneitatea alegerilor i-ar fi dat posibilitatea lui Ion Iliescu să iasă din neutralitatea politică impusă președintelui de Constituție; s-ar fi putut manifesta electoral, candidând din partea F.D.S.N., prestigiul său incontestabil putând influența alegătorii în favoarea partidului care l-a propus.

De la început, partidele zise istorice au văzut pericolul (pentru ele) și au cerut alegeri decalate; mai întâi cele parlamentare și apoi, după 2-3 luni, cele prezidențiale. Înverșunarea cu care susțineau această formulă era alimentată și de speranța, întreținută artificial prin sondaje de opinie publică truate, făcute de ziarele zise independente, unei victorii în alegerile parlamentare. Cu o majoritate parlamentară aparținând Convenției Democrate s-ar fi încercat schimbarea formei de guvernământ, revenirea la monarhie și, astfel, alegerile prezidențiale nici nu ar mai fi avut loc. Nefiind în stare să ia pulsul real al opiniei publice, confundând ideile lor monarhiste cu dorințele poporului român, liderii Convenției Democrate vedeau în restaurația monarhică începutul unei restaurații generale. Și erau așa de convinși că venise momentul succesului, încât nici nu-și mai ascundeau planul. Unul dintre deputații liberali, Bottez, a spus, în iarna lui 1992, de la tribuna Camerei: „Nu

este nimic dacă a fost aprobată Constituția prin referendum; orice referendum durează până la viitorul referendum.”⁴ Erau convinși că, ajunși la putere, având vastă experiență a trucajelor electorale din perioada interbelică, vor putea obține un vot favorabil reînstaurării monarhiei. Mai direct, Constantin Constantinescu-Claps, deputat P.N.Ț.C.D., în ședința din 29 aprilie 1992 spunea: „Constituția actuală va fi anulată, abrogată printr-un simplu decret-lege”⁴.

Pe culoarele Camerei Deputaților, un coleg de la P.N.L. mi-a spus că se pregătea și un alt scenariu. Să se obțină discutarea și votarea mai întâi a proiectului de lege pentru alegerile parlamentare; după care opoziția se va retrage de la lucrări, încercând astfel să blocheze a doua lege, pentru alegerea președintelui.

F.S.N. a avut o poziție oscilantă. La început a acceptat alegeri simultane, din aceleași rațiuni economice ca și F.D.S.N. După vizita pe care Petre Roman a făcut-o în S.U.A., însă, s-a arătat cel mai înfocat adept al alegerilor separate. Schimbarea de poziție era evident legată de teama tot mai mare pe care le-o inspira o eventuală campanie electorală a lui Ion Iliescu împotriva lor.

Petrișor Morar (economist din Timișoara, participant direct la Revoluție și unul dintre cei mai activi deputați) deși făcea parte din opoziție, nu s-a ferit să spună lucrurilor pe nume (7 mai): „Problema pe care și-o pune și o parte a opoziției și F.S.N.-ul este problema Președintelui și mai ales a actualului Președinte. [...] Fiecare își gândește șansele după aceasta. [...] Tuturor le este frică că vine Iliescu și trage un grup sau altul după el și va avea majoritatea parlamentară. [...] F.S.N.-ul, cel care a rămas, îi este frică că va ajunge Președintele să tragă partea care a plecat din F.S.N. după el. [...] Este tema și teama lor principală”. („Monitorul oficial”, partea a II-a, an III, nr. 74/8 mai 1992, p. 36).

Agitația a crescut în urma vizitei, de Paști, a fostului rege Mihai în România. Zeci de mii de curioși au ieșit pe străzi să-l vadă. Din păcate, nu m-am putut deplasa la București; merita văzut, era doar o parte a Istoriei noastre. Convenția Democrată a tras concluzia că toți curioșii de pe străzi sunt monarhiști și, deci, restaurația nu poate fi decât aproape; disprețul și înfumurarea cu care îi priveau

⁴ În aceeași zi atrăgeam atenția deputaților „asupra tipului de democrație pe care dl. Claps și, evident, prietenii dânsului, vor s-o instaureze, cum am auzit, de la această tribună, democrația prin decret. Este expresia clară a disprețului față de voința maselor. Și vine acest dispreț tocmai din partea unui reprezentant al aceluiași partid care în însăși titulatura sa are termenul democrat.” („Monitorul oficial”, an III, partea a II-a, nr. 65/30 aprilie 1992, p. 14).

pe republicani a crescut la cote nemaîntâlnite până atunci, ajungând, pe culoarele Camerei Deputaţilor, la manifestări lipsite de cea mai elementară politeţe (bineînţeles, doar din partea unor membri ai opoziţiei). Această agitaţie în jurul doritei restauraţii a avut puternice ecouri în viaţa partidelor politice şi în aula Camerei. La Ploieşti, grupul membrilor Convenţiei care stăteau toată ziua în parcul central îşi luase obiceiul să strige, atunci când mă vedeau, lozinci monarhiste; după care mă anunţau cu blândeţe că-mi vor face diverse lucruri creştineşti – prima în ordine era tăierea capului.

Curioasă a fost oscilaţia F.S.N.-ului în jurul problemei monarhice. Chiar purtătorul său de cuvânt, George Stancov, la 8 mai declara: „Într-o monarhie constituţională regele e un simbol şi nu un pericol. E o naivitate să se creadă că nu s-ar putea organiza un referendum asupra textului Constituţiei care consfinţeşte forma de guvernământ. De altfel, acest text e el însuşi neconstituţional“. Cu toată această declaraţie clară, totuşi, în aceeaşi zi, la discuţia generală asupra proiectului de lege pentru alegerea preşedintelui – probabil şi datorită revoltei unora din membrii F.S.N. după ce declaraţia lui Stancov a răzbătut în presă – Constantin Sorescu, în numele partidului, susţinea că acesta rămâne republican: „A fi republican este pentru noi un titlu de nobleţe. Zici frontist, zici republican“. („Monitorul oficial“, partea a II-a, an III, nr. 76/11 mai 1992, p. 15).

Atmosfera era neclară şi riscantă pentru stabilitatea constituţională, în condiţiile declaraţiilor contradictorii ale F.S.N. S-a văzut, de altfel, acest lucru şi prin căderea, într-o primă fază, la 18 mai, a proiectului de lege pentru alegerea preşedintelui (175 voturi pentru, 128 contra; fiind lege organică, pentru a fi adoptată trebuiau 185 voturi). Ca să lămurim lucrurile, pentru a-i atrage pe deputaţii ce ezitau între cele două curente şi pentru a alerta opinia publică asupra pericolului – am insistat pe lângă Grupul parlamentar F.D.S.N. să accepte prezentarea (în numele său) a textului unei declaraţii (text scris de mine). După unele ezitări, s-a acceptat, intervenţia având loc pe 11 mai („Monitorul oficial“, partea a II-a, an III, nr. 77/12 mai 1992, p. 22–23): „F.D.S.N. îşi exprimă convingerea că problema formei de guvernământ a fost definitiv rezolvată prin art. 1 al Constituţiei republicane, adoptată la 8 decembrie 1991. Art. 148 al acesteia scrie: «Dispoziţiile prezentei Constituţii privind forma republicană de guvernământ nu pot forma obiectul revizuirii». Aşadar, repunerea

problemei monarhiei este neconstituțională. [...] Se impune precizarea: cei care agreează monarhia sunt un grup format din două categorii de deputați, unii care acționează deliberat în favoarea monarhiei, chiar dacă în susținerea separării alegerilor au aruncat în discuție motive fără legătură cu țelul ce-l urmăresc. Aceștia speră că vor câștiga alegerile parlamentare și vor impune modificarea Constituției în sens monarhic. Apoi, nu vor mai organiza nici un fel de alegeri prezidențiale. A doua categorie a simpatizanților monarhiei este antrenată de grupul de putere Roman, fără o angajare a tuturor membrilor F.S.N., grup preocupat să acceadă cu orice preț la putere și mai ales la imunitatea care l-ar feri de tragerea la răspundere pentru ceea ce a făcut până acum. În acest sens, un argument arhicunoscut este faptul că, după recente sale vizite în străinătate, domnul Petre Roman aruncă zâmbete dulci către monarhie și a afirmat recent că vizita ex-regelui în România a fost «simpatică» și că «deocamdată», deci «deocamdată, forma de guvernământ este republicană». Un al doilea argument al monarhismului grupului Roman este recentul discurs al purtătorului de cuvânt al F.S.N. [...] Cum reacția față de aceste declarații, chiar în rândurile F.S.N.-ului, a fost de respingere, conducerea romanistă a dat înapoi. Nu este prima dată când aceasta se face a respinge ceea ce de fapt dorește cu toată tăria. Și astfel l-am auzit la tribuna Camerei pe domnul Constantin Sorescu lansând o frază hilară care, totuși, ne îngrijorează cunoscând cameleonismul celui menționat: «Când spui F.S.N.-ist, spui republican». Este încă o testare aparent ingenuă, dar plină de tâlc. Nu a mers acum, dar poate merge altă dată. Deputații F.S.N. s-au lăsat păcăliți de conducerea acestui partid și au votat indirect în favoarea monarhiei. Cum printre ei sunt foarte mulți oameni care au adevărate sentimente patriotice, ne rămân două speranțe: că se vor trezi și că nu se vor trezi prea târziu. Constatăm, de asemenea, că o serie de ziare se exprimă deschis și cu violență verbală în favoarea monarhiei. Corului monarhic i s-a alăturat și Televiziunea. [...] Principial, forma de guvernământ republicană este singura pe deplin democratică. Practica politică, chiar din țările cu monarhie, demonstrează că instituțiile alese în mod democratic în acele țări rezolvă problemele societății și nicidecum instituția decorativă a monarhiei. F.D.S.N., consecvent atitudinii sale de până acum, se pronunță pentru republică, considerând că, la fel ca în toate timpurile, monarhia este o instituție care favorizează încălcarea democrației și care ea însăși se sustrage practicii democratice a alegerii celui care se află în

fruntea statului. Pentru perioada frământată pe care o trăim, întreaga agitație în jurul monarhiei are consecințe negative asupra societății românești. Această agitație este întreținută de forțe interesate în blocarea procesului de consolidare a țării. F.D.S.N. consideră necesar să-și exprime punctul de vedere în acest moment delicat, cerând și celorlalte partide să facă acest lucru pentru ca țara, în preajma alegerilor, să știe precis care este atitudinea celor ce o reprezintă“.

În aceeași ședință, Gheorghiță Lupău prezintă adeziunea Partidului România Mare la Declarația F.D.S.N. În schimb, Constantin Sorescu a dat drumul imaginației sale bolnăvicioase: „Petre Țurlea mă atacă într-un mod infam și într-un stil care amintește stilul unor publicații de altădată, bunăoară «Sfarmă Piatră». Un stil al minciunii sfruntate și al judecăților sumare [...] un stil de procuror legionar. Cu experimentata sa nerușinare [...]“ etc. Nu i-am răspuns „poetului“; ar fi trebuit să mă cobor prea jos! De atunci, când mă vede îmi aruncă fulgere ucigătoare; dar, deocamdată, fără efect.

Forma de guvernământ a fost una dintre temele cele mai prezente în campania electorală. Tactica F.D.S.N. de a o dezbate public i-a adus foarte multe voturi, deoarece a ieșit la iveală duplicitatea Convenției Democratice. Convingându-se treptat că majoritatea alegătorilor au sentimente republicane, spre sfârșitul campaniei electorale liderii Convenției au renunțat la propaganda regalistă, Emil Constantinescu declarând la TV că va respecta Constituția. De tot hazul a fost încercarea lui Radu Câmpeanu de a-l convinge pe fostul rege să candideze la funcția de președinte. Bineînțeles că a fost refuzat; la mijloc era și teama obținerii unui ridicol procentaj de 5–10 la sută din voturi. Pentru majoritatea populației, însă, refuzul însemna neacceptarea ideii suveranității poporului care are dreptul să aleagă și disprețul la adresa acestuia. Și să fi vrut, Radu Câmpeanu nu putea face un mai mare deserviciu ideii monarhice în România.

Cu mare greutate, cu multe acuzații reciproce ale grupurilor parlamentare că se tergiversează finalizarea lucrărilor, cele două legi au fost adoptate în vara lui 1992. Legea nr. 69 pentru alegerea președintelui României a primit votul final, după mediere, în ședința comună a celor două Camere din 8 iunie, iar Legea nr. 68, pentru alegerea Camerei Deputaților și Senatului, prin același procedeu, la 17 iunie 1992. Amândouă promulgate la 13 iulie.

În faza ultimă a procesului legislativ, în ședința din 8 iunie, s-a

petrecut un foarte grav incident: după ce cele două Camere au respins propunerea ultimativă a F.S.N.-ului de a se fixa data alegerilor parlamentare pe 26 iulie, prin Victor Boștinăru, deputații și senatorii partidului respectiv au anunțat că părăsesc lucrările în semn de protest. Anunțul era întâmpinat cu strigăte și fluierături. Violența cu care F.S.N.-ul voia să-și impună părerea a trezit o vie reacție de dezaprobare, chiar și din partea unor reprezentanți ai opoziției. Deputatul liberal Ioan George Beșe (jurist din Brașov) menționa: „[...] ceea ce a făcut Frontul Roman nu este altceva decât o încălcare flagrantă a celei mai elementare legi a democrației. (Aplauze, strigăte, vacarm.) [...] Ceea ce s-a încercat aici a fost să se impună, să se impună Parlamentului, să i se forțeze mâna. Am fost amenințați, am fost terorizați, s-au utilizat de către Frontul Roman toate mijloacele posibile pentru a intimidă acest Parlament. [...] Ei bine, este o mândrie pentru noi că am rezistat la toate aceste amenințări și fiecare și-a spus cuvântul potrivit conștiinței și rațiunii lui. [...] Cauza reală pentru care s-a căutat să se forțeze alegerile nu a fost interesul țării, ci procesul de dezagregare rapidă a Frontului Roman*. Acesta este motivul. (Aplauze, strigăte.) [...] Voiau alegeri chiar dacă acestea erau improvizate, chiar dacă ar fi fost o caricatură a ceea ce trebuie să fie alegerile“. În momentul părăsirii sălii de către grupurile F.S.N., Ion I. Brătianu va exclama patetic, în mijlocul unui adevărat vacarm: „Este încă o dovadă că vânzătorii de țară și responsabili de dezastrul nostru sunt aceia care lipsesc acum din Parlament!“ O vie emoție a produs intervenția lui Ion Itu (deputat de Brașov) care a prezentat Parlamentului o adresă-circulară a conducerii F.S.N. către organizațiile sale județene, cu instrucțiuni de-a dreptul alarmante: chiar în noaptea aceea să se facă de gardă la toate sediile, pentru a se aștepta instrucțiuni urgente de la București în funcție de rezultatul votului din Parlament; să fie mobilizate toate consiliile pentru o eventuală chemare la București a doua zi etc. Se pare că F.S.N. Roman avea în vedere și o răsturnare a voinței Parlamentului printr-o acțiune violentă de stradă; nu ar fi avut însă cu cine – rămăseseră prea puțini, deși furioși. („Monitorul oficial“, partea a II-a, an III, nr. 16/9 iunie 1992, ședințe comune, p. 31–33.)

Cu mare greutate, în mai–iulie au fost trecute prin Parlament o serie de legi, unele de importanță deosebită (în total peste 50). Pe 15 iunie, Parlamentul a luat în discuție numirea Curții Supreme de Justiție. În mod normal, discuțiile au fost aprinse. Prin îndrăz-

* Numai într-o singură zi – 19 mai 1992 – au părăsit Grupul parlamentar F.S.N. 15 deputați.

neala sfidătoare, cel mai mult m-a surprins intervenția reprezentantului U.D.M.R., Borbely Ernő. Printre altele domnia sa a cerut să i se răspundă la întrebarea dacă vreunul dintre candidați a făcut parte din Completul de judecată care a condamnat pe cei implicați în cazurile din comunele Dealu și Zetea. Sala nu a reacționat; se părea că este o cerere banală. De fapt, se pune în discuție o problemă foarte gravă: la Dealu și Zetea fuseseră asasinați bestial, de către maghiari, doi polițiști români (așa cum a demonstrat Raportul Harghita-Covasna). Întrebarea lui Borbely era un act de intimidare la adresa Justiției, U.D.M.R.-ul contestând dreptul acesteia de a condamna niște criminali, dacă erau maghiari. Unul dintre candidații la postul de judecător al Curții Supreme a confirmat participarea sa la Completul respectiv și, imediat, demonstrativ toți udmeriștii l-au tăiat de pe listă. Tot în iunie, Mișu Negrițoiu a reușit să impună o Lege privind acordarea unor facilități pentru atragerea de capital străin în domeniul explorării și exploatării zăcămintelor de petrol și gaze. Nu am reușit să conving deputații că legea era oneroasă pentru partea română, și trei perimetre petrolifere întinse au fost, astfel, concesionate unor trusturi internaționale. Nici după trei ani concesiunile lui Negrițoiu nu vor aduce României vreo picătură de petrol. Ministrul, însă, a reușit să sară și în Guvernul Văcăroiu iar după reacțiile foarte puternice împotriva sa venite din Parlament, a fost aruncat... în sus, ajungând consilier la Cotroceni.

În aceste luni fierbinți, o singură dată s-a regăsit de aceeași parte a baricadei întreg Parlamentul – la 21 mai 1992, când s-a adoptat o declarație de condamnare a acțiunilor militare ale Armatei a 14-a ruse în Moldova. Am intervenit în discuție, în numele F.D.S.N., cerând solidarizarea tuturor forțelor politice.

Ultima realizare majoră a primului Parlament de după Revoluție a fost adoptarea stemei de stat a României.

Comisia parlamentară însărcinată să alcătuiască machetele stemei – Vasile Moiş, Mihai Teodorescu, Viorel Faur, Martha Țârnea, Octavian Dogariu (singurul numismat din Parlament), Vasile Șuta, Florin Popescu, Nagy Benedek, Gemil Tahsin – a fost sprijinită de reprezentanții Comisiei Naționale de Heraldică și Genealogie de pe lângă Academia Română – prof.univ.dr. Dan Berindei și conf.univ.dr. Maria Dogaru, amândoi personalități deosebite ale istoriografiei românești contemporane. A mai existat un proiect, înaintat de P.N.L., alcătuit de secretarul general al Comisiei Naționale de Heraldică și Genealogie, Jean Mănescu.

Și în cazul stemei de stat principalele dispute s-au purtat între adepții monarhiei și cei ai republicii, primii încercând să introducă

o serie de simboluri monarhiste: Coroana de oțel, buzduganul regelui Ferdinand, deviza casei de Hohenzollern. Au fost susținuți de reprezentanții Comisiei Naționale de Heraldică și Genealogie. S-a folosit un întreg arsenal de metode pentru a face ca un Parlament în majoritate republican să voteze o stemă care trebuia să prefăteze restaurația; de la afirmația că în cazul nementinerii celor trei elemente s-ar încălca tradiția, până la rizibila idee că în fapt Coroana de oțel nu simbolizează regalitatea ci doar Independența. Un discurs delirant a avut Ioan Alexandru – poetul pe care-l cunoșteam și apreciam de peste 20 de ani și pe care-l consideram un om echilibrat. Pentru a argumenta necesitatea coroanei, devizei și buzduganului i-a adus în scenă pe Tudor Vladimirescu, Dumnezeu, Constantin Împăratul, Sfânta Treime, Hristos, Patriarhul Teoctist, Gheorghe Pop de Băsești, Satana, Stalin, Hohenzollernii, părintele Andreescu. Era evident că fanatismul religios îmbinat cu cel monarhic nu pot da decât rezultate hilare. La mijlocul discursului, I.A. întreba: „Aici ce-i cu steaua aceasta roșie, care-i simbolul Satanei? Între coarnele... Știți foarte bine, steaua cu cinci colțuri, pe care Stalin a pus-o pe Kremlin, în rubine, este steaua Satanei! Mergeți în orice biserică a Satanei și vedeți steaua în cinci colțuri! Acum asta ar mai trebui, să o mutăm de pe Kremlin între coarnele bourului din stema României“. Cu blândețe i-a răspuns Octavian Dogariu: „Monedele moldovenesti, începând de la Petru Mușat și până la Ștefan cel Mare care a fost numit «Ștefan cel Mare și Sfânt», aceste monede poartă stema bourului, cu steaua cu cinci colțuri între coarne. Dacă îl bănuim și pe Ștefan cel Mare și cel Sfânt de prietenie cu Satana, atunci, într-adevăr, putem să scoatem din stema noastră steaua...“ Prin Dan Lăzărescu s-a făcut, în extremis, încercarea de a bloca votarea stemei; acesta propunea „să lăsăm succesorilor noștri, cu mintea probabil mai limpede, rezolvarea acestei sarcini“.

Iau cuvântul în numele F.D.S.N., apreciind proiectul Comisiei parlamentare ca bun, deoarece, în primul rând, reflecta Constituția României, care este o Constituție republicană; în al doilea rând, conține principalele elemente de definire a evoluției societății românești; grafica este foarte frumoasă. Mă arătam surprins de faptul că experții susținuseră necesitatea introducerii coroanei de oțel, sub motivul că aceasta simbolizează independența, pentru că astfel, cu coroana, acvila ar avea un rang mai înalt și pentru că toate țările vecine, care au acvila, le au încoronate. „Toate aceste argumente sunt contestabile: 1. Coroana de oțel simbolizează Independența, dar o mulțime de alte lucruri pot simboliza independența și unirea, de exemplu Arcul de Triumf sau Catedrala de

la Alba Iulia; din 23 de milioane de locuitori ai acestei țări, numai câteva sute de mii știu ce este cu coroana de oțel și ce simbolizează această coroană. În ochii marii majorități a oamenilor, atât români, cât mai ales străini, coroana de oțel este o simplă coroană, deci un simbol monarhic și atât. 2. Se afirmă că acvila încoronată ar avea rang mai înalt și, astfel, am fi în rând cu celelalte țări. Vechea obsesie! În toate disputele heraldice, niciodată, nici un heraldist nu a pus problema uniformizării stemelor, ci tocmai invers, a diferențierii lor. Fiecare stemă cu elementele sale de originalitate. Noi avem acvila valahică cu cruce, așa cum doamna Dogaru ne-a spus mai înainte, un unicat. De ce să-i mai adăugăm un simbol pe care îl au toți? 3. Se afirmă că toate celelalte țări vecine au acvile încoronate. Ideea nu este conformă cu realitatea. Numai un exemplu: Republica Moldova are doar acvilă cu cruce. [...] Ungaria știm cu toții de ce păstrează coroana. Este «Coroana Sfântului Ștefan», este simbolul iredentismului maghiar și speranța ungurimii de a ajunge din nou la granițele Ungariei Mari. [...] Acceptând în stema țării un simbol monarhic, deschideți calea restaurației“.

Începută la 9 septembrie 1992, dezbaterea asupra stemei s-a încheiat pe 10 septembrie. Ultima încercare de a împiedica adoptarea proiectului a fost făcută la vot, prin ieșirea demonstrativă din sală. Prevăzând această manevră, am propus vot nominal, fiind susținut de grupurile F.D.S.N., F.S.N., Partidul Republican, P.U.N.R., România Mare. Întreaga opoziție a părăsit sala, cu excepția câtorva reprezentanți ai U.D.M.R. Spre surpriza generală, Domokos Geza a votat pentru (și a fost aplaudat) iar Octavian Căpățână (P.U.N.R.) împotriva. Patriotismul reprezentanților P.N.Ț.C.D. și P.N.L. era atât de mare, încât preferau să lase țara fără stemă decât să accepte ca aceasta să fie republicană, așa cum dorea majoritatea populației. Înverșunarea promonarhică a provocat și la sfârșit o scenă ridicolă: crezând că s-a terminat votul, Ion Diaconescu (P.N.Ț.C.D.) a intrat în sală pentru a-și recupera geanta; secretarul Camerei, văzându-l, l-a întrebat cum votează; I.D. răspunde: „Sunt absent“. Cu toate aceste manevre distructive, stema a fost votată de 198 deputați, fiind doar 17 împotriva. („Monitorul oficial“, partea a II-a, an III, nr. 11, 13 din 10, 11 sept. 1992). Se încheia, astfel, cu o mare realizare, activitatea de peste doi ani a primului Parlament de după Revoluția din decembrie 1989.

*

Rezultatele alegerilor parlamentare din toamna lui 1992 au indicat drept câștigător Frontul Democrat al Salvării Naționale. Prin-

cipalul său adversar, Convenția Democrată, a fost înfrânt deși reprezenta o coaliție de 28 partide și organizații. De asemenea, la alegerile prezidențiale, candidatul F.D.S.N., Ion Iliescu, a câștigat detașat în fața candidatului Convenției, Emil Constantinescu. Era un răspuns al electoratului la ofensiva monarhică a Convenției, la opoziția distructivă practică în prima legislatură (practic partidele zise istorice și U.D.M.R. nu votaseră nici una din legile importante și nici Constituția), la alianța cu reprezentanța în România a iredentismului maghiar, U.D.M.R.-ul. De altfel, Emil Constantinescu a recunoscut, la începutul lui 1994, într-o conferință de presă, că din cauza alianței cu U.D.M.R. a pierdut în alegerile prezidențiale peste două milioane de voturi. Datorită poziției sale naționale ferme, un rezultat bun a obținut și P.U.N.R. Au intrat în Parlament și Partidul România Mare și Partidul Socialist al Muncii.

Vechiul Parlament părăsea scena vieții politice la jumătatea lunii octombrie 1992. Își îndeplinise misiunea: adoptase aproape 250 de legi și o Constituție. Deși bârfit din multe părți, despre el se va vorbi, cu siguranță, în viitor, mai ales de bine.

Dar, evoluția societății românești nu depindea numai de forul legislativ. Și, pe ansamblu, rezultatul primilor doi ani de după Revoluție a fost negativ, cu toate succesele obținute într-un domeniu sau în altul.

Am participat cu entuziasm la Revoluție și am făcut atât cât m-am priceput pentru ca idealurile ei să fie traduse în practică. Posibilitatea traducerii în practică, însă, a fost o iluzie pentru majoritatea acestor idealuri; cel puțin în perioada corespunzând primei legislaturi. Iluzia că dărâmând un regim dictatorial, opresiv, puneam în loc unul pe deplin drept, în care democrația să se regăsească plenar în relațiile politice; un regim în care diferențele sociale și economice să se datoreze doar muncii și inteligenței. Este evident că era mult mai rău regimul trecut. Dar, la fel de evident este faptul că nici cel de azi nu este acela pe care-l speram împreună cu cei ce au participat la Revoluție cu gânduri curate (nu-i pot introduce în această categorie pe aceia care au alergat după certificatele de revoluționar și țipă acum să li se dea pământ, spații comerciale, scutire de impozite etc.). Regimul de dictatură nu a fost înlăturat pentru a avea mai mult de un milion de șomeri; pentru a vedea cum banul muncit cu greu se devalorizează într-un

ritm galopant; pentru a vedea cum afaceriștii veroși pun mâna pe tot ce e mai valoros și a fost făcut prin munca tuturor; pentru a vedea cum se formează noua clasă conducătoare în plan economic, prin jaf, minciună, speculă, mită, corupție; cum carieriștii se cațără cu dezinvoltură și fără perdea pe scara ierarhiei social-politice, economice și culturale; cum decade economia țării și devenim tot mai înglodați în datorii externe; cum piețele sunt invadate de produse străine, pe care altădată le produceam noi; să vedem cum demnitarii țării își ridică tot mai mult căciula și-și apleacă tot mai des și tot mai jos spatele în fața Occidentului. Și nici n-am făcut Revoluția pentru a permite unora veniți din alte zări de a cere să rupă o parte din pământul țării noastre, ca să-și facă ei autonomii sau ca să alăture pământul rupt vecinilor nesătuli.

S-au spulberat iluziile, dar nu și speranța. Speranța că, dacă nu putem face o lume ideală, vom putea face măcar una mai bună.

CUPRINS

1. Cum am ajuns om politic	5
2. Lupta pentru Constituție	27
3. Încercarea de remaniere guvernamentală din aprilie 1991	52
4. Invadatori și profitori	60
5. Problema antisemitismului în Parlamentul României	88
6. Dispute în jurul problemei naționale	112
7. Destrămarea majorității parlamentare	150
8. Sfârșit de legislatură	171

Tehnoredactare computerizată
și imprimare

MEDRO Service S.R.L.

Str. Gutenberg nr. 15

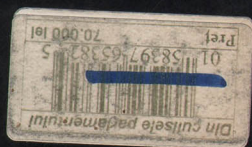
Sector 5 • București

Tel: 312 19 90; Fax: 312 39 61

În 1994 am publicat "Din culisele Parlamentului României" (1990-1992), care a avut parte de o primire complexă.

Rămân în continuare la ideea că astfel de cărți trebuie scrise. Cu cât vor apărea mai multe, cu atât va fi mai ușoară alcătuirea, în viitor, a unei monografii strict științifice a perioadei de după 1989.

AUTORUL

ISBN 973-99708-2-6

<https://biblioteca-digitala.ro>